BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
7 N
6

49
f

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14-11-H-21

49

ANTONII PERSII

PHILOSOPHIAE, ET I. V. D. CIVIS ROMANI

LIBER NOVARVM POSITIONVM,

IN { RHETORICIS
DIALECTICIS
ETHICIS
IVRE CIVILI
IVRE PONTIFICIO
PHYSICIS. }

ORDINE, QVEM VERSA PAGELLA PATEFACIET.

SOC·IESV·BIBL·SEC·COLL·ROM·
IHS

VENETIIS ∞ D LXXV.

TYPIS IACOBI SYMBAENI.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ORDO POSITIONVM HVIVS LIBRI.

IN RHETORICIS
CONTRA RHETORES PAG. I.
PRO RHETORICA FACVLTATE VII.
IN DIALECTICIS
CONTRA DIALECTICOS XV.
PRO DIALECTICA FACVLTATE XXVII.
IN ETHICIS
CONTRA ETHICOS XXXIII.
PRO ETHICA FACVLTATE XXXIIX.
IN IVRE CIVILI
CONTRA IMPERATORES ROM., IVRISC. VET. ET RECENT. XLV.
PRO IVRE CIVILI LXX.
IN IVRE CANONICO
CONTRA CANONICOS LXXXIII.
PRO IVRE CANONICO LXXXIX.
IN PHYSICIS
CONTRA PHYSICOS LXXXXVI.
POSITIONES PRO PHYSICIS, IVXTA TELESIANA DOGMATA CXXIX.

PRO ARISTOTELE CLXXVI.

EIVSDEM PROBLEMATA CCCLXXII.

PAG. CLXXXV.

PROPOSITIONES ∞ ∞

ANNO ∞ DLXXV

IN RHETORICIS, DIALECTICIS, ETHICIS,
IVRE CIVILI, IVRE PONTIFICIO,
PHYSICIS;

ET PARTIM QVIDEM ILLARVM

ÇONTRA PRAECIPVOS IN HIS FACVLTATIBVS
VIROS OMNIVMQ. CORYPHAEOS, PLATONEM
NEMPE, ARISTOTELEM, HIPPOCRATEM, ETC.
(SED MAXIME ARISTOTELEM) IMPERATORES
ROMANOS, IVRISCONSVLTOSQ. TAM VETERES,
QVAM RECENTIORES,

BIBLIOTECA ... ROMA VITTORIO ...

PARTIM AVTEM

VERIORES, IVXTA DISCIPLINAS HASCE,
DIVERSISQ. A CETERIS ALIIS,
INNIXAE PRINCIPIIS;

AB ANTONIO PERSIO, PHILOSOPHIAE, ET
I. V. DOCTORE EDITAE

SED

A GASPARE ZENVCHINO AD DISPVTANDVM
PRODVCTAE, VENETIIS, ET PATAVII.

PER TRES PERPETVOS DIES, INEVNTES
A DIE ASCENSIONIS DOMINI.

QVILIBET AD DISPVTANDVM INVITATVR,
NVLLO DISCRIMINE, SCHOLARIS AN DOCTOR,
TYRO AN VETERANVS

LIBER, DISPVTARE CVPIENTI DABITVR IN AEDIBVS
CLARISS. GEORGII CORNELII, AD D. MAVRICII.

CLARISS. ET PRVDENTISS.
SENATORI GEORGIO CORNELIO PATRICIO VENETO
GASPAR ZENVCHINVS S. P. D.

CVM anno ſuperiore quaſdam propoſitiones in Philoſophia, Dialectice, & Iure ciuili ad diſputandum publicè, propoſuiſſem, mirum quàm praeter ſpem meam euenerit, vt unde mihi fructus doctrinae, ineundaéq. apud eos gratiae, quos ob doctrinae praeſtantiã apud omnes tãtùm nõ primos haberi, mihi uidebatur, conſtare aliquis debuerat, earum potiùs iactura a me facta ſit: Doctrinae quidẽ, quòd ex eo loco, in quo vociferati potiùs fuimus, quàm diſputationẽ habuimus, tot obrutus nugis, ac ſophiſmatũ portẽtis enectus paene, animi pendens, huc, illúcq. quouis impetu exclamantiũ, quorúmq. maiora eſſent latera, facilè impulſus, tãdémq. vbi eſsẽ egomet, neſcius, Dauus abij, nulla in re Oedipũ adſequutus, niſi quòd illã iſtorũ peruicaciã, & inanẽ quarundam, quas vocãt, diſtinctionũ faſtũ, ac laqueos, a me antea ſolùm auditos, ſatis tũ de facie norim: Gratiae uerò, quod cùm ipſe mihi nondũ ſatisfieri, eorũ reſponſis, querens, aliqua mihi ratione ſatisfactũ vellẽ, continuò voce obtundebar omniũ vna, potiùs maleuolentia quadam firmata, quàm ratione vlla, Me alere opinionũ monſtra; eóq. magis in me petulãter inuehebantur, mináſq. addebant, quibus modicè tangi debet is, qui ad indagandam veritatẽ animũ adduxit, quò in meis placitis, verbiſq. vehementius quid ineſſe cernebãt, quod eos cedere cogebat, ac propemodũ infringebat. Id aũt cùm ipſosmet fateri puderet (nihil enim aliud, niſi, victori manus dare, erat cõfeſſio) quãtũ apud eos inuidiae pro ſperata gratia inuenerim, tibi relinquo cogitandũ, qui genus illud hominũ, qui frequẽtiores alijs, multiſq. partibus plures quàm ceteri, in eiuſmodi cõgreſſibus adeſſẽ ſolẽt, pulcre noſti. Quae res igitur honeſtis, et, vt profitentur, doctis hominibus, adiũgere me magis debuerat, ea me maximè ab illis hoc tẽpore diſiunxit, hoc eſt, inquirendae veritatis ardẽs ſtudiũ, diſcẽdiq. inexplebilis volũtas. qua praeditus, indiéſq. magis augeſcente, cogor iterũ in palaeſtrã deſcẽdere, cõtra

longè

longè plures, quàm tũ fuere, lõgéq. plures, quàm tũ ſuſtinui propoſitiones, in mediũ allaturus. Quod qua praeſertim cauſſa, denuo, impulſus fecerim, paucis tibi teſtatum volo, ne te nimium longo auocem interuallo de repub. quam prudentiſſimis conſilijs tuis, & manu, ſumma cum vtriuſque dignitate tractas. abſque dubio enim

---In publica commoda peccem,
Si longo ſermone traham tua tempora---

Superiore igitur anno cùm ego Antonij Perſii (qui apud te eſt, téq. ſummo omnium paene in rep. gradu agentẽ, & paullò antè ſupremi Xuirùm conſilij bis principẽ, obſeruat, & colit, tuiſq. conſilijs, quibus flores, incolumẽ reip. precatur, tua in eruditos, & inſignes virtute viros, prolixa voluntate, unà cũ ANDREA *tuo mirificae ſpei, elegantis ingenij & doctrinae filio, miris extollit laudibus, atque amore cõplectitur nõ vulgari) cùm, inquã, Antonij Perſii diſciplinam, & familiaritatẽ iniſſem, et eius ductu, ac auſpicijs, quas dixi, propoſitiones edidiſſem diſcutiendas, in ijs paucae ſanè quaedam fuerũt aduersùs Ariſtotelẽ, tanta cũ indignatione, atque admiratione audaciae meae a Peripateticis exceptae, vt quaſi turbo aliquis demiſſus viderer ad euertẽdã vniuerſam Ariſtotelis philoſophiã. Cùm autẽ ipſe quoque, turbas illorũ intuitus, taliúmq. ingenij inſcius adhuc, admiratione eſſe correptus, ecquid eũ ad id faciẽdum adduxiſſet, rogauit; ne de ſpe, quam ad conſulendũ poſteris, viuẽtibúſq., quoad poſſẽ, & liceret, iã tũ fouebã, penitus uiderer decidiſſe. Qui mihi, facerẽ, inquit, vt ea, quae ad tẽpus accõmodentur, in apertũ proferrẽ, ſi veritas pateretur: quae & ſi odiũ pariat, vult tamẽ ipſa praeferri, et rebus anteponi oĩbus, vult etiã ipſi Ariſtoteli reſiſti, quando illi ipſi amicior omnibus rebus alijs viſa eſt. Si igitur ipſe repugno Ariſtoteli, cùm errare, qua homo fuit, vt nos ſumus; quod iſti, potuiſſe negant; eũ deprehẽdo, veritatis innitor ueſtigijs, quae premere nõ deſinã, quoad eius facere valebo. habeto enim, haud duo, uel tria, ſed longè plura peccaſſe Ariſtotelem in philoſophia, diſrumpãtur licèt, qui ſecus eſſe, nõ tã uerè, quàm obſtinatè proferunt. ſimul addidit, ſi virũ, qui nõ ſolùm Ariſtotelẽ excellat, ſed omnes etiã philoſophos, quorũ uel aliorũ, uel propria ipſorum monumẽta rumorẽ alunt, audiuit umquã, iſtunc eſſe Bernardinũ Teleſium Conſentinũ, qui quò minùs, ut philoſophum decet, alij deuinctã habet uoluntatẽ, eò potuit oculatiùs alijs rerum naturam inquirere, ac perueſtigare.*

ueſtigare. Quae uerba tanti fuerunt apud me, ut exinde eum orare, hortari, monere, & apertè negantẽ accuſare, dum exoptatum conſequerer, numquam deſtiterim: Si enim in Dialectice, quam antè mihi perlegerat, Ariſtotelis plurima, eáq. non contemnenda prorsùs errata ſibi deprehenſa, latère me non eſt paſſus, multam illius, ut aliorum omnium, auctoritati ſalutẽ dicens; eandem rationem, ac methodũ in explicanda mihi philoſophia, ſeruaret, in qua vehementiùs, atque etiam frequentiùs ab illo peccatũ dicebat. gratificatus eſt ipſe mihi, eóq. maiorẽ de recenti beneficio uoluptatẽ capio, quò magis praeter opinionẽ meam accidit, ut haud eam, quam cogitabã Ariſtotelis, ſed eam, quã praeter omnes ueriſſimã experimento cognoui, Teleſianã ſcilicet philoſophiam, mihi enarrandam ſuſceperit. ſe enim una cũ Teleſio, familiari ſermone diſſeruiſſe, amantérq. diſputauiſſe de rerũ natura, tãdemq. eò deuẽtũ, ut ultro in eius placita diſceſſionẽ feciſſet, cuius a ueritate nihil, aut minimùm, ab Ariſtotelicis dogmatis tota uia rationẽ abhorrere intellexiſſet. Hac uero audita, nequeo explicare, quantũ, & quàm breuiſſimo tẽporis ſpatio profecerim: quomodo uniuerſam naturã non animo ac mente conceperim, uerùm ob oculos poſitam, duce ſenſu, & uiderim & tetigerim. Eodẽ ferme tempore, quo haec acta ſunt, Antonius Perſius librũ Nouarum poſitionũ editurus, typis mãdauerat: perfecto iã libro, ſed tamen e typographeo nõdũ egreſſo, neque libri epigraphe abſoluta, rationẽ & conſiliũ inij, diſputandum eum librũ, iri a me productũ. cúmq. de hac re ſaepe illum, & odiosè deprecatus eſſem, exoraui tãdem, ut per eum mihi liceret ſoli de me periculum facere; ſimúlq. de libri diſciplina ceteros admonere, quò meum bonum cũ quibuſcũque poſſem, cõmunicarẽ; omnes igitur hîc animi, & ingenij uires profuſurus, non odio ductus Ariſtotelis, ſed propulſandae ab oculis hominũ (uerbo abſit inuidia) caliginis gratia: nihil non auſurus, praeclara conſcientia ſuſtentatus, qua comite, ad hunc [illegible] proficiſcor. Quòd ſi tuam erga ſtudioſos, mihi perſpectiſſimam beneuolentiam, hoc tempore praeſtiteris, haec pericula, quae mihi impẽdere uidẽtur, alacriùs adibo, tua fretus auctoritate, qua, ueluti Aiacis clypeo, quaeuis tela non effugere ſolùm, ſed in hoſtem etiam retorquere ualebo. Vale.

Venetijs. ∞ D LXXV. Menſe Aprili.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

ALOYSII LOLINI PATRICII VENETI EPIGRAMMA IN LIB. NOVARVM POSIT. ANTONII PERSII.

Ille tuus, rerum Pallas ſapientia, Perſeus,
Qui tulit inuictas in fera monſtra manus,
Gorgoneas acies poſtquam, ſaeuaſq. Meduſas
Vicit, & Argiuum depulit Acriſium;
Has tibi deformes facies, atque horrida tabo,
Ora dicat, clypeo conſpicienda tuo.

ANTONIVS PERSIVS LECTORI S.

CV'M hae poſitiones Venetiis per tres illos, in quos indictae fuerant, perpetuos dies eſſent a nobis, diſputatae, factũ eſt, vt petẽdi Patauiũ, publiceq. illas ibi proponendi conſilium depoſuerim, omnesq. diſputandi cupidos (quia non tam magna inter Patauium, & Venetias eſt intercapedo loci) ad Corneliorum aedes, toto hoc anno inuitatos uoluerim. Cùm enim Venetiis tertii, hoc eſt ultimi diei diſputationem ad umbilicum iamiam perducturi eſſemus, nouus quidam tumultus eſt exortus, Patauini gymnaſii diſcipulis neſcio quibus, uoce primùm, ac uultu, deinde etiam gladiatoria quadam mente circumſiſtentibus, minantibusq. id, quod ratione non poſſent armis confecturos (pridie enim illius diei, riſu quodam Sardonico, me irridentes analphabeti quidam leguleii. quòd a Iudicando, Ius dicere, differre dixeram, ignorãtiae notati erãt) in cauſſa fuerunt, ut ego temporius de medio me proripuerim. Nunc autem & ex re nata, & ex rumore hominum certior factus, maiorem fore Patauii petulantiam diſcipulorum, ſi illuc cogitarem, dico omnibus, quicumque mecum diſputare uelit, me adeat, ſin minùs, contra poſitiones meas aliquid ſcribat: quo quid longius habeam! Sed pro Iuppiter, ex tot poſitionibus uix unam, uel alteram intellexerunt; & committent poſtea, ut intelligendo multa, nihil intelligant!

ERRATA QVAEDAM ALIA, OBITER, DVM LIBRVM RELEGEREMVS, ADNOTATA.

In praefatione fac. 4. Parmenides *fac.* 9. modò nõ totum. *fac. ultima*, cùm tertiam. *in oratione prima fac.* 3. facies obtulerit. *in orat.* 3. *in princip.* meam detexerim: *& ſi quae ſunt alia, Lector, pro tuo animi candore, occupatum hominem, impreſſoresq. fugiſſe non miraberis.*

IN LIBRVM NOVARVM POSITIONVM,

AD ILLVSTRISSIMOS, ET ERVDITIONE, ATQVE INGENIO PRAESTANTISSIMOS, FRATRES,

HENRICVM, ET CAMILLVM CAETANOS BONIFACII PRINCIPIS FILIOS,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ANTONII PERSII PRAEFATIO.

QVANTVM ipſe, uaria ac multiplici auctorum lectione, illorum praecipuè, qui utramque philoſophiam, Naturae, & Morum, ex profeſſo uel pertractarunt ipſi, uel ſunt interpretati, labore, ac uigilijs indagare, & elicere potuerim, duas inter ſe diuerſas, immo etiam aduerſas, & docendi, & a doctrina claris hominibus diſcendi uias haberi inprimis; ex quibus alteram quidem a pleriſque, alteram a multò paucioribus teri adhuc, ſatis cõſtet; tertiam quandam nec uulgaribus patêre, minorúmq.; ut ita dicam; gentium hominibus, nec ijs etiam, qui ſapientes, ac excellenti praediti ingenio ab omnibus & dici, & haberi uolunt, mihi uideor inueniſſe. Quarum quae magis mihi ſit cordi, qua incedam, quámq. ueriorem, uel ad rerum ueritatem, praeſtantiorem illuſtriorémq. ducem ſim expertus, experiárq. indies magis, magno meo bono, quod mihi felici quodam fato contigiſſe putẽ, nunc nunc eloquar, ſi antea de reliquis meam ſententiam pronunciaro. expedire enim mihi ſentio, illas hoſtes, non tam meas, quàm omni humano generi communes, ut mea pol eſt exiſtimatio, prius refellere, et; quoad eius per me fieri poterit; unicuique deſpectas reddere conari. Inſtituam autem quaſi diſputationem:

ſputationem: unúmq., ſi placet, loquentem, me ei reſpondentem faciam; ingenuis etiam hominibus, hoc eſt, ueſtri ſimilibus, per me licitum fuerit, huiuſce rei arbitris eſſe. Dicam igitur de his; ſed ita dicam, ut cùm harum unam praetor in poßeſſionem Veri, ex edicto, miſerit, reliquas duas excluſiſſe illum, exiſtimemus. Prima ergo uia, quae a pleriſque omnib. frequentatur, eſt, vbi nec rationi, nec rei ipſi, cùm opus eſt, locus relinquitur ullus: illis, qui principes, ac maioris nominis viri ſunt, omnia deferuntur, unóq. ij ab omnibus ore feruntur ad caelum: Reliqui ab his omnes, qui cum nullo facere, neque in ullius uerba iurare uolunt, niſi quem optimum, uerúmq. ſint experti, non audiuntur ſolùm, uerùm etiam exploduntur, atque exſibilantur; facinus crediti admiſiße, cùm alicui potiorum reſtiterunt. eos enim tamquam ex tripode, uera omnia effatos, & , ſi dicere licet

Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.

Itaque ab omnibus hos in omnibus auctores habendos, & ad omnia magiſtros accipiendos; omnia, quae eorum ſunt, uel ſub eorum nomine circūferuntur, pro oraculis ducenda eſſe. Altera huic uia prorsùs contraria uidetur. huiuſmodi referta tota eſt illorum, qui nihil, niſi uel apertè, uel clam, ſciunt maledicere, ac detrectare, nulla doctorum quorumlibet uirorum ratione ducta, quò purgatiori praeter omnes ingenij acumine eſſe uideantur: in ſumma totam laudem in alienis reprehendendis, & exagitandis opinionibus, tāquam in illuſtri quodam loco ſitam arbitrantur. Tertiam inter utramque mediam ſcitote; qua pergunt illi, quorum ingenium ita fert, ut neque praeſtantium ingenio, & doctrina, cuncta laude proſequantur, nec, ut ſecundi, omnia probris, ac maledictis compleant: uerùm, duce ſenſu, ac ratiōne, eam ſuggerente ipſo, ſe ueram inueniße, ac reperiße ſciendi uiā, animum induxerint: eámq; ut per omnes aetates omnis ſit poſteritas intellectura, dum uiuunt, aperire alijs, morituri, litterarum monumentis conſignare non grauantur. Explicui, quantum ſatis mihi uiſum eſt, harum trium uiarum rationem. nunc de meliori, ac ueriori

diſputandum

diſputandũ ſupereſt. Primùm ergo dicet Aliquis, Nõ iniuria factũ uideri, ſi magni nominis uiri imitandi nobis proponantur; illorum di cta facilè uera habeantur, cùm tot tantóſq. iudices ſortita, ſemper aequiores eos multò ſibi, quàm alijs, cognorint. nam ut ex multis unum Ariſtotelem deligamus, uix unum inuenias, aut alterum, qui praecepta eius oppugnarit, uel de doctrina aliter iudicium tulerit: & ſi inuenti aliquot ſunt, ſtatim, irrito conatu, ſpe fruſtrati ſua, factum mutarunt, & in uiam, hoc eſt, in Ariſtotelis Academiam redierunt. Vero enim eſſe ſimilius, duos, tréſue potiùs alucinari poſſe, quàm tot, & tales uiros, qui nomina, tot annorum emenſis ſpatijs, ſoli Ariſtoteli, nec alij praeterea ulli dederunt. Cùm namque omnibus ferè in rebus quidam ſit modus, quem ultra non eſt progredi; ſed in illo demum reſiſtere, ac tacere, quem ipſa finem praeſcripſerit natura, id eueniſſe ipſius Ariſtotelis dogmatis exiſtimemus: Fuit enim tempus illud, cùm tot in philoſophia opiniones, ac ſectae, quot hominum capita reperiebantur, magis riſu, quàm admiratione dignum, intuenti, quot quot rerum humanarum notitiam adſequi conabantur, in denſiſſimas tenebras ruiſſe, magnáſq. opinionum confuſiones peperiſſe. ecquis enim non fando audiuit Empedoclis incertitudinem in cernendo, Aliorum in rebus & oriundis, & occidentibus, caſum quendam, & Epicuri

Omnia ſunt riſus, ſunt puluis, & omnia ſunt nil.

Caecus enim, & praeceps omnia caſus agit.

Ut de reliquis innumeris taceam! Id autem naſci temporis nos, uoluit natura, in quo, minimo labore cognitionem eius haurire poſſemus, cùm in Ariſtotelis ſcriptis peruoluendis, atque intelligendis uerſati cum laude fuerimus: praeclarè nobiſcum actum exiſtimantes, cùm Ariſtotelis mentem obtinuimus. Quod bonum, & ipſius donum naturae nobis inuiſum iri a priſcis illis philoſophis, agnoſcere poſſemus, ſi eorum aliquem ab inferis excitatum alloqui daretur. Quòd ſi haec omnia, uera, ut ſunt, haud uelis eſſe, mihi tamen ex uſu

uolo ut ſit, malle cum Ariſtotele; ut cum Platone Ciceroni placuit; errare, quàm cū alijs bene ſentire. Cuius aemulari exoptamus negligētiam, quàm illorū obſcuram diligentiā: Qui, cùm omnia ſenſui ſe debere fateantur; a quo ſaepenumero falſi habemur; aegrotantiū more, album pro nigro, amarū pro dulci, ſiccum pro humido, pro calido frigidum accipientes, rationē ipſam ad antiquorū philoſophorū ſcripta, unde profecta fuit, amandantes, nouum morē inueniſſe ſe philoſophādi, & Senſatae philoſophiae patres, dici gaudent. Ergo mētitus ille fuerit antiquioris philoſophiae grauiſſimus auctor Parmedines, qui ſenſum ſaepe falli, rationē eſſe rectum rerum iudicē, adſeruit! iſti uerum dixerint, Senſum rectum iudicem eſſe, rationē, niſi quae de rerū ſenſu perceptarum ſimilitudine profluat, falli ſemper! Nam de ceteris illis, qui ſeſe unicuique opponunt, nihil noui afferentibus, nec ſaltē παραδοξολόγοις, *at maleuolis, ueteribus, blateronibus, quid dicam! Illi mehercule ab ſe ipſis, nedū a nobis, aliiſq. refelluntur, neque de huiuſmodi, puto, multa inter nos uerba commutabimus. Cede igitur quiſquis praeclaris ſcriptoribus locū, quem ipſi per longū tempus obtinuere; quē, ſi meritos negemus, ſuum iam per uſucapionē quandā effecere. Si ranae in magnitudinem bouis excreſcere cupientis, inane, ſtultúmq. deſideriū ridetur ab omnibus, quanto maiore cū riſu inſipientia iſta tua, plena inuidiae, referta nouis opinionibus, abundans ſuperbia a nobis excipietur! cùm tu Pygmaeus homo contra Gigantes tendere auſis, quando tibi inceſſerit cupído, alienarū uirtutū, ac ſententiarū nouo aeſtimatori. Ecquis expers cachinni; dic mihi; ueneratione dignorū ingeniorum ſcripta quaedā admittere, quaedā alia reijcere te, ſit uiſurus? Hoc quid eſt aliud, quàm, te pluſquā philoſophū uenditare, dum tu philoſophorum coryphaeos & iuriſconſultorū coactorum in ordinē, minitaris, alteros praeire ſapientia, prudentia alteros praeteferens! Quòd ſi id ſeni, ac decrepita aetate uiro uitio dandum, quātò magis iuueni, uel nondum uirilē aetatē ingreſſo, plurima librorum lectione defecto, rerum autē gerendarum uſu non multum pollenti*

polleti! Ad prima nunc illa reſpondeo: Neſcio equidẽ an nimis tutũ ſit, quod multis arridet, cõtinuò id rectum, & laudabile praedicare: hoc ſcio, ueterum memorabilem ſciẽtiam, Multorum numero, malos, Paucorum, bonos appellitauiſſe. Quod ſi magni nominis uiris, de quorum ore manauit, quos tu ad miraculum uſque ueneraris, eſt credendum, uide quaeſo, ne in illorum gregẽ receptus inueniare, quos tu religioſè fugere, ac deuitare conaris. At ubi tot hominum te habere exẽplum fateris, quo exemplo, tibi licere; ut Comicus ait; quod illi fecerunt, putas, cùm hoc tibi dedero, tum ſi commodum eſt,

Scire uelim, pretium chartis quotus arroget homo?

Septingenta, fortè inquies, hominum millia. Quid? Si is numerus uno, uel altero homine deficiatur, hùncne, cui te addixiſti, deficies tu? Minimè, inquies, gentium

Vtor permiſſo: caudaéq. pilos vt equinae
Paullatim uello: & demo vnum, atque etiam vnum,
Dum cadas eluſus ratione ruentis acerui.

Phy! cùm te reſpicio multorum hominum aſſeclã, prorsùs nullorum eſſe comperio. miſeret me tui mi homo. Deinde, me uix unius, aut alterius, qui Ariſtoteli reſtiterit, tibi facturum copiã, cùm dicis, id tu dicis, haud ego. nam & eſſe non tam paucos, & uerò fuiſſe: at intermortua ſunt planè illorum, qui fuerunt, monumenta; qui ſunt, uel paullò antè deceſſerunt, copiã tibi faciant bibliothecae. Quòd autem Naturã, & priſcos philoſophos, Ariſtotelicae immenſae, ac uerae doctrinae optimos teſtes eſſe uis, tibi equidẽ concedã; ea tamen lege, ut quae tu dixiſti, ab ore ipſius Naturae loquentis audiam, praetermiſſurus etiã antiquorum philoſophorum teſtimonia, ceteroqui nullam prorsùs tibi fidẽ adhibiturus. Nã quòd ais, te malle dormitare cum Ariſtotele, quàm cum alijs uigilare, per me quidẽ dormîto quantùm uelis, modò confeſſus, aliquando Ariſtotelẽ tuum dormitauiſſe. Cùm tu inconſtantem ſenſum noſtrum praedicas, eum rationi poſtponens, uel iniquè agis, quia nos longè peiore condicione eſſe uis, quàm anti-

*qui philoſophi fuerunt, ſenſu nimirum praediti exactiore, ac multò
purgatiore: uel, antè quàm ſuperbiae me accuſes, ſuperbiā nō agnoſcis
tuam, qui ratione ſola fultus, non humanae ſapientiae cultor & ama
tor, vt nos ſumus, uis eſſe, uerùm; dum ea, quae ſe aliter habere, ſen-
ſus indicet, ratione certa, tuo ueluti arbitratu, effingere conaris; de ſa
pientia cū Deo contēdere audes non parùm calidè. Neque ſatis mira
ri poſſum, quòd meam audaciā admireris, qui aduerſer Parmenidi,
cuius principia funditus eradicare, nec ſine dolo malo, Ariſtoteli tuo
non eſt audaciae adſcriptum. Nec igitur mihi uertendum erit auda
ciae, ſi multa reijcio, quae uel certè ſunt, uel Ariſtotelis eſſe dicuntur.
uſus ſum a puero, praeceptore eo: conor exſequi ea, quae me ipſe do-
cuit, quae ipſe fecit. Is contra ueteres philoſophos, quaſi Pygmaeus ho
mo contra Gigantes, multa diſputauit. rectè. multa, quae illos ſuge-
rant, uidit. quo pacto? Conſcendit in eorum humeros, & omnē proſpe
ctum latè petijt, multáq., eorum, quae ipſi non uiderant, adminicu-
lo perluſtrauit; quia procerior eis factus fuit. Sic Ego, plurima quàm
Ariſtoteles ipſe, ac ipſi Romani iuriſconſulti, me uiſurum, in ſpe ſum,
ab eorum ſcriptis praecipuè adiutus; quibus omnia me debere, inge-
nuè fateor: docuiſſe me ipſos quoque, de ſcriptis ſuis libere, & ut phi
loſophum decet, ſententiam ferre, etiā in iſta aetate, quae iuuentutē
nondum eſt egreſſa: Addā etiā, in ea natū Italiae plaga, in qua nata
atque alta eſt ipſa philoſophia, cuiq. ob eam rē, Magnae Graeciae no
men indidit antiquitas. iocari enim ſupereſt denique. Verùm de his
iā ſatis puto* εἰς ἑκάτερον *diſputatū.   Reſtat, ut, aliqua de noſtrae aeta
tis doctoribus praefatus, conſiliū meū poſtremò uobis aperiā. Nō du
bium eſt, quin hoc uitium cōmune ſit omnibus paene, ut omnia ſe ſci
re, digitóq. caelum attingere uideri velint, alios prae ſe contendant,
concedant nemini. pleroſque enim omnes non tam ſciendi cupiditas,
quae naturae accepta fertur, quàm laudis, gloriaéq. auiditas tenet,
ut paucula quaeque oſtētemus, alienis etiā pro noſtris utētes, quò plu
ra, quàm didicimus, ſcire uideamur: cúmq. noſtrarum ſententiarum
admi-*

admirãdi propugnatores ſimus, aegre adeò pati poſſumus, atque apertè confiteri, plus nobis alios uidiſſe, ni mentiri aliquãdo coacti ſimus, quo tempore neceſſitas ita tulit. Quod ſi in aliquo egregiè notum atque teſtatum cognoſcere ualemus, in illis certè, qui hodie Peripatetici appellantur, illuſtriſſimè patet, qui nullam aliam ob cauſſam, Ariſtotelis placita ſequuntur, eáq. ut defendantur, uigeant, amplectantur, obſtinatè operam dant, illumq., qui contra eum paratus ſit, eiúſq. ſcriptis paullò acerbiorē praeſeſerat, mirificũ, non Ariſtoteli ſolùm, ſed etiã ſibi ipſis conuiciũ facere arbitrantur, illiúſq. nomen delēdũ, & a doctorum albo eradendum putant; niſi quia ſe in ſenectute diſcipulos eſſe, ac reſipiſcere, cùm iam rude donatos deceat, in lauta, & bene aucta parte gloriae agentes, nimis durum experiuntur: quos vnius Ariſtotelis paucorũ librorũ lectio tot annorũ ſpatio detinuerit, ſollicitóſq. habuerit. Quos tandē cùm uix, immo ne uix quidē perceperint (neque uerò id inſcitiae, vel ingenij tarditati eorum do, quin potiùs in auctorem ipſum, tum uerò praecipuè in tempus partem maximam culpae transfero) & ut eos demus, iſtos percepiſſe, cùm tamen de natura rerum indies magis haereant; quippe quibus omnia ſunt incerta; ad ultimum illud remedium, tamquam ad ſtatuam confugiunt, Diſtinguo bifariã, trifariam, quadrifariã, & uſque in infinitũ; &c, Eſt in Potentia, non in actu, in Actu, non in potētia; ut aliarũ hîc myriadas diſtinctionum conticeamus; ridiculè, uni calceo quēuis pedem accommodantes. Vnde factũ eſt, ut iſtorum ſcripta innumeris iiſq. inauditis, quos hi commenti ſũnt, terminis, undique ſcateant, ſine fructu ullo, nec vulgari illorum iactura, qui ſeſe imprudenter iſtorum doctrinae commiſerunt (Poſſum ego mediusfidius hoc uerè praedicare, qui primos annos apud huiuſmodi, tamquam apud ſcopulos Sireneos, ſatis miſere contriuerim; longéq. improbiorem; ut ſic dixerim; in dediſcendis ijs, quae deteriora ſenſi, quàm in optimis addiſcendis; laborem exantlarim): Atque id caput eſt, ut tot controuerſiis refertae interpretationes, cõmentariorúmq. cõmentarij

numquam

numquam non emergant, multò plus uerborum, quàm rerum allaturi. Quod; ut alias artes, ſciẽtiáſue praetermittamus; eueniſſe in Romana iuriſprudentia; cuius interpretandae ab hac Peripateticorum diuerſa nec ratio, neque condicio prorsùs facta eſt; qui ei uacarit, uel qui primoribus eã labris deguſtarit, mecũ confitebitur: immo fortaſſe, ac ne fortaſſe quidẽ, notiora ſunt vulgo Bartoli, Baldi, & his ſimilium nomina, quàm uel Auerrois, uel Occhae, qui Terminiſtarum Imperator, iam-dudum eſt ſalutatus; aliorúmq. qui Realium academiam; vt ipſi vocãt; erexerunt, eóq. notiora, quò magis, propter cauſſarum multitudinẽ, fori, quàm gymnaſiorum limina teruntur, ac frequentantur. Iſtorum igitur cõmentarij, quáſq. appellitant, Repetitiones, Lecturae, Conſilia, Tractatus, nouis & uocabulis, & interpretãdi genere, propter ignorationẽ rerum, & tẽporum, quae primùm tenẽre debuerant, omnia confuderunt; nec uno in loco ſibi, & ipſis antiquis iuriſconſultis, quos interpretati ſunt, contraria afferentes, ex non ſimulata, inaffectatáq. ſimulatã, et affectã ciuilẽ, diuinámq. iuriſprudentiam; Iuſtitiam quoque ex incorrupta Chryſippi uirgine lupam paene reddiderunt, uel potiùs, alijs ut ipſa proſtitueretur, Iliade longioribus cõmentarijs, & omni Sphinge perplexioribus quaeſtionibus effecerunt. Sed ad philoſophos, vnde digreſſi ſumus, redeamus.

Talem igitur, tantúmq. philoſophum, qualis, & quantus eſt Ariſtoteles, quẽ ipſe quoque non laude ſolùm, ſed admiratione proſequor, ita tamen ut praeſtantiorẽ in multis, &, quod magis, me iudice, referre debet, ueriorem eſſe potuiſſe non negẽ, cùm hi ſententiã eius, & dogma in multis locis haud adſequuti ſint, obnixè tamẽ defendunt: neque id Ariſtotelis, eius beneuolentia ducti, ſed ſua ipſorum cauſſa faciunt; nempe ipſum bene intelligere ſe, ſignificantes, obſcurè, ſed ita, vt perſpicuum ſit, in eius doctrina haeſitare, ſibi ipſis confitentes. Quóq. omnia ſe conſequutos putent, & quam ad optimam laudem uiam affectarint, adeptos eſſe, qui praeclarã iſtam Corinthum adierint, quandã fingunt inter ſe fallaciam (eorum pace dicatur)

catur) Hanc philoſophãdi ſcientiam haud cõmunem uniuerſis, obſcuris fabularum inuolucris, uel carmine ab antiquis poëtis, uel proſa, uerùm ea ſymbolica oratione, a uenerando antiquae philoſophiae patre Pythagora uelatam, & cuſtoditam noſtrum Ariſtotelem comuni, & ſoluto genere orationis, primùm poſteris ſuis prodidiſſe: &, ſi dijs placet, Cn. Flauium Appij ſcribam imitatum, qui ſubreptũ actionum librum, apud pontifices adſeruatum, & a patrono ſuo Appio ad formam redactum, populo Romano dicitur tradidiſſe. quaſi uerò nulli Ariſtotele antiquiores inuenti ſint, qui ſimili oratione, ac ſtylo, de Vniuerſi natura libros conſcripſerint! Quid! ut alios taceam, Ocellus Lucanus conterraneus meus, qui ſuos commentarios hoc titulo inſcripſit, nónne lõgè prior Ariſtotele, diſcipulus Pythagorae, fuit! a quo (ut hoc obiter dicamus) ipſe Ariſtoteles non opiniones integras mutuatus eſt, non integras accepit ſententias, ſed ſua eius uerba, nomine ſuppreſſo, tranſſcribere, turpe nõ putauit; ita ut hic ſolus totum opus phyſicum Ariſtoteli effeciſſe uideri poſſit, ut ſi iudicium aliquod ſit apud inferos, & aliquis Rhadamãthus, abſque dubio τῆς κλοπῆς δίκην *Ariſtoteli intentarit; actoréſq. multos habuerit comites, quò minùs uereri potuiſſet, etiam ſi cum illo ageret* τῇ [illegible]*, numquã iri potuiſſe damnatum ad millenas drachmas pendendas, tam multos hic bonus uir latrocinio mactauit. Habetis a me quae uobis praefata me uelle aixeram: nunc totius conſilij mei rationẽ exſpectate. Cùm ego talem uiam ab initio ſtudiorum meorum eſſe ingreſſus, qualẽ uos ex oratione mea facilè intelligere poteſtis; eiúſq. magnum, ac non modò totum iter confeciſſem, eam alijs cõmunicando, notam atque illuſtrẽ facere decreui: Quod e ſententia mihi cadere poſſe ſum arbitratus, ſi poſitiones aliquot in medium afferrẽ, tam in logicis, Rhetoricis, Dialecticis, quàm in Iure ciuili, & pontificio, quàm in philoſophia naturae. Statui igitur in his poſitionibus, quas collegi de iure ciuili, id ſequi, quod me philoſophia morum, unde iuris praecepta, ueluti de fonte fluxerunt, ſequendum doceret, nulla, inquam, non Bartoli ſolùm, ceterorúmq., ſed ipſorum etiã, qui uerius appellantur, iuriſconſulto-*

rum,ratione habita,neque mei etiã ipſius,ſi mihi alicuius, a quo ra-
tione,me alucinari conuincar, poteſtas erit. Idem in logicis,idem in
philoſophia,quae φυσικά. Cuius elemẽta longè ab Ariſtotelis,aliorúmq.
ueterũ diuerſa,a nouo quodã,uerioriq. Flauio ſcriba in propoſitiones
digeſſi.Huius autẽ oratio,et ſcripta nuſquã ſibi cõtraria;quod adhuc
offendi in multis;mihi admirationẽ cõcitant, conciliant beneuolẽtiã.
Quis,amabò,nouus iſte Flauius? Quis! BERNARDINVS TELESIVS
Conſentinus,qui uerã ſanè philoſophiã e tenebris uindicauit,ab inuo
lucris reuelauit:qui nomen illud philoſophi iure, ſolúſq. meretur;qui
praeter omnes quot quot ſunt,quótq. fuerunt,Rerum naturam lyn-
ceis oculis peruidit, & perluſtrauit. Ex cuius de rerũ natura iuxta
propria principia,libris,quos annis ſuperioribus ſecundùm,me prae-
ſente Neapoli edidit,quot quot potuere,propoſitiones extraxi: quas
nunc in omniũ conſpectũ productas quoque uolui,quò ſpecimẽ quod-
dam hoc tẽpore eius doctrinae omnibus praeberẽ, ſiq. uellẽt aliqui,
tum illas in logicis ac utroque iure,tũ has in phyſicis Teleſianas me-
cum examinare,ac diſputare,toto hoc anno mei facturum me copiam
domi, illiſq. ad obiecta reſpõdere paratum,reciperẽ; omniúmq. ratio
nes uel pro eo,uel cõtra eum audirẽ; nullũ ſtudium miſſurus, quò mi
hi, mecúmq. cõiunctiſſimo uiro gratificer, ac diligentiſsimi officium
exſequens,utriſque,nullo relicto ſcrupulo, plenè ſatisfaciam. Quod
me feciſſe Peruſii,Henrice,& Camille,uobis etiam praeſentibus,ſat
ſcitis, in illis diſputationibus, quas unà cum Peruſinis philoſophis
trahebamus: Cuius rei praeclarum apud optimum quẽque, ac doctũ
& uoce,& litteris quoque teſtimonium praebuiſtis: ut taceam inte
rim quàm prolixè,quàm largiter,quàm humaniter me, ubicumque
ſe cauſſae obtulerint,acceperitis; Vt habere uobis immortalem hercle
gratiam debeam,parẽ autem relaturum,id uerò ſperare nũquam ua-
leam.Vos me(quin erumpam nequeo pati, mentione oborta de bene
ficijs ueſtris) uos,inquam,me, tamquam optimi patroni, ab inuido
rum quorũcumque maledictis in integrum uindicaſtis; prudentium
patrũfam.more,quae mihi opus erant,cũ HORATIO CELSO elegantiſ

ſimi

ſimi ingenij, & doctrinae uiro, ſummáq. humanitate, ac benignitate praedito ſubleuaſtis; acerrimorum inſtar ducũ auctoritatis ueſtrae clypeo ſeptẽplici protexiſtis; uelut autẽ prudentiſſimi iuriſcõſulti (cui facultati neque exilẽ, neque vulgarem operam nauaſtis) diſputationes noſtras quotidiano cõgreſſu cũ FRANCISCO CANTVTIO; *quẽ unũ delegeramus ex multis acutiorẽ, rectiúſq. de Iure ciuili ſentientem; quarum rerum iam-dudum Romae, in collegium Rotae Auditorum adlectus, dignam tulit mercedem; diligentiſſimè, inquam, eas perpendebatis, cognoſcebatis, hiſq. diſputantes uos quoque, unà cum Celſo; qui doctrinã Cantutij ſemper fecit maximi; nõ ſemel intereratis: Denique nullũ in me beneficij, beneuolentiae, pietatis, diligẽtiae officiũ praetermiſiſtis. Quibus rebus & ſi ſolidò non eſſem ſoluendo, confidebã tamen in loco, meã erga uos memorẽ, & gratã uoluntatem litterarũ aliquibus conſignatũ iri monumẽtis. Adhuc optimos meos conatus improba Fortuna remorata eſt: Cùm enim tãquã ex illis quotidianis fluctibus, ac immanibus procellis, Venetias, in portũ me recepiſſẽ, accidit neſcio quo pacto, ut auaritiã librariorũ officere meis cõmodis non minimùm, expertus fuerim. Adornabam ego ſcholia quaedam in Pandectas, & Codicẽ Iuris ciuilis (quamquã illa Pandectarum, dicis potiùs cauſſa, facta uiderentur, ad illa, quae erã ipſe longè grãdiora, nec non etiã grauiora, in Codicem collaturus) non tam ex meo animo; cùm alia omnia curaturus, huc appuliſſẽ; quàm illorũ rogatu: eáq. ſub nomine ueſtro ut apparerent, accingebar, cùm illorũ peruicacia, qui cuicũque iniqui eſſe non uerentur, dum id efficiant, quod cupiũt, me Siſyphi ſaxum mouere cõperi, ſi ex meo uoto correcta, & emendata illa prodire ſtuduiſſem. Cùm autẽ impreſſio iam eſſet in medio curſu; eáq., quae ego Pandectis addideram, carptim relegere uoluiſſem, errata, dictionũ numerũ exſuperare deprehendi. Quod mihi tam permoleſtum accidit, ut ex eo penitus, illa uobis nuncupãdi, pluráue ijs, quae impreſſa fuiſſent, praelo cõmittendi cõſilium abiecerim: tempus fore ratus, cùm aliquid uobis dignius a me edendum eſſet, in quo uoluntati meae, gratiam a uobis quamcumque ineundi, uel potiùs illam*

ueterem aliqua ex parte referendi, ſatisfacerem. Opportunè autem nunc, cùm haſce propoſitiones edendas intelligerem, in mentem uenit mihi quo pacto iſtud aes antè a me contractum, uobis aliiſq. corā profiteri inciperem. Vobis igitur, Illuſtriſſ. praetérq. omnium mihi cariſſ. capita, Henrice, & Camille Caëtani, meam praeclari ueſtri beneficij memoriam nūquam intermorituram apud me, ac omnibus alijs, qui haec legent, apertè teſtatum uolo: Vobis, inquam, qui praeter eam nobilitatem, quam cum uita ſimul adepti eſtis, illam ingenij, praeclara doctrina cū prudentia cōiunctam, ſupremis quibuſque in eccleſia Petri honoribus, ac praefecturis dignam nacti eſtis: digni igitur, quorū iudicio longè maxima ingenij mei, aliorúmq. meo nobiliorū, & exactiorum ingeniorum monumenta digna habeantur. quae ſanè monumenta, ſi lucem ulla uidebunt (ſpero quidē adiuturos Deos) abſque cunctatione aliqua, ueſtri aeris; quod magnum eſt; omnium primum partem pendent. pēdéntq. fortaſſe citiùs, quàm ueſter putet animus, modò nobis faueat bona ualetudo, uirorúmq. illuſtriſſimorum incolume ſit beneficium; quorum in me magnum adhuc exſtat & ſingulare, indiéſq. cumulum ſuſcipit; (CORNELIORVM inquam; in quorum aedibus biennium uerſor, et eò ampliùs, tanta cū animi mei laetitia, mentiſq. tranquillitate, dignitatis autem honorifica cōdicione, ut illā nobilitatem, quae lōgè maior eſt, quàm ut a me dici queat, haud uanam, nulliúſq. praeter nomen, eſſe momenti exiſtimē: ea enim profectò cùm talis ſit, et tanta, ut omnium in hac Veneta repub. familiarum ſplendorem exaequet, ſexcentarum uerò aliarum, quae nobiles dicuntur, excellat; horum tamen animi magnitudini, & benignitati praeire nūquam poteſt. Qui fortunae, corporis, animiq. bonis aucti, perfectiq., uitae ſtatum ſortiti uerè dicentur illum, quem Peripatetici philoſophi omnium feliciſſimum praedicarunt. Primùm enim ſi nobilitatem familiae in eo ſitam eſſe uelimus, ut eò nobilior, quò antiquior, ſit, quóq. uetuſtiores, inſtituto, & more maiorum, ciere patres poſſit, quae natu maior hac exſtare cōperietur! Veneta enim reſp. iā inde a primis illis pueritiae annis, ſupremos magiſtratus per

Corne-

Cornelios geſſit, eadem firmiori iam nunc aetate, florentiſſimo ſtatu, gentis eiuſdem ſummos magiſtratus, purpuráſq. cõtuetur. Iam uerò ſi dotes animi contemplemur, eam familiam eſſe certè hoc nomine am pliſſimam reperiemus, ſiue dignitatem ſpectemus familiarum, ſiue etiam praeclara in remp. Venetam merita. Maiores illius, hoc eſt hu ius urbis, & reip. conditores mitto; ij, qui nuperiores fuerunt, Corne lij tres Cardinales, omnes, dum uiuerent, primae notae uiri, Romaéq. in principibus Cardinalium, poſtremus uerò non tenui hominum opi nione Card. ANDREAS, ſi morte praeuentus non eſſet, fore in Pontificatus apicem euehendus; & is, qui nunc Romae floret, huius familiae Cardinalis; iſti inquam haud obſcura fama ſunt, uel quae in digeat teſtibus: uobis haudquaquam ignorantur, eóq. minùs Cardi-nali prudẽtiſſimo, doctrináq. omni cumulatiſſimo patruo ueſtro NI COLAO Caëtano: cuius apud Pontificem auctoritas tantùm ua let, ut ipſi cariſſimus, coniunctiſſimus atque intimus ex omnibus, ab omnibus, qui eum norunt, exiſtimetur eſſe: quid dico exiſtimetur! eſt quidem, ſi praeclaram prouinciam, & non niſi antea Pontificum ar-ctiſſimo ſanguinis uinculo coniunctiſſimis tradi ſolitam: quã, ex quo deſignatus Põtifex eſt, adhuc gerit frater ueſter, Romae inter aequa les, animi atque ingenii dexteritate praeſtans, & belli, uirtute tum animi, tum corporis ex omnibus eximius, eóq. potiſſimùm nomine, praeter affinitatem, M. Antonio Columnae coniunctiſſimus, HO-NORATVS Caëtanus, ſi prouinciã, inquã, illã cũ animo conſide remus. qua cũ dignitate multò, quàm cũ Honorato, praeclariùs actũ eſſe putem. quantum enim ſplendoris, quantum illi auctoritatis de iuuene illuſtriſſimo, Romanaéq. ciuitatis nobiliſſimo, eius moderato re acceſſiſſe credam! Et ut a Cardinalibus diſcedamus, quis abunde GEORGII Cornelii fratris reginae Cypri, laudem, uel gloriam ſcriptis cõplecti, uel umquam fando ſatis explicare queat! Cuius li-beralitas erga remp. maxima; regno Cypri omnium locupletiſſimo, quod tũ uiri morte ad Sororẽ erat deuolutum, illi elargito; numquã ex hominum memoria poterit obliterari. An uerò taceam hunc, apud

quem nũc moror, GEORGIVM, eius nepotẽ! cuius alias uirtutes praetereo, magnitudinẽ, ac generoſitatẽ animi nõ praeteribo: qui morte fratris, poſtremi, quẽ dixi, Cardinalis affectus, filiiq. IACOBI; cu ius ĩgenij, atque animi uirtutes admirari praeſtat, quàm laudare; ma ximis utriuſque morte, Cypriq. iactura mactatus ĩ fortunijs, eã tamẽ praeſefert animi cõtinentiã, ut in aedibus eius deſideres eos, qui mor tui ſunt, & quae illi abſtulit fortunae aduerſus ĩpetus; illã animi for titudinẽ, cõſtãtiã, grauitatẽ, liberalitatẽ nũquã deſideres. uerùm haec mihi credi uelim, & illis, qui in eius aedibus quotidie diuerſantur. il la uerò nullus ignorat; in rep. ſua, maximis, & ſupremis magiſtratib. perſunctus: extra rẽp. cũ maximis, ac ſupremi gradus hominibus fami liariter uerſatus, ab iiſq. in ſummo pretio habitus, maximè cultus, ma ximéq. nec vulgariter etiã honoratus. Qui tamẽ cùm indolẽ ſuorũ ma iorũ referat omnẽ, nõ cõmiſit ut aliã cõdicionẽ, naturámq. filijs imper tiret, tũ mortuo, tũ autẽ de ſuperſtitib. maximo natu ANDREAE. is enim cùm omnẽ uirtutẽ animi diligẽter excolat, illã ingenij uehemẽ ter exercuit, linguis tũ Latina, tũ Graeca ſanequã inſtructus, & phi loſophiae, ciuiliſq. ſcientiae artibus & antea, & nũc maximè animi ardore incredibili, ac ingenij felicitate operam ſuam adiungens. Prae tereo uirtutẽ fẽminarũ. illud dicã unũ, tãti feciſſe Venetos CATHE RINAE Corneliae, Georgij ſuperioris, ſororis pulcritudinẽ morũ, & corporis, ut quã Cypri regi collocarent, cõſortémq. illius regni facerẽt, ſolã hanc putarẽt, aliam praeterea neminẽ: ſpecie quidẽ praeditã, quae ſola imperio digna uideretur ex multis aliarũ familiarũ, et inter ſuae familiae tũ quae ſuperiori, tũ quae hac noſtra uigẽt, ac florẽt aetate, cũ multis communi, luminibúſq. ceu, ac ſtellis fulgentibus circumplexa. Quàm igitur affici laetitia debeã recipiendis beneficijs, nõ dico: quàm efferri gaudio, méq. dijs carũ eſſe exiſtimare, tũ a uobis, tum ab hac fa milia, quã dixi, demeritus; ex ijs, quae cõmemoraui, nullum eſſe uobis dubiũ poterit: quantũ de me tandẽ officij, praeſtanti ueſtra deuincto liberalitate requiratur, quid me uobis dicere adtinet! gratias equidem quas potero, aliquas referre conari; id uerò praeter cetera decere me ual

de,

de,ſenſi. Sed iā tēpus poſtulat,ut ad id, quod de Teleſio noſtro narrare occeperā,reuertamur. Is igitur cùm ſecundā editionē adornaret,egóq. interea tēporis eßem Neapoli,mirū quàm illū erga omnes humanitate inſigni praeditū, & munitū expertus ſim. neque enim erubuit, quae uiri comitas,ádq. ueritatē potiùs,quàm ad laudē inueniendā, propenſio eſt, quotidiano ſermone meū de ſuis ſcriptis iudiciū poſtulare; imo ne cuiuſuis,etiam ſententiā ſibi reliquā facere. Quid! etiā nūc (teſtes mihi ſunt tot eius ad me litterae; teſtis,mihi uenerandus uir, maximè reuerēdus (CAESAR Brumanus excellenti nō minùs doctrina in Iure ciuili, & philoſophia, quàm nobilitate praeditus, omniúmq. humaniſſimus, qui tecū,Henrice, Venetias profectus unà cū Pontificio legato,Gallorū Regis gratia miſſo,nec-ignaro mihi,tamē eius ardens deſideriū non ſemel declarauit) etiā nūc equidē,cùm tertia,eámq. poſtremā cogitat editionē,nouis de animaliū generatione libris auctā, nullū neque diligentiae,neque impenſae locū dat,quò doctorū omniū de ſuis ſcriptis calculi cōpos fiat. Singularē uerò eius animi benignitatē quo ſcelere praetermittā! qui tam largus mihi fuit ſuorum dogmatum,cōſiliorúmq.,ut aliquid,quod ipſe ſciret,quod me fugeret,latēre me uelle,nefas putaret; corrigiq. a me,ſenex a iuuene,ſi quid erraret, diſceréq. in illa aetate praeclarū exiſtimaret. Cuius,pro eo àc ei debeo,quantum his temporibus fieri poterit,profectò illud nomen cōſecrabo omni genere monumentorū ab omnibus ingenijs ſcriptorum,nedum ipſe lucubrationū mearum, ſi prodituraeſunt ullae, perēni memoria celebrabo. eúmq. haud erubeſcā cum quodam eleganti,& eximio iudicio, doctrináq. claro, mihiq. inprimis familiaritate coniuncto, philoſophorum antiquorum, & neotericorum cuique praeferre,donec eo praeſtantiorem, & ueriorem alterum inueniam. Interim autem quod a maximo imperatorum de maximo poetarum eſt dictum,id de maximo philoſophorum a Pygmaeo,minimóq. hominum dici,aequo animo ferant,

Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur

Quemadmodum a me vos amati,ueneratiq. fuiſtis,eſtis, eritiſq. ſemper, Vos inquam,duo clariſſima totius familiae Caëtanae ſidera.

Valete Venetijs. ∞DLXXV.

ERRATA LECTOREM REMORANTIA.

PRIOR NVMERVS POSITIONEM, ALTER, EIVS POSITIONIS VERSVM DESIGNAT.

Poſitione.1.11.prouidētia 83.1.orationis.210.3.methodo:non *&c.* 225. 1. praeſenſio. 245. *in margine* 1.poſt.245.1.Ariſtoteles. 277.3.hoc;Vtrum *&c.*367.1.Antoninus.767.3.ut uocāt. 901.2.aequum.1114.3.quod.1115.7.intueantur. *mox* quod.1141.2.horum. 1298.3.eaedem. 1325 2.ſuperpoſito.1474.4.donatae.1481.1.A diuerſo.1503.4.materiae'ue.1535.4. contineantur; prima.*&c.*1673.2.prima corpora.1715.3.uiſum 1749.2.conſequitur.4.tum & 1756.2.diſſimili.1800.2.habet.1839.calor.1898.2.praedito uiribus.1903.2.frigidior *In oratione prima, fac.5.uerſ.6.*animum.

OMISSA

poſit.379.2.*poſt* ſociatam *add* falsò 864.*in margine, poſt* illo,*adde* tit.*problemate* 264.*poſt* propriae, *adde* materiae. *quaedam alia longe ſ[illegible] impreſſorum incuria uerſum praeteriit in ultima Oratione, facie penultima, uerſ.* 16 *qui eſt* Dicaearchus, Eudemus, Plato quidam diſcipulus Ariſtotelis, Theophraſtus.

ANTONII PERSII
IN RHETORICIS
CONTRA RHETORES

ARISTOTELEM.
ZENONEM.
CICERONEM.
QVINCTILIANVM.
PRISCIANVM. ETC.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1 CVM Deus ille princeps, parens rerum, fabricatórq. mundi, nullo magis hominem ſepararit a ceteris, quae quidem mortalia eſſent, animalibus, quàm dicendi facultate; rationem nobis quoque praecipuam dederit, eiúsq. nos ſocios eſſe cum Diis immortalibus uoluerit: quae neque tam nos iuuaret, neque tam eſſet in nobis manifeſta, niſi quae concepiſſemus mente, promere etiam loquendo poſſemus: Id magis deeſſe ceteris animalibus, quàm intellectum, & cogitationem quandam, uidemus. Quare ſi nihil a Diis oratione melius, nihil praeſtantius a prudentia accepimus, quid tam dignum cultu, ac labore ducamus, aut in quo malimus praeſtare hominibus, quàm quo ipſi homines ceteris animalibus praeſtant!

2 Iccirco prima liberalium ſtudiorum non immeritò ſtatuitur Grammatice, neceſſaria pueris, grata iuuenibus, iucunda ſenibus; dulcis ſecretorum comes.

3 Cuius artis ſtudium non ignobile eſſe, uel inde cuique facilè palàm fiet, qui Graecos illos magiſtros, primùm Platonem, & Ariſtotelem, deinde Stoicos; ac denique Romanos, M. Teren-

tium Varronem, M.Tullium Ciceronem, & C.Iulium Caeſarem contemplatus fuerit.

4 Cuius quidem materiam, ſermonem popularem, & patrium, hoc eſt, ſignificationibus notum, ponimus. Sermonem autem humanum intelligimus: Quem, ore editum articulatim ſonum, uariis uerborum formis diſtinctum, ad notiones animi diſtinctè; ita vt ab audientibus percipiantur; declarandas aptis, definimus.

5 Verumenimuero qui in Grammatice praeter rectum, & laudabilem ſermonis uſum, doceri uelint, falsò docent.

6 Et uſum prorsùs ea docendum ſuſcipit ex his quidem, non quae ſignificantur, ſed quae adſignificantur.

7 Grammatices igitur, puritatem ſermonis, & elegantiam, proprias ponimus: quae perſpiciuntur in ſingulis uerbis ex etymologia, in coniunctis ex ſyntaxi; quidquid Quinctilianus, Priſcianus, & alii dixerint.

a 1. De interpret.

8 Quòd ab Ariſtotele[a] nomē definitur, eſſe uox ſignificatiua ex arbitrio, ſine tempore; cuius nulla pars ſeparata ſignificat; nihil ad vſum grammaticum.

9 Et quòd addant, Finita, & recta; magis falſum.

10 Sed iam ad rhetores orationem noſtram conuertamus. Oratoris eſſe, de quacumque re ſibi propoſita, ornatè dicere: falſum.

11 Non de omnibus rebus poſſe dicere Rhetoricen: falſum.

12 Probationes eſſe proprias oratoris, Ariſt. dixit: falſum.

13 Accuſationem ſui amici, uel inimici non coram iudice factam, ad genus iudiciale reduci; ut quidam neoterici putarunt: falsò.

14 Animi cogitata, materiam eſſe artis Rhetorices: falſum:

15 Oratori tribuunt, in ſenatu debere dicere de rebus futuris: falsò.

16 Valere oratorem apud tyrannum: falſum.

17 Valere apud regem: falsò.

18 Apud optimates: falsò.

19 Valere

19 Valere apud paucos: falsó.

20 Qui ante nos de arte dicendi conſcripſerunt (inquit Ariſt.[a]) „ prout quandam eius particulam confecerunt. probationes „ enim ſolae ad artem pertinent; reliqua uerò ſunt additamenta. falsò itaque Ariſt. ita copiosè, & extra artem in arte Rhetorica, de affectibus praecepit. [a] 1 Rhet.

21 Rhetoricen, aut Oratoriam, artem eſſe: falſum.

22 Imitationem ſolùm ualere ad eloquentiam comparandam; ut quidam neoterici exiſtimant; falſum.

23 Quinque partes Rhetorices Cic. & Quinctilianus fecerunt: falsò. nam tres ſunt Dialecticee propriae, ſcilicet inuentio, diſpoſitio, & memoria, ſi hanc uelis etiam attribuere.

24 Elocutionem ſolùm in tropis, & figuris, propriam eſſe oratoris: falſum.

25 Quòd etiam Fabius cum Cic. confirmauit (oratorem nae perfectum, qui eſſe, niſi uir bonus, non poſſet, putauit): falsó

26 Poteſt enim, uel rhetoricis Quinctiliani artibus inſtructus abunde, qui tamen omnes uirtutes non habeat.

27 Perſuadere eſſe finem, & perfectam, ſummámq. laudem oratoris: falſum.

28 Falſus Ariſt.[b] & qui eum ſequitur Cicero, qui primùm in rhetoricis artibus philoſophiam docuit; & ueteres reprehendit ſophiſtas, qui de dialecticae inuentionis facultate nihil in Rhetorice praecepiſſent; quia non ad Rhetoricen haec adtinent. [b] 1. Rhet. cap. 1.

29 Falsò putant diſtinctionem in tria genera dicendi, graue, humile, mediocre, a uerbis tantùm ſumi: ſed ex rebus etiam ipſis puto.

30 At iſta generum partitio, quibus oratorem definit, Rhetorices nihil eſt, niſi, quod ſubiecti proprium eſt, adiunctis rebus attribuit. Nec enim grauitatem, ſubtilitatem, mediocritatem orationis ex elocutionis ornamentis oriri dicimus; ſed e rebus ipſis, quae elocutione tractantur.

31 *Tria Oratori uidenda eſſe*, ait Cic. *Quid, Quo loco, Quomodo:*

Solam igitur elocutionem, oratoris propriam facis? at falſum.

32 Cur hoc? quia primo quidem membro, inuentionem comprehendit, ſecundo uerò collocationem, tertio quid aliud, niſi elocutionem!

33 Includitur & actio. At non etiam memoria.

34 Sed quid ſi, uel Cicerone, eodem in loco, teſte, inuentionem, & diſpoſitionem, eloquentiae non eſſe propriam, probabimus!

35 *At duo prima*, ſcilicet, inuentio, & diſpoſitio, *non tantùm inſignia ſunt ad maximam laudem, quàm neceſſaria; & tamen cum multis paene communia*, quando fortè his praeſtet elocutio, nónne? Vtique. at falſum.

36 Sed quid! ac ſi ipſe ſtatim non confiteatur nobiſcum, illa duo ipsa, elocutione eſſe praeſtantiora; *& tamqu. m animi inſtar*, ait, *in corpore*.

37 Noſcat ille orator; quem ſummum eſſe vult Cicero; argumentorum, & rationum locos: Quos, tres facit: cùm quidquid, quod in controuerſia uerſetur, in eo, aut Sit ne, aut Quid ſit, aut Quale ſit, quaeratur: imperfecta, & inutilis diuiſio.

38 Sit ne, ſignis quaeri, Cicero putat: falſum

39 Quid ſit, definitionibus: falſum

40 Quale ſit, recti, prauíq. partibus: falſum.

Quin ex omnibus inuentionis locis quaeſtiones hae erui poſſunt.

a In parti. 41 Quid ſi hoc ipſum ex Ciceronis[a] doctrina probabimus!

42 Qui iudicium, & delectum, quem adhibere debet orator, alium a diſpoſitione putant: falſum.

43 Falſus ergo Cicero, dum poſt inuentionem, de iudicio monuit: tum diſpoſitionis artes explicauit, ac ſi iudicium, diſpoſitionis non eſſet.

b 3. Rhet. cap. 16. 44 Prooemium, narrationem, confirmationem, perorationem, ut Cicero, & Ariſt.[b] dicunt, ueras eſſe partes orationis: falſum. nam confundunt artem inuentionis cum diſpoſitione.

ſpoſitione. diſpoſitionis enim partes illae ſunt, non artis nec operis artis, qualis oratio eſt.

45 Ridiculus igitur Cicero, qui, cùm ex diſpoſitione ſola orationem diuiſerit in tot partes, de diſpoſitione nihil ferè praecipiat; ſed inuentionem antè traditam, pro diſpoſitionis doctrina, conturbet, & confundat.

46 *Caeterarum rerum, quae ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quiſque uindicat: dicendi autem, id eſt, eloquendi maxima uix ſoli huic conceditur:* falſum: Ac ſi pronunciatio non aeque eſſet propria.

47 Multa genera elocutionis faciunt; philoſophorum, qui uerecundè dicunt, & molliter: quorum oratio Ciceroni caſta, uerecunda, & incorrupta uirgo uidetur; ſophiſtarum, qui ſuauiter, & argutè; hiſtoricorum, qui aequabiliter, & fusè, Poëtarum, qui numeris cùm ſint adſtrictiores, reliquis tamen generibus dicendi, licenter utuntur, & liberé: falſum: modò ſint illa omnia ornatus.

48 *Erit;* inquit Cicero; *eloquens is, qui in foro, cauſſisq. ciuilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, & flectat:* falſum, & contra ſeipſum. non igitur de re omni, ut alibi ipſe docuit.

49 *Sed eſt eloquentiae;* ait Cicero; *ſicut reliquarum rerum, fundamentum ſapientia;* ex quo *quid deceat uidere in oratione, cognoſcitur:* & illud, *decorum,* appellat: niſi Dialecticen intelligat, falſum eſt; tametſi de ea uerbum nullum.

50 Zeno, Ariſtot. & Cicero uolunt, Oratoriam, & dicendi rationem latiorem eſſe; Dialecticen uerò contractiorem: falſum.

51 Quinctilianus, quinque Rhetorices [a] partibus ita iudicium admiſtum arbitratur, ut ab his ſeparari doctrina, & praeceptis non poſſit: falsò; cùm ea doctrina Dialectices ſit propria. a Lib.3. cap.3.

52 *Quae ad iudicem non ueniunt;* ait Quinctilianus, *aut prae-*

praeteritum habent tempus, aut futurum falsó. nam etiam de re praeſenti diſputatio extra iudicia fieri poteſt.

53 *Praeterita;* ait Quinctil.; *laudamus, aut uituperamus; de futuris deliberamus:* falsó. An non etiam de praeteritis, & futuris, & quaerendi, & conſolandi, & mitigandi, & terrendi, & alia innumerabilia agendi, offerri poteſt occaſio!

54 Item *certa, ut cuique;* ait; *eſt animus, laudat:* falsó. nónne ſine laude & uituperio tractari poſſunt illa!

55 *Ex dubijs;* ait; *partim deliberatur, partim lite contenditur:* falsó.

56 Locos communes, quos Quinct. & alii dictitant, eſſe in deliberationibus, & in aliis; falsó: ſed omnes eſſe, & reduci ad locos inuentionis.

57 Exordii triplicem cauſſam reddit Quinctil. ſcilicet ut beneuolus, attentus, docilis fiat auditor: falsó. non enim proprium eſt prooemii.

58 *Omnis probatio;* ait Quinct. *artificialis conſtat aut ſignis, aut argumentis, aut exemplis:* falsó: quaſi et exempla, & ſigna argumenta non ſint.

59 Non ſunt profectó. *nam ſigna;* ait idem; *non inueniuntur ab oratore; ſed ad eum cum cauſſa deferuntur.* erunt itaque in artificialia: cur itaque partes artificialium! falſum igitur.

60 *Signa;* ait Quinct. *ſiue indubitata ſunt, & non ſunt argumenta; quia ubi ea ſunt, quaeſtio non eſt: ſiue dubia, & non ſunt argumenta. quia ipſa argumentis egent.* falſum. quia quantò magis quaeſtionem arguunt, tantò magis argumenta ſunt; uel etiam ex argumenti definitione eiuſdem.

61 *Argumentum;* ait Quinct. *eſt ratio, probationem praeſtans, qua colligitur aliud per aliud; & qua quod eſt dubium, per id, quod dubium non eſt, confirmatur:* falſum. nam haec definitio alii conuenit.

Quinct.

62 Quinct.iudicat, nullam diſpoſitionis artem in omnes materias certas tradi poſſe : falsó : nam pronunciati, ſyllogiſmi, &methodi artificioſae certa doctrina eſt.

63 Quinct.inuentionem non imitabilem exiſtimat: falsó.

64 Tres conſtitutiones rhetores ſibi tribuunt,facti,definitionis, & qualitatis; falsó.

65 Hypotheſis ergo,quae coniectúra tractatur,non pertinet ad rhetorem? pertinet;at non duae reliquae.

ANTONII PERSII

POSITIONES PRO RHETORICA FACVLTATE.

66 CVM duae ſint uniuerſae,& generales homini dotes a natura tributae,ratio,& oratio;illius doctrina,Dialectice eſt,huius Grammatice,& Rhetorice.

67 Dialectice igitur generales humanae rationis uires in cogitandis,& exponendis rebus perſequitur: Grammatice orationis puritatem in etymologia, & ſyntaxi, ad rectè loquendum,uel ſcribendum interpretetur.

68 Rhetorice orationis ornatum tum in tropis, & figuris, tum in actionis dignitate demonſtret.

69 Non itaque Rhetorice ars eſt; ut Ciceroni, & Quinctiliano placuit; praeſertim quae omnes animi uirtutes explicet.

70 Sed quid! nónne eadem eſt oratio,quae & purè,& ornatè,& ſapienter, & loquatur, & dicat, & ſentiat ? Eadem profectó.

71 Rectè igitur Cicero,ac Quinct.qui de his omnibus praecepe runt?Minimè gentium.

72 Nec,ſi illas uirtutes neceſſarias oratori,concedamus eſſe,uera Cic.Quinct.& ceteri dixerint.

73 Itaque neque ipſam philoſophiam moralem Rhetorices partem,

-tem, neque ipſam Rhetoricen omnino virtutem moralem eſ-
ſe teneamus.

74 Itaque Rhetoricen perfectionem ex ſe habere, tenemus, & propriam.

75 Nec, ſi concedamus, ad perfectionem maiorem artis, eſſe neceſſarias alias ſcientias, ideo ex illis conflari, eiúsq. illas eſſe partes, umquam concedamus.

76 Cùm autem mentis interpres ſit oratio, &, mediis conceptibus, res etiam, quarum ſenſus animi, ſpecies gerunt, ſignificet, ut ceterae, hominum quae conſilio fiunt, operationes; finem aliquem & ipſa habebit.

77 Sermonis itaque finis erit, animi ſenſa aperire.

78 Rhetorices autem partes duas ponimus, elocutionem, & pronunciationem.

79 Elocutio uerò eſt exornatio orationis; quam in tropis, & figuris conſiſtere ponimus.

80 Tropum uerò dicimus, elocutionem, qua uerbum a natiua ſignificatione in aliam tranſmutatur.

81 Quem neceſſitas genuit, inopia coacta, & anguſtiis. plura enim rerum genera, ac negotia, quàm uocabula.

82 Nec negamus quin poſtea delectatio, iucunditásq. celebrauerit.

83 Figura uerò eſt elocutio, qua rationis habitus a recta, & ſimplici conſuetudine mutatur.

84 Et quidem vt tropus eſt ſingularum vocum, ſic figura coniunctarum eſt.

85 Vtq. vocum alia eſt propria, alia modificata, ſic orationum alia recta, alia figurata.

86 Pronunciatio verò, alia Rhetorices artis pars, nihil aliud eſt, quàm ornata cogitationis enunciatio.

87 Cùm autem quidquid eſt àrtis, qua memoria poſſit adiuuari, ordo, ac diſpoſitio rerum ſit, qua quid primum, quid ſecundum, ac tertium, animo cernamus: ordinis uerò ſola dialectica diſpoſitio doctrina ſit, ab ea ſola memoriae praeſidium, & ſub-

& ſubſidium peti poteſt.

88 Ergo ut inuentionem,& diſpoſitionem,ſic memoriam Dialectice attribuere uerè poſſumus.

89 Nec,ſi praecepta memoriae, Dialectice tribuo, ideo memoriae uſum, communem eſſe multarum artium, non exiſtimo.

90 Quinimmo omnium non modò artium,ſed quarumuis aliarum rerum, quae in hominis ſenſum, aut intelligentiam cadunt,memoriam eſſe communem.

91 Docere uerò cùm inuentionis ſit, quae Dialectices propria eſt;ex qua etiam delectandi,& mouendi reliquae partes emanant copioſiùs fortè, quàm ex elocutione; inuentioni omnia ſubiiciam.

92 Neque tamen infitior,ex illis oratoris officiis eſſe tot genera dicendi,ſubtile in docendo,mediocre in delectando,graue in flectendo; & has in actore cauſſarum ſummas,& ſingulares eſſe laudes,confirmo. Quod autem oratori,ideſt, vnius artis homini,infitior planè,ac pernego.

93 Trium dicendi generum partitionem ex decoro deducũt, cuius admonitio,quid cuique opus ſit,quid conueniat, quid deceat, tametſi eſt in omnibus artibus,immo in omnibus dictis, & factis neceſſaria,eius tamen conſilium,& doctrina (ſi decori conſilium ullum,ſi doctrina eſt ulla propria) dialecticae inuentionis,diſpoſitioniſq. propria eſt.

94 Nam ſi decori,rationem rhetorcicae artis eſſe putas, neceſſe eſt ſanè,ut referas ad aliquam earum partium,quas Rhetorice tribuis.quod cùm nec pronunciationis,aut memoriae,aut elocutionis uideatur eſſe proprium, decorum inuentioni, aut diſpoſitioni tribuamus oportet.

95 Sed ſi uſum,& in ſingulis rebus peritiam, ac paediam decorum hoc afferre,teneamus,meliùs dicemus.

96 Non itaque audiendi ſunt illi, qui exiſtimant, aliud eſſe rhetoricum,aliud dialecticum iudicium. Vnum eſt enim hominis iudicium, ad quoduis aeſtimandum, utrum uerum, aut fal-

ſum; quod enunciatione, quod ſyllogiſmo, quod methodo praeſtatur.

97 Quas itaque quinque partes, officia, ſeu membra iudicialis cauſſae faciunt, ſcilicet prooemium, narrationem, probationem, refutationem, perorationem, omnium quaeſtionum cõmunia facimus; quae omnia ex dialectica methodo ducimus.

98 Nihil dicitur ſine ratione, hoc eſt dialectica: ſine exornatione, id eſt, rhetorica, plurima dicuntur.

99 Et ſanè de tribus artibus communibus, Grammatice, Rhetorice, & Dialectice, anguſtiſſima eſt Rhetorice.

100 Dialectice itaque latiſſimè omnium pateat, tum Grammatice proximè ſequatur; poſtrema ſit Rhetorice.

101 Quare Zenonis Stoici manum nihil pertimeſcas; uel ſaltem aequalem Rhetoricen Dialectice, cum Platone teneamus.

a 1. Rhet. c. 3.

102 Si itaque uel Ariſtot.[a] & Cic. teſtimonio, deliberatiui generis utilitas, & detrimentum, eſt finis; in iudiciis uerò aequum, & iniquum; ex humanis igitur rebus publica omnia, ex priuatis uerò iuſtum, & iniuſtum tantúm.

103 Hoc pacto non omnes res materiae erunt oratoris.

104 Aliarum itaque uirtutum, vitiorúmq. proprietates, praeter iuſtum, & iniuſtum, non tractabit orator? minimè, iuxta iſtos.

105 Quin & alia, quae cùm artium ſunt propria, tum & humanorum actuum, omnia ab oratoris puluere aliena uideri debent.

106 Quare nec naturalia: minùs etiam mathematica.

107 Nec fortè de intellectu differet? Nec de intellectu, nec de animo, nec de Ideis, eóq. ſecius de Deo ipſo.

108 Quid ſi hoc ipſum, Ciceronem, in perſona Craſſi, ſenſiſſe fatearis!

109 Nullam itaque partem, Rhetoricen habere in argumentis, tenemus. Ergo probationes non ſunt propriae Rhetorices?

toricès?

110 Quid, ſi hoc eſſe Ariſt.[a] placitum, demonſtrem. [a] 1. Rh. c. 1.

111 Fortè igitur proprium oratoris, permouere? Nequaquam. quia Ariſt. extra artem videtur potiús.

112 Pronunciationem igitur propriam oratoris eſſe dicimus; ſed nec ſolam.

113 Iudiciale genus ex accuſatione, & depulſione fit, aiunt. ſub iudiciali tamē genere non reducuntur, nec caeleſtia, nec naturalia, ex his inferioribus, nec humana, niſi ea tantùm, quibus damnum, vel iniuria illata eſt: quae reficere debet iudex.

114 In iis itaque omnibus, in quibus neque vim, aut dolum cadere poſſe videmus, ex quibus damnum, vel iniuria oriri ſolet; iudiciale genus locum vllum habere, negandum.

115 Ex tribus conſtitutionibus, facti ſcilicet, definitionis, & qualitatis, vnam tantùm, quae facti eſt, rhetorum propriam eſſe remur.

116 In reliquis verò duabus Ius ciuile uerſari, quiuis animaduertiſſe debuit.

117 Rhetores verò haec tamdiu tractarunt, & pro ſuis ſemper venditarunt: Quare pluſquam centenaria praeſcriptione, ſua feciſſe, ſaltem videri debent.

118 At non aequo iure, ſed uel ui, uel clam, uel certè praecario ab iis aliquandiu poſſeſſa, occupatáq. fuiſſe, cuilibet videri debet.

119 Controuerſias itaque naſci uel ex iure, uel ex ſcripto, vel ex verbo, tenendum; & has nullo pacto ad rhetores, ſed ad iuriſconſultos pertinere, fatendum.

120 Et ex iure, cùm aut aequitas cum iure, aut ius ſcriptum cum non ſcripto contendit.

121 Ex ſcripto verò, cùm aut ſcriptum, ideſt, locutionis genus ambiguum eſt: aut ſententia cùm ſcripto comparatur, aut contraria ſcripta reperientur.

122 Ceterùm ex uerbo, cùm id, propter ipſius ambiguam, ancipitémq. ſignificationem definitione aperiendum eſt.

123 Alia igitur erit controuerſia,quae ex verbo, & alia, quae ex ſcripto?quid ni!

a 1.Rhet. cap.4.

124 Cùm deliberatiuum[a]genus ſit illud,quod publicum reſpicit utile,ac damnum,quaecumque ſunt uel diuina, uel huma na,& priuata, quae huc non reſpiciant, extra hoc genus eſſe conſtat.

125 Demonſtratiui autem generis finis honeſtum, & turpe, aſſignantur a primis magiſtris: cuius proprium, cùm ſit laus, & uituperatio,quae non,niſi ad ea, quae bene,aut malè ex ſcientia,& electione operentur, dirigatur, paucarum, & non omnium rerum amplectitur campum.

126 Laudis enim ſubiectum uirtus eſt, ut uituperationis uitiũ. quod uel ex fine eiuſmodi generis manifeſtè patet, quippe cùm honeſtum,& turpe tantùm,ſit materia demonſtratiui. Sed illud aduertendum,quod Cic.negat, genus hoc,oratoris eſſe proprium.

127 At fac haec genera,iuſti ſcilicet honeſti, ac utilis, oratoris eſſe, nón ne circa determinatum genus uerſabitur? Ita.

b 1.Rhe. c.1.& 2

128 At Ariſt.[b]tamen dixit pluries, nullum Rethoricen habere determinatum genus.

129 Non omnes itaque res modò erunt oratori ſubiiciendae? Sed neque tria genera,ab his ei attributa.Quin Moralis propria eſſe, uideri poſſunt.

130 Rectè itaque, oratorem nullum genus, ac materiam nullam habere,dictum ſit.

131 Si oratoris proprium eſt,de re probabiliter dicere, & de una etiam in utramque partem dicet; uel indoctus, uel deceptor eſſe uidebitur. non itaque uir bonus, ut Quinctilia. uoluit.

132 Cur hoc?Modò ſi ad lucrum,vel ad uictoriam cauſſam dicet,quod maximè in iudiciali genere obſeruamus.

133 *Nam & apud eos dicimus;* ait Cic.*;qui neſciunt, & ea dicimus, quae neſcimus ipſi: itaque & illi aliàs, aliud iiſdem*

de

de rebus & ſentiunt, & iudicant; et nos contrarias ſaepe cauſſas dicimus.

134 Non etiam deliberatiuum genus oratori tribuendum, neque apud paucos, neque apud tyrannum: ad quos loqui de iuſto, uel de iniuſto non ualebit.

135 Cur hoc? Quia finis deliberatiui generis, eſt utile publicum, quod tyrannus ſibi tribuit.

136 Quid, ſi orator uelit tyranno utile perſuadere? non admittet eum, niſi ad aures dicentem, tyrannus. Etiam iudiciale genus ablegabit hoc pacto? Eſto.

137 Orator tamen ualebit in regio ſtatu? Nullatenus; praeſertim ſi optimus ſit rex, qualem deſcribit Plato.

138 Sin minus? Tantundem. nam ſecretum habebit conſilium, in quo non, niſi de rebus arduis, ſummiſſis uocibus, deliberatur.

139 Coram optimatibus? Neutiquam.

140 Quid! optimatibus opus eſt perſona eius, qui neſcit ipſemet quod exclamat!

141 Fortè in ſtatu paucorum? Multò minùs: quippe qui, inſtar tyranni, quidquid eis placitum eſt, id exſequuntur.

142 Oratori tamen illum locum non denegabimus, quem obtinuiſſe uel Cic. teſtatur, apud indoctam plebem, ſeu apud rem pu., quae non legibus utitur ſcriptis.

143 Rectè itaque Cic. *haec una res in omni libero populo. maximè in pacatis, tranquilliſq. ciuitatibus praecipuè ſemper floruit: ſempérq. dominata eſt.*

144 Oratores, qui in iudicio cauſſas dicunt, ab iis, qui in ſenatu aliquid deliberandum proponunt, diuerſum genus, ac ſeiunctum ponimus.

145 Neque enim dubium eſt, multas fuiſſe reſpublicas, quae ſine alterutro gubernarentur, ut ſcilicet in iudicio oratores non receperint, in ſenatu, ac in deliberando, admiſerint.

146 Rectè itaque in ciuitatibus, quae ſcriptis legibus utuntur,

minùs

minùs uigent oratores, & docti etiam praeficiuntur iudices.

147 Ceterùm, cùm omnium ferè rerum ueritatis contemplatio haberi poteſt, earundem recta ratio dicendi acquiri debet.

148 Ergo & ſi ſine ueritate, Oratoria haberi non poteſt, niſi ridicula; Rhetorice de omnibus rebus dicet, & praecipiet.

149 Vnde Rhetorice omnino ars erit bene dicendi, non in iudiciis modò, ceteríſq. publicis coetibus, uerùm etiam in priuatis congreſſibus, eadem de magnis quibusque rebus, & paruis.

150 De omnibus ergo rebus Rhetorice Dialectice erit ἀντίστροφος cùm ambae in eiuſmodi rebus ſint, quae a cunctis hominibus quodámmodo cognoſci, atque intelligi poſſunt. quod Ariſtot. rectè dixit.

151 Nec item ſunt in aliqua definita, ac certa ſcientia. quod & idem dixit rectè.

152 At dixiſti, non rectè ab iis factum, qui Rhetoricen, de omnibus rebus praecipere, dicant: quod ab Ariſt., & Cic., aliíſq. dictum eſſe, compertum eſt.

153 Verùm ſi ad duo genera tantùm, uel ad tria cum eo, quod Ariſt. addidiſſe fertur, eam reſtringamus, non rectè.

154 Quid itaque? Duplicem eſſe Rhetoricen, ſtatuamus oportet.

ANTONII

ANTONII PERSII

IN DIALECTICIS

CONTRA DIALECTICOS.

ALBERTVM	CHRYSIPPVM	PORPHYRIVM
ALEXANDRVM APHROD.	CICERONEM	SCOTVM
AMMONIVM	DIODORVM	SIMPLICIVM
ARISTOTELEM	EPICVRVM	THEMISTIVM
AVERROEM	EVDEMVM	THEOPHRASTVM
BOETHVM	PHILOPONVM	ETC.

155 DVO ſunt uniuerſa Deorum munera (ut dictum eſt) hominibus tributa; unde alia ferè omnia profecta ſunt: ratio, & oratio. Rationis uerò doctrina Dialectice eſt; Ideóq. quidquid rationis, ac mentis proprium fuerit, quod ſine ratione tractari, & exerceri non poſſit, id proprie Dialectice adtribuendum eſſe cenſemus.

156 Ceterùm huius artis non pars quaedam (ait Ariſtoteles [a]) „ antè inuenta, & elaborata erat, pars altera minùs explanata; „ ſed omnino nihil in eo genere adhuc ab aliis traditum exſta- „ bat: Vnde nihil habere de hac arte diſſerendi, quod aliis acce- „ ptum referat; ſed ſe ipſum inueniſſe fatetur: falſum.

a 1. Elench.

157 Quid! Zenonis Dialectice nónne ex Platonis Parmenide, Sophiſta, & Politico innoteſcit!

Zeno, inquam, Eleates, ex Elea, Lucaniae ciuitate, inuentor Dialectices perhibetur. Gaudeant ergo Itali philoſophi; Nos autem omnium maximè, qui conterranei ſumus eius.

158 Sed ſi Archytas Tarentinus; ut a nonnullis; [b] categoriarum auctor fuiſſe traditur: uel harum, uel aliarum ſit, conuincitur tamen mendacii Ariſtoteles.

b ut Iamblicus, & Boeth. in Arithm.

159 Vt eodem nomine ſit, cur Itali, primi Dialectices magiſtri uerius dici debeant; & ex Italis noſtrates Tarentini.

Quid

160 Quid ſi earundem auctor fuerit Eudoxus Cnidius! quem ſecutum Ariſtotelem, ſunt, qui memoriae prodiderint.

a 13. Phi. 161 Sed cur Socrati idem Ariſtoteles,[a] definiendi, & diuidendi laudem tribuit, ſi ipſe primus inuentor!

162 Demonſtrationem eſſe finem Dialectices, Philoponus, & Graeci cum aliquot Latinis putarunt: falſum.

163 Quid! quod unius eſt partis tantùm, & ad fortuitum euentum alligatur, uniuerſae fecerunt, & artis pôteſtati ſubiecerunt.

164 Qui etiam definitionem, ut Auerroës; finem dixerunt, & alii, eodem premuntur incommodo.

165 Qui eius ſubiectum, Argumentationem; ut Albertus cognomento Magnus; poſuerunt: falſum.

166 Item qui, Syllogiſmum; ut Scotus: falſum.

167 In poſterioribus analyticis quattuor quaeſtionum genera agnoſcuntur, An eſt, Quid eſt, Quia eſt, Propter quid eſt; ad medii inuentionem: falsò. cùm una communis ſit inuentio medii; & ad multò plura, quàm hae quaeſtiones, ſe extendat inuentiò.

168 Triplicem Logicen faciunt, demonſtratiuam, dialecticam, & ſophiſticam: falsó.

169 Quid ais! Alexāder, Themiſtius, Porphyrius, Ammonius, Simplicius, deinde infiniti interpretes & Graeci pariter, & Latini, & Arabes, & omnium toto terrarum orbe ſcholarum magiſtri errarunt! Quid tum!

170 At nón ne enunciatum datur, quod ſit apodicticum, dialecticum, ſophiſticum? Immo inde ſyllogiſmus apodicticus, dialecticus, ſophiſticus, ſed non Dialectice.

171 Genus eſſe, quod de multis, & differentibus ſpecie, in quaeſtione, Quid eſt, dicitur a Porphyrio, & Ariſtotele: falsó.

b 1. Phy. c. 2. 172 Quid! nón ne idem, ſpecie differre dicis, quod ratione, & „ forma? Hoc ipſum dicit Ariſtoteles. b

173 At homonymia uerbi, Speciei, fallit: quia ſpecies logica cùm definitur a Porphyrio, eſſe, quae generi ſubiiciatur; hîc

non pro logica ſpecie, ſed pro forma, poſita eſſe uideri debet.

174 Agnouit tamen Porphy. genus eſſe alicuius genus, & ſpeciem eſſe alicuius ſpeciem; at non pariter utrobique relationem uſurpauit, definiendo.

175 Ediſſere clarius. Faciam: nónne ſpeciem logicam, partem generis uis eſſe, cùm eam definire uelis? Eſto, at in generis definitione, uerbum Speciei, non pro ſpecie logica, ſed pro cauſſa formali uſurpat Porphy.

176 Ergo quaelibet duo different ſpecie, quia forma different, cùm omnium rerum ſua, & propria forma ſit; qua res eſt, id, quod eſt, & differt a ceteris rebus. ſuperfluè itaque in definitione generis.

177 Niſi uelis ſpeciem, ſpecie differre a ſpecie. Rides!

178 Quod autem genus dicatur in quaeſtione Quid eſt: falsó: non enim generis proprium hoc; quin potius definitionis: in cuius tamen definitione neque ponitur.

179 Ac ſi non expreſsè Ariſtoteles diceret quaeſtionem, Quid eſt, non genere, ſed definitione argui, & explicari.

180 Quid, ſi numquam interrogaretur Quid eſt, non eſſet genus? Aduenticium itaque, & externum.

181 Speciem eſſe, quae praedicatur de pluribus differentibus numero in quaeſtione, Quid eſt: falsó. licet Ariſtoteli alibi quidquid differat aut genere, aut ſpecie differre uideatur. ideo numeri haec differentia reiicienda eſt.

182 Quae igitur indiuidua uocantur, non differunt numero? Minimè gentium.

183 At ſingularum ſubſtantiarum formae; vt puta, Socratis, & Platonis; aliter, quàm accidentibus, explicari non poſſunt: verùm non ob id ſequitur, formas eſſentiales diuerſas non eſſe: quas tamen ferè in omnibus rebus philoſophi, ſe ignorare, dicere non erubeſcunt.

184 Quae item de homonymis, ſeu cognominibus, de polyonymis, ſiue multiuocis, quaſi uoces eſſent, dicuntur ab Ariſtote-

le: falsó. Ita etiam de ſynonymis, ac amphibolis, ſiue ambiguis; quae Voces rectiùs dicuntur; a Grammatice peti debent.

185 Singulares, & indiuiduas eſſentias, primas & principales appellat Ariſtoteles, ſpecies autem, & genera ipſarum, ſecundas ſubſtantias, eásq. primis inferiores, ac minores: falsó.

186 Veriùs Plato; qui docet, Deum, Deíq. aeternam ſapientiam, Ideas, genera, ſpeciésq. rerum complexam uerè eſſe.

187 Contrà uerò, ſenſibilia omnia, quae ab Ariſtot. primae ſubſtantiae nominantur, cùm oriantur, & intereant in dies, uel in horas potiùs mutentur, uerè non eſſe.

188 Subſtantias haſce indiuiduas, ſolas uerè eſſe, ſolas principaliſſimè, primò, maximè eſſe; & iis ſublatis, nihil aliorum remanere: falsó.

189 Non itaque Deus Opt. Max., neque angeli, neque hominum animi ſubſtantiae erunt, immo nihil prorsús. Atheus erit ergo Ariſtoteles.

190 Erunt itaque Ariſtoteli indiuidui homines omni homine principaliores, magísq. ac ueriùs, quàm omnis homo.

191 Quid! nónne accidit, ut Plato omni homine ſit praeſtantior!

192 Ac ſi non uniuerſae hominum naturae gratia ſinguli creati, conditíq. eſſent homines, ſed alicuius hominis gratia, uniuerſa hominum natura.

193 Scias itaque omnino partem propter totum, non autem totum propter partem eſſe factum. rectè ergo hoc animaduertit Pletho Conſtantinopolitanus in Ariſtotelem.

194 Subſtantiam diuiſit in primam, & ſecundam Ariſtoteles, & in logico organo tractauit: falsó. non enim ad logicum ita pertinet, tametſi de cauſſis, ad logicum tractare pertineat, modò pro eſſentia rei cuiuſque intelligatur: ſed ita non erit a ceteris nouem diſtincta.

Ora-

195 Oratio Ariſtoteli eſt quantitas: falsò.

196 At nónne ſyllaba longa, breuíq. ponderatur? Ita: ſed ideo longa oratio, uel breuior, quia uel duo, uel unum habet illa tempora. tempus itaque erit cauſſa orationis longae, breuíſq.

197 At tempus per ſe, quantitas minimè eſt. minùs oratio igitur. Quare cur oratio non ſit potiùs actio, non uideo: cur etiam, ut aliquando qualitas oratio ſit dicenda, nil pertimeſcendum.

198 Relata ponit Ariſtoteles unum ex decem categoriis: falsò. ubi agnoſcis generaliſſimum, ſubalternum, & ſpecialiſſimum, ut in ceteris opus eſt reperire!

199 Eodem quoque modo Ariſtoteles qualitatem, unum ex Decem facit: falsò; & eodem morbo laborat; modò ſi categoria eſt homogeneorum per generaliſſimum ſubalternum, & ſpecialiſſimum.

200 Ita ſit, quid inde? Quia qualitas per habitum, diſpoſitionē, potentiam, impotentiam, paſſionem, & patibilem qualitatem, figuram, & formam &c. talis deſcriptio non eſt. Hae enim ſpecies homogeneae non ſunt, nec unius generis proximi, cùm ſit in unaquaque categoria, ſua qualitas ex differentiis.

201 Non ergo unum, hoc pactò ex Decem? Si qualitas eſt, ſecundùm quam Quales dicimur, ſubſtantiae erit una qualitas, alia quantitatis, alia relationis, actionis, paſſionis, &c. quae omnes cùm homogeneae non ſint, haec categoria ab aliis diſtincta minùs eſſe debet.

202 Quidam, qui in cellula nobiſcum diſputantes, conuincere uolebant, contraria tantùm pro ſpecie contrarietatis apud Ariſtotelem accipi: falsò.

203 Non ergo ſolùm contraria in genere [a], accipi apud Ariſtotelem, demonſtrauimus, ſed etiam antiphaſe-s nomen; quod proprium eſt contradictionis; pluries communiter pro omni affirmationis, & negationis oppoſitione uſurpari apud Ariſtotelem, oſtendimus,

[a] ut etiā Cic. uertit.

204 Non homo, Ariſtoteles uim nominis non habere exiſtimat: at infinitum nomen uocat, cuius generis nomina neutra ſolent appellari: falsó. nam haec, Negata, dici tenemus.

205 Item Ariſtoteles nominum, ac uerborum caſum, nec nomina, neque uerba nominat: falsó.

206 Nominum igitur caſus in ſyllogiſmo eſſe rectè poterit; Quid ſi hoc diſputauit, & uoluit Ariſtoteles!

207 De nomine, uerbo, oratione tractat Ariſtoteles in Dialectice: falsó. non enim de his ad dialecticum, ſed ad grammaticum, vel rhetorem.

208 Nec nos moretur ſcholaſticorum diſtinctio, quò ad modum conſiderandi, haec plurium eſſe artificum.

209 Nón ne Dialectices finis eſt unicus, & perpetuus? Ita; bene ratiocinari.

210 Quid igitur aliud in nomine, & uerbo, & oratione, quàm purum ſermonem ſpectamus? Rationem quoque. At in argumento, propoſitione, ſyllogiſmo, & methodo non qua nomina.

211 Coniunctio itaque, harum artium confuſionem generauit, uſus tantùm coniungendus, non praecepta.

212 Has propoſitiones, Aliquis homo currit, Aliquis homo nō currit (quas ſubcontrarias vulgò dicunt) ſub oppoſitionis genere collocant: falsó. has enim alicuius contradictionis nomine, minùs uenire poſſe tuemur.

213 Homo eſt albus, Homo non eſt albus (quas infinitas vocant) eſſe contrarias: falsó. non enim contradictionis nomen, niſi abuſiuè, conuenire poteſt.

214 Meritò itaque hoc ipſum reprehendit ante nos Georgius Graecus.

215 Omnis homo albus eſt, Aliquis homo albus eſt; & contrà, Nullus homo albus eſt, Aliquis homo non albus eſt (quas ſubalternas uocant) etiam in numero oppoſitionum ponunt: falsó.

216 Diſiunctionem ex contrariis, ueram eſſe, negantes; ut Cras

Cleon.

Cleon uiuet,aut non uiuet: falsò;ut Epicurus.

217 Ergo Chryſippus quoque deceptus eſt, cùm ſic ageret pro fato, Neceſſe eſt, omnem enunciationem ueram eſſe,aut falſam. Ergo in contradictione rerum enunciatarum pars altera neceſſariò uera,pars altera neceſſariò falſa erit!

218 Quin Diodorus contra Chryſippi fatum agens, ſi praeſcientia eſſet,omnia uera neceſſaria,omnia falſa impoſſibilia, exiſtimauit: falsó.

219 Quin & Cicero etiam ipſe; qui horum ſententias examinare,ac diſceptare uoluit;eo relabitur,ut alteram contradictionis partem eſſe neceſſariò veram, alteram neceſſariò falſam, exiſtimet,foedè,&turpiter lapſus: niſi corruptum Ciceronis librum,defendamus.

220 Si contingens futurum,iam uerum eſſet, eſſet quoque ne-
„ ceſſarium,ait Ariſtoteles: falsó.

221 Non itaque erit fortuitum, non vtrumlibet, non contin-
„ gens: Neque deliberare itaque, neque negotiari oportebit.
„ Non ſequitur: Ariſtoteles homonymia nos fallit.

222 Sed an uerum eſt contingens futurum? Erit, cui uerum.

223 Si uerum fuit,ſemper uerum fuit; ſi ſemper uerum,non po
„ teſt id non eſſe,neque non fore: quod autem non poteſt non
„ fieri,neceſſe eſt fieri.quapropter ſi uerum eſt, eſt etiam neceſ-
„ ſarium. Deliras ſecundo, & quinto gradu.

224 Ac ſi omne uerum eſſet immutabile!

225 Vides quòd nulla ex Ariſtotele praeſentio futurarum rerum relinquitur Deo,neque prouidentia. Apage.

226 Syllogiſmus;ait Ariſtoteles, [a] Boëthus, [b] alii;eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis,quoddam ab his diuerſum, ex neceſſitate, accidit,eò quòd haec ſunt: falſum.non enim proximum genus eſt oratio.

a 1.pri.
b Lib.1. de ſyll. cat.

227 Quin externum eſt rationis ſymbolum,nec eſſentiale ſyllogiſmi quidquam.

228 Cur ita? Quia ſyllogiſmus non ad externam, & prolatam orationem,ſed ad intimam animi rationem ſpectat.

Quid,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

229 Quid,ſi dicatur ſyllogiſmus,ratio? Nihil minùs. Quamobrem?Quia nihil proprium afferetur;cùm rationis nomine, tota logica & inuentio, & diſpoſitio contineatur.

230 Quin etiam differentiae non rectè hìc adiectae uidentur, cùm nec exprimantur quae ſint illa quaedam poſita, & quid ſit,quod ab iis diuerſum accidit.

231 Quid! potéſt ne concluſionis neceſſitas aliunde concludi, quàm ſyllogiſmo? Ita ait Ariſtoteles.

232 Sed non ignorat,concluſionis neceſſitatem, eò quòd antecedentia ſint,poſſe accipi ex rerum cum ſequentibus neceſſaria cohaerentia,quandoque,& non ſyllogiſmo.

233 Ariſtoteles non ſolùm ſe nominat Logices inuentorem, ſed perfectorem etiam: falſum.

234 Quid! ac ſi quae de enunciatorum coniunctorum materia, & contradictionis,iudiciiq. modo, in Ariſtotelis philoſophia fuiſſent ulla.

235 Non igitur, Ariſtotelis aetate, Logice de compoſitis, & enunciatis, & ſyllogiſmis erat inuenta? Non utique.

a lib. 1. de ſyll. hyp.

236 Hanc enunciati ſpeciem,hypotheticam uocat Boëthus:[a] falſum.

237 Ac ſi non eſſent aliae compoſitae enunciationes, praeter condicionales.

238 Sed quid! Ariſtoteli nôn ne [illegible] eſt quaelibet enunciatio,quae pro uera ponitur,ſeu ſimplex,ſeu compoſita,ſeu connexa,ſeu diſiuncta!

139 Non itaque rectè Theophraſtus,& Eudemus, nec e Latinis primus Boëthus,ſyllogiſini differentiam e propoſitionis hypotheſi petiuerunt, dum ſyllogiſmum hypotheticum nominarunt.

240 Hypotheſeωs enim nomen generale eſt; & propoſitionis, non argumentationis,& ſyllogiſmi, nomen eſt.

b 1. pri. c 22.

241 Falsò itaque ab Ariſtoteleb iudicatum,nullam,praeter ſimplicem,ſpeciem ſyllogiſmi eſſe.

242 At Ariſtoteles ibidem , hoc ſyllogiſmo connexo utitur.

tur. Verum.

243 Et hoc magis mirabile eſt, ne dicam, ridiculum.

244 Falsò itaque ſyllogiſmi partitio non modò omiſſa, de ſimplicibus, & coniunctis ſyllogiſmis, ſed in ſimplicium figuris omnes ſyllogiſmi falsò poſiti.

245 Quòd uerò rhetorum, ſeu oratorum, Ariſtotelis, [a] & alii credidere, eſſe exempla & enthymemata, logicorum verò ſyllogiſmos, & inductiones: falſum, & commenticium. a 1. pol. 1. & 1. Rhe.

246 Vſus enim, & experientia, Ariſtotelis principia, contraſtant; ac ſi in oratoribus pleni ſyllogiſmi, plenae inductiones non minùs, quàm in Platone, & Ariſtotele, non inueniantur.

247 At ſcio; fortè non diſcitur in gymnaſio, & exercetur, quod ſeriò poſtea tractandum ſit in foro!

248 In demonſtratione; aiunt; duplicem eſſe praenotionem, & anticipationem Quid, & Quia: falsó.

249 Non enim ad ſolam demonſtrationem ſpectant, cùm hae praecognitiones communes ſint omnis ratiocinatiuae ſcientiae.

250 Nec uerum & illud, ut axioma, & triangulus una praecognitione praecognoſcantur.

251 Vtramque igitur requirunt? Vtramque.

252 Quid, ſi hoc dixerit etiam Ariſtoteles!

253 Nonne principium manifeſtum, ut propoſitio, aſſumptióq. pateant, omnis ſyllogiſmi commune!

254 Quaeſtio Memnonis (aut enim nihil diſcet, aut quae nouit)
„ ait Ariſtoteles; contingerit, niſi quae diſcat modò quidem a-
„ lio ſcire, alio autem neſcire. nec enim id abſurdum eſt, ut Scio
„ generaliter, ſpecialiter Neſcio. omnino tamen uerum non eſt

255 Quinimmo Ariſtoteles magis Socratis reminiſcentiam probare uidetur.

256 Quid! ſi Memnonis quaeſtio de infante iam nunc edito, moueatur; qui nullam noticiam rerum impreſſam animo, & inſculptam habeat, nec generalem, neque ſpecialem; an hoc modo Memnonis dilemma diſſolues!

Quid

a c. ult. b c.1.li.1. 257 Quid! uniuerſalia ſunt principia ſcientiarum? At Ariſtoteles ipſe uel contrarium dicit, tum in poſterior.[a] tum in philoſophia[b] cum Polo Lucano, noſtro, a quo deſumpſiſſe hoc, gloriatur.

258 Quamuis igitur in integrae artis informatione uerisſimum ſit, a generalibus ad ſpecialia progresſionem eſſe, tamen in ſingulis partibus id nequaquam uerum eſſe experimur, ut nec definitio definito, nec partes toto, nec antecedens demonſtrationis abſolutae conſequente generalius eſt, quin ſingula haec conuertuntur Ariſtoteli.

259 Falli interpretes, tenemus, qui ex Ariſtotele, tenent, axiomata ingenerata omnibus hominibus. id enim repugnat Ariſtotelis philoſophiae.

260 Quòd ſi teneas ingenerari nobiſcum, Platoni te adhaerere, dicemus: ac Platonica cum Ariſtotelicis permiſcebis.

261 Demonſtrationem eſſe ſubiectum genus, analyticorum poſteriorum interpretes abunde intelligunt, & profitentur. falsò itaque demonſtrationem diſputat Ariſtoteles.[b]

b 1. po. c. 3. 15. 16. 17. 18. 19. 262 Cur hoc? Quia nulla ars ſubiectum ſibi, & propoſitum genus diſputare debet. ponendum igitur eſt, demonſtrationem eſſe; nec id dubitandum, aut diſputandum: licet Latinis omnibus, praecipue uerò Linconienſi Groſſateſtae, non deſint reſponſiones.

263 Graeci interpretes, ut Themiſtius, & Philoponus, eósq. ſecuti ferè omnes, ſecundo modo dicendi per ſe, accidentia propria adhibuerunt; quorum in definitionibus ſubiecta ponuntur, ut ſimitas naſi, &c. falsó.

264 Themiſtius, & Philop. & deinceps reliqui, duos modos per ſe primos ab Ariſtotele retineri, duos poſtremos abiici: falſum.

265 Dialectice; ait Ariſtoteles; non eſt definiti generis. non enim interrogaret: falſum.

266 Artifex, ait, certi generis, ut metaphyſicus, uel demonſtrator, non interrogat: falſum.

Ecquid

267 Ecquid vetat Ariſtoteles,interrogationibus artes, & ſcientias omnes,& dialogo aliquo conſtitui?

268 Platonis philoſophia fortè erit dialectica. At quid, ſi huius contrarium alibi dixerit Ariſtoteles.[a]? [a] 1.po.c.9

269 Quaeſtionum tot ſint; ait Ariſtoteles; quot rerum, quae ſciuntur, genera.

270 At non Ariſtoteli, ſcientia definitur ex cauſſa prima neceſſaria, & uniuerſali? Ita: Attamen multa quaeruntur, & fortuita, & ſenſilia, quorum tamen nulla talis eſt ſcientia.

271 Quaeſtionem An eſt, apodicticam eſſe non putamus: ſi modò ſubiectum ſimpliciter tantùm quaerat. ſubiectum enim tamquam principium ponitur in artibus.

272 Quaeſtio uerò Quid eſt, erit ne apodictica? Minimè, eadem ratione, ſi non quaerit accidens de ſubiecto.

273 At quaeſtionem Quia eſt, apodicticam aeſtimant: falſum. cùm Ariſtot. ſine cauſſis, eam quid explicare poſſe docuerit: unde differat ab ea, quae Propter quid ſcientiam pollicetur: praeſertim uerò cùm illa, utrum accidens inſit, tantùm quaerat.

274 Quaeſtionem Propter quid, aiunt quaerere, propter quid accidens ineſt ſubiecto: falſum. poteſt enim quaeri Propter quid, aliud non accidens, ut genus de ſpecie: ut propter quid homo animal; & alia, &c.

275 Tot eſſe quaeſtionum, quot ſunt rerum, quae ſciuntur, genera; & non niſi quattuor, An eſt, Quid eſt, Quia eſt, Propter quid eſt, tantùm definiri, ſi quaelibet quaeſtionum genera partiri uoluit Ariſtoteles, & interpretes etiam fatentur: falſum.

276 Omne problema, ſeu quaeſtio indicat; ait Ariſtoteles; „ aut genus, aut accidens proprium, aut definitionem: falſum.

277 Si enim quaeram, utrum ſit Babylon ad tyrannidem principum aedificata, an non? Quid horum quattuor quaeritur? nullum profectò, niſi finis. & hoc utrum natura, conſtat ex ma-

teria,& forma,an non?De partibus tantùm,non de genere.
278 Cur de ſpecie in topi. non praecipiatur? Quia a diſciplina reiicitur; & ſingularia praecepta nulla, in arte eſſe debent: falſum.
279 An igitur praeceptum uniuerſale de rebus ſingularibus nullum eſſe poteſt!
280 Sed quid, ſi Ariſtoteles de ſpecie ſpecialiſſima praeceptum tradit!
281 Rationes;ait Ariſtoteles; quibus magnam argumentorum
,, copiam comparabimus,ſunt quattuor: quarum una eſt in pro
,, poſitionibus eligēdis,altera in diſtinguēdo, quot modis quid
,, que dicatur;tertia in differentiis inueniendis; quarta in ſimili
,, tudinis cognitione,& ſcientia: falsò.
282 Plurima enim genera argumentorum, ſunt inſtrumenta inuentionis dialecticae.
283 Sed nón ne abſurdum eſt,propoſitionem; quae ſyllogiſmi pars eſt,&argumenti diſpoſitio;inter argumentorum ſpeciem numerare!
284 Tres;ait Ariſtoteles;partes eſſe dialectici,& topici, inuētio
,, nem, diſpoſitionem, & elocutionem: falsò. elocutio enim Rhetorices pars eſt,non Dialectices.
285 Modi reprehenſionis;ait Ariſtoteles;alii ſunt circa dictio-
,, nem,alii uerò extra dictionem:falſum.
286 Non enim haec partitio logica eſſe uidetur.nam partem capit a Grammatice,& Rhetorice. Grammatice enim, ut Rhetorice,doctrina dictionis eſt,Logice autem rationis.
287 Itaque elenchi dictionis non logica uitia?Non utique, ſed grammatica,aut rhetorica.
288 Inſolentiam,putat Ariſtoteles,uitium, & elenchum ad Logicen pertinentem:falsò.grammatici eſt.
289 Ergo homonymia nō erit logicum uitium? Minimè:grammaticum eſt.cùm enim de perſpicuitate orationis praecipitur a Cicerone, de uitanda ambiguitate uerbi,ſermoniſq.praecipitur.

Meta-

290 Metaphoram enumerat Ariſtoteles inter uitia dialectica: falsó. potiùs enim rhetoricum uitium eſt, quàm logicum.

291 Amphiboliam uitium dialecticum, ponit Ariſtoteles. grammaticum eſt, & grammaticae ſyntaxeωs uitium.

ANTONII PERSII

POSITIONES

PRO DIALECTICA FACULTATE.

292 SI Dialectices artis magiſtros primos requiramus, non Ariſtotelem profectò fuiſſe cenſendum eſt; ſed multò antea, quamplurimos exſtitiſſe, manifeſtum eſt; uel cum Platone Prometheum, ueluti Deorum interpretem exiſtimabimus, quem in ſacris litteris Noëum docti exiſtimant; uel cum aliquot doctis, Moſis ſacrū illum ſacerdotis ornatum, & ueſtitum Exhodi expreſſum.

293 Itaque Logices exercitatio apud Hebraeorum liberos ſingularis fuit, non in ſophiſticis de arte ipſa contentionibus, ſed in explicatione hiſtoriarum, in canticorum, & poëmatum compoſitione, ínq. aenigmatum enodatione, doctis uiris atteſtantibus.

294 Sed ne referas ad tā antiquos: neges etiam, Pythagoraeos fuiſſe logicos (quod tamen falſum, inde deprehenditur, cùm mathematicis artibus; quae ſine Logice tractari non poſſunt; ita accuratè ſtuduerint) Zeno tamen Eleates, ex Platone, & Laërtio, inuentor efficitur. quod & ad Parmenidem noſtrum Lucanum Galenus[a] extendit.

[a] De hip. & Plat. plac. li. 9.

295 Clinomachus Thurius, noſter cōterraneus, primus de axiomatis ſeu enunciatis conſcripſit, ſi Laërtio credimus. quod ſi uerum eſt, principiū doctrinę huius ei philoſopho debeatur; quae deinde tranſlata ſit ab Ariſt. in librū de interpretatione

296 Non itaque Democritum Dialećtices inuentionis,& diſpoſitionis ignarum,ut nec Protagoram elenchorum;ut ex Platone patet; principem negare poſſumus.

297 Quin neque Platonem ipſum cum Socrate a Dialećtices perfećtae cognitione ſecludimus;de cuius ſchola Academicorum,& Peripateticorum ſećtae manarunt.

298 Dialećticen igitur,facultatem,ſeu uirtutem bene diſſerendi tenemus,hoc eſt diſputandi,diſceptandi, ratiocinandi.

299 Quoties itaque ratione utimur, toties dialećtico munere fungimur?Quid ni!

300 Naturalis ergo Logice?Facultas.

301 Vt enim uiſus,& auditus facultas eſt naturalis,uidendi, audiendíq.; ita Logicen hanc,eſſe facultatem,omnia diſputandi,intelligendíq.

302 Rećtè itaque Ariſtoteles, omnes idiotas quodammodo uti Dialećtice,confirmauit.

303 Duplex itaque;quinimmo haec,ueluti illius magiſtra,cōſtituitur;cùm omnis diſciplinae principium ſit experientia, obſeruatio,& inductio.

304 Dialećtice itaque communis omnibus rebus, ratione trāćtandis,ueluti prudentia quaedam communis omnibus artificibus,qui cum diſſerunt,non ſua quadam,& propria,ſed communi dialećticorum facultate,diſſerunt.

305 Si,ut ait Ariſtoteles,finis a diſciplina habetur,quando praeſtatur quod artis uiribus continetur,Dialećtices finis erit, bene diſſerere.

306 Subiećtum uerò Dialećtices ponimus,res omnes.quod uel Ariſtotele teſte confirmamus.

307 Quid etiam ſi Non ens,ſubiećtum Dialećtices ponamus? ut omnino quidlibet ſeu uerum, ſeu falſum quid traćtari, ac ratione diſputari,& explicari poſſit.

308 Dialećtices uerò partes duas eſſe tenemus, inuentionem, & iudicium : quas Adraſtus Simplicii teſtimonio, peripateticus nobiliſſimus, adprobauit, ad aures fuiſſe Ariſtotelis;

item-

itémq. Cic., & Quinctilianus.

309 Quamuis itaque opus aliquod artis huius, enunciatum ſcilicet, neceſſarium, ueriſimile, captioſum dari poteſt; non ob id enunciati Logice partim neceſſaria, partim ueriſimilis, partim captioſa eſſe debet; ſed tota neceſſaria.

310 Genus illud uerè eſſe dicimus, totum partibus eſſentiale.

311 Vnde Hominem genus eſſe Catonis, & Ciceronis; Catonē uerò, & Ciceronem ſpeciem eſſe Hominis.

312 Cùm uerò ſatiùs putemus, ueri, & proprii ſermonis uſum a iuriſconſultis, & reipublicae principibus, quàm a ſcholis inertium philoſophorum petere; meliùs quae duo indiuidua, uulgò dicunt, & unam ſpeciem, illi duas ſpecies, & unum genus dixiſſe uideri debent.

313 Sed ſi deridebunt conſultos, non ridebunt Platonem, neque Ariſtotelem.

314 Differentiam, quam Porphyrius declarare adgrediebatur, uel ad formam, & cauſſam, uel ad comparatorum locum, & ad inuentionem rectiùs adſcriberem.

315 Accidentium nomine rectiùs facta adiuncta, & rerum inter ſe comparationes intelligi.

316 Genus item, & ſpeciem ad locum de toto, & partibus rectè ablegamus.

317 Categorias etiam ad inuentionem dialecticam ſternere uiam, melius eſt ut concludamus.

318 Paronyma ad coniugata reuerti debere aeſtimamus.

319 Locum adnumeramus in ſubiectis, & tempus in adiunctis.

320 Quae uerò cum aliquo conferantur, ad ſpeciem oppoſitorum referamus.

321 Animi ſenſum, uel intelligentiam, rerum ſimilitudinem eſ-
„ ſe uoluit Ariſtoteles: quae uerò ſint in uoce, notas, & ſigna ſen-
„ ſorum mentis eſſe: ut ea, quae ſcribuntur, eorum, quae ſint in
„ uoce, ſenſa illa apud omnes eadem eſſe, ſymbola, & ſigna non
„ eadem, deprehendamus.

Quo

322 Quo fit, ut Dialectices, & Grammatices lata differentia contineatur, cùm illa tota ſit animi, eadémq. apud omnes gentes: haec tota ſymbolica, in uoce, & ſcriptura.

323 Logice itaque ſine ſymbolis interpretationis poteſt in animo conſiſtere.

324 Rectè igitur in analyticis nullam Ariſtoteles interpretationis mentionem, ſed ſyllogiſmi geneſin, & analyſin, tribus terminis, & propoſitionibus concluſit, & terminauit. non enim ad externum ſermonem dirigi uoluit, ſed ad internum.

325 Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit, nullum cōtradictionis nomen meretur.

326 Homo albus eſt, Homo non albus, tantundem.

327 Omnis homo albus, Quidam homo albus, & contrà; quae ſubalternae dicuntur; multò iuſtiore ratione tollantur: quia ſunt ambae affirmantes, uel ambae negantes.

328 Quales ſunt antecedentes cauſſae, talem euentus ueritatem eſſe tenemus. Ex cauſſis itaque neceſſariis futurum neceſſarium, ex liberis liberum, ex phyſicis phyſicum eſſe tuemur.

329 Nos Logicen compoſitorum enunciatorum, & per ſe, & in ſyllogiſmis maximè neceſſariam putamus.

330 Quod & Graeci Ariſtotelis interpretes profitentur, inuentionem illam Theophraſti, & Eudemi propriam eſſe. Cui & Boëth. de ſuo multa addidiſſe etiam, teſtatur; ſed utrum omnia rectè, aliàs dictum.

331 Datur igitur enunciatum, compoſitum, ſeu coniunctum, praeter ſimplex; quod multas ſententias coniunctas habet.

332 Cuius & ſunt ſuae ſpecies, ut copulatum, diſiunctum, connexum, & relatum, &c.

333 Attamen in diſiunctione illud tenemus, ut omnis diſiunctio abſolutè uera, ſit etiam neceſſaria, tametſi in partibus ſeparatim nulla ſit neceſſitas.

334 Nam diſiunctionis neceſſitatem pendere e partium non ueritate, ſed diſſentione, palàm eſt.

Prae-

335 Praenotionem duplicem eſſe dicimus, uerborum alteram, rerum uerò alteram.

336 Et uerborum illam dicimus, quae in omnibus definitionis, & definiti; totius, & partium; demonſtrationis, & demonſtrati; omniſq. explicationis, & eius terminorum uocabulis omnino requiritur.

337. Rerum verò, quae debet eſſe in definitione, ad explicandum quod definitur; in diſtributione, ad explicandum quod diſtribuitur, in demonſtratione, & quauis expoſitione, ad demonſtrandum & ad exponendum quod quaeritur; alioqui nihil explicaret.

338 Itaque ſyllogiſmi Maior, & Minor hanc praenotionem haberent? Quid ni!

339 Immo eandem de terminis mediis, & extremis, ut conſtaret eſſe res iis ſignificatas.

340 Concluſio ergò, & problema, quod concluderetur, hanc duplicem haberet praecognitionem? Non: acciperet autem, dum concluderetur ab antecedente.

341 Quid ſi hoc idem dixerit Ariſtoteles[a]! a c.1.& 1

342 Rerum autem praecognitiones, & anticipationes generales & uniuerſales eſſe, unde ſpeciales illis comparatae protinus concipiantur, & concludantur.

343 At uerò id praecipuè in informatione artis integrae uerisſimum eſſe putamus, ut a generalibus ad ſpecialia progreſſio ſit.

344 Definitiones, & partitiones eſſe principia omnium ferè artium, uel inde ſumptas quaſdam maximas.

345 Principia uerò non tantùm priùs nota, ſed eſſe notiora, ait
„ Ariſtoteles; immo uerò ita clara, ut contraria quoque inde
„ fiant manifeſtiſſima.

346 Cùm autem quae in ſcientia ſunt, per ſe ſint oportet, ſit, cùm quid alicui aderit, uel ſimpliciter, uel quodãmodo erit: unde modi Per ſe emanant.

347 Et primum illum tenemus, quando attributum eſt in eſſen-

tia

tia ſubiecti,& in eius definitione adhibetur.

348 Secundus modus Per ſe eſt primo contrarius: (Per ſe eſt, quod eſt in eſſentia,& definitione attributi) qui modus diſtributioni generis in ſpecies, aut differentias conuenit, ut primus definitioni: quod uel exempla Ariſt. palàm faciunt.

349 Accedit quartus modus; per ſe ineſt, quòd cauſſa ſit certa, & non fortuita. generalis ergo hic modus Per ſe, quoties ſcilicet cauſſae de ſuis effectibus dicuntur.

350 Propriorum accidentium eritne ullus? Tertius. hic enim modus affectiones, & accidentia cognata quodammodo complectitur.

351 At quo pacto ex Ariſtot. littera? Ex diſſentaneo: Ideóq. nouo ſenſu, Ariſtotelis contextum declaratum iri.

352 Omnes itaque modos Per ſe, ab Ariſtotele retineri tenemus, nec abiici duos reliquos.

353 Vnde fit, ut conſequentes artes antecedentibus ſubalternae ſint, ubi aliquid docent, ſuperiorum decretis explicabile.

354 Ergo ſic Dialecticae omnes ſubalternae ſint in genere rationis uel inueniendae, uel iudicandae.

355 Omnem diſciplinam fieri aut per demonſtrationem, aut per definitionem, concedimus. quod & Ariſtoteles rectè confirmauit.

356 Ac per definitionem,& diſtributionem, accuratiorem ſcientiam confici, quàm per demonſtrationem, tenemus.

357 Quare non ſequitur, Scio ex cauſſa, propter quam res eſt. quoniam illius eſt cauſſa; nec aliter habere poteſt. ergo, Scio per ſyllogiſticam demonſtrationem.

358 De definitione uerò tam multa, quae diſſeruntur in lib. Poſteriorū, e Platone ferè ſumpta eſſe, quiuis animaduertere poterit. Plato enim ad inſtituendas artes, definitionem, & diſtributionem propoſuit; ſyllogiſticae demonſtrationis, qualem Ariſtoteles commentus eſt, non meminit.

359 Tunc enim artes bene diſputare, docere, demonſtrare po-

terit quis,cùm logicam inuentionem in ipſarum natura,qua-
litatéq.tota,ex cauſſis,effectis,ſubiectis, adiunctis , ceteriſq.
argumentis peruidenda; cùm diſpoſitionem,in eadem , uel
[illegible] enunciati , uel ſyllogiſtico concluſionis iudicio ae-
ſtimanda , & iudicanda , uniuerſa tandem ordinanda, ab ini
tio per media ad extrema exercuerit . & hoc pacto noſter Te-
leſius eſt progreſſus in ſua philoſophia conſcribenda.

ANTONII PERSII

IN ETHICIS CONTRA ETHICOS.

ARISTOTELEM
CICERONEM
BOETHVM.
AVERROEM, ETC.

360 TAmetſi in ſcientia , & diſputatione de moribus non eſſe omnium praeceptorum demonſtrationem requirendam, rectè fortaſſis affirmet Ariſtot., tamen illud falsò, quòd ad percipiendam hanc diſciplinam de moribus, praecepit, ut paedia in auditore praecedat.

361 Quòd autem ne adoleſcentes quidem percipiendis morib. eſſe idoneos uoluit Ariſtot. falsó.

362 Certè pueros quoſdam uidimus diuinitate quadam mentis praeditos, ut in quibuſdam, multorum uirorum iudicia exſuperarent.

363 Quid, quòd docti uiri nullam aetatem tam infirmam experti, confirmarunt, quae non protinus quid rectum, prauúmq. ſit, diſcat ! quin cum Chryſippo putarunt, & ante triennium il

los optimis imbui poſſe moribus.

a 3.po.c.1

364 Cùm ciuitas concretum quiddam ſit, Ariſtoteli,a quemadmodū aliud quid totum,conſtétq. ex multis partibus,quaeritur ab ipſo meritò,quis ſit ciuis.

365 Et ciuis uerò,qui omnino ciuis eſt,alia re nulla ei definitur, quàm iudicii,magiſtratúsq. communione : adeò ut cui etiam conceſſa ſit ſententiae dicendae,uel iuris dicundi poteſtas, eū ciuem huius,uel illius ciuitatis eſſe,uelit: falsò.

366 Qui itaque ab honoribus,iudiciis,& conſilio publico prohibentur,in ciuitate ſua exſules erunt,& peregrini.

b l. in orbe. ff. de ſtat. hom. & nou. 78

367 Non rectè igitur imp.n Antonius Pius[b] conſtituit, in orbe Romano qui ſunt, ciues ut eſſent Romani.

368 Nec etiam in urbe VENETIARVM praeclariſſima,praeter nobiles,eſſent ciues: niſi cum quibuſdam errare uelimus.

369 Sed uide: Ariſt.popularis ſtatus definiuit ciuem; Non ergo uniuerſorum eſt definitio.

370 Sed quid,ſi nec populari haec cōueniat ciui! Siquidem Athenis; ubi reſp. maxime omnium popularis fuiſſe dicitur; quarta claſſis infimorum tenuium,ideſt,populi pars longe maxima,lege Solonis,c ab honoribus, a ſenatu, a magiſtratuum ſortitione arcebatur.

c Plutar.

d 4.polit.

371 Magiſtratus uerò,Ariſtoteli,d praeſertim,& ſequacibus potiſſimùm,appellati ſunt,quibus dicendae ſententiae, iuriſdictionis,& imperii permiſſa eſt poteſtas: falsò.

372 Quiſnam igitur in rep.magiſtratus iſta ratione dici poterit, cùm tanta magiſtratuum paucitas ad conſilium admittatur!

373 Sed Ariſt.nónne multa genera magiſtratuum nos docet, qui nec imperium,nec iudicium, nec conſilii capiendi ius ullum habent? Ita. Quod etiam alia ratione falſum eſſe, aliàs dicetur.

374 Et ſententiae quidem dicendae ius,priuatis concedi, & iuriſdictionē etiam minimis quibuſque, nemo eſt,qui ignorat, unde priuati iudicare, ac decernere quidem, non imperare poſſunt. quid igitur ad imperium!

Sed

375 Sed heus, ſenatum magiſtratum fateris? Quid tum! Quia eius decreta, principis egent ſanctione; nec aliter uim haberent, quàm ſi princeps ipſe iuberet.

376 Vnde hoc? Quia Senatus nullum imperium, nullam habere iuriſdictionem uidetur, niſi principis, aut populi patientia; qui acta ſenatus probare, quae non improbat, uideri debet.

377 Hinc enim illa, SENATVS DECREVIT, POPVLVS IVSSIT. Quae igitur ſenatui, uel magiſtratibus tribuuntur, rationem habent a ſummo imperio diuiſam: unde quae ſenatus decernit, non priùs uim habitura ſunt, quàm a populo, uel optimatibus, uel principe ſanciantur.

378 Illud itaque maximè in omni rep. intuendum eſſe uidetur, quis imperium magiſtratibus dare, & adimere, quis leges iubere, aut abrogare poſſit; utrū unus, an minor, ſeu maior pars ciuium.

379 Ceterùm quòd inter alios Cic. remp. definit, hominum multitudinem, bene uiuendi cauſſa, ſociatam. falſo

380 Eſſet enim hoc pacto Pythagoraeorū coetus reſp.; quin & eorū omnium, qui, bene uiuendi cauſſa ſimul coëunt. Indicatus eſt hac definitione finis quidē reip. optimus; ut eruditi animaduertunt; at nôn uis, & natura.

381 Fortè meliùs Cice. alibi remp. definiuit, coetum multitudinis, iuris conſenſu, & utilitatis communione ſociatum. falſum & hoc.

382 Ac ſi eodem imperio, niſi & legibus iiſdem deuinciantur, ciues dici non poſſint; atque reſp. non ſat ſit, ut ſub eodem imperio definiatur.

383 Praeterquam, ſi preſſiùs, iſtos remp. pro ciuitate, & urbe, definiſſe defendamus.

384 Quaedam [illegible]; ait Ariſt.; ſpontanea ſunt, ut emptio,
„ uenditio: quaedam uerò, quia ſine conſenſu partium fiunt,
„ inuoluntaria appellantur.

385 Et haec, quae contra uoluntatem obuenire ſolent, aut ex

ignoratione,aut ui quadam inferuntur.

386 Ex ignoratione,ut furtum, ut adulterium, ut ueneficium; ui autem uerbera,&c. falsó.

387 Si commerciorum rationem ſeruare uelis,ut ſint rei cum re commutatio,quid,obſecro,is,qui uerbera,aut etiam mortem perpeſſus eſt,pro damno recipit? Si ita accipies συναλλάγματι nomen,non euades.

388 Arithmeticam proportionem in iuſtitia commutatiua, ſeu emendatiua maximum locum habere,uult Ariſt., ubi res rebus,lucra damnis conferuntur.

389 Nihilq. intereſſe uult,utrum bonus uir ſceleſtum ſpoliauerit,an bonum improbus;ſed lex, damni ſolùm ſpectat diſſimilitudinem: falsó.

390 Ac ſi legislatores non perſonarum,ſed tantùm damni,& lucri,ſimpliciterq. exceſſuum rationem haberent.

391 Cur itaque, obſecro, ex bene conſtitutis legibus grauiùs punitur is, qui uirum, magiſtratum gerentem percuſſerit, quàm qui ciuem; uel qui principem,quàm plebeium?

392 Quid ſi Ariſt.hoc ipſum aliàs dixerit!

393 Fortè,ut alii reſpondent, Ariſt. ad id, quod ut plurimùm modò euenire ſolet,reſpexiſſe: falsó.

394 Vel ille locus,ut alii,de priuatis accipi debet, non autem ſi perſonam publicam laeſerit:falsó.

395 Auerroës autem,ideo grauiùs puniri putat eum, qui magiſtratum, uel principem percuſſerit, quòd talis iniuria, quae principi infertur,ab intenſiori; ait ipſe; malitia proficiſcatur: falsó.

a c.4.

396 Fortè,ut alii,quia Ariſt.[a] de pecuniario nocumēto,non perſonali loquebatur:falsó.

397 Quid ſi,ut alii,quoniam iniuria dupliciter exiſtimari poſſet,uel ut intereſt reipublicae;& ſic ad ius diſtributiuum; uel ut priuati alicuius;& ita loquitur Ariſt.falsó.

398 Nulla enim harum,uerba Ariſt.pugnantia conciliat.

399 Sed illud etiam non parui refert, quòd Prudentibus no-

ſtris repugnant.

400 Meliùs itaque noſtri Conſulti, Vlpianus,[a] Macer,[b] Calliſtratus,[c] & Claudius Saturninus,[d] quàm Ariſtoteles.

401 Ius; ait Ariſt.; perpeſſionis mutuae non congruit, neque iuri
» legitimo, ideſt diſtributiuo, neque ciuili: dico autem ciuile,
» quod in communione uerſatur: falsó.

402 Nonne uirtus quaelibet iure legitimo contineri debet? Ita iuſtitia mutuae perpeſſionis uirtus eſt.

403 Sed quid! nónne idem Ariſt. probat, hoc eodem iure; mutuae ſcilicet perpeſſionis; ſeruari ciuitates, & ſocietates!

404 At ſcio; eradent homines docti a libris Ariſt. uerba haec.

405 Pythagoraeorum de iuſtitia opinionem argumentis multis reprehendit Ariſt. falsó.

406 Quid! Pythagorici ius ipſum ſimpliciter, mutuam, ac reciprocam paſſionem definiebant, nónne? Ita.

407 Rectè itaque Ariſt. non placet; cùm nullo modo id ius eſſe uideatur, ut ſinguli eadem patiãtur, quae ipſi fecerint, ut dens pro dente auellãtur, aut oculus eruatur pro oculo.

408 Verùm ego non hanc Pythagoraeorum ſententiam fuiſſe exiſtimo.

419 Simpliciter nimis, & craſsè Ariſt. uiſa eſt poena talionis Pythagoraeorum, pro reciproca nimirum, & mutua paſſione.

410 Sed haec reprehendendi ratio Ariſt. ualde peculiaris, ſolet eſſe liberior, & iniquior; & ad ſpeciem quandoque, non re uera, dum magiſtris contradicit.

411 Pro tali comparatione meliùs eſt, ut intelligas, in qua inueniuntur utrinque & antecedentes, & conſequentes rationes.

412 Qui ſemel iuſtè fecit, ait Boëthius, eum non eſſe iuſtum, neque qui ſemel adulterium commiſit, eum eſſe adulterum; ſed cùm iſta uoluntas, cogitatióq. permanſerit: falsó.

413 An qui caedem fecit, non erit homicida!

[a] l. mori §. poenarum. ff. de poen
[b] l. 10. 14. eo.
[c] l. 28. §. 3. 6. eo.
[d] l. 16. eo.

A N-

ANTONII PERSII
POSITIONES
PRO ETHICA FACVLTATE.

414 QVemadmodum homines e corpore, & animo conſtant, ita duas ad res nati, & ad agendum, & ad intelligendum uideri debent.

415 Inde cunctae res, quarum uſum in terris habemus, ſtudiáq. noſtra, cuiuſcumque modi illa ſunt, corporis alia, alia animi naturam, rationémq. ſequuntur.

416 Quare duae ſimiliter uitae partes, poſſunt conſtitui; & ad corporis quidem conuenientes effectus, & actiones, prudentia; ad animi uerò excellentes cogitationes, atque intelligentias, ſapientia.

417 Sed inter artes omnes, quas humana ratio deprehendit, nulla praeſtantior eſt, quàm haec de cauſſis uirtutum, déq. ciuilibus officiis doctrina: ex hac leges rerump., ex hac humanitas omnis, quae propria ſic uocatur, orta & propagata eſt.

418 Hac itaque doctrina, illi ipſi ſcriptores legum, quibus hodie utimur, inſtituti fuerunt; & res ipſa loquitur, publici iuris elementa, & ſemina in his philoſophorum diſputationibus contineri.

419 Atque huiuſmodi inquiſitionem de fine bonorum, ad ſcientiam hanc, ac ciuitatum regendarum pertinere.

420 Cum autem uirtutes circa affectus, actionésq. uerſari exſtimauerint, in iis exceſſum peccare, defectum uituperari, medium uerò & laudem, & rectam exſecutionem conſequi dixerunt.

421 Ex uno autem actu ſummum uitium, ex uno etiam actu ſummam uirtutem eſſe poſſe tuemur.

422 Neque ob id tamen infitiamur, confirmari, roborariq. uirtutem,

tutem,ac uitium.

423 Aliud igitur erit,adquiri uirtutem, & aliud,confirmari: & aliud eſt,adquiri ſcientiam,& aliud,confirmari.

424 Ceterum uno quidem die ex tenaciſſimo, fieri largiſſimus poſſum,nónne?Ita.

425 At uno die, ſi ſum indoctus, non poſſum fieri doctisſimus.

426 Doctrinae igitur per gradus certos paullatim adquiruntur, & ueluti aſcendunt;uirtutes uerò etiam ſine gradibus, & uelu ti impetu quodam adiri poſſunt.

427 Per hos uerò gradus a ſcientia retro ad ignorãtiam, deſcen dimus, à uirtutibus etiam non gradatim in imum corruere poſſumus.

428 Cur hoc?Quia non ita infeſtatur ſcientia ab inſcitia, ut uir tus a uitio.quoniam uirtus auſtera eſt,uitium plerumque blan dum,& ſupparaſitans.

429 Duplex prudentia a doctis nominata eſt, ut alia abſoluta, alia relata; niſi mauis priuatam illam dicere, hanc communem.

430 Et priuatam quidem dicimus,quae cuique priuato homini bona,maláue;utilia,& inutilia;commoda, & incommoda uitae cognoſcendi,diiudicandi, adipiſcendi, fugiendíq. uiam commonſtrat.

431 Relata uerò,& communis prudentia tum ad familiam refer tur,tum ad ciuitatem,& rempublicam.

432 Prior autem Oeconomica,poſterior Ciuilis prudentia appellatur.

433 Familiaris igitur rei, & oeconomica prudentia eſt,quae in re familiari,ac domeſticis negotiis cernitur,in adminiſtratione familiae,ipſiúsq. partium mutua quadam, & concordi ſocietate inter ſe conſpirantium utilitatem,uerſans.

434 Componitur autem primaria quidem ratione, domus ex duabus,iisq. minimis, & ſimpliciſſimis partibus, poſſeſſore, ac poſſeſſione;quemadmodum & reliquae omnes ſocietates,

quae

quae in terra conſiſtunt, dum quodam imperio, certáq. quadã adminiſtratione coërcentur, conſeruantúrq.

435 Itaque prudentiae rei familiaris uis primo omnium ſpe-ctatur inter uirum, & uxorem. haec enim prima, & maxima ſe cundùm naturam eſt ſocietas.

436 Si quidem communis animantium omnium eſt, coniunctio nis appetitus, procreandi cauſſa, ac ſimile ſibi producendi; per quod quaſi perpetuò uiuere expetunt: quod ſine maris, & fe-minae commiſtione fieri non poteſt.

437 Quae quidem non ſolùm ut legitimè facta, ſed temperan-tia, & pietate ſimul operante, habita eſſe uideatur, non uolu-ptatis, ſed procreandae ſobolis cauſſa, mulieribus admiſceantur homines, animaduertendum; multò antea, ſolius naturae praeceptis admonitus noſter Ocellus oſtendit.

438 Altera uerò ſocietas, & ſecunda prudentiae pars, in liberis conſiſtit; ex quorum diuerſa ad parentes habitudine, diuerſa quoque prudentiae documenta oriuntur. horum enim alia ad parentes, alia ad liberos ſpectant.

439 Parentes educationem, & inſtitutionem liberis, ceteráq. ne ceſſaria uitae praeſidia debent; qui ſpectant in eos ſolos, nec aliud ullum poſſunt habere profugium.

440 Liberi contrà, parentibus, quorum beneficiis maximè obli gati ſunt, officium, animíq. gratitudinem.

a §. ult. in ſti. de her. quali.

441 Illi, inquam, qui, ut Imperator[a] ait; *uiuo quoque patre quo-dammodo domini exiſtimantur.*

442 Vltima, & poſtrema ſocietas eſt quae ad rem poſſeſſam per tinet. quae quia tamen paret, iccirco ex alterius praeſcripto uiuit, nulla, uel ſanè exigua prudentiae particula indi-gens.

443 Inanimata enim res, & muta poſſesſio, quae ratione, & men te uacat, itémq. animata, ſed quae ratione caret; brutorum animantium; nullis omnino prudentiae praeceptis regun-tur.

444 At ſerui? Soli, híq., qui non laboribus, ſed curandae fami

liae

liae deſtinati ſunt, quadantenus eius munere donantur, ᵃut do minorum praecepta capeſſant, ipſorúmq. uoluntatibus obtemperent. a 1.polit.

445 Porro autem animatae poſſeſſionis ad bruta animantia pertinentis uaria reperiuntur diſcrimina.

446 Quaedam ſunt fera, & agreſtia, ueluti quae in aquis, aëre, & terra capiuntur; quaedam manſueta.

447 Manſueta tantùm ad uſum, ut ad uecturam equi, uenationem canes, culturam terrae, boues.

448 Tum etiam ad fructum, quem ea praebent, quae lac, lanam, & pelles ad corpora ueſtienda; reliquáq. ſimilia ſuppeditant, ut oues.

449 Quorum etiam animalium magna ex parte uictu, & cibo utimur.

450 Inanimata quoque poſſeſſio non eſt uniformis, & ſimplex; ſed alia quidem ſecundùm naturam, alia praeter, alia medium locum obtinere conſpicitur.

451 Quae praeter naturam eſt, ea propriè ad adquiſitionem nũ morum, & nummulariam pertinet; quae mercaturam, caupo nariam, fenerationem, & mercenariam continet.

452 Sed enim illa poſſeſſio omnium optima eſt, quae naturali bus uſibus ſuccurrit; & ad comparationem rerum in uita neceſ ſariarum, quibus omnis ſocietas continetur, eſt idonea. talis uidetur eſſe ipſa agricultura.

453 Illarum uerò rerum quaeſtus, quae ex terra perueniunt, ceu metallorum; ut auri, & argenti fodiendi, & lapicidinae, & ſiluae ceduae; ueluti medius eſt.

454 Hae enim quamquam praeter naturam omnino non ſunt, tamen non ita humaniter fiunt, atquè agricultura.

455 Cur hoc? Quia in metallis fodiendis, terrae uelut parenti, ac rerum omnium genitrici, inferantur manus, eius uiſcera fo diendo.

456 Nónne hoc ipſum fit in agricultura? At benigniùs: quippe cùm iuſta, nec iniurioſa ſit huiuſmodi foſſio; neque uiolenta,

ſed mitis, & pia; quae neque inhumaniter, neque ab inuitis extorqueatur.

457 Ciuilis uerò prudentia, quamquam in maiori uerſatur ſocietate, eáq. perfecta, & nullo indiga; quam Ciuitatem appellamus; ex iiſdem tamen propemodum principiis, iiſdémq. ferè membris conſtat, quibus domus.

458 Eſt autem & ipſa quidem, propter uarias & diuerſas partes, uaria & multiplex.

459 Nec infitiamur, alios eſſe interpoſitos gradus inter primam illam ſocietatem, & antiquiſſimam, quae uiri, & uxoris eſt; & ultimam, quae ciuitatis, & reipubiicae.

460 Nam poſt liberorum coniunctionem, quae paullulum a prima diſcedit, fratrum ſequitur inter ipſos; pòſt agnatorum, & gentilium. qui cùm iiſdem tectis capi non poſſint, in alias domos migrant, quib. ſunt res, rationésq. diſtinctae.

461 Sequuntur affinitates, & noua connubia, ex quibus plures propinqui ab agnatis gentilitate diſiuncti. cùm uerò ab affinitatis coniunctione diſceſſeris, proxima eſt, amicorum uirtute parta ſocietas: tum uicinorum, qui propagata ſobole in plures uicinias, coniunctis aedificiis coaleſcunt.

462 Sed aucta uicorum multitudine, quò tutiores eſſent a peregrinis, foſſa primùm ſeipſos cinxerunt, opibúsq. muniuerunt: unde Opidi nomen.

463 Cùm autem non ſatis eſſet in foſſa praeſidii, uarris primùm (unde V alli fortè nomen) deinde moenibus opida ſepſerunt: quae Vrbes a Latinis dictae ſunt.

464 Iam uerò cùm ciuium numerus augeretur, pomeria proferri oportuit, uel colonias aliò mitti: quae, quòd iiſdem morib. àc priores uterentur, una & eadem Ciuitas dici coepit.

465 Sic igitur paullatim amicitia, ſocietatis humanae uinculũ, ab una domo in plures diuiſa familias, uicos, urbes, ciuitates, nationes, eò uſque propagata eſt, quoad omne genus humanum complexa tueretur.

466 Quandoquidem reſpublica aut legibus, aut recta rerum ge-

renda-

rendarum adminiſtratione,neceſſariò conſeruatur.
467 Recta autem adminiſtratio in deliberando,& conſultando, ac etiam iudicando poſita eſt.
468 Priorem,legalem,alteram deliberatiuam, tertiam iudicialem uocemus.
469 Ea legalis eſt,quae legibus praeeſt.cuius officium in condēdis optimis, atque utiliſſimis ciuitati legibus,quae tū ad mores ciuium,tum ad urbis ſitum accommodatae ſint,cernitur.
470 Quae cùm omnibus inferioribus artibus,& ſcientiis, quae ad conſeruandam ſocietatem hanc pertinent, imperet, rectè ab Ariſtotele Architectonica uocatur.
471 Eſt igitur legislatrix facultas Architectonica,& princeps;ciuilis uerò miniſtra,& famula eiuſdem.
472 At haec Politica etiam ab Ariſtotele uocatur. Eſto:at nomine generis.
473 Atque haec quidem prudentiae pars,magiſtratus,eorúmq. qui res adminiſtrant,eſt propria; unde etiam cuſtodes legum appellantur.
474 Exſequuntur itaque hi praecepta legum aut deliberando & conſultando,aut iudicando.
475 At Iuris prudentia neque legalis,neque politica eſſe uideri poteſt prudentia.
476 Quid itaque?Media inter utramque,atque utriuſque particeps eſſe uidetur.
477 Legislatores enim,& iuriſconſulti idem habent genus ſubiectum.
478 Legislator itaque optimus condendarum legum auctor, ac princeps.
479 Iuriſconſultus earundem peritus interpres.
480 Magiſtratus uerò diligentiſſimus praedictarum exſecutor.
481 Verùm id quoque inter iuriſconſultum, & legislatorem non parùm intereſſe exiſtimandum eſt,quòd legislator rationem omnium legum nouit ueram, & immediatam, & proximam.

F 2 Iu-

482 Iuriſconſultus non proximam, & neceſſariam, ſed potius probabilem, & coniecturis ueriſimilibus conſtantem.

483 Quod & ipſius nomen atteſtari uidetur: Iuriſperiti enim a peritia nominantur.

ANTONII

ANTONII PERSII

IN IVRE CIVILI

CONTRA

IMPERATORES
DIOCLETIANVM
IVSTINIANVM
MAXIMIANVM
IVRISC. VETERES
AQVILLIVM GALLVM
ARISTOTELEM
CAIVM
CELSVM
CICERONEM
HERMOGENIANVM
IVLIANVM
NERVAM
PAPINIANVM
PAVLLVM
PEDIVM
PROCVLVM
SERVIVM
TRIBONIANVM
VLPIANVM
RECENTIORES
ACCVRSIVM
ANGELVM
AZONEM
BALDVM
BARTOLVM
CYNVM
GOVEANVM
IOANNEM INTERPR.
LONGOVALLIVM
ODOFREDVM
PAVLLVM CASTRENSEM
PLACENTINVM
ROFFREDVM
SOCCINVM
SOLOMONIVM
SPECVLATOREM
ZASIVM, ETC.

484 PLERIQVE Ius ciuile non uia quadam, & certa methodo tradi arbitrati ſunt; quinimmo experientia quadam tantummodo cognoſci: falsò.

485 Quid! Quòd ceteras artes, ac diſciplinas; quae multis numeris Iure ciuili, dignitate ſunt inferiores; ordine tractari poſſe fatentur, in ſola Iuris prudentia principe artiũ negare audent!

486 Plerique enim Iuris prudẽtiae ſtudiũ ita a philoſophiae cognitione detrahunt, ut nihil commune, aut ſimile eſſe opinentur: falsò, & imperité.

487 *Summa diuiſio*; ait Imperator; [a] *de iure perſonarum haec eſt, quòd omnes homines aut liberi ſunt, aut ſerui.* deinde alibi; *ſequitur*, ait, *de iure perſonarum alia diuiſio: nam quaedam perſonae ſui iuris ſunt, quaedam alieno iuri ſubiectae ſunt:* falsò.

a §.1.inſtit.de iur.perſ.

Non

488 Non uides, priorem illam diuiſionem differentias longè diſſitas, ſeu mediatas accipere, & non proximas, atque oppoſitas ! quod peccatum cauendum eſt in diuiſionibus.

489 Non uideo, ſi libertas tam antiquiſſimi iuris eſt. Cuius? Naturalis. At falsó.

490 Seruitus ergo cuius erit? Iuris gentium. Rectè. At patria poteſtas? Iuris ciuilis tantúm.

491 Sed qui patriam poteſtatem, Iuris ciuilis eſſe exiſtimant, falsò exiſtimant.

492 Igitur diuiſio hominum in ſeruos, & liberos, de iure gentium intelligenda eſt? Vtique.

493 Neque enim alii ſerui, alii liberi iure naturali ſunt, ſed liberi omnes, ſerui autem nulli.

494 At Ariſtoteles docet, ſeruos, & liberos natura reperiri. At nihil ad Iuriſprudentiam.

495 Libertas igitur duplex erit, altera a natura inuenta, & orta; quae non ut differentia, oppoſita erit ſeruituti, ſed ut habitus priuationi; altera uerò iuris gẽtium, quae uerè ut differentia, ſeruituti opponitur, & ex aduerſo reſpondet.

496 Latiùs enim patet haec diuiſio, altera illa; atque iccirco praecedere debebat priorem.

497 At reſpondent uiri doctiſſimi, quòd potiùs ſit ſubdiuiſio, & pars illius ſummae diuiſionis, hoc modo: Liberorum enim hominum alii ſunt ſui, alii alieni iuris.

498 Sed lege uerba Imperatoris, in ſecunda illa diuiſione. *Rurſus*; ait; *earum, quae alieno iuri ſubiectae ſunt, aliae ſunt in poteſtate parentum, aliae in poteſtate dominorum.*

499 *Tranſeamus nunc*; ait Imperator; *ad aliam diuiſionem perſonarum: nam ex his perſonis, quae in poteſtate non ſunt, quaedam uel in tutella ſunt, quaedam in curatione, quaedam neutro iure tenentur:* falsó.

500 Quam ob rem? Quia ſi ius perſonarum, eſt ſtatus, uel condicio ſingulorum hominum; quo quiſque eorum ſibi jus uel li-

bertatis

bertatis,uel ſeruitutis uindicat; non includeretur in hac tractatione pupillus, aut adultus.

501 Nec ſi ſtatum appellas primum illum a natura, & iure naturali tributum;quo nulli cenſentur priuati eſſe, praeter quàm ſerui,& filiifamilias;ut bene notat Accurſius alibi; rectè includerentur. Quid! maior factus, eſt alius? At non differt perſona,ab eo,qui ipſe erat pupillus,aut adoleſcens.

502 Quod non ab re dialectici confirmare uidentur, cùm non concedant differre Catonem ſenem a ſe puero.

503 Ceterùm perſonarum multiplex eſt uarietas: nam miles a pagano differt, ſenator a plebeio, magiſtratus a priuato, tutor a pupillo, pupillus a maiore xxv. ann. nec tamen de omnibus his agit Imperator.

504 Sed nón ne ampliùs magiſtratus, aut ſenatoris, aut tutoris perſona extrinſecus aſſumitur! nec enim propterea mutatur ſtatus perſonae.

505 Hic autem de ſtatu perſonarum agitur, qui non ad dignitatem,aut aliam uitae condicionem adtinet.hinc Statuliberi, & quaeſtio ſtatus in iure.

506 Seruitutis uerò, aut patriae poteſtatis qualitas incluſa eſt in ipſis nobis,& diuerſitatem iuris conſtituit.

507 Rectiùs itaque pandectarum auctores cùm de ſtatu hominum tractare uellent,nihil de magiſtratibus, aut tutoribus attulerunt,ne quid inſereretur,quod eſſet prorsùs alienum.

508 *Ex hoc iure gentium*; ait Imperator; *omnes paene contractus introducti ſunt: ut emptio, uenditio, locatio, conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum*,&c.:falsò.

509 Quid! nón ne iure gentium conuentiones omnes introductae,exceptis quibuſdam,quae iure ciuili introductae ſunt? Minimè gentium.

510 Hoc tamen dixit Hermogenianus libro primo epitomarum. Quid ſi id numquam Hermogenianus!

511 Ac ſi ius gentium ullum umquam, conuentionum aut finẽ, aut modum expreſſerit:temere igitur illis & finem,& modum

aude-

audemus nos ſtatuere.

512 *Pubertatem*; ait Imperator; *ueteres quidem non ſolùm ex annis, ſed ex habitu corporis in maſculis aeſtimari uolebant. noſtra autem maieſtas dignum eſſe caſtitate noſtrorum temporum bene putauit, quod in feminis etiam antiquis impudicum eſſe uiſum eſt; ideſt inſpectionem habitudinis corporis; hoc etiam in maſculos extendere*: falsò.

a l.ult.C. quand.tu. uel cur.

513 Falſum erit etiam & illud, quod & Iuſt.[a] Mennae PP. reſcripſit, *indecoram obſeruationem*, inquiens, *in examinanda marium pubertate reſecantes, iubemus, quemadmodum feminae poſt impletos duodecim annos, omnimodo puberes iudicantur; ita, & mares poſt exceſſum quattuordecim annorum, puberes exiſtimentur, indagatione corporis inhoneſta ceſſante.*

514 Audiſtin' umquam ueteres, quotquot ſint, qui puberes definiuerunt, huiuſmodi impubertatis meminiſſe?

515 Legimus tamen, puberes uel ex corporis habitu, uel ex certo annorum numero, uel ex utroque iudicandos.

516 Verùm non per habitum corporis, inhoneſtam aliquam inſpectionem; ut ſibi, & analphabeto Iuſtiniano perſuaſit Tribonianus; ſed cum Cicerone, & Liuio, uniuerſi corporis formam, figuram, ac diſpoſitionem, ſiue aliquam corporis totius ad liberorum procreationem, naturae prorsùs idoneam, commoditatem intelligemus.

b l.32. ff. de mino.

517 Falſus ergo Accurſius, qui pro Iuſtiniani, & ſua opinione, Paullum[b] citat fautorem? Falſus.

518 *Minores*; ait Imperator; *xxv. ann. olim quidem excuſabantur: noſtra autem conſtitutione prohibentur, ad tutelam, uel curam adſpirare; adeò, ut nec excuſatione opus ſit*: falsò.

c §.1. inſti. qui teſta tut. da.

519 Quid? quòd uel ipſemet[c] ſibi contrarius eſt; dum minorem teſtamento datum, non priùs, quàm uiginti quinque annis maior factus fuerit, fore tutorem, uoluit.

520 Non excuſabantur itaque minores, apud antiquos; ſed il-

illud

lud idem,quod ſibi tribuit Iuſtinianus, apud eos conſtitutum erat.quod uel ex Paullo facilè quiuis intelligere poteſt.Fruſtra itaque Iuſtiniani [a] conſtitutio de hoc cauit.

521 *Minus*;ait Imperator; *iuris eſt in uſu, quàm in uſufructu. namque is, qui fundi nudum habet uſum,nihil ulterius habére intelligitur, quàm ut holeribus,pomis,floribus,foeno,ſtramẽtis,lignis ad uſum quotidianum utatur:* falsó.

a l.ult.C. de leg. ep.

522 Ceterùm Vlpianus [b] contrà, *ſed Sabinus, & Caſſius*, ait, *& Labeo, & Proculus, hoc ampliùs etiam ex his, quae in fundo naſcuntur, quod ad uictum ſibi, ſuis ſufficiat, ſumpturum, & ex his, quae Nerua negauit.* uides!

b l.12 de uſu. & habit.

523 Quid! rem ridiculam, Imperatorem, eo loci, Neruae ſententiam nobis tradere,quam a Sabino,Caſſio,Labeone, Proculo,Vlpiano,& Paullo repudiatam,atque exploſam teſtatur in pandectis.

524 Iuſtiniani lege,[c] donatio ante nuptias Propter nuptias, appellata eſt;& conſtante matrimonio fieri, & augeri poteſt. at ſi fiat poſt nuptias,itidem Propter nuptias, a Iuſtiniano appellatur,Graece autem ἀντιφέρνη, propterea quòd a marito uiciſſim in gratiam dotis tribuitur;ueluti quoddam dotis genus ab ipſo inuentum:ineptè,& abſurdé.

c l.ult.C. de do. an. nupt.

525 Cur ita? Ecquid enim in hoc nouo dotis uirilis genere utilitatis adinuenit!

526 At Iuſtinianus uult, ut propter nuptiarum affectionem facta ſit.

527 At hoc diſertè uetitum eſt antiquorum iuriſconſultorum reſponſis,& Iuſtiniani ſanctione firmatum, ut donationes inter uirum, & uxorem prohibeantur quaecumque ſint illae.

528 Reuocatae itaque in uſum, Iuſtiniani conſtitutionibus donationes coniugales,& tamen una ex parte dumtaxat.

529 Fortè illud dici poſſet, antidotem a Iuſtiniano propter dotis ſecuritatem inſtitutam fuiſſe. Neque illud uerum.

530 Antiquo enim iure[a] mulieri licebat dotem conſtante matri monio exigere,ſi modò animaduerteret,ita mariti facultates diffluere,ut ſeruare dotem non poſſet.

a l.24.ſo. matrim.

531 Parùm itaque opus habemus remedio, in hac re, alterius cõſtitutionis Iuſtiniani;quam A.Mennae P.P.ſcripſit[b],De iu re dotium.Eſto.

b l.ubi ad huc.

532 Sed nónne eſſet aliquis antidotis effectus?Quis?Vt poſt ui ri mortem, &, ſoluto matrimonio, actio mulieri conceda- tur.[c]

c nouell. 61.

533 At olim iſtoc pacto coniugales donationes poſt mortem, ualebant.[d]

d l. 32.de dona. int. ui.& uxo.

534 Sed quid! maritús ne oneri eſt uxori, aut uxor onera ma- tri monii ſuſtinere dici umquam poteſt!

535 Quòd olim ſoli ex uirili ſexu nepotes, neptésue Suorum in ordinem admittebantur; ex muliebri uerò in ordinem cog- natorum, atque poſt agnatorum lineam uocabantur, *tam in aui, uel proaui materni, quàm in auiae, uel proauiae ſiue paternae, ſiue maternae ſucceſſionem, diui principes;* ait Iuſtinianus;*non paſſi ſunt talem contra natu ram iniuriam:* falſi illi cum ipſo.

536 Nulla enim uidetur iſtis iniuria ab antiquo iure facta: ha- bent enim hi nepotes familiam.

537 Ac ſi gentium,& familiarum dignitati,& propagationi con ſulere,ſit contra naturam.

538 Quid de diuinis legibus[e] reſpondebunt! quas tam accuratè de ea cauiſſe,ex Moſaicis legibus intelligi poteſt.

e nu.27.

539 Rationes itaque habuiſſe leges antiquas, non futiles,tene- mus.

540 Is;ait Iuſtinianus[f];qui a muliere libera procreatus,cuius ma
„ trimonium minimè legibus interdictum fuerat, ex noſtrà con
„ ſtitutione,dotalibus inſtrumentis compoſitis, in patris pote-
„ ſtate fit,legitimúsq.

f l.cũ qs.C de nat.lib.

541 Immo & ſine dotalibus inſtrumentis, ſine dote, ſine dona- tione

tione propter nuptias, ſi modò apud acta profiteatur uelle ſe eam ſibi uxorem eſſe, aut filios, quos ex ea fortè ſuſcepit, ſibi eſſe ſuos.[a]

542 Quin hoc non ſolùm apud eos magiſtratus ſingulari priuilegio fieri poteſt, qui actorum conficiendorum poteſtatem habent, ſed etiam apud utrumque, uel alterum fiſci patronum, qui aerarii cauſſas agit in foro praef. praetorio, ex conſtitutione inſerta in C. eiuſdem Iuſtiniani; ut doctiſſimi quique animaduertunt.

543 Si unius pluriúmue patronorum plures liberi diuerſis gradibus ſint, qui proximior eſt, praefertur, hereditásq. in capita ut diuideretur, Iuſtinianus iactat ſe, nouum hoc ius inſtituiſſe: falsó.

544 Nihil enim noui iuris, quod ad hanc rem adtinet, Iuſtinianus inſtituiſſe uidetur, cùm Iulianus,[b] & Vlpianus[c] hoc idẽ antea ſcripſiſſent.

545 Quod Iuſtinianus[d] imperator Iuliano reſcripſit de uenditione, ut nulla ſit emptio ſine certo, conſtitutóq. pretio: quod ſi in alterius arbitrium conferatur, ſua ipſius lege tum ualebit, cùm ille pretium definierit: falsó.

546 Nam hoc ipſum ante Iuſtinianum Caius[e] reſpondit, ſi modò Caii eſſe uelitis, reſponſum.

547 Pretium conſiſtere, niſi in numerata pecunia; tum a iuriſcõſultis[f], tum ab imperatoribus[g] conſtitutum eſt.

548 Vnde Sabini, & Caſſii ſententiam reprobarunt qui alia in re pretium, quàm in pecunia numerata, conſtituebant: Neruaéq., & Proculi tum Paullus, tum Diocletianus, & Maximianus cum noſtro Iuſtiniano ſententiam approbarunt: falsó.

549 Ac ſi emptio, & uenditio ante nummos excogitatos nõ fuiſſet! Eſto; at hominum conſenſu nummis repertis, in ipſis tantùm pretium conſtitutum eſt.

550 Sed quid prohibet, quò minus, etiam poſt eoſdem repertos, ſine iis conſiſtat!

a l. lauda bi'e C. de aduo. diuer. iud. Nou. 117.

b l. 23. §. 1. de bon. lib.

c Inſti. c. 27.

d l. ult. C. de contr. empt.

e l. 25. loc.

f l. 1. de cõtra. empt.

g l. pe. C. de rer. per mu.

a l. 11. C. de contra empt.

551 Stipulationes his conceptae uerbis, *Pridie quàm moriar*, aut, *Pridie quàm morieris*; quae olim inutiles habebantur, ſicut illae, quae poſt mortem; Iuſtiniani inſtituto comprobatae ſunt; inepté.

552 Modò ſtipulationes inſtitutae ſint adquirendi cauſſa inter uiuos, non autem poſt mortem; cuius tantùm cauſſa, inſtituta teſtamenta ſint.

553 At quid? nónne paciſci licet, ut poſt mortem detur actio?

554 At haec pactio, mortis cauſſa donatio appellanda.

555 Sed audi, An fieri poteſt, quemquam poſt mortem ſuam dare, aut cuiquam poſt mortem ſuam dari?

556 Ceterùm, ſi Vlpiani, rationem inuentae ſtipulationis non adſpernaberis, ut ſcilicet ſibi adquirat, quòd ſua intereſt eſſe inuentas huiuſmodi obligationes.

557 Stipulationes, quae obligationem ante condicionis euentum conſtituebant, praepoſterae, inutiléſq. habebantur; Iuſtiniani imperio in uſum deductae, receptae ſunt: inepté.

558 Haec itaque ſtipulatio Iuſtiniano ualebit, *Si nauis cras uenerit, hodie dare ſpondes?* & tamen repugnantia continet.

559 Contractus emptionis, quem per ſcripturam fieri conuenit, niſi perſcripto ritè inſtrumento, fieri non poſſit, Iuſtiniani uèlut nouo inſtituto cauetur: falsó.

560 Nihil igitur noui ſtatuit Iuſtinianus? Nihil, praeterquam quòd ad nonnulla conficiendi inſtrumenti ſolemnia pertinet. Quod ut nunc, ſic etiam iamtum ueteri illo iure obtinuiſſe non dubito.

561 Sed quo auctore hoc putas? Cicerone, & Vlpiano. Quo loci? Vbi dicit, Sine pretio nulla uenditio eſt. *non autem pretij numeratio, ſed conuentio perficit, ſine ſcriptis habitā emptionē.* niſi poſtrema uerba non Vlpiani eſſe putemus, ſed Triboniani, ut doctis quibuſdam placuit.

562 *Si nihil*, ait Imperator, *de partibus lucri, & damni nomina-*

tim,

tim conuenerit, aequales ſcilicet partes, & in lucro, & in damno ſpectantur.

563 Nos, ſi de omni impendio haec accipiatur, errare tuemur. nam ſi impar expenſi ratio fuit, imparem quoque accepti rationem, cum Ariſtotele putamus.

564 Diocletianus, & Maximianus[a] reſcripſerunt, ea, quae per infitiationem in lite, creſcunt, ab ignorante etiam indebita ſoluta repeti non poſſe: iniquè. a l. 4. C. de cond. ind.

565 Eius rei rationem, cum quibuſdam doctis, obſcurā eſſe aio, nec quae communiter datur, quidquam facere.

566 Iniquum enim uidetur, ut qui legatum, dare nūquam damnatus, uel damnum numquam dedit, ſi eo nomine indebitè ſoluiſſet, iccirco eum perdere ſolutum.

567 Niſi regulam illam non ita generaliter accipere uelis, ut eruditi quidam.

568 Imperator[b] ait, *dubitatum fuiſſe apud ueteres, ſi ex parte ſoluendo ſit is, qui rem utendam accepit; ut poſſit non in totum, ſed particularem ſolutionem ei facere; an habeat furti actionem, an non:* falsò. b l. ult. C. de furt.

569 Non enim putamus ullum dubium fuiſſe apud antiquos. quod nobis palàm facit unus ex illis Iabolenus.[c] c l. 114. de uerb. ſig.

570 Quod ſcripſit Imperator, *apud antiquos fuiſſe quaeſitum, & paene fuiſſe conceſſum, ut re commodata ſurrepta, commodatario, qui ſoluendo eſſet, non autem domino, furti actionem dandam:* falſum putamus.

571 Non enim hoc fuiſſe dubitatum inter ueteres; immo pro confeſſo, & explorato in pandectis tradi: niſi emendanda ſit Iuſtiniani littera, ut quibuſdam eruditis uidetur.

572 *Certum eſt;* ait Imperator; *non poſſe actorem ſuam rem ita ab aliquo petere,* SI PARET EVM DARE OPORTERE: *quia quod actoris eſt, id ei dari non oportet.*

Nos

a C. de for. ſubl.

573 Nos uerò contrà, immo ſi ita dare oportere dicat, cauſſam non amittet, ex lege ipſius Iuſtiniani.[a]

574 Cur hoc? Quia pinguiùs loquens quis Latinè, Dare, pro Reſtituere, poterit uſurpare.

575 *Noxa;* ait Imperator; *eſt corpus, quod nocuit, ideſt, ſeruus: Noxia ipſum maleficium:* falsó.

576 Nugatorium enim hoc, & confictum ab Latinae linguae imperito. Noxia enim non reperitur; & in *Noxae* uerbo, *nomine* intelligi debet.

577 *Aequè;* ait Imperator; *ſi debitor creditore deferente, iurauerit, nihil ſe dare oportere, adhuc obligatus permanet. ſed quia iniquum eſt de periurio queri, defenditur per exceptionem iuriſiurandi:* falsó.

b l. 7. de iureiu. c l. 9. eo.

578 Actionem enim per iuſiurandum, ipſo iure concidiſſe, ac penitus interiiſſe, tenemus. quod & edicti[b] uerba, & Vlpiani reſponſum comprobare probabimus.

579 Niſi dicas, ut quibuſdam uidetur; praetorem non cogniturum; ſed actionem cum exceptione daturum, ſi is, ſcilicet, aduersùs quem iudicium petitur, apud praetorem obiiciat, ſe iuraſſe: tunc enim de eo praetor non cognoſcet.

580 *Summa;* ait Imperator; *diuiſio interdictorum haec eſt, quòd aut prohibitoria ſunt, aut reſtitutoria, aut exhibitoria:* falsó.

581 Non enim haec ſumma eſt, nec prima, nec eſſentialis, cùm tantùm interdictorum accidentia attingat, nimirū uerborum formam.

582 Meliùs itaque Vlpiani diuiſio, & quae ſubſtantiam, materiam, ſcilicet, & uim interdictorum tradidit; cùm alia de rebus diuinis, alia de publicis, alia de poſſeſſionibus interponi ait.

583 *Publica iudicia;* ait Imperator; *dicta ſunt, quòd cuiuis e populo exſecutio eorum plerumque datur:* falsó.

584 Non enim ideo Publicum dici exiſtimamus, quia cuiuis è populo datur; ſed contrà, quòd non propriè ad ullum ciuem pertinet,

pertinet,ſed aequè uniuerſè ad omnes, Publicũ eſſe dicimus.

585 Quid eſſet Iuris prudentia,primi, & ueteres iuriſconſulti in uarias ſententias,& ſectas deducti,mihi eſſe uiſi ſunt: alii enim ius eſſe quandam artem,opinati ſunt: falsó.

586 At huius ſententiae Celſum , Marcum Tullium Ciceronem , Vlpianum , & ceteros ferè omnes iuriſconſultos fuiſſe conſtat;nónne? Scio.

587 At alii crediderunt,Iuris prudentiam eſſe ſcientiam: falsó.

588 Hui,Vlpianus eam ſcientiam eſſe putauit,ac per eam definiuit;& Imper. ſectatus eſt eius opinionem;qui eam Diuinarum, & humanarum rerum notitiam , iuſti, & iniuſti ſcientiam deſcripſit:negas?Haudquaquam.

589 Non erit propria cognitio Iuris prudentia? Minimè gentium.

590 Ecquid enim cognitio aliud eſt,quàm ſeparatio , & diſcretio ueri a falſo? Iuris prudentia uerò non diſtinguit uerum a falſo.

591 Erítne ſcientia?Neque idipſum.

592 Quid Iuris prudentia ? & circa quae? Circa contingentes res , corruptioni, generationíq. quae in noſtra poteſtate ſitae ſunt,obnoxias

593 Erít ne Intellectus ? Intellectus ! immo prudentia,& intellectus ſunt duo habitus rerum contrariarum,& oppoſitarum.

594 Erit fortè ſapientia,ut opinatus eſt Celſus?Mihi certè numquam.

595 Cur ita?Quia ſapientia eſt habitus,ex ſcientia,& intellectu compoſitus.

596 Erit ſaltem opinio?Neque etiam opinio. quia opinio eſt rerum tum earum,quae a natura; tum earum , quae a nobis efficiuntur; itémq.earum , quae ſunt,uel non ſunt.

597 At habeo.cum Vlpiano,& Cicerone ſentis, Ius eſſe artem. Neque ars eſſe poteſt. uel ex nomine certior fieri poteris,

598 Sed quid, ſi omnes idem ſenſiſſe defendamus; ac potius iſtaec omnia,placita otioſorum philoſophorum, praeſertim Ari-

Ariſtotelis commenta, probemus!

599 *Ius naturale;* ait Vlpianus[a]; *eſt, quod natura omnia animalia docuit:* falsó.

a l. 1. de iuſt. & iu. b l. 5. eo.

600 Non enim ius belluas habere fas eſt.

601 *Ex hoc iure gentium;* ait Hermogen.;[b] *introducta bella, diſcretae gentes.* quem & Imperator ſecutus eſt: falsó.

602 Bella enim iuri naturae potiùs quàm gentium, accepta ferimus.

603 Falsò ergo Iuſtinianus, dum ſeruitutes, & captiuitates etiã illi iuri acceptas refert? Falſus.

604 *Iulianus*[c] *libro ſeptimodecimo digeſtorum, tres eſſe ſpecies mortis cauſſa donationum ait;* ut refert Vlp.; *Vnam, cùm quis nullo praeſentis periculi metu conterritus, ſed ſola cogitatione mortalitatis, donat, &c.*

c l. 2. illo tit.

605 Item Paullus, *mortis cauſſa donatio fit multis modis, aliàs extra ſuſpitionem ullius periculi; a ſano, & in bona ualetudine poſito, & cui ex humana ſorte mortis cogitatio eſt:* omnes falsó.

606 Non enim hanc, mortis cauſſa donationem, eſſe putamus, potiùs enim, inter uiuos donatio, nobis uideri poteſt.

607 Et quando cauſſa mortalitatis euaneſcet, cuius quidem, periculum eſt cauſſa efficiens l uumquam itaque: donatio eiuſmodi peribit, quae, extincto tantùm periculo, euaneſcere ſolet.

608 Vnde non erit uerum quod uulgo dicitur; donantem ſe malle habere, quàm eum, cui donat.

609 Rectiùs itaque Martianus,[d] *ubi ita donatur mortis cauſſa, ut nullo caſu reuocetur, cauſſa donandi magis eſt, quàm mortis cauſſa donatio. & ideo perinde haberi debet atque alia quacuis inter uiuos donatio.*

d l. 27. eo.

610 *Riparũ;* ait Caius; *quoque uſus publicus eſt iure gentium, ſicut*

cut ipſius fluminis; ſed proprietas earum, illorum eſt, quorum praedijs haerent: falsó.

611 At Imperator poſtea idem confirmauit.

612 Scio & Celſum filium hoc idem priùs ſcripſiſſe, ut Pomponius [a] refert.

613 Omnes igitur hi falſi? Falſi.

614 Quid pro te habes? Rei naturam.

615 Sed nullum iuriſconſultum, ac auctoritatem; quibus leges regi ſolent; habes? Habeo & conſultum.

616 Quem? Paullum[b], qui Labeoni hac ipſa in quaeſtione refragatur.

617 Arbor itaque in ripa fluminis nata, uicini non erit? Licet.

618 Hoc uerò dixerunt Caius, & Celſus. Aſſentior.

619 Cur itaque contra ipſos tenes? Sed non quia ſolum priuatum eſt, ſed alia ratione.

620 *Quod per alluuionem*; ait Caius; *agro noſtro flumen adijcit iure gentium nobis adquiritur*: falsó.

621 Nam alluuionem non gentium, ſed Iure ciuili (ut a iuriſcōſultis uſucapionem) inſtitutam dicemus; diſputatione uidelicet iuriſconſultorum, qui dominorum negligentiam coërcere uoluerunt.

622 Vnde haec prodis? Ex Aggeni Vrbici, De limitibus agrorum, libro, & Caſſii Longini, prudentiſſimi Iuris auctoris, uerbis patet.

623 *Dolum malum Seruius quidem ita definit*; ait Vlpianus[c]; *machinationem quandam, alterius decipiēdi cauſſa, cùm aliud agitur, & aliud ſimulatur*:

624 Verùm haec definitio proba eſſe, non uiſa eſt Antiſtio Labeoni; quòd tam ſimulatio abſque dolo, quàm dolus malus abſque ſimulatione eſſe poſſit.

625 Ergo eadē ratione minùs proba illa C. Aquillii Galli, qui aliquando interrogatus a Cicerone, quid Dolus malus eſſet,

H reſpon-

a l. 30. de acq. re. do.

b l. 65. eo.

c l. 1. de do. mal.

reſpondiſſe fertur, *cùm aliud agitur, aliud ſimulatur.*

a li. 1. ſen. 626 Eodem pacto illa Paulli [a] iiſdem perſcripta uerbis.

627 At ſtrictior illa Pedii, qui, *dolo*, ait, *fieri, quoties circumſcribendi alterius cauſſa, aliud agitur atquè agi ſimulatur.* nec hāc reprehendit Vlpianus alibi.

628 At haec non differt ab illa Serui Sulpicii? Ais.

629 Cur itaque approbat illam Labeonis? Quam?

630 *Labeo autem*; ſcribit Vlpianus; *ipſe ſic definit dolum malum, Eſſe omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circum ueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Labeonis definitio uera eſt*, ait Vlpianus.

631 Falſa itaque illa Sulpicii? Non video.

632 At approbat Labeonem reprehendentem Sulpicium. Sed alibi ſimilem non reprobat definitionem, Sulpicii definitioni.

633 Quid, ſi Labeonis definitionem parum differre ab illa Sulpicii, doli definitione, teneamus! Quo pacto?

634 Quid aliud eſt, eſſe machinationem quandam, alterius decipiēdi cauſſa, cùm aliud ſimulatur, & aliud agitur; ut Sulpicius; quàm omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitā, ut Labeo putat!

635 Falsò itaque reprehenditur Sulpicius? Si non captetur eius definitio, ſed ex aequo, & bono aeſtimetur.

636 Hoc pacto uerſum illum, cum quibuſdam erudititiſſimis, nō eſſe Vlpiani, ex Sulpicio, teneamus oportet, *machinationem quandam, alterius decipiendi cauſſa?* Tunc rectior eſſet Labeonis reprehenſio.

637 Falsò itaque Tu defenderis Labeonis reprehenſionem, cōtra Sulpicium, in adnotat. ad legem 1. De dolo malo? Minimè.

638 Nam ſi exactiùs definitio expendatur, priora uerba Sulpicii

cii ſat erant;ſuperfluè autem haec,*cùm aliud agitur*,&c. quae, fallaciae propriè conueniunt.

639 Modò ergo dolus ſine fallacia ſit,& aliis artibus,machinis, ac tendiculis probetur,tum uerior eſt illa Labeonis, ut doctiſſimi animaduertunt.

640 *Mutuum*;ait Paullus;*ex eo dictum,quòd ex meo tuum fiat.*

641 Veriorem fortè trademus,doctiſſimorum iudicio,originationem Mutui;quàm quae Paulli eſt.

642 *Eſt autem tutella;ut Seruius*[a] *definiuit;uis, ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum,qui per aetatem ſua ſponte ſe defendere nequit; iure ciuili data,ac permiſſa:* falsò.

a l.1.de tu.

643 Cur hoc? Modò ſit uerum, quod alibi Vlpianus[b] dixit: *tutores,*ait,*conſtituuntur tam maſculis, quàm feminis: ſed maſculis quidem impuberibus dumtaxat,propter aetatis infirmitatem: feminis autem tam impuberibus,quàm puberibus, & propter ſexus infirmitatem, & propter forenſium rerum ignorantiam.*

b inſt.tit. 11.

644 Quid,ſi Seruius definierit ſolam marium tutellam?At non propterea excuſaretur Imperator,uel Tribonianus, qui feminarum nullam docuit.

645 Addenda fortè haec uerba,ut Cicero dicit, *aut infirmitatem conſilij.*

646 Ait Vlpianus,de Atiliano[c] tutore loquens, *diuus Seuerus, & imperator Noſter huiuſmodi conſulum, uel praeſidum decreta quaſi ambitioſa eſſe interpretati ſunt:* falsò.

c l.3. de min.

647 Nam ſi Capitolino[d] credimus;dū, *praetorem,*inquit,*tutelarem primus fecit,cùm antea tutores a conſulibus poſcerentur, ut diligentiùs de tutoribus tractaretur;* non rectè ad Seueri tempora tutelaria conſulum decreta traxit Vlpianus. quia nulla cura conſulibus,imperante Seuero,ſed omnis praetori

d De Antonino imp. loquenti.

tutelari pupillorum, minorúmq. cura incumbebat; eóq. iure ante Seuerum populus Romanus, annos prope triginta, uſus erat: niſi in uerbo *Conſulum*, mendum eſſe, cum quibuſdam doctis putemus.

648 *Teſtamenti factio;* ait Papinianus; *non priuati, ſed publici iuris eſt:* falsó.

649 Cur ita? Quia tametſi priùs calatis comitiis, ante translatam in principem poteſtatem, populi Romani opus haberet auctoritate, attamen ſublato iure publico, calatíſq. comitiis, teſtamenta condi deſierunt.

650 Quid tum? Priuato tum iure per aes, & libram condebantur, ut nec principalis quidem in iis interponeretur auctoritas: & hoc pacto, Papiniani tempore fiebant.

651 Nónne ius faciendorum teſtamentorum, iure publico, & legibus tribuitur? Quid tum?

652 Rectè ergo Papinianus. At non hoc quaeritur apud Papinianum, ſed cuius iuris ſit teſtamenti factio.

653 Differt itaque, quo iure tribuatur, & quo iure fiat. Quid!

654 Omnium actionum; ait Vlpianus; ſumma diuiſio in duo ge-
,, nera diuiditur; aut enim in rem ſunt, aut in perſonam. quod &
,, itidem ſecutus poſtea Imperator: falsó.

a §.18. de act.
b l.22. fa. ercisc.

655 Dantur enim miſtae, quae tum in rem, tum in perſonam, ut & Imperator[a], & iuriſconſulti [b]dixerunt.

656 *Haec uerba* ait Proculus li.2. Epiſt. *Ille, aut ille, non ſolùm diſiunctiuae, ſed etiam ſubdiſiunctiuae orationis ſunt. diſiunctio uidetur eſſe, cùm dicimus, Aut dies eſt, aut nox eſt: quorũ poſito altero, neceſſe eſt tolli alterum; item ſublato altero, alterum poni:* falſum.

657 Orationem diſiunctiuam definit per ſyllogiſmum diſiunctum, ubi de diſiunctis duobus aſſumitur, ut reliquum in cõplexione tollatur; aut tollitur, ut ſtatuatur.

Quid,

658 Quid, ſi non in omni diſiunćto uerum eſſe iſtud, comperiamus; ut ſit reperire ueram diſiunctionem, attamen aſſumpto, & poſito altero, non tolletur reliquum, ut ei contrarium concludatur: ut Aut decem poſſunt, aut unus non poteſt. at, Vnus non poteſt, non tollatur ob id, ergo Decem non poſſunt: & tamen eſſet ſecundùm regulam Proculi.

659 Sequitur Proculus, *Subdiſiunctiui genera duo ſunt, unum, cùm ex propoſitis finibus ita non poteſt uterque eſſe, ut poſſit neuter eſſe; ueluti cùm dicimus, Aut ſedet, aut ambulat. nam ut nemo poteſt utrumque ſimul facere, ita aliquis poteſt neutrum, ueluti is, qui accumbit: alterius generis eſt, cùm ex propoſitis finibus ita non poteſt neuter eſſe, ut poſſit utrumque eſſe; ueluti cùm dicimus, Omne animal aut facit, aut patitur. nullum eſt enim, quod nec faciat, nec patiatur; at poteſt ſimul & facere, & pati:* falsó.

660 Aquam profluentem; quam communem eſſe Iuſtin. ſcribit; Accurſius pluuiam eſſe putat, & quae de caelo; ait ipſe; cadit: falsó.

661 Pluuia itaque quo nomine intelligetur? Aëris quidem nomine comprehenditur.

662 At illius, ſi Profluens alia intelligatur, non eſſet communis uſus, ſed proprius. Nego.

663 Reſcripſerunt Alexander, & Claudius, poſſe prohiberi. Homonymia te fallit.

664 DE IVRISDICTIONE OMNIVM IVDICVM in pandectis ſic legi, falſum.

665 Iusdicentem eſſe, qui habet merum, & miſtum imperium, Interpres, & alii putant: falſum.

666 *Qui magiſtratum*; ait edictum; *poteſtatémue habebit, ſi quid in aliquem noui iuris ſtatuerit, ipſe quandoque, aduerſario poſtulante, eodem iure uti debet.* a l.1.quod quiſq.iur.

667 Accurſius uerò, & Bartolus ad ſtatuta ciuitatum, ad reſcri-

pta

pta principum, ad priuilegia referentes, falſum ſcripſerunt.

668 Quaſi alia ratione ſtatutum, uelut lex communis municipii, non teneat omnes, uel princeps non poſſit indulgere priuilegium, quod perſonam non egrediatur, uel reſcriptum.

669 *Nouum ius ſtatuerit*, Accurſius, & Bartolus, & ceteri, pro ſtatuto, & lege municipali intelligunt: falsó.

670 Statutum pro Lege municipali, uerbum inauditum fuit praetori, & conſultis Latinis.

671 *Ipſe quandoque, aduerſario poſtulante, eodē iure uti debet.* Accurſius, Bartolus, & plerique omnes putarunt non pertinere poenam ad eos, contra quos non fuit impetratum nouum ius: falsó.

672 Non enim hic, eo poſtulante, in quem dixit, ſed *aduerſario poſtulante*, praetor ait; ideſt, quicumque poſtea, aduerſarius futurus eſt magiſtratui ipſi.

673 Ergo quòd poenam edicti, QVOD QVISQVE IVRIS, non extendi, Accurſius, & Bartolus putarunt, ad omnes aduerſarios, ſed ad eum tantùm, aduersùs quem obtinuit; falsó?

674 Quin peruertunt hi ſententiam edicti.

675 Duumuiros Accurſius confundit cum municipalibus magiſtratibus, & defenſoribus ciuitatum: falsó.

676 Melior itaque eorum eſt ſentētia, qui duumuiros, duos ex ipſis decurionibus fuiſſe exiſtimant.

677 At Angelus maximum fuiſſe duumuirum magiſtratum exiſtimat. At maximè labitur.

678 Fuerunt tamen duumuiri Capitales, qui capitalibus quaeſtionibus praefuiſſent. Verùm de his non intelligit Vlpianus.

679 *Is uidetur, ius dicenti non obtemperaſſe, qui quod extremum in iuriſdictione eſt, non fecit.* Extremum, ait Accurſius; ideſt, Minimum, uel Viliſſimum: falsó.

680 Quae uerò tertiò Accurſius comminiſcitur ex Ioann. ut extremum intelligat pro Primo, & Vltimo iuriſdictionis; exemplo

plo maioris, & minoris extremi ſyllogiſmorum; ridiculum putatum eſt a multis, attamen defendi poſſe remur.

681 Bulgarus uerò Extremum, id eſt, Vltimum, & Exſecutionem ſententiae, expoſuit. cuius interpretationem Interpres oppugnat: falsó.

682 Accurſius Interpretationem Bulgari, ad actorem accommodari non poſſe exiſtimat, quòd Vlpiano repugnat: falsó.

683 Quin etiam ſi actor in iudicio reali uictus, ad expenſas, & ſumptus condemnetur; recuſet autem id, quod extremum iuriſdictionis eſt, nempe exſecutionem fieri, nón ne ad actorem extendetur!

684 In iudicio, SI QVIS IVSDICENTI, non meram poenam contineri, doctores putant: falsó.

685 Quid! ait Vlpianus, *Et cùm meram poenam contineat, neque poſt annum, &c.*

686 Propinquorum hereditatem, in ſtirpem, non in capita diuidendam eſſe, Accurſius, & plerique alii putant: falsó.

687 Ac ſi ex parentum perſona, & ſucceſſione, in ipſorum gradum, & non iure proprio; quia ſcilicet agnati; hereditatem peterent.

688 Quin & Vlpianum habent, in hac re, contrarium eis, docentem.

689 Iuſdicentem, & Iudicem, idem eſſe putant Bartolus, & alii: falſum.

690 *Iuſdicentis officium latiſſimum*, quòd dixit Vlpianus, de omni iudice locutus uidetur Bartolo: falſum.

691 Iudicem, neceſſitate cogi ad ius dicendum, probari ex lege Munerum. §. Iudicandi, D. De mun. & hon. putat Bartolus: falſum.

692 Officium Iudicis, prout non cohaeret perſonae, idem quod Iuriſdictio; transpoſito tantùm ſignificatu; ſignificare uidetur Bartolo: falſum.

693 Bartolo uidetur Iuriſdictio ineſſe perſonae: falſum.

Et

694 Et qui eodem pacto diceret ineſſe territorio: falſum.

695 Quod Interpres,& Bartolus dicunt, Ab Vlpiano non afferri, neque eſſe, definitionem meri imperii, quae ſcribitur ad L. Imperium, De iuriſdictione: falſum.

696 Iuriſdictionem dici a Iuris,& Ditione, Interpres, Bartolus, & alii: falſum.

697 Bartolus dicit, de miſto imperio; *cui & iuriſdictio ineſt*; ſicut genus ineſt ſpeciei ſuae: falſum.

298 Imperium Bartolo eſt Iuriſdictio, quae officio iudicis nobili expeditur: falſum.

699 Merum imperium inde dicitur Bartolo, quaſi Liberũ; hoc eſt, quia collatum in principem imperium, libere, nulli neceſſitati ſubiectum: falsó.

700 Deinde Merum, ideſt Liberum, non Seruum: falſum.

701 Iuriſdictio; ait Bartolus; accipitur in genere generaliſſimo: falsó.

702 Ac ſi ſupra Iuriſdictionem non eſſet aliud genus, Poteſtas, vel Qualitas.

703 In primo gradu, Bartolus, meri imperii, legis condendi poteſtatem ponit: falsó.

704 Quid enim commune habet legislator cum iuſdicente, & praetore!

705 Bartolus item putat, iiſdem magiſtratibus competere miſtum, quibus merum defertur: falsó.

706 Ecquis enim dubitat, praetoribus, aliis ſortem de criminibus,& rebus capitalibus, aliis uerò iuris dicundi de re priuata, obtigiſſe!

707 Merum imperium eſt iuriſdictio, quae officio iudicis nobili expeditur, publicam utilitatem reſpiciens principaliter: falsó.

708 Quin Bartolus parum ſibi conſtat, cui iuriſdictio non diuiditur in Imperium merum.

709 Sed quid! iuriſdictio expeditúr ne? Si priùs ligata fuit.

At

710 At haec finitio obſcurior eſt profectò ſuo definito.
711 Sed an alii magiſtratus, alia iuriſdictionis ſpecie utentes, publicam non reſpiciunt utilitatem!
712 Officio, ait, nobili, quia per ſe ſtat: falsó.
713 Ergo ſi per accuſationem quis quemquam puniat, efficietur mercenarium.
714 Miſtum imperium; ait Bartolus; eſt iuriſdictio, quae iudicis officio nobili expeditur, priuatam utilitatem reſpiciens: falsó.
715 Per id, quod dixi; ait Bartolus; iudicis officio nobili, differt a iuriſdictione: falsó.
716 Ad petitionem enim fideicommiſſi non ſolùm competit actio, ſed etiam officium iudicis.
717 Iuriſdictio; ait Bartolus; eſt, quae officio iudicis mercenario expeditur; priuatam utilitatem reſpiciens: falsó.
718 Sed Bartole, dare iudicem, éſtne iuriſdictionis? Ita ait Vlpianus.
719 Mercenario itaque officio dabitur iudex.
720 Bartolus ait, cauſſas liberales, & ſtatus, eſſe maximi gradus iuriſdictionis: falsó.
721 Modò definitionem a ſe datam defendere paratus ſit: non enim haec officio mercenario expedietur, ſed nobili.
722 Quod Salomonius, Longouallius, & Goueanus dixerunt, merum imperium poſſe definiri, ut ſit, Cui grauior, & atrox competit coërcio: falsò, & obſcuré.
723 Miſtum ſit modica coërcio, cui iuriſdictio ineſt: falsó.
724 Ecquid enim coërcio cum aliquo iſtorum!
725 Definitiones itidem, quas affert Speculator, falſas, ac obſcuras, ut ceteras, ſuſtinemus.
726 Et ne ſingula, quae infinita ſunt, perſequi uideamur; omnia,

quae Bartolus ipſe dixit de iuriſdictione, falſa eſſe tenemus.

727 Quod interpretes aiunt, ſolam furti nec manifeſti actionē, aduersùs raptores dari: falsò.

728 At Paullus ſcribit, aduersùs manifeſtarium ereptorem nec-manifeſti furti actionem dari. Licet.

729 Quid! ergo iſta tantùm teneri docet!

730 Falſus Accurſius, & ceteri, qui definitione actionis omnem in Iure actionem complecti putant.

731 Actionem omnem uel in perſonam, uel in rem eſſe; quam diuiſionem doctiſſimi quidam a fine petitam tenent: falsò.

732 Nos uerò, a materia potiùs ſumptam.

733 In conſtituto quamuis, ſi ciuilis fuit obligatio, magna utilitas non perſpicitur, attamen ſi mutetur; ueluti ſi ſub condicione, uel in diem debitum iure conſtituatur; quaeſitum uideo, an priori actione uti non liceret.

734 Licèt quidam, non licere dicant; nos contrà, non modò nō extingui priorem obligationem, uerùm etiam quamuis actū ſit conſtituticia; non facta tamen ſolutione, agi ex ea poſſe.

735 *Omnes actiones*; ait Iuſtinianus; *aut ipſo iure competere, aut a praetore dari*: inde doctores putant, actiones alias Natiuas, alias Datiuas dici actiones: falsò.

736 Nullae enim ſunt Datiuae actiones, quamuis quaſdam actiones, praetoris edicto eſſe conſtitutas, numquam negauerim.

737 Nec quis dubitet, omnes actiones a praetore eſſe impetrandas.

738 *Teſtamentum obſerui teſtimonium, qui & liber habebatur, nec ſtatus controuerſiam patiebatur, non uitiari*, dixit Iuſtinianus.[a]

a l. 1. C. de test.

739 Cuius rationem putant eſſe uulgò, quòd communis error facit ius: falsò.

Ri-

740 Ridiculum enim eſt, quod imperium, poteſtáſq. ſumma Caeſarum peperit, communem errorem auctorem facere.

741 Quod Accurſius, Bartolus, & alii doctores dicunt, mutuum duplex eſſe, ſcilicet naturale, & ciuile; quod ſcilicet ex chirographo debetur: falsó.

742 Nec enim Paullum umquam de hoc mutuo mentionem feciſſe apparet; & cui etymon mutui contradicat.

743 Omnia igitur, quae de natura, cooperante mutuo ciuili, congerunt doctores; falsó? Immo mera ſomnia.

744 Quod autem Bartolus de teſtibus concordandis dicat, ſcilicet ſi unus dicat, negotium factum eſſe ante nuptias, alius uerò poſt nuptias; ut intelligendum ſit, ante nuptias ſcilicet finitas, &, poſt nuptias ſcilicet contractas: falsó.

745 Ergo meritò deridet eum Baldus alibi.

746 Quod Accurſius, Bartolus, & ceteri doctores Longobardi tenent, duas eſſe certi condictiones diſtinctas, & ſeparatas, unam, quae generalis dicitur, alteram, quae certi condictio ſpecialis ex mutuo: falsó.

747 Stipulationem etiam ſine cauſſa inualidam eſſe cenſet Roffred., Zaſius, & alii: falsó.

748 *Eum*; ait Vlpianus; *qui ſine cauſſa ſtipulatus, litem conteſtatur, doli exceptione repelli.* nata eſt igitur obligatio ipſo iure.

749 Quod ait Vlpianus, *euictus eſt Stichus: Iulianus, in factū actionem a praetore dandam: Ille ait, ciuilem incertam actionem,* &c. Bartolus, & ceteri, actiones alias eſſe natiuas, alias datiuas dixere: falsó.

750 Nulla enim actio dari a praetore, non rectè dicetur.

751 In ea ſtipulatione, qua quis ſtipulatur debitum in tribus terminis, ſeu intra tres terminos proximos, & nihil nominet ampliùs; utiliter ſtipulatum. At intra tres annos pecuniam ſoluēdam Bartolus reſpondit, ex l. 3. De ann. legat. falsó, & pueri-

ter,ex ignoratione bonarum litterarum errauit: Quo nomine eiuſmodi paene infiniti eius errores leguntur.

752 Rectiùs ergo Raphaël Cumanus opinatus eſt, qui, arbitrio iudicis,terminos declarari ſcripſit.

753 Quod in definitione legati,a Iuſtiniano adiectum uiderunt doctores;ut ſcilicet *ſit donatio, a defuncto relicta, ab herede praeſtanda*; haec uerba poſtrema non adiicienda tenemus; ideóq. falsò doctores putant.

754 Nam legatum ſine facto heredis, recta uia in legatariũ tranſit,ex Papiniano.[a]

a l.80.eo.

755 Falsò itaque illi,qui in teſtamenti definitione comprehendi legatum dixerunt.

756 Non ergo erit pars eſſentialis teſtamenti, ut quidã dicunt? Minimé.

757 Neque,ut alii,quantitatiua?Immo neque ſubiectiua.

758 Excludis itaque omnino legatum a teſtamento!Excludam!

759 Licèt non eſſe partem,profitemur.

760 Quidam,bonorum poſſeſſionem eſſe aliquid, defendunt: falsó.

761 Sed quid,ſi aliquid eſſe,nos concedamus!

762 Duplicem faciunt bonorum poſſeſſionem; alteram edictalem,quae competit ex edicto praetoris mortui, & reſpicit ius quaerendum;alteram decretalem, quae decernitur per praetorem uiuum,in qua de iure iam quaeſito:falsó.

763 Et hi ſunt Accurſius, Cynus, Bartolus, & Baldus, & Paul. Caſtr.& communiter doctores. Et communiter falſa obtrudunt.

764 Quidam praetorem, heredem poſſe facere,contendunt: falsó.

765 Quaerunt doctores cur,cùm ex Paullo, dominii principiũ & cauſſa fuerit ipſa poſſeſſio, de dominio adquirendo Compoſitores P.priùs docuerunt,quàm de poſſeſſione.&,Petri Bellaperticenſis impugnata opinione, uel ſuppleta, reſpondit Soccinus, a dominio, ut a magis confuſo, ad tractatum

de

de poſſeſſione,ueluti diſtinctum magis,tranſiſſe: falsó.

766 Et ſi ordinem in his centonibus non religiosè quaerendum tenemus; tamen, ſi naturam ſpectes,dominio priorem ponamus;at non,ſi dignitatem,ac perfectionem, iurísq. auctoritatem: nam ita poſterior eſt poſſeſſio.

767 Sola traditione dominium adquiri, Placentinus, Ioannes, atque Azo ſcripſerunt;uacuam poſſeſſionem abnegantes: ſolámq.aſininam,ut uocantis: ſatis eſſe admittentes:falsó.

768 Quin idem Accurſius,Odofredus,Bartolus,atque Baldus, ceteriq. falſum falſo addiderũt:ac l.Si fundum,De fundo dotali,declaratum iri.

769 Bartolus, & ceteri, poſſeſſionem diſcerpunt in naturalem, corporalem, & ciuilem; & quaedam fingunt: omnia falsó.

770 Tam eſt enim ridiculum putare, quemquam ſolo corpore poſſidere,quàm ſi diceres, mortui hominis cadauer poſſidere fundum,ubi iacet.

771 At ſolo animo poſſeſſio haberi poteſt? Licet.

772 Solo autem corpore,niſi uoluntas adſit, non poteſt.

ANTONII

ANTONII PERSII POSITIONES PRO IVRE CIVILI.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

773 Ametſi quid eſſet Iuris prudentia, in uarias ſententias deducti fuerint;eorum tamen,meo quidem iudicio,ceteris probabilior uiſa eſt ſententia,qui Iuris ciuilis cognitionem neque ad artem, neque ad ſcientiam, referri poſſe,ſed eſſe potiùs quandam prudentiae partem,ſicuti ferendarum legum peritiam,exiſtimauerunt.

774 Haec enim a Iuris prudentia,ſola ratione, non re, & ſubiecto,differre uidetur.

775 Huius opinionis & Plato, [a] & Ariſtoteles,non uno in loco, fuiſſe perhibentur.

a li.de Rep. & leg.

776 Quamquam exiſtimo, penitus nullam, aut certè perexiguam tantùm uerborum controuerſiam huic diſceptationi ineſſe.

777 Icirco Ciceronem,Iuſtinianum,Celſum,Vlpianum, ceterosq.omnes diuerſis notis, atque deſcriptionibus eandem rẽ ſignificare exprimereq.uoluiſſe.

778 Iuris prudentiam itaque non eſſe habitum cognoſcendi, aut efficiendi,tenemus;ſed agendi,& prudentiae partem.

779 Non enim ars ipſa Iuris prudentia erit, cùm quaelibet ars proprium habeat,& particularem aliquem finem,cuius gratia eſt profectò:iuriſconſultus uerò non uoluptates, non priuata corporis,aut fortunae,ſed totius humanae ſocietatis bona cõſectatur.

780 Verſatur enim in ciuili ſocietate; in qua felicitatem; cuius gratia omnis ſocietas conſtituta eſt; nititur conſeruare cuſtodireq.

781 Tuetur enim iuriſconſultus iuſtitiam politicam, uirtutem om-

omnium praeſtantiſſimam,& nobiliſſimam, quae ſuo ambitu ceteras omnes continet,complectitúrq.

782 Iuris prudentiam quoque ceteras artes,& ſcientias omnes, quae in actione cernuntur,finis,ac ſubiecti generis nobilitate, ſuperare atque excellere tenemus.

783 Nobilitaté ne Medicinam Iurisprudentia, ceterásq. diſciplinas anteuertit?Nulli dubium eſto. Quod & ante nos Ariſtoteles rectè perſtrinxit.

784 Fine equidem ceteris artibus praeſtat, propterea quòd Iuris prudentiae finis eſt ipſum bonum ſimplex,ſummum,& extremum;quod per ſe tantùm expetitur, & ad quod cetera omnia tamquam ad perfectiſſimum, & ultimum aliquid referuntur.

785 Huius porro finis eſt ipſa felicitas, quae in ſocietate humana ſpectatur.

786 Iam uerò genere ſubiecto,alias artes a Iuris prudentia longè ſuperari,quis non uidet!

787 Non uideo. Videbis,ſi earum ſubiecta cum ſubiecto Iuris prudentiae comparaueris.ad cuius quidem reſpectum uiliora erunt illa.

788 Iuris prudentia uerò longè diuiniùs quoddam conſiderat.

789 Bonum,& aequum fortè?Non utique.

790 Iuſtitiam ergo?Tantundem.

791 Bona animi?Ne id quidem.

792 Scio.actiones hominum,qua legitimae ſunt: quod & aliàs tutatus es,& ab eruditiſſimis comprobatur.Neſcis.

793 Quid itaque?Homo,inquam, quatenus ratione praeditus eſt,eáq.,in ſocietate hac,& ciuili communione utitur; quem iuriſconſultus omnibus uirtutum generibus,maximè uerò ea, quae ad iuſtitiam pertinet,inſtructum,ornatúmq.efficere conatur.

794 Iuris autem ciuilis,diſciplinae cognitionem ſine Politices, Oeconomices,& Ethices notitia haberi minimè poſſe, tenemus

mus; tum quia hae diſciplinae ſunt partes, & principia Iuris prudentiae, tum quia ſuppeditant rationes, & cauſſas actionũ, & honeſtatis fontes aperiunt.

795 Iuris ciuilis ergo ſtudium, ultimum inter has artes ſibi uindicare locum; túmq. rectè, & magno cum fructu doceri ac tradi, ſi priores illae ſcientiae tamquam prima eius principia & elementa praecedant.

796 Iuris prudentiae finem aliter alii concipiunt, atque alii. quidam enim Iuris prudentiae finem, tranquillitatem reipublicae.

797 Alii, iuſtitiae, ſeu (ut Cicero dicit) *legitimae, & uſitatae in rebus cauſsisq. ciuium aequalitatis conſeruationem.*

798 Nonnulli autem, in legibus interpretandis, & aequitate populo explicanda, conſtituerunt.

799 Nos uerò in humana quadam ſocietate ſummum bonum, quod per ſe, & propter ſe, atque etiam primò expetitur, eſſe ipſius aequalitatis legitimae conſeruationem; quae Iuſtitia appellatur; tenemus.

800 Alios uerò ſummi iſtius boni gratia eſſe, ac propter illud.

801 Iuſtitiam uerò duplicem ponimus, particularem, & uniuerſalem.

802 Particularem uerò iuſtitiam uel in diſtributione, & recta, & legitima diuiſione, uel in commerciis hominum emendandis conſiſtere.

803 Diſtributionem uerò in quadam comparatione conſiſtere, tum perſonarum, tum rerum inter ſe, quae perſonis tribuuntur, notum eſt.

804 Haec, quae a mathematicis analogia geometrica uocata eſt; quae propriè in eo ſpectatur, ut aequalibus aequalia, inaequalibus, ſecundùm comparationem, inaequalia tribuantur.

805 Altera uerò, quae contractus commerciáq. hominum inter ſe, dirigit, atque ad aequalitatis normam reducit, biparti

ta,

ita eſt,ut & ipſi contractus ſeu commercia.

806 Quaedã enim commercia, quae conſenſum ex utraque parte exhibent,ſpontanea atque uoluntaria dicuntur.

807 Quaedam uerò,quia ſine conſenſu partium fiunt, inuoluntaria dicta ſunt ab Ariſtotele.

808 Et quae contra uoluntatem euenire ſolent,aut ex ignoratio
,, ne nobis contingunt;ut furta,adulteria, ueneficia, lenocinia,
,, ſeruorum ſeductiones, dolo & fraude perpetrata homicidia,
,, falſorum teſtium productiones,& his affinia.

809 Aut ui,qua patimur uincula,mortem, raptus, membrorum
,, mutilationem, contumelias atque conuicia.

810 Siue igitur clandeſtina haec mala ſint,ſiue ui illata, ubi deprehenſa fuerint, ab emendatrice iuſtitia corriguntur atque emendantur.

811 Quemadmodum ergo prior iuſtitiae priuatae ſpecies in proportione,ſeu comparatione geometrica,ita haec poſterior in arithmetica.

812 Non tantùm perſonarum differentias; ſcilicet ut ſi quis magiſtratum laedat,grauiùs puniri eum,quàm ſi priuatũ laeſerit; in Iure ſpectari,ſed etiam an nobilis ſit aliquis, an ignobilis; ſeruus,an liber;pater,uel extraneus; & in ceteris eorum diſcriminibus eodem modo.

813 In iis itaque συναλλάγμασι, quae perſonam reſpiciunt, & cõtra uoluntatem aut ui,aut exigua ratione,nobis obueniunt;in quibus poena, & ſupplicium locum habent; non tam iuſtitia emendatiua, quae primò, ac per ſe, quàm diſtributiua cernitur.

814 Altera uerò uniuerſalis appellatur, quae non in debita, & aequali honorum,uel praemiorum diſtributione, aut etiã contractuum,& commerciorum aequalitate,atque fide ſpectatur, ſed quae omnis uirtutis eſt quoddam receptaculum.

815 Háncq.duplicem faciunt, alteram abſolutam, quae omnium animae uirtutum comprehenſio eſt, & totius animae quaedam rectitudo.

K Alte-

816 Alteram,quae relata eſt,quatenus ad alium refertur, hoc eſt,quatenus ſocietatis in conſuetudine hominum, uinculum eſt,ac omnibus reipublicae partibus,ut in anima uiribus,debitum ſuum reddit.

817 Et haec politica, ſeu legitima, & uniuerſalis quoque appellatur.

818 Haécq.praeſtantisſima;optima, pulcherrima, & difficillima dicitur.

819 Rectè itaque Polus Pythagoricus Lucanus noſter, iuſtitiã hanc, matrem, & nutricem ceterarum uirtutum appellauit. nam ſine illa nec temperantem,neque fortem,neque prudentem eſſe quemquam conſtat.

820 Haec utilitatem in multitudinem,& uniuerſas rerum comprehenſiones praeſtat: ſi quidem in mundo principatum omnem obtinens, prouidentia uocatur,& harmonia,& cõſtitutio generis eiuſdem deorum,qui ipſam ita diſpoſuerunt.

821 In ciuitate autem pax,& aequitas meritò nominatur.

822 In domo autem haec eſt, uiri, & uxoris concordia mutua.

823 Item famulorum in heros beneuolentia.

824 Dominorum autem erga famulos benigna curatio.

825 In corpore ſanitas,& perfectio membrorum.

826 Ceterùm in anima eſt ſapientia,quae per ſcientiam, & iuſtitiam hominibus comparatur.

827 Haec itaque & legislatoris,& iuriſconſulti,& magiſtratuũ, qui illarum cuſtodes, & conditores ſunt: haec eadem uirtus ultimum & extremum,ad quod & conſilia, & deliberationes, & reſponſa referantur uniuerſa, ſit propoſitum.

828 Obligationes iure gentium ortas eſſe,exceptis quibuſdam, quae Iure ciuili introductae ſunt,tenemus.

829 Omnes conuentiones,iuris gentium eſſe tenemus.

830 At Vlpianus conuentionis tres ſpecies facit, & legitimam unam. l.5.de pac.

831 Vlpiani reſponſum uero ſenſu declaratum iri.

Non

832 Non igitur uerum, conuentionem priuatam in legitimam, & iuris gentium diuidi? Minimè.

833 Omnes enim conuentiones ſiue publicae, ſiue priuatae, ſiue denique legitimae ſint, iuris continuò gentium ſunt.

834 Nihil ergo prohibet; quin publica quoque conuentio iuriſgentium ſit: & haec quidem definitur ab Vlpiano.

835 Verba igitur, quae ſunt in Vlpiani diuiſione, *aut iuris gentium*, quid explicant? Niſi Triboniani, aut ſcioli alicuius ſint, nihil omnino. Quin particulam, *priuata*, ut expan. Fl. animaduertitur, temere repetitam.

836 Quod ſi ita eſt, erit igitur conueniens; ut eruditi quidam adſerunt; eundem, qui tres eſſe dixit conuentionum ſpecies, tres eſſe iuris gentium conuentionum ſpecies, affirmare.

837 Nec quidem iuris dumtaxat gentium conuentio publica eſt, ſed etiam ut legitima eſſe poſſit, nihil uetat.

838 Itaque fit ut legitimae conuentiones ſint iuris gentium? Nouum fortaſſe!

839 Rectè itaque Paullus, *legitima conuentio eſt, quae lege aliqua confirmatur*. Sed antequam confirmaretur, erát ne conuētio? Niſi ſtipes, uel caudex, nullus negabit.

840 Priuatae etiam conuentiones, cuiuſmodi eſt ſtipulatio, iuris tam gentium erunt, quàm ciuilis.

841 Cicero mulieres, contendit, perpetua tutella teneri.

842 At Imperator, & conſulti contrà duodecimo quidem anno eas a tutella liberari tradiderunt.

843 Ceterùm quid, ſi utrumque ueriſſimum eſſe defendamus!

844 Caius rationem reddere uidetur, de illa inſtitutione loquens; *quos Titius uoluerit*; ideo uitioſam eſſe affirmans, *quòd alieno permiſſa eſt arbitrio*.

845 Verum eſt: at Pomponius reſpondit, *ſi quis Sempronium heredem inſtituerit ſub hac condicione, ſi Titius in Capitolium aſcenderit, utilem eſſe inſtitutionem*; quamuis hoc ipſum

ſit in alterius uoluntate poſitum.

846 Hae (ut cum aliquot doctis uiris ingenuè fatear) Iuris ciui lis ſubtilitates plus habent artis,& oſtentationis, quàm aequi tatis,& ſolidae doctrinae.

847 Haec ergo inſtitutio,*ſi uolet Titius*,uitioſa eſt iuriſconſultis; illa uerò,*Si Capitolium aſcenderit*,utilis;tametſi in utraque do minetur Titii uolūtas,&in eo ſitū ſit,Sēpronius ſit heres,an nō

848 Vtriuſque tamen rationem dabimus, quoad illorum doctri na ſuſtineri poſſit.

849 Aquam profluentem nihil aliud eſſe,quàm aquam fluminis nemo ambigat.

850 Nec refert ſi ex priuatis fontibus fluat, an ex publicis flu minibus.

851 Pupillarem tantùm propriè ſubſtitutionem eſſe tenemus, aliàs uerò abuſiuè.

852 Subſtitutionum genera duo eſſe tenemus.

853 Quid ſi tria !

854 Agnatorum hereditatem non in ſtirpem,ut ceteri, ſed in ca pita diuidendam tenemus.

855 Rectè itaque Nos ad legem 1. Si pars her. pet., adnotaui-mus interpretum errorem. & ob iuriſconſultorum auctorita-tem,& alias rationes,in cauſſis forenſibus,obtinuimus in facti ſpecie.

856 *Omnes ſtipulationes*; reſcripſit Leo imperator; [a] *etiam ſi non ſolemnibus, uel directis,ſed quibuſcumque uerbis, con-ſenſu contrahentium conſtitutae ſunt, uel legibus cōpoſitae,ſuā habeant firmitatem.*

a C.de cō trah. ſtip.

857 Quod cùm Iuſtinianus confirmarit, nulli dubium eſſe puto, a ueterum iuriſconſultorum inſtituto ualde alienum eſſe.

858 Olim enim certa ſtipulationum uerba formulaeq. uſurpa-bantur, ut Pomponius declarauit.

859 Quod cùm ita ſit, in eam opinionem facilè deducor, ut nullum ferè aliud ſit contractus genus, quàm ſtipulationis,

ſeu

ſeu nullam eſſe differentiam inter pacta conuenta, & ſtipulationem.

860 Pretium alia in re, quàm in pecunia numerata, conſtitui poſſe, cum Sabinianis tenemus. idq. comprobatum iri tenebimus ex aliquot Imperatorum reſcriptis.

861 In quo itaque differt permutatio ab emptione? In aliquo; in ſimili fortè, uel diſſimili animo.

862 Itaque ſi poſt pretium iam conſtitutum res aliqua uel pro pretio toto, uel pro eius parte ſoluatur, emptionem contrahi tuemur,

863 Contrà uerò ſi poſt permutationem conſtitutam, pecunia uel in totum, uel ex parte in locum rei ſuccedat, permutatio uidetur iccirco.

864 *Furtum ſine contrectatione non fit*, ait Vlpianus.[a]

865 In re igitur incorporali furtum fieri non poſſe tenemus.

866 At ſi rei incorporalis furtum fieri admittimus, nobis non contradicimus.

867 Actionis definitionem non omnes actiones complecti tenemus.

868 Remouentur enim tum publicae, tum populares.

869 Omnem obligationem, uel quae metu, aut dolo, aut errore contracta ſit, iuſtam eſſe actionis cauſſam, tenemus.

870 Quid ſi eandem iniquam eſſe teneamus!

871 Iusdicens, & Iudex; item Iuſdicere ac Iudicare, ut idem ſint, non admittimus.

872 At fuit iamdiu, ut idem ſignificarent. Admitto.

873 Eſt etiam, ut hodie idem ſignificent. Dubium uerò id eſt!

874 Ergo Iuſdicentem, & Iudicem idem eſſe dices. Pulcrè uerò!.

875 Dicam tamen, nec mihi repugnabo. Phy!

876. L. munerum §. Iudicandi uerum ſenſum declaratum iri.

877 Iuriſdictionem non perſonae ineſſe dicemus.

878 Ineſt itaque territorio? Ineſto.

a l. 52. §. 13. illo.

At

879 At cur ſine territorio iuriſdictio eſſe poteſt? Nec tamen nego quin & magiſtratui inſit.

880 Vtrique igitur ineſt, & ſimul.

881 Quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, non de lege municipali intelligimus; ut ceteri; ſed ſtatuere nouum ius, uel conſtituere in aliquem, tunc magiſtratum, intelligimus, cùm contra leges, uel qua in re deſiderantur, aduersùs mores aliquid decernit, & ius dicit.

882 At hoc, Statutum, ideſt Lex municipalis, dici non poteſt.

883 Ex edicto, QVOD QVISQVE IVRIS, neminem cogitationis poenam pati tenemus.

884 Rectè itaque l. cogitationis poenam, De poenis, ad hoc edictum, QVOD QVISQVE IVRIS, pertinere tenemus, cùm ex eodem libro Vlpiani ſit.

885 Rectè etiam Nos in ſcholiis ad Pan. adnotauimus, ex eiuſmodi edicto neminem cogitationis poenam pati, in aliis uerò; & ſi non tantùm effectus, ſed etiam uoluntas puniatur; nihil uetare.

886 *Is uidetur, iusdicenti non obtemperaſſe, qui quod extremum eſt in iuriſdictione, non fecit*: ſi extremum, ideſt Vltimum, accipiamus; ut antiqui interpretes acceperunt; non errabimus.

887 Nec illud iudicium ad intereſſe litigantium reſpicere uidetur. *non enim ad id;* ait Vlpianus; *quod intereſt, ſed quanti ea res eſt.*

888 Rei itaque perſecutoria non eſt, ſed merè poenalis.

889 Vnam eſſe certi condictionem, tenemus, generalem tamen, quae ſub ſe multas habeat ſpecies, & ſpeciales actiones.

890 Tametſi in mutui contractu, conſenſus contrahentium requiratur; tamen ideo re contrahi dici putamus in mutuo, quòd praecipua huius, & ſimilium contractuum, cauſa efficiens

ciens

ciens Res eſt, ſine cuius praeſtatione omnino perfici nequeunt.

891 Appellatam, ait Paullus, mutui dationem ab eo, quòd de meo tuum fiat. Quid uerò, ſi de tuo meum fiat! Verùm ita ludere iuriſconſultis placuit in quorundam uerborum notatione, ut in Teſtamentum, Sacellum. Iuriſconſulti enim noſtri (ut rectè eruditi etiam uiri teſtantur) imbuti ſunt a Stoicis, qui licentiores in ducendis nominum originibus notare ſaepe ſolent.

892 Mutuum reciprocum eſt, & ad illum pertinet, & in eius perſona propriè eſt, qui aliquid reddit.

893 Itaque debitor propriè mutuum reddere dicitur.

894 Sed in hoc contractu quia mutuationi initium facit creditor, is quoque mutuo dare dicitur.

895 Quem contractum iuris gentium eſſe tenemus, atque in arithmetica proportione uerſari, ac aequalitatem ſcilicet eorum, quae data ſunt, exigere; unde ſtricti iuris.

896 Obligationem primùm rei corporalis Circumligationem dictam eſſe: unde iuriſconſulti ab eiuſmodi rebus, quae ſunt, ad eas, quae intelliguntur, transferentes, Obligatum hominem dixerunt, qui ob maleficium, uel contractum quaſi ligatus aliis paret, & ad faciendum patiendúmue quidpiam, tamquam diſtrictus aliquo iure, adigi poteſt.

897 Sed & hanc ſignificationem duplicem eſſe tenemus, naturalem, & ciuilem.

898 Illa quidem ſiue beneficio accepto, ſiue pactò etiam nudo, & uoluntate obſtrictus quis ſit, obligationem demonſtrat; quam & apud omnes gentes, priùſquàm ciuilia iura prodita eſſent (ſi modò Latinè locutae ſint) demonſtrauit: ut uerba eiuſdem ſenſus apud aliarum linguarum peritos.

899 Haec uerò, poſtquam ciuile ius conditum eſt, eam modò obligationem ſignificare coepit, qua, neceſſitate lege impoſita, cogimur quid praeſtare alteri.

900 Obligatio autem, auctore Iuſtiniano, *eſt iuris uinculum*.

quo

quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendae ſecundùm noſtrae ciuitatis iura.

901 Vinculum autem magis quàm uinctionem, obligationem eſſe, uoluit; ut non actum obligandi, & contractum, ſed equum quiddam perpetuò durans intelligamus, dum ab eo nexu abſoluamur certis modis.

902 Sed ubinam exſiſtit hoc aequum, quod in Iure lex tam frequenter conſiſtere ait? in nobis ne, an in rebus ipſis? In nobis, ſi obſtringimur.

903 Contrà uerò eiuſmodi ius in corpore eſſe, atque in re, qua ſublata & ipſum euaneſcit, Lex alibi ait.

904 *Legatum;* ait Florentinus; *eſt delibatio hereditatis, qua teſtator ex eo, quod uniuerſum heredis foret, alicui quid collatum uelit.*

905 Modeſtinus uerò, eſſe *donationem teſtamento relictam.*

906 Sed hae definitiones non ſatis diſtinguere uidentur legata a fideicommiſſis.

907 Rectè itaque forſan Vlpianus, qui in Inſtitution., *legatum quod legis modo, id eſt, imperatiuè,* & directis uerbis *teſtamento, relinquitur* putauit.

908 Vnde cauſſa efficiens legati, benigna uoluntas teſtatoris eſſe uidetur.

909 Legatum uerò ſi Iuris ciuilis, & philoſophiae ſubtilitatem conſideremus, non eſſe uerè donationem, tenemus.

910 Quis enim ignorat, donationem, liberalitatis eſſe ſpeciem! at illa circa pecuniam, & proximiùs circa dationem, & receptionem uerſatur.

911 At in legato poteſt eſſe paenitentia.

912 Donatio uerò ab eruditis definitur, Eſſe largitio, quae reddi non debet.

913 Ideóq. ſi donatio quaedam definitur a Iuſtiniano, non improbandum.

914 Cùm autem praetorem dupliciter ſui copiam feciſſe traditum

tum fit,pro tribunali,ſcilicet, eburnea curuli ſella ſedens; & extra tribunal,ac de plano: inde bonorum poſſeſſionem duplicem fuiſſe animaduertimus, Decretalem ſcilicet, & Edictalem.

915 Decretales itaque,cauſſae cognitionem requirebant,qualis Carboniana,uentris in poſſeſſionem miſſio,eius,qui captiui,furioſiue nomine mittendus,&c.aliae uerò edictales.

916 Efficiens itaque bonorum poſſeſſionis eſt praetor, qui eam defert: at non ſola, quia & uoluntas eius cui defertur.

917 Vt materiam omnes res,dicimus,ac omnia commoda, & incommoda hereditaria.

918 At quorſum?Vt is,qui Iure ciuili contra aequitatem naturalem,hereditate excludebatur, benignitate iuris praetorii, ſucceſſionem ſibi debitam adquirat.

919 Qui Dominium definierunt,eſſe Ius, de re corporea liberè diſponendi,ut ab effectu haec definitio petatur,non reprehendendi.

920 Rerum itaque incorporalium non erit dominium?Nec poſſeſſio.

921 Poſſeſſio autem,ex Theophilo,eſt Rei corporalis detentio. additur tamen à doctis,ex Theophili locis, Cui affectus tenēdi,& opinio dominii,uel proprio nomine,uel alieno,ineſt.

I.

922 MARINA Venetiarum urbs ideo minimè alicuius imperio parere uiſa eſt nō nullis,quod exſtet ea de re priuilegiū, cuius ope,quaſi uindicta,in libertatē adſerta uideatur. Aliter aliis. qui putant,ſi priuilegiū a ſe Veneti amiſerint, nihilominus liberam urbem remanere; propterea quòd altero naturae priui legio,MARINAE ſcilicet aquae,(quòd in mari eſt ſita)longè antiquiora libertatis iura tueatur.

923 MARINA igitur aqua caput ē,ut liberi Veneti,nulliúsq.iu riſdictioni,dictóue ſint umquā audiētes futuri; aín'tu? Nēpè.

924 Quin ex inueterata cōſuetudine,uectigalia imponentes Veneti,portoriáq. ſine auctoritate principis, non iniuſtè feciſſe incuſandi erunt.

I I.

925 IVSTINIANA uerò conſtitutio, quae feminas maſculis aequauit, non omnino ratione caruiſſe uideri poteſt.

926 Vnde,cùm natura muliebrem ſexum,aequè ác uirilem, humano generi conſeruando neceſſarium oſtendat, utrumque pari in hereditatibus adeundis iure eſſe uoluit.

III.

927 PAVLLIANA autem actio rectè creditoribus, quorum in fraudem res alienatae ſunt,conceditur;qua coërceatur is, qui ſciens debitorem in fraudem creditoris hoc facere, ſuſcipit quód in fraudem eorum fiebat.

928 Et cùm hac actione res traditae,perinde quaſi traditae num quam fuiſſent, poſtulantur; hanc contra Ius ciuile dari putamus:quippe cùm id reſcindatur,quòd Iure ciuili ratum erat.

IV.

929 CORNELIA uerò lege meritò damnatur,*qui teſtamentū amouerit, celauerit, eripuerit,deleuerit,interleuerit, ſubiecerit, reſignauerit.*

930 *Quiue nummos aureos,argenteos,adulterauerit,lauerit,con flauerit,raſerit,corruperit,uitiauerit,uultúue principum ſigna tam monetam,praeter adulterinam,reprobauerit.*

ANTONII PERSII
IN IVRE CANONICO
CONTRA CANONICOS,
ET PRAGMATICOS.

ANTONIVM DE BVTRIO
ARISTOTELEM
FRANCISCVM DVARENVM
FRANCISCVM CONNANVM
GRATIANVM
HOSTIENSEM
INTERPRETEM
SCOTVM, ETC.

931 QVòd Hoſtienſis, atque alii materiam Iuris pontificii modò Praecepta patrum, ſeu Decretales epiſtolas, modò Fidem catholicam dicunt eſſe: falsó.

932 Omnia, iure naturae, communia eſſe, Gratianus ſcribit: falsó.

933 Dominium itaque, & rerum diuiſio de iure naturae.

934 Ferarum uenationem quidam pro turpi & illicito exercitio habent, ex Auguſtino [a] comprobare nitentes: falsó.

935 Quod igitur Hoſtienſis, Anto. de Butrio, & alii contẽdunt, principem illud ius auferre poſſe, & prohibere: falſum.

936 Multi dubitant, an principum prohibitiones, praeſertim poenales, contra uenantes ualeant. & qui principum auribus in ſuſurrare adſolent, atque blandiri, etiam tales poenas ad mortem extendi poſſe contendunt: falsó.

937 At iniuriarum tenetur, qui contra prohibitionem ingreſſus eſt? Tamen iniuriae poena tanta eſſe non debet, praeſertim cùm tunc in principem ut principem, & ad uiolandam eius perſonam, maieſtatémq. non delinquatur.

638 Quid! ac ſi uenationes ad regalia pertineant, quidquid in

a c. qui uenatoribus d. 86.
b c. nõ eſt De deci.

regno Neapolitano uſurpetur.

939 Graduum mentionem facientes canonici, deinde Arborē, & folia ei appingentes: falsò, & ridiculè: ac ſi gradus eſſent arborum, & non ſcalarum proprii.

940 *Aſcendentium;* ait uulgaris regula cognationis; *& deſcendētium quot ſunt perſonae, de quibus quaeritur; computatis intermedijs, una dempta; tot ſunt gradus inter eos;* falsó.

941 Non enim inferior linea aſcendit, neque ſuperior contrà deſcendit; quippe cùm in linea ſuperiori ſint aſcendentes, in inferiori deſcendentes; ideſt, Titium tantùm ad parentes aſcendere, deſcendere autem ad liberos.

942 Ridicula igitur eſt larua illa, quam modò Petrucium, modò Loriotum appellant, uel Ioachimum; ut Hoſtienſis.

943 *Quot ſunt perſonae, tot ſunt gradus,* aiunt: falsò, ac perperā intellexerunt regulam ſacratiſſimi Conſulti.[a]

a §.6.inſt. de gra.

944 Quam? quae dicit, *Semper generata perſona gradum adijcit.* non enim *perſona* dicitur, ſed *generata.*

945 Duae igitur perſonae requiruntur ad gradum faciendum.

946 Putāt doctores, cognatos, qui a latere ſunt ſiniſtro, cognatos illis dici, qui a latere dextro ſunt, & utroſque inter ſe referendos: falsó.

947 Ad ſolum enim Titium referendi ſunt.

948 Quòd gradibus collateralibus etiam in aſcenſu utantur doctores, falsò, & praepoſteré.

949 Neſciunt, deſcenſus tantùm cauſſa deſcriptos eſſe omnes collaterales.

950 Quod ēt dicitur, ī Iure ciuili ob nihil aliud graduū mētionē factam eſſe, niſi ob hereditates; in Canonib. uerò, ut apertè mōſtretur, uſque ad quotā generat., cōſanguineorū nuptiis ſit abſtinendū; cōtrariū certè inueniet, qui Ius ciuile perleget.

951 Ac ſi ſucceſſio, & ſumptio poſſet eſſe ſine eo, qui eam reliquit, & ad quam illa rediret.

952 Vnde falſius illud, iuriſcōſultos in ſingulis perſonis ſingulos perfeciſſe gradus, Canones uerò, quia nuptiae nō poſſunt eſſe

ſine

ſine duab.perſonis,ideo duas numerare perſonas.quem in errorem incidiſſe uidetur etiam Franciſcus Duarenus,F. Connanus,& alii doctiſſimi uiri.

953 Quod praecipitur, cùm de duarũ perſonarũ matrimonio quaeritur,omnibus praetermiſſis intermediis perſonis,continuò ad originẽ,ſiue ad ſtipitẽ cognationis eſſe deuolandũ: & ab ea diſtractũ circinũ bipartitò,ad utrũque fratrẽ, & ſororẽ ſenſim producendum,aut ab ipſis, relicto ſtipite, unum gradũ numerando: ſecũdò ad duos filios,tertiò ad nepotes,& ad eos uſque,quorum de nuptiis quaeritur; ridiculè, & ſuperfluè.

954 Nam amputandi eſſent omnes maiores,ac poſteri,qui in arbore deſcribuntur,cùm inter hos prohibitae omnino, & nullius ſint uſus,nuptiae.

955 Deinde nónne uides, quòd non niſi patris nomen eſt neceſſarium,unde origo generationis eis conſtituitur!

956 Neque ergo in eorum Arbore habebunt locum patruus, auunculus,magni,maiores,maximi.

957 Cur hoc?Quia hi ſine auo,proauo,atque abauo,quorum hi liberi ſunt,non poſſunt habere locum.

958 Deinde?Quia canonici non niſi a patre ſumunt cognationis exordium.

959 Ac ſi inferiores tantùm generationes in cognatione deſcribenda,& non ſuperiores, praecipuè uerò communio ſanguinis,deſcribendae eſſent.

960 Sed quid,ſi praeter profanos auctores, Deum ét ipſum iuriſconſultorum more,gradus numeraſſe probabimus!

961 *Quoto gradu*; aiunt; [a]*remotior diſtat a ſtipite,eodem gradu inter ſe:* falsò. a c. ult.de conſa.

962 *Si uis ſcire*; inquit Interpres; *in quo gradu aliquae duae perſonae diuerſarum linearum ſibi adtineant, recurre ad communem ſtipitem ſibi parentem, a quo deſcenderunt; & deſcende, aequaliter computando per ambas lineas,quouſque altera illarum primo occurrat:* falsò.

Non

963 Non uides quàm incerta,atque obſcura ratio computandi ineatur! uix enim fiet,quin pro auo, aut proauo, abauũm plerumque,aut tritauum accerſamus.

964 Contrà uerò,ſi gradatim per ſingulos gradus ad eum, qui nobis communis ſanguinis proxima cauſſa fuit, aſcendamus, nullo fermè errore rem omnem aſſequi poterimus.

965 Vidiſtín'umquam,fratrem referri poſſe ad patrem!

966 Sed quomodo fratres erunt in primo,ſi inter eos non ſit unica generatio!nec iidem ad patrem referri poſſunt.

967 Quinimmo c.ad ſedem, duas requirit perſonas in gradu faciundo.quid ſi unam ſufficere commoſtrem,in altera linea,ex alio capite!

968 Falſiſſimè itaque ſolum canonici deſcenſum imperant,aſcẽſum uerò prohibent:cùm communis ſtipes inueniri, niſi aſcendendo,non poſſit.

969 Abneptem fratris, uel ſororis, canonici[a] permittunt uxorem ducere.

[a] gloſſ.ex d.c.ult.

970 At iuriſconſulti non admittunt, cùm liberorum loco ſint: utri melius?

971 Nec fortè,quae de inueniendo numero a filiis duorum fratrum,Gratiã.[b] commemorat,ex Iſiodoro, uera eſſe affirmabimus:quin,cùm in Iſiodori libris ea exſtare non legerim, ſuſpecta eſſe exiſtimabimus.

[b] 35.q.5.c.1.

972 Vſuram definiunt doctores,Quod ſupra ſortem redditur: falsó.

973 Quid,ſi quis ex ſocietatis commodo, ſupra ſortẽ percipit, uel ex poena!

974 Alii uerò,Vſuram eſſe lucrum ſupra ſortem exactum tantùm propter officium mutuationis:falsó.

975 Ac ſi ad unam mutuationis cauſſam reſtringi debeat Vſura, & ad fenus tantúm.

976 Falsò itaque Romanas leges ob eam cauſſam damnandas eſſe cenſent quidam,quòd uſuras permiſerint.

Quin

977 Quin rectè Iuſtin.[a] concilii Nicaeni canones, qui eiuſmodi uſuras reprobauit, approbaſſe uideri.

978 Quid ita? Quia cur non improbant eas leges etiam, quas nemo improbat!

979 Nónne emptori permittitur actio in id, quod illius interfuit, moram eſſe a uenditore commiſſam in re uendita tradenda!

980 Idem itaque uenditori aduersùs emptorem concedendum.

981 Quid tum? Quia Vſura nihil aliud eſt, quàm compenſatio eius, quod creditoris intereſt, alium uti eius pecunia.

982 Ex re ſterili igitur capies fructum contra naturam? Tantum abeſt. Fortè uerò Ariſtotelis negotiationis huius uituperatio ſine ulla diſtinctione ſuſcepta alios impulit ad eam damnandam, & a rep. penitus relegandam; falsò tamen, & imprudenter nimiùm; cùm ſaepe utile, ac neceſſe ſit etiam, alterum alterius pecunia uti, ſiue ad rem propriam tuẽdam, augendámue, ſiue quaeſtum honeſtum exercendum. qua in re cùm eo inuito debitor uſus ſit pecunia, ideóq. eius interſit, uſu carere ſuae pecuniae; iuſtitiae conſonum ualde uiſum eſt legumlatoribus noſtris, compenſationem aliquam eius damni petere.

983 An qui tantùm de damno uitando certat, eius damni aliquam compenſationem petere poteſt! Quod theologi noſtri longè indulgentiùs permiſerunt, ut ſubtiliſſimus Scotus,[b] & alii.

984 Si a mercatore ad nundinas proficiſcente, quis pecuniam, quam eò deferebat, mutuam accepit, permittens ei certa die ſoluere, unà cum tanto lucro, quantum ueriſimile eſſet creditorem, ſi uſus eſſet ſuis nummis, in iis nundinis facturum; Hoſtienſis[c], & alii eum ſecuti, aequam, & probandam conuentionem, reſponderunt: falsó.

985 Ridiculum fermè eſt, ut aequiores noſtri ſint iuriſconſulti, quàm hi, qui iuriſconſultos carpunt, & reprehendunt iniquitatis nomine.

Non

a epiſt. inter claras. C. de ſum. tr. & Nou. 131.

b 4. ſent. d. 15. q. 2.

c c. ſalubriter de uſu.

a l. Iulianus 13. de act. empt.

986 Non uidetis,iniquum eſſe,[a] nudam pecuniam tantum adferre emolumenti,quantum induſtriam cum pecunia coniunctam!

987 Non enim quidquid conſequi creditor poteſt,Vſuram comprehendere,ſed tantùm partem.

988 Quòd autem aliqui putant,litis conteſtationem,affirmando fieri poſſe: falsó.

989 Nam Imperator per contradictionem uult eam conſtitui, niſi affirmata reſponſio contradicat actioni propoſitae,uel pro ea habeatur.

990 Quod autem hodie uſurpatur,ut dilationes ſaepe quinquẽnio,uel ſexennio durent,litíſq.ueram conteſtationem morentur; falsò,& contra formam Iuris.

991 Vterque enim tam actor,quàm reus de iure ſuo certus eſſe debet,antè,quàm ad agendum procedat; nec in conflictu dilationem petere debet.iura ſanè in republica conſtituta ſunt,ut ortas lites ſecundùm ea decidamus,non ut prorogemus.

992 Pro litis conteſtatione, utuntur pragmatici hac formula, ANIMO LITEM CONTESTANDI,NEGO NARRATA PROVT NARRANTVR: falsó.

993 Nónne iudex poſt huiuſmodi litis conteſtationem, aequè incertus eſt in quo lis conteſtatur,àc fuit antè!

994 Vt hodie fit per articulatos libellos, & ad ſingulos articulos reſponſiones,quibus utuntur,fieri litis conteſtationem,tenent: falsó.

995 *Non enim per poſitiones, & reſponſiones*; ait Pontifex; *ad eos,ſed per petitionem in Iure propoſitam,& reſponſionem ſecutam litis conteſtatio fit.*

996 Non ergo uera in iudiciis hodie litis conteſtatio eſt, àc reperitur.

ANTONII

ANTONII PERSII POSITIONES PRO IVRE CANONICO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

997 CVM duplex ius ſit, alterũ naturale, poſitiuum alterum, hoc ut in triplex ſcindatur, nihil prohibet, in Ciuile ſcilicet, Canonicum, & Diuinum.

998 Iccirco iuriſperito, ſeu canoniſtae praeferendus eſt theologus omnimodo (parcent mihi Hoſtiẽſis, [a] & Panormitanus) ſiue haereſes pullulauerint, ſiue non.

999 Subiectum Iuris canonici aliquibus poſſet uideri Actiones canonicae, ut in Iure ciuili legitimae.

1000 At meliùs fortaſſe, ſi Homo, qua canonicè agat; ideſt, iuxta decreta pontificum, ac ſanctorum patrum, ponatur.

1001 Scripturam non eſſe de eſſentia Legis; quod & Abbas, & Decius, & alii ſcripſerunt: rectè.

1002 Licèt uenationem, piſcationem, & aucupium de iure naturali tenere poſſumus, [b] tamen piſcatio ab his ſeparari ſolet, tamquam ius magis licitum: eóq. piſcatio eccleſiaſticis perſonis permiſſa eſt, uenatio [c] non item.

1003 Nam, quò cruentius eſt ius uenationis, eò uidetur magis ab humanitate eſſe alienum, minúsq. eccleſiaſticis conuenire perſonis. [d]

1004 Licèt itaque uenatio ab aliquibus improbetur, tamen uerior eſt Panormitani, [e] & aliorum ſententia, ut abuſus, nõ uſus ſit in turpibus habendus.

1005 Iure itaque diuino, ſeu naturae, & gentium, uenationis uſum nobis eſſe conceſſum, tenemus, etiam & ciuili.

1006 Gradum nihil eſſe aliud, quàm generationem, tenemus.

a c.1.de af ſi. & conſang.

b l.2.3.de adq.do.

c c.1.2. d. 34 c. 1. 2. de cle. uẽ. c.1 .ne cle.
d Eſau.d. 86.
e d.c.1.

1007 Cognationem uerò ius quoddam inter certas perſonas inſtitutum, quae natura, uel legis fictione inter ſe cognatae ſunt.

1008 In graduum igitur enumeratione hanc regulam in uniuerſum obſeruare quis debet, *Quoties[a] quaeritur, quoto gradu quaeque perſona ſit, ab eo eſt incipiendum, de cuius cognatione quaeritur; & ſi ex inferioribus, uel ſuperioribus gradibus eſt, recta linea ſurſum uersùm, uel deorſum tendendo, facilè inueniemus gradus, ſi per ſingulos gradus proximum quemque numeremus.*

a l. 10. de grad.

1009 Totidem ergo gradibus remotus aliquis a Titio dicatur, quot ab ipſis generationibus diſtat.

1010 Cognatio autem cùm non ex generatione, ſed etiam ex communione ſanguinis per generationem contrahatur, quando idem, & quaſi commune naſcendi initium diuerſis perſonis contingat, ipſa ob hanc cauſſam non in deſcendendo tantùm, ſed etiam in aſcendendo etiam, conſiderari debet.

1011 Rectè itaque Paullus[b], *cognationem a Graeca uoce* συγγενεῖς *deriuari, cognatósq. dici, quòd quaſi unà communitér ue nati, uel ab eodem orti progenitiue ſint.*

b l. 10 de grad. l. 4. eo.

1012 Rectè igitur is, cuius de cognatione quaeritur, ut a iuriſconſultis dicitur (quem Titium, uel aliũ quemque uocemus) in medio ponatur; qui ueluti uniuerſa cognationis cauſſa nobis appareat, ſupra quem, originem ac generationem generantem cernamus; infra uerò eiuſdem progeniem, & generationẽ ab eo generatam; dextra uerò, & ſiniſtra neutrum quoddam generationis genus, earum ſcilicet perſonarum, quae neque Titium generarunt, nec a Titio generantur.

1013 Omnes igitur lineae collaterales, deſcenſus tantùm cauſſa ſunt deſcriptae, cùm omnes perſonae in his comprehenſae, originem ab his duxerunt, quas linea directa ſurſum uergens complectitur.

1014 Communem uerò ſtipitem, a quo nos diſtantiam, & interualla

ualla metiri, Pontifices iubent, reperiri, niſi aſcendendo, non poſſe, quidquid Interpres[a] dixerit. a c.u't.de conſa.

1015 Tametſi Vſura pro Vſu ab auctoribus, rectè uſurpetur, attamen nos pro uſurae mercede; quomodo iuriſconſultos uſurpaſſe liquet in tractatu De uſuris; dici tenemus.

1016 Eius uerò duas ſpecies poſſe reperiri profitemur, alteram, quae diſtinctum a ſuo genere nomen habeat; quae uocatur Fenus; alteram uerò, quae in generis ſui appellatione conſiſtat.

1017 Et Fenus[b] quidem ab eo dictum, quòd quaſi fetura quaedam pecuniae ſit. b Feſt. & Gell.

1018 Vnde propriè etiã quiuis intelligere poteſt, lucrũ illud, quod quis captat ex nuda pecunia, ut menſarii, Fenus dici.

1019 Sed Vſura, cùm ab Vſu appellata ſit, aliam uim, atque ſignificationem ab hac notatione retinuit.

1020 Alter itaque de lucro captando, alter uerò de damno uitando contendit.

1021 Rectè itaque Paullus,[c] *Vſurae non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infliguntur.* c l. cũ quidam 17. §. 1. hoc tit.

1022 At non incongruum erit, ut pro fenore Vſura ſumatur? Si nomen generis obtinet.

1023 Vſura uerò ſpeciatim ſumpta, rectè ita ab eruditis definita eſto, ut ſit Merces uſus conſumptae ſortis cum damno creditoris.

1024 Ceterùm uſuram ad earum tantùm uſum rerum pertinere cenſemus, quae uſu ipſo pereunt, atque conſumuntur.

1025 Rectè itaque Iuſtinianus,[d] *eum, qui praematurè, & ante diem petit, plus petere uideri, uelut qui tardiùs ſoluit, quàm ſoluere deberet, minùs ſoluere intelligi.* d § plus inſt.de ac.

1026 Ceterùm illud tenendum eſt, uſurarum, non propter moram, ſed tantùm propter id, quod intereſt, rationem haberi.

1027 Ergo & ſine ullo morae reſpectu eas deberi, quoties creditoris intererit, uſu carere ſuae pecuniae.

1028 Aeſtimandam igitur illam differentiam, decernimus, in-

M 2 ter

ter eos, qui animo ſenerandi, occaſionem mutui dandi quaerunt;& eos, qui quodammodo inuiti, & repugnantes, amici precibus, aut beneuolentia in eum ad credendum inducuntur.

1029 Nec,ſi uſuram nihil aliud eſſe diximus,quàm id, quod ue rè,& non ſimulatè intereſt, ideo nihil alterum ab altero differre putandum eſt.

1030 In quo ergo differt? Quia illud nullis finibus circūſcriptū eſt,cùm uſura ad certum modum redacta,& reſtricta ſit.

1031 Non ergo quidquid creditor conſequi potuiſſet, uſuram comprehendere,ſed tantùm partem.quod uerum putem eſſe, & cum aequitate,rationéq.cōueniens. qua quidem in re quid ueri alii ſenſerint, aliàs dicetur.

1032 Rectè itaque a Iuſtiniano modus conſtitutus eſt, & praeſcriptus eius ſcilicet,quod intereſt.

1033 At uerò quod quaeſitum eſt a quàm plurimis, utrum ſcili cet fenoris negotiatio in republica toleranda ſit;nulli dubiū eſſe puto,& naturae,& ciuili,ne dicam diuino iure, eſſe ipſam prohibitam:neque me pugnantia protuliſſe.

a 5.de leg. 1034 Rectè itaque Plato[a],rectè itidem Ariſtoteles, ille hos in re publica adeò damnandos eſſe cenſet,ut ei, cui fenerata pecunia eſt,permittat & ſortē,& uſurā retinere; hic uerò eam con-

b l.2.de uſufr. tra naturam exiſtimat,quòd fructus ex re ſterili exigatur.

1035 Rectè etiam iuriſconſulti,[b]qui pecuniam,& alias rés,quae in abuſu conſiſtunt,neque naturali,neque ciuili ratione uſum fructum recipere:ac proprietatem earum ab uſufructu nullo modo ſeparari poſſe,reſponderunt.

c Luc. 6. 1036 Verba illa,*mutuum dantes,nihil inde ſperantes*, alio ſenſu quàm uulgò accipiuntur,declaratum iri.

d Deu.20. 1037 Cur itidem Iudaeis permiſſum fenus a Deo ſit, probabilior ratio,quàm quae uulgò datur,afferetur.

1038 Rectiſſimè & noſtri eccleſiae patres,[e]& cōcilia(quib. fenus

e Chryſo. ſuper Matth. dānatur,ut cùm ueneno,&morſui Aſpidis cōparatur;quòd per omnia mēbra diſcurrit;aut modico fermēto,quod ut totā con

ſperſionem

ſperſionem corrumpit:ſic fenus totam ſubſtantiã,& facultatẽ hominis abſumit,& perrodit)illud reprobarunt.

1039 Rectè itaque Bartolus uſuras iure ẽt ciuili peti non poſſe ut uſuras,ſed ut intereſſe,& meliùs Baldo,Qui Imperatorẽ [a] ſcripſit loqui in l.cunctos populos,de fide catholica,reſpectu trinitatis,non aliorũ capitũ, quae requirũtur ad ſalutem animae. a C.de sũma trin.

1040 Cùm uerò omnis actio,omnis itẽ exceptio ex iure ſimul,& facto conſtet,nec quaeſtio oriri,neque litis conteſtatio perfici poteſt,niſi uel ius,uel factum,uel utrum que negetur.

1041 At uerò omnis cauſſa,ex qua uel agitur,uel excipitur, nihil eſt aliud,quàm argumentatio.

1042 Ideóq.de his certius iudicari non poteſt quàm, ſi in formã ſyllogiſmi,uel enthymematis redigatur.

1043 Quamuis uerò Speculator,libelli partes aliter diſponat, nos uerò, ſi ſyllogiſmum practicum,& iudicialem cũ Bartolo eum nominabimus, non alucinabimur.

1044 Nec ſpecies duas libelli reiicimus, conuentionalẽ ſcilicet illam,ſeu ciuilem,& criminalem.

1045 Libelli uerò propria eſſe haec,tenemus,ut ſit rotundus,dilucidus,concludens,non obſcurus,non incertus, neque generalis,aut alternatiuus.

1046 Libelli uerò cauſſam efficientem,legem,ponimus.

1047 Ac in omnib.cauſſis libellum offerendũ ponimus,de quib. iudicium conſtituitur,& inter plures lis eſt.

1048 Tametſi in cauſſis ſummariis requiri nõ ſemper tenemus.

1049 Huius uerò finem eſſe dicimus, agentis deſiderium proponere,iudicem, ac aduerſariũ de ſpecie futurae litis inſtruere.

1050 Vnde cũ iudicii partes praecipuè ſint,litis cõteſtatio,& ſententia,uariis tamẽ modis apud antiquos facta eſſe uidetur; ſpõſione ſcilicet uel ſacramẽto,uel nuda teſtatione coram teſtib.

1051 Litis uerò cõteſtationẽ rectè Imperator docuiſſe uidetur; *Lis*;ait;*tum conteſtata uidetur,cùm iudex per narrationem negotij,cauſſam audire coeperit.*

1052 Huiſquãdo lis uidetur cõteſtari?factis actis? Tũc profectò,

cùm

cùm acta referuntur iudici in eam dicturo ſententiam.

1053 At Imperator alibi, *cùm lis fuerit conteſtata per narrationem propoſitam, & contradictionem obiectam*, &c. Eſto.

1054 Ergo, Litis conteſtatio eſt, principalis negotii apud competentem iudicem facta narratio, & ad eam ſecuta reſponſio; ut uulgò circumfertur; definitio uera? Maximè.

1055 At hoc ante acta facta expeditur: falſum ergo quod priùs dictum eſt.

1056 Ceterùm tripliciter ad id, quod propoſitum eſt, ab aduerſario reſponderi poſſe tenemus, diſtinguendo, uel actionẽ differendo, uel denique negando.

1057 Verùm nec diſtinguendo, aut litem transferendo, litem cõteſtari dicimur, ſed tantùm negando.

1058 Rectè itaque: & ueluti idem rhetores uocant Intentionẽ, & Depulſionem, ſeu Cauſſarum conflictionem, ex qua ſtatus cauſsae oritur, nos Litis conteſtationem uocamus.

1059 Idem igitur eſt litis conteſtatio, & ſtatus; qui rectè ab rhetoricis definitur, ut ſit Quaeſtio, quae ex prima cauſſarum conflictione oriatur.

1060 Litis conteſtationem tam aduocatis in diſputando, quàm iudicibus in iudicando neceſſariam eſſe tenemus; quae cùm hodie uix, ac ne uix in iudiciis reperiatur, immortales, ac infinitas lites in ciuitatibus, & populis uerſari uidemus.

1061 In extraordinariis uerò cognitionibus, & cauſſis, quae magis officio iudicis, quàm iure actionis expediuntur, litis conteſtationem neceſſariam non eſſe tenemus.

1062 Ex triplici ergo iudicandi ratione, (quam eruditi animaduerterunt) prima ſcilicet quando iudex actionum exceptionũ requiſita, & ſingulorum requiſitorum probationes reſpicit; & ſecunda, cùm ipſius facti ſpecies, eiúsq. circumſtantias conſiderat; tertiam probabiliorem putamus, ſcilicet ſi cùm ſtatũ cauſſae, & ſummam controuerſiae iudex conſiderat.

1063 Iudex itaque non debet uagari nunc huc, nunc illuc, non ad infinitas probationes; nec tamen ad circumſtantias cauſſarum,

rum,ſed in cauſſae ſtatum oculos figat.

1064 Tria denique in omni actione inquirat, primùm quid petitum ſit,ex qua cauſſa,& quo iure:quae omnia,ut certiùs per agat,in formam ſyllogiſmi coniicere debet.

1065 Vt iudicium iuxta Dei mandatum fiat, reddatúrq. eius populo incorrupto;Cui ſempiterna laus obtingat: nósq. cunćta bona noſtra laturi accepta ſimus, tum uerò noſtrorum Et nati natorum,& qui naſcentur ab illis.

1066 Quae contra canonicos, uel quoſcumque dicta eſſe reperiũtur,ita intelligenda proponimus,ut nullo umquam pacto ſanctiſſimi,ac beatiſſimi noſtri Pontificis,atque catholicae,& Rom.eccleſiae auctoritatem conuellere uideantur; ſed iuxta c.Haec eſt fides 24.q.1.haec,& quaecumque a nobis edẽda ſunt,intelligenda eſſe profitemur.

ANTONII.

ANTONII PERSII

IN PHYSICIS CONTRA PHYSICOS.

ALEXANDRVM APRHODISIENSEM
ARISTOTELEM
AVERROEM
AVICENNAM
GALENVM
HIPPOCRATEM
OCELLVM LVCANVM
PLATONEM
TIMAEVM, ETC.
PRAECIPVÈ AVTEM CONTRA VNVM ARISTOTELEM

1067 NE ſolus Ariſt.; ipſiúsq. ſectatores ſibi ſolis ſapere uideantur; quantum a uera philoſophi, naturaéq. ſecreta indagare uolentis perſona abfuerint, ex his, quae de mundo ipſo, & ſingulis eius partibus, ac ſtructura, naturaéq. principiis ſcripta ſunt ab eis, animaduertere licebit.

1068 Vniuerſum hoc Ariſt. ueluti ſuo arbitratu effingens, ex quattuor aſſerit eſſe compactum elementis, igne, aëre, aqua, & terra: falsó.

1069 Quibus addit & quinctum corpus ab his diuerſae, alienaéq. naturae: falsó.

1070 Ac falſum ideo aſſerere tenemus, quòd nec aër, nec mare magnae mundi partes uideri pôſſunt.

1071 Peripatetici tenent, nec materiam, nec formam generari, ſed tantùm compoſitum: falsó.

1072 Ariſt. quae generantur, ex contrariis fieri affirmauit: Nos uerò falſum id eſſe tenemus, cùm generationem omnem a ſimili fieri, ſit uerum.

1073 Lucem agere in tenebras, quas diſcutit; aiunt Peripatetici; quod falſum tenemus.

Va-

1074 Vapores in terrae concauis retentos,& gelatos,in lapides concreſcere,falſum eſſe dicimus: quia priùs in fluores, quàm in lapides inuerti neceſſe eſt.

1075 Ariſt.e uaporib. aquã generat;& nõ omnib.,ſed ex iis, qui ex aquis terrae incluſis educuntur: falſum eſſe; quia ex terra potiùs,ni uelit Tartarũ,quem Platoni negauit, admittere.

1076 Aquã Ariſtoteles nõ e terra,neque e uaporib. e terra eductis generat;quòd arida,ſiccáq.illa,materiam ad humidae rei conſtitutionẽ emittere inepta uidetur: falſum eſſe totum id,

1077 Ariſt.quaecumque generantur,a ſole generari omnia, ſolo quidem,quae ſponte,nullóq. ſemine fiunt: at quae e ſemine oriuntur,a calore ampliùs ſemini incluſo:falſum Ariſt. uiſum eſſe tenemus. a 2.de ge. ani.c.3. & 4.c 6.

1078 Sed, Ariſtoteles,quae ranae ad ſolem ſimilitudo, & proxima ea,qualis nobis inquiritur,ſit! non profectò explicas, neque explicare umquam queas.

1079 Quo fit,ut neque ſuis placuerit omnibus; tametſi alii, & longè quidem clariſſimi,hominis poſitionibus adquieſcere nequeuntes, uniuerſalem, atque unicam mundo indidere animam,quae ſe ipſam materiae indat cuiuis.

1080 Quidam intelligentiam commenti ſunt;cuius id eſſet munus,formas nimirum rebus indere,ut Auicenna,& plurimi ex Latinis,qui eum ſecuti ſunt.

1081 Sed utroſque hos mirari liceat, qui quae fiunt omnia, a calore conſtitui intuentes; & ipſum inſuper, quem uenerantur, audientes, Ariſtotelem, a calore conſtitui omnia enunciantem; calore omiſſo, aliam indagaſſe ſubſtantiam,uoluerunt.

1082 Quo circa antiquorum, ut uidetur, nullus, quae ſponte fiunt,a ſimili fieri,ſatis explicaſſe uideri debet.

1083 At neque fortè quae e ſemine conſtituuntur,eos explicaſſe.

1084 Ariſt.,& ſequaces,plãtis,& ſimilib.aliis entib.,calori itẽ,& frigori negãt ſenſũ eẽ:illúmq.tãtùm adeſſe animali ponũt: nos

N autem

autem falſum eſſe totum hoc,tenemus.

1085 Oculos,nares,aures inſtrumenta eſſe ſenſuum, Ariſt.fatetur,ac Peripatetici: falſum.

1086 Caelum caloris expers,ac incapax tenet Ariſtoteles: falſum.

1087 Solam materiae appetentiam,quae ſcilicet una ſit,& communis omnibus,corruptionis cauſſam eſſe Peripateticis uidetur;ideóq.ſublunaria etiam omnia corrumpi contendunt omnes: falſum hoc eſſe tuemur.

1088 Inexſiſtere quod Peripatetici autumant materiae uniuerſae, & cuilibet materiae portioni formas omnes qualitatéſq.;, non omnes tamen actu,ſed unicam tantùm,reliquas uerò potentia: falſum exiſtimamus.

1089 Quod item Peripatetici[a] dicunt, actionem agentis nil aliud eſſe, quàm extrahere rem de potentia ad actum: & quòd materiam ipſam inexſiſtentibus formis, & in ea deliteſcentibus externae ſimiles concinnant, & aptam illis faciunt, propriámq., quo tacto elucent illae,& in opus exeunt: falſò.

a Anen. diſ. 2. fol. 5 dub.

1090 Quod neque Peripateticis[b] ignis motus is, quo cum caelo circumuolui apparet,ſed qui ſurſum eſt, Ariſtot.uidetur: falſum.

b 1. cae. c.2.

1091 Demum rationes,quibus Ariſt.caelum caloris expers, & incapax probare contendit, nullius eſſe momenti tenemus: ideóq.falſas.

1092 Terram Ariſt.moueri aſſerit:falſum.

1093 Vni ſubſtantiae,& corpori unus tantùm dandus eſt Ariſtoteli motus:falſum.

1094 Motui ſurſum,contrarium eſſe motum, qui deorſum eſt, Ariſt.:falſum.

1095 Vnde falſi omnino uideri Ariſtotelici debent, ignis uniuerſitati non proprium,naturalémq. attribuentes motum, at & ipſi immobilitatem,ueluti & terrae.

1096 Nequaquam igitur,& terram ipſam,& corpora omnia na-

turalia,

turalia, omnino mobilia poni debuere, ipſi Ariſtoteli.

1097 Quem præſentis gratia poſitionis, non & ſenſus, & propriorum etiam decretorum obliuiſci oportebat; ſed in iis, quae, ſenſum, naturámq. ſecuto ſemel poſita fuerant, perpetuò ſtandum, & natura perpetuò ſectanda, & propriae poſitiones illi accomodandae.

1098 At neque quae in proprio loco natura quieſcere, & immobilia eſſe uidentur, ſponte etiam ſua ad illum deferri, uiſa, proprio, & naturali motu deferri uideri debent.

1099 Nec quòd terrae partes a proprio loco abſtractae, ſponte delabantur ſua, eóq. uelociùs, quò maiores, & quò proprio loco propinquiores factae, is naturalis, uel terrae ipſius, uel eius partium motus.

1100 Ideo uerò ſummè terrae partes immobiles eſſe uideri debent, quòd in ſublimi ſuſtinere ſeſe minimè queant.

1101 Contrà ergo quae ſeſe ſuſtinendi facultatem habent, mobilitatis indicium, principiúmq. praeferunt.

1102 Quae ui mouentur Ariſt.[a] ubi longiùs ab eo, quod uim intulit, diſtant, tardiùs; ubi uerò propinquiora ſunt locis ſuis celeriùs feruntur; eò quia motus proprius magis aſſiduè cõcitet, uiolentus ille contrà langueſcat: falſum. a 1. cae. c. 8. b 3. cae. c. 5.

1103 Cur autem grauium ad inferna motus aſſiduè magis conciretur, propterea quidã Peripatetici inquiunt, quia e ſublimi decidit lapis extremum, & terrae contiguum ſpatium uelociùs conficit; quòd ſimili, cognataéq. terrae proximior factus, propriae naturae, & propriae etiam grauitati, quibus ab alieno loco, & a contrariis ueluti exutus fuerat, reſtituitur: falſum putamus.

1104 Falſum & illud, quod quidam alii, quòd minor ſcilicet ſubſit aër, & qui itaque faciliùs findi poſſit.

1105 At quòd alii, quia aſſiduè a maiore aëris copia propellatur, deiiciatúrq., uanum id eſſe, & falſo innixum fundamento.

1106 Eandem uel ſui ipſius, uel materiae quantitatem calori, c 1. Met. c.

frigoríq.tributam eſſe Ariſt.putauit: falſum.

1107 Stellarum,quae currere uidentur, uelocitas, & ſolis albedo non igneum eſſe caelum Ariſt. indicare uiſa ſunt: falſum.

1108 Quinimmo ſigna,quibus orbes,ſtellásq. ab igne diuerſas eſſe,Ariſtoteles putauit,contrarium oſtendere;& orbes,& ſolem,ſtellásq.igneas eſſe declarant.

1109 Ne ipſi quidem igni ut propria ſubſtantia, inexſiſtit calor (aiunt Peripatetici) omnibus tamen, ut inexſiſtentis formae miniſter,organúmq.potiùs ineſt: falſum.

a 5. phy. 105. 1110 Quod Peripateticorum nonnulli a nequaquam ſubſtantiae cuilibet ſubſtantiam quamlibet opponi negarunt, non ſiquidem ſimplici ſimplicem;quas nimirum apertè ſibi ipſis opponi enunciarit Ariſt.,ſed compoſitae compoſitam: haud rectè eos dixiſſe opinamur.

1111 Minùs itaque malè,& fortè rectiùs alii, qui nõ formae formam contrariam;ſed aliam ſubſtantiam,negant.

1112 Subſtantiam ergo quod dixit Ariſt.nec magis, nec minus ſuſcipere:falſum.

1113 Quod Peripatetici ſubſtantias adſerunt, ſenſu non percipi: falſum.

1114 Rectè tamen aliam a calore ſubſtantiam entibus Peripatetici indant,ſi illorum quaedam uel agant quid, uel operentur;quòd calor agere aut operari non poſſit.

1115 Nimis itaqùe praeſentium poſitionum ubique tenaces Peripatetici,qui eas modò ne deſerant,nihil moliri,nihil effingere,nihil etiam propriis decretis repugnare uerentur: qui nimirum ſummè cùm eas modò indendas eſſe entibus ſubſtantias, concedant,quarum uel actio quaepiã,uel operatio appareat; quae nihil agere,nihil operari uidẽtur, ſummè eas indere prohibeant:nihílq.in igne cùm intueatur, quòd calor quiuis per ſe,nullíq.igni inhaerens,& nullius igitur ignis formae organum agere,operaríq.poſſit;aliam a calore ſubſtantiam igni indant.

Te-

1116 Temerè itaque,& paene deſidem illam inertémq.

1117 In animalibus uerò,& eò magis aſſiduè, quò oportet aduolans,& actionis immutans modum, animae organum iure Peripateticis ponatur.

1118 Verùm quo pacto uel anima ipſa quò opus eſt, illum mittit, uel unde opus eſt, illum auocat; uel quomodo eius uires, actionésq. uel intendit, uel remittit, uel ipſe per ſe calor ſtupidus Peripateticis uiſus, animae uoluntatem percipit, & cur illi obſequi, & morem gerere uult, ex qua ratione, actionis modum immutat, Peripatetici declarent.

1119 Id iam non praeſtiterunt, nec praeſtabunt umquam.

1120 Quid itaque? Quod ne igitur animae organum, ſed ipſa animae ſubſtantia, uideri debet.

1121 At neque ſimplicia conſtituens Ariſtoteles,[a] aliam uſquā praeter calorem, affert ſubſtantiam, a qua conſtituta illa, aut illorum quid, uideri poſſit. a 2.de ge. c.1.

1122 Itidem neque miſta componens; quae omnia ex elementorum componit differentiis, non quidem integris, ſed mutuò paſſis, imminutíſq.

1123 Quin & animalium etiam animae, ubi eorum generationem proximiùs intuetur, a calore conſtitui, Ariſtoteli[b] uidentur. b 3.de ge. a ui.

1124 Nec uerendum uel Peripateticis ipſis, ſubſtantias quòminùs ponant ſibi ipſis etiam contrarias. nam uel rerum principia; quae rerum formae, & rerum ſubſtantiae ſunt, & a quibus res conſtituuntur; inquirens Ariſtoteles, contraria illa ponit.

1125 Magis itaque, & minus ſuſcipient? Quid ni!

1126 Miniméq. omnium id Ariſtoteles negare poterit, cui nimirum ſimplicia omnia miſtis ineſſe placet, remiſſa illa, atque imminuta: remittuntur itaque.

1127 Quinimmo, & entia quaeuis, & ipſa etiam eiuſdem ſpeciei animalia longè diuerſiſſimis propriis predita uiden-

uidentur uiribus, longéq. diuerſiſſimè proprium conficere o-
pus, quòd diuerſae ſint ipſius formae, uigentes ſcilicet, lan-
guentésq...

1128 Valeat organi ineptiae cauſſatio.

1129 Valeat itidem materiae ſeorſum malignitatis incuſa-
tio.

1130 Ariſt. quae priora ſunt contraria, & quae continent ma-
„ gis, & magis ſecundùm rationem nota exſiſtunt, principia po
„ nenda exiſtimauit; qualia Par, & impar, Magnum, & paruũ,
„ & exceſſus omnino uidetur, defectúsq.

1131 Quae uerò continentur, poſterioráq. ſunt, & ſecundùm
„ ſenſum notiora; qualia calidum, frigidúmq., & humidum, ſic
„ cúmq., & denſum uidentur, rarúmq.; minimè recepit: Quin
immo haec ponentes, hoc ipſo damnat, & illa afferentes, hoc
ipſo admittit, probátq. ſed falsó.

1132 Porrò eſto, haud perperam principia, quae alia continẽt,
minimèq. ab aliis ipſa continentur, ponenda eſſe Ariſtoteli ui
ſa ſint. At non eouſque producenda eſt res, ut ne ea pona-
mus, quae ab aliis contineri uideri poſſunt; ea ſenſibilium re-
rum agentia principia ponamus, quae neque ſenſu ullo com-
prehendi queant, neque agere, conſtituerèue quid; quin ne ex
ſiſtere quidem ipſa, at a nobis imaginata, effictáq. continere
illa uidentur.

1133 Nec clam me eſt, Ariſtot. ad rerum generationem, quan
dam eius priuationem, ut non ens, adduxiſſe.

1134 Hoc uerò modo, *Nullo pacto, priuationem unum ex
principijs eſſe, ut credam adduci poſſum*. Quod cùm aliàs
tutatus ſim, nonnulliq. id oppugnare nequidquam aggreſſi
ſint, cùm tamen expugnaſſe uideri uellent; ſi talem exitum ſor
tietur illorum irruptio, qualem tum ſortita fuit, quid obſtat,
quò minus integram cauſſam, ſartámq. tectam adhuc reti-
neam!

a 1. de ge. 1135 Senſibilis corporis principia inquirenti Ariſt.[a], & etiamnũ
ſenſi-

ſenſibiles indagatae ſunt contrarietates, & quae maximè exſiſterent communes;& omnibus ineſſent ſenſibilibus corporibus,tactiles uidelicet,& quae primae eſſent.
1136 Huiuſmodi autem uiſae ſunt, caliditas,frigiditásq., tum humiditas,& ſiccitas : falſum.
1137 At omnibus ineſt Ariſt. quòd a nullis ipſae manãt, neque a ſeipſis mutuó.
1138 Quin & qualitates reliquae, ab his manare uidentur.
1139 A contrariis porro principiis, & mutuò in ſeſe agentibus,
,, mutuóq. patientibus conſtituta prima corpora, mutuò in ſeſe
,, inuerti,immutaríq.omnia : falſum.
1140 At multò illa faciliùs, promptiúsq. quae alterum princi-
,, pium commune habent; in quibus nimirum modò inuerten-
,, dum ſit,immutãdúmq. falſum: licèt Ariſtotelis furtum in his
,, omnibus pateſiat.
1141 Quin ſi duorum mutuò in ſe agentium altera in utroque inuertatur qualitas, harum itidem migrationem facilem eſſe: falſum.
1142 Quod itaque ad primorum corporum conſtitutionem,duplici utitur Ariſt.oppoſitione: falſum.
1143 Item quòd altera utitur, quae & nihil agere, & manare ab altera,ipſi uidetur: falſum.
1144 Si una;inquit;[a] ſit contrarietas,iuxta quam corpora muta
,, tionem ſubeant, duo ſint prima corpora neceſſe eſt: materia   a 2.de ge.
,, enim medium eſt,inſenſibilis ipſa, inſeparabiliſq. Cùm igi-
,, tur plura uideantur prima corpora,duae ad minimum contra
,, rietates erunt: falſum.
1145 Duae autem cùm ſint, tria corpora eſſe non poſſunt, ſed
,, quattuor,quot uidentur: falſum.
1146 Non igitur,quod facere uiſus eſt, agentia priùs principia indagaſſe uidetur Ariſt., & iuxta principiorum numerum, corporum numerum poſuiſſe; ſed ipſorum corporum numerum priùs intuitus, tot attuliſse agentia principia, quot ad illum explendum,ſatis uideri poterant, uidetur; errore quidem

dem lapſus non uulgari.

1147 At illud mirari hominem liceat, quòd omnia e terra a ſole conſtitui intuitus, & praedicans etiam; terrae itaque Matris nōmen, Patris caelo attribuens, non primum alterum corpus terram, caelum alterum ponit.

1148 Quinimmo, caelo ipſo omiſſo, & aquam, & aërem, qui nos ambit, & qui caelo ſubiacet, caeli loco prima ſtatuit.

1149 Nec obſtat quidquam nobis, ſi Hippocratis rationes obiiciās; a quo (ut Galenus [a] quoque falsò exiſtimauit) Ariſtoteles deſumpſiſſe ui detur, quattuor eſſe elementa.

a 1. Meth.

1150 Quin fortè nec; quod magis refert; obſtet Ocelli Lucani Bernardini Teleſii uiri doctiſſimi, & noſtri conterranei, doctrina: quam edoctus priùs Hippocrates fuit; deinde uerò Ariſtoteles eam totam ita excoluit, ut non ſolùm de quattuor elementis doctrinam, ſed de mundi aeternitate, totam, & eius ſingulas rationes longioribus uerbis tranſcripſerit. Quae, & cetera furta, doctrina uir eximia deteget F. Patricius.

1151 Is enim Pythagorae auditor, ſexageſima Olympiade docuit, multò quàm Hippocrates, antiquior; qui & Socrate, anno tantùm, ſenior fuit.

1152 Nec ullis rationibus uel eſſe prima corpora, uel quae illa ſint, colligendum uidetur, ſed a ſenſu ea habenda.

1153 At ſi rationibus ullis, quae ſint ea, declarandum, non huiuſmodi afferendae ſint, quae non remotae tantùm, ſed quod quaeritur, fortè ſumere uidentur.

1154 Vnde quod dixit Hippocrates [b] ſi unum exſiſtat homo, nul
,, lo umquam tempore dolere poſſet: falſum.

1155 Rectè itaque ex hominis morbis, plures eſſe naturas agentes, ratiocinatus Hippocrates, non rectè humiditati itidem, ſiccitatiq. agendi uim attribuit.

1156 Quod uerò ait Hippocrates; niſi calidum cum frigido, &
,, ſiccum cum humido mediocritatem, & aequalitatem mutuā
,, inter ſe habeant; ſed alterum quàm alterum multò excellat,
,, & uehementiùs quàm infirmum, generatio fieri minimè poterit:

rit: falſum.

1157 Calorem item omnem, remiſſus qui exſiſtit, propterea re miſſum eſſe, imminutúmq. quòd frigore commiſtus ſit, & ex aduerſo: & humiditas, quae non ſumma eſt, talem omnino eſſe ſiccitatis commiſtione: falſum.

1158 Caloris itaque remiſsionem (id quod Ariſt. poſtea uiſum etiam eſt) & contrarii omnino imminutionem, contrarii alterius commiſtione fieri, ſupponere uiſus Hipp. falſum.

1159 Quod ampliùs, ait Hippocrates, neceſſe eſſe, hominis
„ corpore intereunte, unumquodque ad ſuiipſius naturam ſe-
„ cedere, & humidum ad humidum, & ſiccum ad ſiccum, & cali
„ dum ad calidum, & frigidum ad frigidum; qualis natura tum
„ animantium, tum aliorum omnium: falſó.

1160 Quod porro dicta quattuor corpora, prima eſſe, rerúmq.
„ aliarum omnium, atque animalium elementa innuens, quia
„ eorum corporibus quattuor humores inſint, quorum ſinguli
„ illorum ſingulis, proportione quadam, reſpondere, & ſimiles
„ eſſe uideantur: falſum.

1161 Quod item terrae ſimilem uult Hipp. atram bilem, flauam verò igni, aquae pituitam, ac aëri ſanguinem; quod totum ſemper Galenus [a] teſtatus eſt deinde: falſum.

[a] 8. de Plac. Hip.

1162 At eſto; detur hoc Hippocrati, nequaquam ſcilicet ab unica natura agente conſtituta eſſe entia, ſed a pluribus; at non propterea humiditas itidem, ſiccitáſq. agentes rerum eſſe, ue luti & calor, frigúſq. uideri poſſunt.

1163 Nec enim quae immutant (vt dictum eſt) propria ui ulla, aut agendi facultate, aut actione omnino ulla, immutant; ſed mole & quantitate, qua aucta, uel imminuta, & partes ipſae a propria dimouentur diſpoſitione.

1164 Quippe qui ipſis inexſiſtit ſpiritus, quod ſummè ei moleſtum eſt, dolorificúmq., in anguſtius agitur conſtringitúrq.

1165 Neque enim ibi animal dolet, ubi uniuerſum, & aequè ſingulis partibus, cibis in propriam ſingularum actis ſubſtantiam, excreſcit, maiorémq. occupat locum, ſed ubi pars quae-

piam ſeorſum ab aliis, uel omnes ſimul ab alienis intumeſcunt humoribus. Quod & Galenus non negat.

1166 Quare non rectè Hippocrati collectum uidetur ad animalium, rerúmq. aliarum conſtitutionem, quattuor illis principiis ſibi ipſi commiſtis opus eſſe, cùm unum ſatis ſit, calor commodam nactus naturam.

1167 Et rectè quae corrumpuntur, in ea reſolui oportere, e quibus compoſita ſunt, decernens; non rectè ex iis, in quae reſolui uidentur; e terra, aqua, aëre, & igne, ſimul inexſiſtentibus; compoſita eſſe ratiocinatur.

1168 Quod igitur inde dicta quattuor corpora prima eſse, uideantur, quòd rebus, animaliúmq. corporibus quattuor humores inſint: falſum eſſe conſtat.

1169 Quod itē Ariſt. [a] ait, ex igne aër fit, ſiccitate depulſa; & terra ex aqua, eius humiditate deuicta, deiectáq.; ut humiditas in ſiccitatem agat, & e contrà: falſum: licèt ab Ocello furatus.

a 2. de gen.

1170 Nec uerò in ſimplicium conſtitutione, humiditate, ſiccitatéq., ut materia, & ſubiecto, uſum dixeris Ariſtotelem: quòd vtique alibi innuere uidetur, pati illas, atque in miſtorum compoſitione, paſſiui principii uicem ſubire.

1171 Quando apertiſſimè idem (ut dictum eſt) ad primorum corporum conſtitutionem nequaquam duo ſatis eſſe agentia, conſtituentiáq. principia, quòd quattuor illa ſint, enunciat.

1172 Et prima etiam corpora non ſolùm conſtituenti, ſed inuertenti etiam illa, & commiſcenti, humiditas, & ſiccitas agentes uidentur Ariſtoteli, nihilóq. quàm calor, & frigus, minús.

1173 Sed quid, ſi alibi eadē eidem Ariſtoteli, [b] quae priùs agēs uiſa eſt oppoſitio, agere nihil, & pati tantùm, & conſtitui ab altera, uiſa eſt!

b 4. Meteo.c.1.

1174 Nec itaque in eo tantùm prima corpora conſtituens, accuſan-

cuſandus uideri poteſt, quòd generatilem ſubſtantiam dupli-ci oppoſitione, & aequè utraque prima, & agente, informat; ſed quòd illam adiecit, quae ipſi itidem agere nihil videtur, at pati tantùm, ſibi primùm contrarius.

1175 Nec uerò; quòd facerent in miſtorum modò compoſitione, paſſiuas illas uiſas fuiſſe Ariſtoteli, Peripatetici dicant, & non in ſimplicium itidem conſtitutione.

1176 Non enim ibi tantùm pati humiditas, ſiccitásq. Ariſtoteli videtur, vbi ſibiipſis commiſcentur, ſed utraque illarum per ſe, & ſeorſum exſiſtens.

1177 Vt non iiſdem in commentariis, ſed uerbis paene in iiſdē, ſecum ipſe pugnare Ariſtoteles uideatur.

1178 Rerum certè naturam ſuo arbitratu immutare Peripatetici uidentur, dum ſimplicibus inexſiſtētem humiditatem, ſiccitatémq. agendi vi donant: vbi verò ſibi ipſis immiſcentur, ea illas ſpoliant.

1179 At quid! non ſecum ipſe pugnare modò Ariſtoteles videtur, humiditati, ſiccitatíq., agendi uim praebens, ſed cum natura ipſa, & ipſo etiam cum ſenſu.

1180 Nullam enim umquam uel humiditatem intueri licet, uel ſiccitatē, quae in oppoſitam eo agat pacto, quo qualitates, formaéq., agentes omnino naturae, agere, Ariſtoteli uidentur.

1181 Itaque nihil terra umquā quod non exhauriat, imbibátq., exſiccat, nec aqua humefacit, quae non ſubit, quibúsve ſe non indit. ſi hoc, humefacere eſt, & exſiccare illud, perpendito.

1182 At ſimplicium etiam edocens conſtitutionem, a calorem modò, & frigus agere docet; humiditatem, & ſiccitatem pati tantúm. Quid ais! nón ne iiſdem paene in uerbis ſecum ipſe pugnat Ariſtoteles! a 2 de gen.c.8.

1183 Quae a calore cōcreuere, a frigore diſſoluenda eſſe, eóq. b 4 Met.
„ humido [b]: falſum.

1184 Caliditas ſiccitati immiſta, ignem Ariſt. conſtituit; frigiditas uerò humiditati, aquam: haec uniens, non modò cum ſenſu, & natura, ſed ſecum etiam ipſe pugnare uideri debet.

1185 Terram ſicci magis, quàm frigidi; aquam frigidi magis, quàm humidi; aërem humidi magis, quàm calidi; ignem calidi magis, quàm ſicci (quae omnia ex Ocello ad uerbum, non ex ſe litteris mandauit hic [illegible] Ariſt.) falſum.

1186 Nec uerò eo ſolo incommodo premi Ariſtoteles uidetur, quòd duplici ad elementa utitur oppoſitione, ſed alio itidem, & nihilo fortaſſe minore, quòd ſcilicet ſingula duplici donet natura, ſeu forma, oportet. Quod & Galenus[a] ſecutus ubique uidetur.

a Li. de elem.

1187 Neque enim ſi ab altero tantùm oppoſitionis utriuſque cõtrario ſingula conſtituta ſint, in omnia inuerti queant immutarí q. omnia: at in contraria tantùm ſingula.

1188 At quoniam in omnia immutari uidentur omnia, quattuor ponenti prima corpora, a duplici oppoſitione omnia, & ab altero oppoſitionis utriuſque contrario conſtituenda fuere ſingula, ut ſingula, quibus non utroque altero ſaltem oppoſita principio in reliqua immutari queant omnia.

1189 Rectè quidem modum uenatus Ariſtoteles, quo corpora a duplici conſtituta oppoſitione, in ſeſe mutuò tranſmutentur omnia.

190. At is etiam inueniendus ei erat; quo, a duplici conſtituta illa principio, & duplici donata natura, unum ea eſſe, non duo ſingula, probaret.

1191 Nec illud emplaſtrum nobis placet, quod alii ſuperimponere tentarunt, ut ſcilicet non qualitas utraque, formae uicem obtineat, ſed materiae altera.

1192 Neque illud, quod alii inquiunt, quòd e qualitatibus duae agere, pati duae, & ſingula prima corpora pati, & agere uidentur; ſingulis actiuarum alteram, qua agere, & paſsiuarum itidem alteram, qua pati poſſent, aſsignari oportet. abſurdum enim & hoc.

Niſi

1193 Niſi & illud dicatur, quòd altera qualitas uerè formae uicem obtinet, altera uerò materiam diſponit, aptámq. reddit: quae igitur priùs inſit oportet, & diſpoſitionis ſubeat uicem. hoc autem non ſiccitas magis, atque humiditas, quàm calor praeſtat, & frigus.

1194 Dicta quidem incommoda uitantes fortè, & Ariſtotelis ſententiae haerentes magis, (qui hoc ueritus; ut uidetur; haud aequè a qualitate utraque ſingula prima corpora detineri pronunciat, ſed unũquodque elementum unius magis eſſe) nequaquam illis minora ſubeunt mala.

1195 At neque ſeorſum ſingula intuenti, qualia Peripateticis ponuntur, uideri poſſunt.

1196 Primùm enim quod in aquae loco exſiſtens mare, aquae uniuerſitas Ariſtoteli uidetur, & uideri omnino debet.

1197 At calidum, ſiccúmq. eidem uidetur, & uideatur neceſſe eſt, ſalſum exſiſtens, craſſúmq.

1198 Nec propria illud natura frigidum, & dulce, humidúmq. adſerat, & tenue; at tenuium, dulciúmq. partium abſceſſu, & calidae, ſiccaéq. exhalationis commiſtione a delabentibus delatae pluuiis, in contrariam actum eſſe naturam.

1199 Salſedinis cauſſa inſpecta dictã de mari dubitationem ſol
„ uet, reiiciétq., & efficiet ut primam de mari exiſtimationem,
„ qua mare, aquae elementum ſtatuebant, rectè, & neceſſariò
„ ponamus mare, aquae elementum: falſum.

1200 Aërem in ignem inuertens Ariſt. ſola immutata humiditate, & e terra, atque aëre ignem conſtituens, a calore ſummo ipſum conſtitui declarat: falſum.

1201 Siquidem a calore ſummo, & ab eodem omnino, a quo ignis, aërem conſtitui ipſe apertiſſimè declarat Ariſtoteles, in ignem ipſum inuertens, ſola immutata humiditate; & e terra, atque aëre ignem conſtituens, huius calore, illius remanente ſiccitate.

1202 A calore igitur ſummo conſtitutus aër, ueluti, & ignis per ſe ipſe caleat ſemper, nulla externa, ut calidus fiat, ope indigẽs

Frigi-

1203 Frigidus certè nũquam ſit;at is ubi a reflexa ſolis luce non calefit,non modò non calidus,ſed etiam frigidus fit.qualis eſſe quandoque etiam Gale.uiſus eſt.

1204 Et aquae igitur ſummum frigus,& ſummum aëri calorem tribuẽs Ariſtoteles,nihil eorum naturas, nihil proprias etiam poſitiones alibi poſitas,at praeſentes modò intuitus videri poteſt.

1205 Ariſtoteles,inquam,qui uix dum humidi, ſicciq. rationibus,& iis,quae utrique eueniunt,& quae utriuſque propria ui deri poſſunt,expoſitis;cùm eorum, quae ſicci ſunt, nullum, quae uerò humidi ſunt, igni omnia ineſſe appareat, & nihil omnino terrae ſimile habere is uideatur, ſummam igni attribuit ſiccitatem,& ex dimidio terrae eundem facit.

1206 Peripatetici etiam, terrae interdum albedinem tribuunt, falsó.

1207 At falsò terrae, atque igni commune praebens Ariſtoteles principium,rectè utrique principatum tribuere uideri poteſt.

1208 Aëri itidem,atque aquae principatum tribuens, aequè ac terrae falſum.

1209 Si itaque elementa,ac corpora talia ſunt,qualia Ariſt.ponuntur,tunc ſi eorum alterum,altera ſui natura, alterum exſuperet,& ab eodem exſuperetur altera; altera itaque utriuſque natura,materiam omnem occupante,id ex utroque fiat, quod a remanentibus,exſuperantibúsq. naturis fieri uidetur. Ex igne nimirum,& aqua,ſi illius ſiccitas huius humiditatem, hu ius verò frigus, illius calorem deturbet.ignis itaque ſiccitas, & aquae frigus utrumque uniuerſum occupet; terra ex utroque conſtituatur,cuius naturae ſunt naturae,quae remanſere.

1210 Ex aëre uerò,& terra,ſi illius calor,huius frigus, & hujus ſiccitas,illius humiditatem deiiciat;aë ris itaque calor,& terrae ſiccitas utrumque omne occupet;ignis fiat, qui a naturis il lis conſtitui poſitus eſt:falſum. Et fortè Ariſt. tot furtis hanc ſymbolam de ſuo contulit.

1211 At uel propriae poſitiones Ariſtoteli, aërem ex illis potiùs, ex his uerò aquam, uel aquae multò quàm igni proximius ens, & magis ſimile fieri declarare poterant.

1212 Ipſi enim ſi ex primis corporibus neutrum exſuperat alterum, id tertium omnino conſtitui uidetur, quod utriuſque medium uideri poſſit.

1213 Potiùs igitur ex igne, & aqua aër, ac ex terra, & aëre aqua fieri uidetur.

1214 Vbi prima corpora [a] in ſeſe mutuò agunt, nec eorum ullius · 12. de gen.
„ natura reliquas exſuperat, deturbátq. & ſola ipſa ſubiectum
„ occupat; ſed ueluti ex aequatis agẽtes uiribus, ſe ſe omnes mu
„ tuò tantùm debilitant, atque imminuunt; nulla itaque penitus
„ corrupta, remanent quidem omnes, at mutua actione refra-
„ ctae, remiſſaéve, & imminutae: hoc ubi fit, nequaquam in illo-
„ rum ullum accretio fit; nec ſimplex omnino cõſtituitur, ſed ex
„ omnibus miſtum, compoſitúmq.

1215 Huiuſmodi autem innumera paene fiunt; nec enim indiui
„ ſibiles primorum corporum uires, & quae ſe unico excedant
„ pacto; ſed carnes, & oſſa.

1216 Multò autem ea perfectiora eſſe, nobilioráq. quàm prima
„ ſunt, ſimpliciáq., quae nimirum ad illa materiae uicem obti-
„ neant.

1217 Neceſſario item miſtorum ſingulis prima omnia ſimul in
„ exſiſtere.

1218 Neque enim fieri poteſt, ut rebus in proprio terrae loco
„ confectis non ipſa inſit terra: falſum.

1219 At niſi aqua etiam adſit, quae terrae infuſa, ceu gluten
„ quoddam, ipſam contineat, terminétq., per ſe conſiſtere im-
„ potens defluat terra, dilabatúrq., nec corpus ex ea componatur ullum: falſum.

1220 Terra porro inexſiſtente, & aqua, & aër itidem inſit oportet, atque ignis.

1221 Eorũ itidẽ ſubſtãtiã, formámq. nullã eſſe e quattuor dictis naturis, nec purã, uigẽtémq. nec alteri commiſtam; ſed aliam

omnino

omnino a qualitatibus,& longè ipſis praeſtantiorem,nobiliorémq. falſum.

1222 Prauè porro prima corpora conſtituens Ariſtoteles, peiùs etiam ex eorum omnium mutua commiſtione reliqua com ponit.

1223 Qui nimirum ab eorum unius uel altera,uel,ſi uiſum foret, utraque natura, at imminuta ea debilitatáq.,ſingula conſtituere, & ſingulis oppoſitionis utriuſque alteram modò naturam,at propriam ſubſtantiam indere cùm poſſet,ſingulis priorum corporum,omnium naturas omnes ſimul indidit ſummè inter ſe contrarias oppoſitáſq.

1224 Et credendum omnino illis, ſi & commiſceri interſe prima corpora,quo illis placet pacto,poſſint.

1225 Quid? non poſſunt prima corpora interſe commiſceri, ut Ariſtot.aliiſq.,uiſum eſt?

1226 Quo pacto?Vt ſcilicet adeò ſibi ipſis uniantur,ut nihil illorum ullius perſe,& ſeorſum ab aliis fiat; ſed uerè unum omnino atque idem omnia fiant, eorum nullo abolito, interemptóq., ſed omnibus in propria natura ſeruatis?Ita. Nuſquamgentium.

1227 Quin prima corpora, nec corpora omnino ulla, quo Ariſtot. placet modo, ſibiipſis commiſceri poſſe, uel ex iis, quae Ariſtot.dubitat,manifeſtum uidetur.

1228 Miſtio,inquit,fieri non poſſe multis uidetur;ſiquidem eo-
„ rum, quae miſcentur, nullum perit, ſed ſingula quantumuis
„ in minuta redacta,in propria ſeruantur natura; uel ſi ſummè in
„ minuta ea ſint, refractáq., nihil nunc, quàm priùs, ſibiipſis
„ commiſta ſunt, ſed appoſita potiús. altero autem corrupto,eo
„ rum miſtio facta non eſt, ſed alterum perit, ſupereſt alterum:
„ miſtio autem eorum eſt,quae ſeruata ſunt. eodem autem mo-
„ do, cùm utrumque confunditur, ac temperatur, & utrumque
„ conſumitur,atque interit.

1229 Sed deberes eiuſdem Ariſtot. ad haec ſolutionem lectitaſſe. Nam tametſi per obſcura res ſit, & quae naturae ipſi repugnare

gnare uideatur, tamen magnae agendae ſunt gratiae Ariſtot. qui nos ex iis anguſtiis liberare uiſus eſt.

1230 Quin rē hanc, ſi, ut oportet, Ariſt. explicet, non modò quē amemus, laudemúsq., ſed quē admiremur, ueneremúrq., dignus ſit. ſin cōtrá? Summè, ut opinor, incuſandus, atque odio etiam habendus uideri poſſit; qui nimirum rerum naturam, naturaéq. operationes docere nos profeſſus, iis poſthabitis, reiectísq. etiam, ſuas nobis tradit opiniones, & ſummè eas naturae aduerſas, repugnantésq.

1231 Solus credo, & oſcitanter Ariſt. reſponſionem legiſti. nūc uerò diligenter eam audias. Audiam.

1232 Entiū, inquit, haec quidem actu, alia uerò poteſtate ſunt:
,, contingit itaque quae commiſta ſunt, quodāmodo eſſe, & quo
,, dammodo non eſſe. quod ex ipſis effectū eſt, actu quidē aliud
,, ab iis, e quibus effectū eſt, exſiſtit, potentia autem ea omnia,
,, quae priùs, quàm commiſcebantur, erant, nec abolita.

1233 Videntur enim quae commiſta ſunt, e ſeparatis priùs coiiſ
,, ſe, & poſſe ſeparari: neque igitur actu permanēt, ueluti corpus,
,, & album: neque corrupta ſunt, neque alterum, neque utrum-
,, que: ſeruatur enim utriuſque potētia. habésne Ariſt. ſolutionem? Habeo, ſed falſam.

1234 Magnas mehercule Ariſt., ut ingenuè fatetur ipſe, actus, potentiaéue diſtinctioni gratias debet; cuius nimirum ope ex anguſtiis quibusuis euadere nihil deſperat.

1235 Et prima igitur corpora in aliā omnia acta rē, & unam eam eandémq. omnia, & penitus ab ipſis diuerſam; uerè tamē qualia erant, remanere ſingula, affirmare nihil ueretur Ariſtot.

1236 Quoniā enim ſenſui expoſitae res, & quatenus ſenſibiles ſunt, tractātur, ſenſui utique exponendae manifeſtandaéq. ſūt omnes, & eae diligentiùs, quae ſenſui aduerſari uidentur.

1237 At non diſtinctionibus, & inanibus omnino uerbis quae fieri non poſſunt, falsáue apparent; ſed rebus ipſis, & quae fieri poſſunt, & uera eſſe oſtendat, qui rerum naturam explicat, oportet.

1238 At ne hoc quidem Ariſtoteles facit, cùm ſecundorum corporum partes ſingulas in ea prima corpora reliquis promptiùs inuerti non declarauit, e quibus conſtitutae ipſae ſunt, quando quoduis e quouis fiat, non magis ſecundis prima ineſſe, quàm e primis ſecunda conſtituta uideri poſſunt.

1239 Quare nec iis prima corpora omnia ineſſe, nec abolita ea, & in aliam acta rem eidem declaratum eſt.

1240 Vnde minimè iam e primis corporibus ſibi ipſis penitus commiſtis, & mutua actione in aliam, & in eandem omnibus actis rem, ſecunda corpora ponat.

1241 At e quibus? ex appoſitis igitur illis, & in debilitata ea quidem refractáq., at in propria ſingulis ſeruatis natura.

1242 Secunda itaque corpora Ariſtoteli erunt prima omnia ſibi ipſis appoſita? Ita.

1243 Id uerò minimè omnium concedet Ariſtoteles uerum.

1244 Non enim ei miſtio eſt, ubi eorũ, quae miſcentur, nullum perit, ſed ſingula uel in minutiſſima redacta, & uel eorum uiribus ſummopere imminutis, ſeruantur tamen; ubi nimirum in id, quod efficitur non aequè agantur omnia.

1245 Itaque neque ſi coire queant ſimplicia corpora, quo inſint miſtis pacto, ſatis explicent Peripatetici umquam. oportet autem hoc, miſtorum conſtitutionem a ſimpliciorum generatione differre uolentibus, quòd in hac ſimplicium alterum corrumpatur, & generetur alterum; nullum in illa generetur, & corrumpatur item nullum: Inſint itaque omnia, at non integris uiribus mutuò a ſe ipſis paſſa, imminutáq. Quod quo fieri queat pacto, longè obſcuriſſimum. in diuerſa itaque feruntur, neque ullus alteri placet.

1246 Non itaque ex omnibus primis corporibus, ſed ex unica re conſtituta entia, eáq. in res corrumpi poſſunt, quae illis ſingulis ſimiles uideri queant.

1247 Quin ut terra, e qua praecipuè miſta fieri uidentur, ſe ſe contineat, ne concidat, diffluátq., aqua opus eſt, quae illam,

ueluti gluten,contineat:falſum.

1248 Si ſiccum eidem eſt,quod proprio termino continetur,optimé.

1249 Nec itidem aqua ineſſe etiam ulla, aut alia omnino humiditas compoſitis uidetur multis.

1250 Et neque indenda eſt,ut ſeſe illa contineant.

1251 Neque enim terra,a qua praecipuè componi uidentur miſta,aut ſiccum omnino quod eſt,delabatur defluátq. nõ ab humiditate aliqua retentũ,coërcitúmq., ut Ariſtoteli uidetur.

1252 Neque Ariſtoteli ipſi hoc ipſum uideri poteſt;ſi poſitionẽ ſuam agnoſcere uelit;quod ſicco attulit.

1253 Quin quò exſiccatur quid magis,eò etiam Ariſtoteli conſiſtit magis,magíſq.denſatur,& unum fit.

1254 Ferrum itaque ſaepius fuſum ne liqueſcere quidẽ, & fundi ampliùs Ariſtoteli uidetur.

1255 Humidum contrà,quod ſe ipſum continere minimè poteſt,ſed diffluit,dilabitúrq.

1256 Nihil igitur contra proprias poſitiones,propriáq.decreta dicere Ariſtoteles magis queat, ſiccum ſcilicet ut conſiſtat, a re maximè diffluente continendum.

1257 At ſicca;ut exiſtimare licet;ſolidáq., & denſa, quadam humiditate a praepotente calore emuncta concidere Ariſtoteli uiſa.quae igitur ab humiditate contineri uideri poterant, e propria hominem deiecere poſitione,& compulere, inuitum reor,ut ſiccũ ne concidat,humido habere opus, aſſereret.

1258 Mirari licet:nam & multa intueri potuit,nulla penitus ſuperſtite humiditate,ſeſe ualentiſſimè continentia,longéq. facta duriora,denſatáq.magis.

1259 Non temere igitur propria poſitio deſerenda erat, quae praeſertim ſenſui conſentiret,ſed aliud priùs conſiderandũ.

1260 Quid itaque! num ſcilicet quae humiditate elabente diſſoluuntur, propterea diſſoluantur, quòd humiditas, a qua, ueluti a glutine quodam continebatur,elapſa eſt omnis,an alia magis de cauſſa!

1261 Nec enim quae aqua infuſa contineri uidentur, ab ea, ut ab humidiſſima, & ſummè diffluente, ſumméq. tenui continẽtur re, qualis miſtionem effugiat, praeterlabatúrq. omnem.

1262 Quare ſi uera ſit Ariſtotelis ratio, aër terram contineat maximè, cui propria eſſe humiditas, Ariſtoteli prima componenti corpora, uidetur.

1263 Neque aëris modò, modò aquae humiditatem propriã eſſe aſſerere liceat. quód & Ariſtoteli uiſum quoque, rerum naturam ſuo arbitratu immutanti. Quod, ut dictum, a Galeno partim amplexatum animaduertimus.

1264 Nec uerò propriam utriuſque humiditatem aſſerat quis, ut Peripateticorum nonnullis placet.

1265 Vtrumque enim, quod humidi proprium uidetur, multò aër, quàm aqua habet magis.

1266 Aëris igitur perpetuò propria humiditas Peripateticis uideri debet.

1267 Et qui terram contineat, ſi ab humido cõtinẽda eſt ullo.

1268 Nec uerò ſiccum ut contineatur, humido quidem opus habere, non aërio, aliqua poſſunt dicere ratione.

1269 Terra igitur ipſa ſeſe, & propriis uirib. continere uidetur.

1270 Nequaquam itaque ad ſecundorum corporum compoſitionem opus habet aqua Ariſtoteles.

1271 At multò etiam minùs ad miſtorum compoſitionem aër erat Ariſtoteli afferendus.

1272 Neque itidem ignis.

1273 Non enim quid aër in terram agat, uel quomodo cũ igne ad illam delabatur, docere nos poteſt.

1274 Vt enim detur ei, aliquas ignis partes a caeli motu commotas, deturbatáſq. deuolui, ac deiici, non quidem ut ad terram uſque delabantur, dari poteſt.

1275 Et non ad terram uſque delabi illas oportet, ſed ad maris fundum, & ad profundiores terrae partes.

1276 Cur ita? Quia in his miſta fiũt longè plurima, & ſũmo prae

dita

dita calore,ſalſa,nitroſa,ſulphurea,bituminoſáq.

1277 Nec quidem eouſque a caeli motu deiiciatur ignis aut ſtellarum ui & uirtute, ut Peripateticorum nonnullis placet.

1278 Longè minùs,illarum etiam uoluntate.

1279 Nec illorum commentum admittendum,qui dicunt, miſtorum,quae aſſiduè fiunt,nequaquam e ſimplicibus conſtitui ullum,ſed a praeexſiſtentibus miſtis omnia.

1280 Nec uerò ſi modum Peripatetici inueniant, quo ad miſtorum compoſitionem,& aërem deferant,& ipſum etiam ignẽ, in tuto iam apertóq.ſint.

1281 Cur ita? Quia & aliae illos excipiunt anguſtiae, & quas fortè longè euadant aegriùs, quòd ſcilicet propriis poſitionibus,& ipſi rerum naturae maximè aduerſari, repugnaréq. uidentur.

1282 Quid id eſt? Dicam. naturae uidelicet ſummè inter ſe cõtrariae iungendae,& in uno eodémq. locandae ſubiecto.

1283 Quid ampliús? Nec contrariae agentes naturae coniungendae modò,ſed inter ſe conciliandae inſuper, earúmq. actiones ſiſtendae omnes,coërcendaéq.

1284 Minùs haec nos laedunt Peripateticos. remanent quidẽ, at mutua actione refractae, remiſſaéue & iminutae; unde fit miſtum ex omnibus,compoſitúmq.

1285 At illud,quòd maximè opus eſt,non explicat Ariſtoteles, nec uos etiam.

1286 Quod nam illud?

1287 Cur, inquam, in ſeſe agere ceſſant naturae agentes? nũ actionem pertaeſae,ac pugnam?

1288 Non tantùm hoc fortè,ſed quòd ſibi ipſis miſtae, ſeſe mutuò oppugnare deſiſtunt.

1289 Intelligo;uelut foedere inito,aut indutiis factis, in eodẽ regnant ſubiecto.nónne? ridicula capita!

1290 Qui igitur in eodem exſiſtentes ſubiecto,quieſcant illae, cùm in ſeparatis exſiſtentes, agere tamen ſemper in oppoſitas

tas ipſis in primis, uidentur Peripateticis!

1291 Huc illuc ferantur Peripatetici, rationem tamen numquam inibunt, qua inter ſe contrarias agentes naturas ſimul iungant, & in unum agant.

1292 Illud inſuper certiſſimo indicio eſt, nequaquam ſecundis corporibus prima omnia, omnésq. eorum naturas mutua actione paſſas, imminutásq. ineſſe, & aquam primum corpus non eſſe, quòd ſucci longè plurimi longè illa ſint frigidiores.

1293 Nec uerò ſuccis ullis non aquae modò, ſed terrae itidem frigus ineſſe dixerint, quòd ſiccitati iunctum robuſtius effectum ſit.

1294 Calorem itaque exacuere uiſa ſiccitas, frigus obtundere uideri debet.

1295 Incuſandus praeterea Ariſtoteles, ſi frigus exacuit ſiccitas, quòd ſummum illud humiditati copulauit, non ſiccitati.

1296 Igitur quod aiunt, ſiccitatem non caloris modò, ſed frigoris limam eſſe: falſum.

1297 Non contentus porro Ariſtoteles, primorum corporum principia attuliſſe, quae materiae, & quae formae rationem habent, efficientia itidem inquirenda proponit.

1298 Superuacaneè; ut uidetur. quoniam enim efficientes cauſſae iis, quae formae, & iis itidem, quae finis ſunt, uel Ariſtoteli eidem in naturalibus uidentur.

[a] 2. de gen.

1299 Qui ignem ponunt,[a] praeterquam, quòd rem pro principio agente ponunt, quae non agere modò, ſed; quòd efficienti cauſſae minimè conuenit; pati etiam uidetur: falſum.

1300 Simile quid faciunt, ut ſi quis ſerrae, & organis ſingulis, effectorum cauſſam attribuat: ſerra namque exſiſtat, ſi ſecatur, neceſſe eſt; non tamen ſerra ſecat: ſic ignis, & peiùs etiam, quoniam inſtrumenta non mota, nihil mouent.

1301 At calor, & frigus, niſi ab utente ipſis moderentur regan-

gantúrue, ſubiectum corrumpunt.

1302 Aliud itaque pati ipſum impotens, & qualitatum fortè,
,, ut organorum, opera uſum, & ipſas perficit, & nobiliores ſub-
,, ſtantias conſtituit.

1303 Caelum uidelicet ipſum, & caeli motus, obliquus praeſer
,, tim, qui generatiuum adducens, abducénsq. ſolem, generatio
,, nem facit, & ipſi contrariam corruptionem: falſum. ſed cur nõ
,, dixti Ariſt. a quo haec ſumebas ad uerbum!

1304 Calor, & lux a ſtellis fit, aëre ab illarum latione contrito:
,, falſum.

1305 Motus enim ligna, & lapides, & ferrum ignire aptus
,, eſt · rationabiliùs igitur id, quod igni propinquius eſt. propin
,, quior autem eſt aër, ueluti & in iis, quae feruntur ſagittis: hae
,, enim & ipſae ſic igniuntur, ut plumbei earum mucrones colli
,, queſcant: falſum.

1306 Et quoniã hae igniuntur, neceſſe eſt eum, qui in ipſarũ cir-
,, cuitu eſt, aërem hoc idẽ pati. hae igitur ipſae incaleſcunt, quia
,, in aëre feruntur, qui ob plagam motu ignis fit: falſum.

1307 Eorum autem, quae ſurſum ſunt, unumquodque in ſphae
,, ra fertur, ut ipſa quidem non igniãtur: aërem autem, cùm ſub
,, corporis circulariter moti ſphaera exſiſtat, neceſſe eſt, cùm
,, illa fertur, incaleſcere, & hac maximè, qua ſol exſtat in-
,, fixus.

1308 Quapropter exoriente ipſo, & appropinquante, & ſupra
,, nos exſiſtente, generatur calor: falſum.

1309 Motionem, ſecernendi, incendendíq. aëris facultate prae
,, ditam uidemus: itaque una ſolis motio calori, teporíq. afferẽ
,, do eſt ſatis: incitatam enim eſſe oportet, & procul non diſtare:
falſum.

1310 Ac quae quidem ſtellarum eſt, uelox ſane eſt, ſed procul
,, abeſt; quae uerò lunaè, inferior quidem eſt, ſed tarda: ſolis au
,, tem motio ſatis utrumque habet.

1311 Porro calorem unà cum ſole excitari, rationi

con-

,, conſonum eſſe intelligimus,ex iis,quae apud nos fiunt, ſimilitudine ſumpta.

1312 At & ipſum,eorum,quae apud nos fiunt,ſimilitudine,penitus falſum uidetur.

1313 Nã & hic ſi quaedam ui ferantur, proximus aër primùm
,, incaleſcit:id quod recta euenit ratione,quandoquidem rei ſo
,, lidae motus,aërem maximè ſecernit: falſum.

1314 Partim itaque hanc ob cauſſam ad hunc locum calor per
,, ducitur,partim quòd ignis aërem ambiens, motione ſaepius
,, diuellatur,& ui deorſum feratur: falſum.

1315 Nihil itaque ignem contingens ſol, & circulo ipſe delatus, qui ignem deorſum deiaculetur, imaginari minimè licet.

1316 Vt nimius propriarum poſitionum amator Ariſtoteles uideri poſſit,qui modò ne caelum igneum fateatur, calorem, qui a ſole fit,modo,rationéq.fieri ponat,quae non modò manifeſtè falſa ſit, ſed quae nulla concipi queat imaginatione.

1317 Nec eo modo,ut Aphrodiſienſi placuit,eáq. ratione ſublunarem aërem,nihil eum contingens,ſol conterat, qua Torpedo in retibus deprehenſa,,piſcatorum manibus torporem infert, nulla re tali retia ipſa afficiens. falſum enim uideri poteſt.

1318 Quin ipſemet Aphrodiſienſis neque Torpedinis exemplo contentus, neque iis,quae ab Ariſtotele acceperat, adquieſcere ualens,rei omnino ceſſit difficultati.

1319 Vnde fortè non impatibile diuinum corpus. neque enim inalterabile ipſum demonſtraſſe Ariſtoteles, eidem Aphrodiſienſi uiſus eſt.

1320 Quare minimè uidetur Aphrodiſienſis reformidare,caelũ calefieri a motu,fateri,ſed illud abhorrere, ne ſcilicet etiã ipſum corrumpi, fateri cogatur.

1321 Summè certè incuſandus Aphrodiſienſis, qui calorem a caelo ipſo manare intuitus, proprium ei dare reformidarit,

alienum

alienum dederit libens, a quo nihil, quàm a proprio corrumpatur, minús.

1322 Fortè & magis.

1323 Auerroës uerò licèt nihil a non contingente, locali motu moueri poſſe, intermedio corpore non commoto, praedicet, ne tamen; quod ſummum ſcelus Peripatetici putant; Ariſtotelis poſitionum deſertor uideatur, malum ſcilicet & ipſe malo mederi uidetur.

1324 Minimè enim ipſe adſeruit, ſolem ipſum aërem conterere, at uires tamen, & quaſi robur ſuppoſitae orbium parti ſubminiſtrare, & ueluti denſitatem communicare. quod nihil aliud eſt, niſi figmenta figmentis fulcire.

1325 Quae igitur non propria tantùm ui, & extranea ſui parte, qua aërem contingit, agens, ſed cum uniuerſo ſuppoſito caelo, & cum maximo, & denſiſſimo ſole robuſtiùs agat, & ui aërem conterat maiore, ueluti Solis denſitatis facta particeps.

1326 Caloris quidem diſcrimina, quorum ratio reddenda eſt, uel nulli ignota, ante oculos tamen ea ponere philoſophi ne dedignentur.

1327 Quàm longiſſimè Peripatetici abſunt, praeſtare id ut poſſint.

1328 Cùm enim eadem perpetuò ſol circumuoluatur uelocitate, nequaquam uel craſſiorem, repugnantem itaque magis, quàm tenuiorem conterit.

1329 Vel in meridionalibus magis illum terris, quàm in borealibus, uel aeſtiuus ipſe magis, quàm hibernus; uel medium caeli tenens magis, quàm eius extrema, robuſtiùs conterere uideri poteſt.

1330 At neque terris illum planis, humilibúsq. adiacentem magis, quàm adcliuibus, editísq., ſed ſecus omnino.

1331 Lux itidem in aëre fit; Ariſt. ait; a Solis motu contrito, ue„ luti & calor: falſum.

1332 Nequaquam etiam igneum eſſe ſolem, lucere etiam uiſum, & luce calefacere: falſum.

Q 1333 Neque

1333. Neque etiam Solis propriam eſſe lucem, ſed & ipſam, ue luti & calorem, a Solis motu fieri: falſum.

1334 Quoniam uerò iuniores Peripatetici aequè aërem uniuerſum terris contiguum cõteri intelligentes, at quae a luce illuſtrantur loca, longè quàm quae non illuſtrantur, calidiora, & ipſam omnino lucem calidam ſentientes; ab ipſa itaque admoniti re, non motu tantùm, ſed luce itidem, calorem a ſole fieri dixerunt: & ita Ariſt. uiſum placitúmq. adſerunt: falſum.

1335 Nec ſi propterea non iuxta terram, ſed in ſublimiore loco nubes congregari, & frigidiorem omnino eſſe illum, què, iuxta ipſius poſitiones, multò calidiorem eſſe oportebat, propterea id euenire dixerit, quòd a reflexis radiis minùs calefit; propterea ſolem luce calefacere, placuiſſe illi, uideri poteſt.

1336 Neque igitur, ſi uel iuxta hominũ uulgus loquutus Ariſt. uel ab ipſa coactus re, noctes, ubi luna uniuerſa a ſole illuſtratur, tepidiores percipiens, propterea tales eſſe affirmet, quòd lux ab ea copioſior reſilit.

1337 Nec item quòd rationem reddat Ariſt. cur in lunae defectibus, terraemotus fiant, quòd Solis lumine priuata, lucem, calorémq. non ampliùs accipiat, aëríq. illum communicare nequeat, luce ſolem agere, eum uoluiſſe tenendum.

2338 Nam lunam, quódq. inter ipſam, ſolémq. eſt, corpus calorem ſuſcipere ullum, ſummè eſt ab Ariſt. dogmate àlienum.

1339 Luce quidem agere ſolem nullus ibi umquam dixit Ariſtot. ubi oportebat maximé.

1340 Nec antiquorum Peripateticorum ullus, quomodo calor a ſole iuxta Ariſt. fiat, inquirens, lucis meminit umquam.

1241 Quorſum itaque Aphrodiſienſis tam anxiè inquirit cauſſam, cur non aequè calefiant quae ſol non colluſtrat, àc quae colluſtrat!

1342 Reformidatum itaque Ariſt. fuit, luce agere uideri ſolem, longè itidem abſurdiſſima Alexandri uideri poteſt inquiſitio.

1343 Iunio-

1343 Iunioribus poſtea Peripateticis, & ipſi in primis Auerroi; ut qui in ipſis, quae ab Alexandro allata fuerant, adquieſcere minimè poſſet, nec rationem ipſe inuenire ullam, qua loca a ſole non conſpecta, minùs calerent; luce itidem agere is uiſus eſt.

1344 At quae a ſole emanans non calido, minimè calida ſit: falſum.

1345 Neque igitur per ſe, & a propria calefaciat ſubſtantia, A-
„ ueroi; ſed ueluti; inquit; calorem generat motus non calidus
„ ipſe, ſed calidi corporis conſeruatio, & perfectio.

1346 Si quidem modo eodem & lux, & motus, ignem perficiāt, calorémq. falsó.

1347 Nam quàm longiſſimè abeſſe uidetur Auerroës, ut motus exemplo, a non calida luce calorem fieri poſſe declaret.

1348 At quid! uel ipſe Auerroës in motus exemplo minimè adquieſcens, a re coactus tandem ipſe, ſtellas igneae adſerit naturae.

1349 Et lucem itidem calidam? Ita.

1350 At Ariſt. iuramento obſtrictus, nequaquam libero, apertóq. id proferre audet ore, ſed ueluti muſsitans.

1351 At qui irritari a reflexione lucem, & irritatam, calefaciēdi uires adſumere adſerunt, deteriùs etiam Auerroë.

1352 Nihil iis meliùs, qui aërem calore a luce donari, quòd tenuitate, proprio caloris ſubiecto, donetur, contendunt.

1353 Eodem laborant morbo & alii, ac grauioribus etiam premuntur malis, qui licèt a luce tenuiorem aërem fieri affirmēt, ac propterea etiam incaleſcere, non tamen quòd ingenitae tenuitati calor accedat, ſed quòd aër amplior factus undequaque uniuerſus ſimul diffunditur, uariiſq. commouetur modis, & propterea incaleſcit.

1354 Omnium certè peſſimi, qui huiuſmodi adſerunt eſſe lucis naturam, ut minimè ipſa calida cùm ſit, calefaciendi uires a reflexione adſumat.

1355 Summè certè etiam Timaeus Teleſii conterraneus, (cum quo & Plato incuſandus eſt) qui nihil cùm in ſole, quod ſolidum ipſum, renitentémq. magis, quàm flammas quasuis declaret, intuerentur, ueluti contracto eo, & ſummè duro inuento, non ſoliditatem modò, & renitentiam ei tribuere, ſed terram inſuper indidere, a qua ſcilicet illas haberet.

1356 Propriorum & ipſi dogmatum; ut uidetur; parum memores.

1357 Et ſi circulari caelum mouetur motu, non ut intellectum imitetur, qui ſi unum, ut, Peripateticis placet, atque idem perpetuò intelligit, non circulo; cuius ſimiles quidem, at innumerae ſunt partes; ſed puncto potiùs, centróq. intelligere uideatur.

1358 Falsò itaque abſtracti, ſeparatíq. atque immoti motores indagati ſunt, quos intelligẽs, appeténsq. & quibus ſimile fieri ſtudens caelum motu circumuoluatur aeterno.

1359 Res non ſummè modò obſcura, & quantam ne cogitatio ne quidem adſequi ualeas, ſed quae fundamento Ariſt. innititur tota longè infirmiſſimo.

1360 Qnid ſi & inſuper cum poſitionibus alibi poſitis ſtare minimè uelit!

1361 Rectè quidem quae praeter naturam mouentur, ab alio ſeparato ab ipſis, diſtinctóq. moueri uideri debent.

1362 At nequaquam horum exemplo, quae ſponte ſua, & natura moueri uidentur, non a ſeipſis, ſed ab alio, & ipſo ab ipſis ſeparato, diſtinctóq. moueri declarandum uidetur.

1363 At ſi rectè & animalia ab anima, ut a diſtincta ſeparatáq. re moueri uidentur, minimè id tamen Ariſt. ponere licuit, qui nimirum id ponentes, ſummè alibi damnat.

1364 Falſum itaque Ariſt. ut diuerſum animalia habeant mo-
„ uens a moto; ut ueluti in nauibus, & in iis, quae minimè natu
„ ra conſtant, ſed arte; ſic & in animalibus diuerſum eſſe mo-
„ uens a moto.

1365 Licèt & ipſa; ut dictum eſt; rectè fortè ab anima, ut a diſtincta

ſtincta re, nec ualde diuerſo modò corpori inſidente, quàm nauta naui, moueri uideri poſſunt.

1366 Falsò itaque animalium totorum motus exemplo, ſimplicia quae ſunt, ab alio ab ipſis diſtincto ſeparatóq. moueri declarare licet.

1367 Cur item animatorum modò, & uiuentium animalium nimirum proprius uideri debet motus, non & eorum omnium, quae a ſeipſis moueri aſſiduè, & ſeruari uidentur motu!

1368 Quin & conſiſtendi uim ineſſe ipſis oporteret, ut ignis nō
„ aſcendere tantùm, ſed & deſcendere, & motum ſiſtere etiam
„ poſſet, ſi per ſe, ut animalia, moueatur: falſum, & abſurdiſſimum.

1369 Summè item incuſandus Ariſt., qui uni, eidémq. enti, & mouendi, & à motu ceſſandi, principium indit.

1370 Et ſi rectè quidem quae motus principium in ſeipſis habent, omnibus ea motibus moueri poſſe uideantur, at ſuiipſius oblito.

1371 At non propterea non & ignis propria natura mobilis, & a ſeipſo moueri uideri debet, ueluti & ſpiritus, uel recto ſolo, Ariſt. moueri uiſus.

1372 Non igitur non a ſeipſo moueri uideri debet ignis, ueluti & animalia, quòd non multis & ipſe, ſed unico Ariſt. moueri uidetur motu.

1373 At multò etiam minùs, quòd continuus exſiſtit, & unus omnino, idémq. uniuerſus.

1374 Falsò itaque motus proprius, ut paſſio, uideri poſſit.

1375 Licèt multis diuiſionibus, ac multo apparatu, nequaquam tamen non à ſeipſis, & a propria natura, ſed ab alio ſeparato ab ipſis, diſtinctóq., quae natura mouentur, moueri declaret Ariſtoteles.

1376 Sed lignum, quod ignis potentia eſt, ignis motu moueri non poſſe, niſi actu ignis fiat, & ignis naturam adſumat, uirésq.

1377 Neque enim id inquiritur mouens, quod lignum uertit.

Sed

1378 Sed a quo actu exſiſtens ignis eo modo ad proprium impellitur motum, quo lapides a proiiciente, & animalium corpora ab anima.

1379 Nuſquam igitur locali illa motu a generante, aut alio ullo moueri declarat Ariſt.

1380 At ea donari natura, eáq. forma, cuius is proprius exſiſtit motus.

1381 Nuſquam igitur ſatis hominē mirari queas, qui cùm eorū, quae natura mouentur ab alio ab ipſis ſeparato, diſtinctóq., nullum omnino in iis moueri declararit, at fieri tantùm ab alio; ex iis illa omnia ab alio moueri, enunciare nihil ueritus ſit.

1382 Et propterea etiam mobilia quae ſunt entia, nequaquam efficiens motus ſui, nec faciendi omnino in ſeipſis principiū habere, ſed patiendi tantùm; quod falſum omnino eſt.

1383 Caelo itaque, horum exemplo, aliud a propria natura mouens adiicere falsò poſſit Ariſt.

1384 Per ſe mobile ut ſit omnino, cuius pars altera moueatur,
„ moueat altera, non autem moueatur: falſum.

1385 Quod autem totum ſeipſum moueat totum, contingere
„ non poſſe demonſtratur. quomodo enim uel effingi poſſit, eo-
„ dem motu deferre aliquid, & deferri! alterare, & alterari!
„ Eandem igitur rationem idem docebit, & diſcet: eandem ſa-
„ nitatem curabit, & curabitur: falſum.

1386 Rectè quidem Ariſt. idem ſecundùm idem calefacere, & calefieri, agere, & pati, immutare omnino, immutaríq. nō poſſe, poſitum uideri debet.

1387 At horum exemplo quae a ſeipſis moueri uidentur, ſimilaria praeſertim quae ſunt, & tota ſimul motu eodem moueri non a ſeipſis, ſed ab alio quopiam ſeparato, uel a quopiam eorum per ſe, eáq. immota moueri ponere Ariſtot. minimè licuit.

1388 Vel ſi uocum aut inopia, aut ambiguitas, uel propriae ipſius poſitiones, id ut poneret, ſuadere debebant.

1389 Neque enim uel uocibus temere interdum inditis, uel pro-

propriis etiam poſitionibus ſenſus poſthabendus eſt.

1390 Quid! ac ſi alterationis,immutationiſq.propria ratio motui umquam conuenire poſſet.

1391 Mouere itaque,& moueri,penitus idem uideri poteſt.

1392 Nec ſi propterea quae mouentur, locum omnia immutare Ariſt.uiſa ſunt,& actu ibi a motu fieri, ubi potentiâ erant priùs;quae natura,& a ſeipſis totis tota moueri uidentur; non a ſeipſis totis moueri uideantur,quòd id ſi fiat, idem & potentiâ,& actu ad idem ſit:nam falſum.

1393 Quid! ac ſi quae in proprio circumuoluuntur loco, locũ mutarent.

1394 Quod igitur Ariſt.uidetur, ut per ſe mobile id eſſe dica-
„ tur,cuius pars mouet tantùm, pars tantùm mouetur; & quae
„ mouet,ut ſit ipſa penitus immobilis; quae mouetur, moueat
„ interdum aliquid extrinſecus, interdum moueatur tantùm:
falſum.

1395 Ac ſi omnia ex diuerſis partibus, & nulla ſimiliaria eſſent.

1396 Videtur hoc;inquit;in animalibus apertiſſimè.

1397 At mihi quidem nihil aequè obſcurum,non modò ſi ex anima,corporéq.ut e forma,& materia cõpoſitum ſit animal, ut alibi Ariſt.,ſed ſi anima corpori inſit,ut nauta naui, ut aliàs eidem placere uidetur.

1398 Et placeat neceſſe eſt,ſeparatum diſtinctúmq. enuncianti mouens a moto.

1399 Quin & quod ait, rationabile immotum oportere eſſe,
„ quod mouet;quoniam eſt quod mouetur tantùm, & eſt quod
„ mouetur,& mouet,& id ibidem eſſe, rationi congruum eſt,
„ quod mouet tantùm,& non mouetur: falſum eſſe.

1400 Liceret enim ex illis colligere tertium,quod ſcilicet geſtare tantùm poſſit impelleréue quomodo dici omnino uideri debet,at minimè id immotum tamen. Tametſi nos aliàs demõſtrauerimus,rerum ordinem expoſcere,quartũ,quod ſcilicet nec moueatur, nec moueat.quod Ariſt. ignorauit.

Quin

1401 Quin quod quaeritur ſumere uidetur Ariſt.
1402 Ac ſi diuerſa ſint mouere,& moueri in iis,quae natura mouentur,& a ſeipſis.
1403 Quoniam igitur alia ex anima,corporéq. ut e diſtinctis,ſeparatisq. Ariſt.ſuisq.ponuntur,& motus ab anima ſola fieri, ciúsq.ſolius proprius eſſe,nequaquam animatum uideri illis debuit caelum.
1404 At neque ſi ſua natura immobile ſit caelum, ueluti animalium corpora,modum effingere Ariſt.queat, quo a ſeparata, immotáq.ſubſtantia moueri ipſum poſſit.
1405 At eo moueri caelum, ne ipſi quidē Ariſt. placere poteſt, ſpiritu nimirum ab anima appetente quid,uel auerſante calefacto,frigefactóq.
1406 Nec praeterea qualecumque exſiſtat,ob externi cuiuspiā appetitum moueatur.
1407 Rationes itaque Alexandri,& aliorum ualeant.
1408 Nec,ſi Dei optimi maximi uoluntate dicant moueri caelū, cuius motu his inferioribus proueniat bonum, non erit neceſſarius,ſalutarísq.ei motus.
1409 Horum itaque gratia numquam moueatur caelum, niſi neceſſarius, ſalutarisq. & longè etiam iucundisſimus ſit ipſi motus,quóue ut propria oblectetur,ſeruetúrq.operatione,ut alibi, a ueritate coactus, edoctúsq., ipſe itidem affirmat Ariſtoteles.

ANTO-

ANTONII PERSII POSITIONES

IN PHYSICIS

CV'M PRAETER ARISTOTELICAE PERIPATETICAE'VE PHILOSOPHIAE, TVM AVTEM PRAETER OMNIVM QVOTQVOT HACTENVS FVERVNT, PHILOSOPHORVM,

HOC EST IVXTA BERNARDINI TELESII CONSENTINI DOGMATA.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

VNIVERSI NATVRA.

1410 CVM a Deo creati optimo maximo, atque in hoc mundo tamquam in ampliſſimo quodam theatro collocati fuerimus, qui, primùm ut ſpectatores humanarum actionũ, uiciſſitudinúmq., ſecundo loco ut actores, iudicésq. factos nos dixerit, uere pronunciarit.

1411 Non enim poſſumus, ſi oculos habemus, non ſpectare res naturales: quas & orbium caeleſtium aſſidua conuerſio, & hic telluris globus immobilis quotidie ſpectandas contuendásq. nobis uel inuitis offert, admirabili quidẽ uarietate differẽtes, ſed conſtanti tamen & perpetua uiciſſitudine recurrentes.

1412 Non ab re itaque harum rerum cauſſa natos homines, magni philoſophi dixerunt.

1413 At uerò θεωρία haec, quae & hiſtoria naturalis appellari poteſt, huius theatri admirabilem modò ſtructuram, amplitudinẽ, &(ut uno uerbo dicam) Mundũ, ſiue κόσμον oſtẽdit.

R Qua

1414 Qua quidem in re contemplanda non uerſabimur eorum more, qui nimis fortè ſibi ipſis confiſi, nequaquam, quod oportebat, res ipſas, earúmq. uires intuiti, id rebus ingeniũ, eásq. facultates, quibus donatae uidẽtur, indidere: ſed ueluti cum Deo de ſapientia contendentes, decertantésq., Mundi ipſius principia, & cauſſas ratione paene ſola inquirere auſi, & quae non inuenerant, inuenta ea ſibi eſſe exiſtimantes, uolentésq., ueluti ſuo arbitratu Mundum effinxere, & corporibus, e quibus conſtare is uidetur, non eam magnitudinem, eámq. dignitatem, & uires, quibus praedita uidentur, ſed quibus donari oportere propria ratio dictauit, largiti ſunt.

1415 Nos uerò non adeò nobis confiſi, & tardiore ingenio, & animo donati remiſſiore, & humanae omnino ſapientiae amatores, cultorésq. (quae quidem uel ad ſummum perueniſſe uideri debet, ſi quae ſenſus patefecerit, & quae e rerum ſenſu perceptarum ſimilitudine haberi poſſunt, inſpexerit) Mundum ipſum, & ſingulas eius partes, & partium, rerúmq. in eo contentarum paſſiones, actionésq. atque operationes intueri propoſuimus.

1416 Ex illis enim rectè perſpectis propriam ſingulis magnitudinem, ac ſpeciem, ex his uerò ingenium, uirésq., & naturam cognita habebimus: ut ſi nihil diuinum, nihil admiratione dignum, nihil etiam ualde acutum noſtris ineſſe uiſum fuerit, at nihil ea tamen uel rebus, uel ſibi ipſis repugnent umquã; ſenſum uidelicet nos, & naturam, aliud praeterea nihil, ſequuti ſumus, quae ſibi ipſi concors, idem ſemper, & eodem agit modo.

1417 Tametſi Mundus uniuerſus, primo aſpectu intuenti, e Caelo, Terráq., & mari, tum ex aëre; qui, quod in Caeli, Terraéq., & maris medio ſpatium eſt, occupat uniuerſum; conſtare uidetur.

1418 Attamen diligentiùs intuenti, nec aërem, nec mare magnas mundi partes eſſe, uideri debet, ſed ſolum Caelum, & Terram ſolam.

Superio-

1419 Superiorem etiam aëris partem, & eum fortè, qui ſupra montium uertices continetur, Caelo apponendum eſſe tenemus, cum eóq. circumuolui.

1420 Qui porro reliquus ſit (qui cum illo circumuolui nō uiſus, penitus illi idem uideri non poteſt) ut ille, qui infra montium cacumina, nobis adflare uidetur, minùs eſt.

1421 Mare itidem, ut aër, quàm longiſſimè abeſt, ut magna Mundi pars poni poſſit. Nam ut nihil minùs Terra latum, minúsq. amplum ſit mare, breuisſimum certè eſt uniuerſum, ut caeruleus in uniuerſum eius color declarat.

1422 Quid! Terra mundi pars magna, ut ex aequo, Caelo comparari, aliquo modo poſſit? Quid ni!

1423 Non itaque ab aqua, & magis ab aëre exſuperatur? Minimè. Quinimmo omnes has, uel ſimul iunctas longè excedit.

1424 Tandem cum Caelo ne comparanda quidem? Apage. Quid ſi, materiae quantitate, ac eius pondere animaduerſo, haud fortè immenſum quid ab hoc illam exſuperari demonſtremus!

1425 Caelum, & Terram non modò magnas mundi partes eſſe tenemus, ſed primas, praecipuásq., non ſcilicet magnitudine tantùm reliquas exſuperare, ſed robore etiam, uiribúſq.

1426 Caelum porro, & Terra, non modò ab aliorum nullo neque haec, neque illud conſtitui, ſed ne immutari quidem quid uidetur.

1427 Terram tamen ipſam a ſole ſolo immutari fatemur.

1428 At non uniuerſam ipſam, ſed ſuprema tantùm ſuperficie.

1429 Caelum itidem nihil ab alio ullo umquam immutari, uideri debet.

1430 At eius modò opera, uel quae ualde ei ſimilia facta ſunt, proximáq., a terra ſola immutari, tuemur.

1431 At uerò aër ipſe,& mare,aquaéue omnes, & cetera omnia,quae in Caeli,Terraéq. medio ſunt,& quae in profundioribus Terrae partibus a Terrae naturâ dimota, aſſiduè immutari,corrumpíq., & aſſiduè generari, uel cuilibet uideri poteſt.

1432 Quod ab uniuerſo utrumque Caelo,a longè praeſertim robuſtiſsimo effici ſole,& a Terra etiam ipſa,in propriam cuiuſque agi naturam,affirmamus.

1433 Caelum itidem, & Terram, non modò robore uiribúsq. partes mundi eſſe deprehendemus;ſed dignitate quoque ipſas ceterâs exſuperare.

MATERIA:

NATVRAE AGENTES, CALOR, FRIGVS.

1434 Omnia e duplici natura compoſita eſſe affirmamus, e remanente nimirum altera,ex altera pereunte.

1435 Non itáque totum corrumpetur, quod generatum eſt? maximé.

1436 Rides Peripatetice! ſed audi alia:nec enim totum generari compoſitum, tenemus, nec idem totum corrumpi. Ringeris!

1437 Non datur igitur nec generatio, neque corruptio? Quid ni!

1438 At ſi eam dari concedamus,pugnantia non dicimus.

1439 Hanc autem naturam, quae accedit, recedítq., nequaquam unam eſſe, & uerè ſimplicem, tenemus, ſed multiplicem, & ueluti in multas diſtinctam ſpecies.

1440 Quoniam autem ſpeciem, atque ingenium generari, itidem eadem corrumpi ſignificauimus, hanc eandem naturam accedentem,recedentémq. agendi vi; alias nimirum e propriis ſedibus eiiciendi, interimendíq., & ſeſe in illis gene-

randi

randi, ac entia omnino conſtituendi ui praeditam eſſe confirmamus.

1441 Quam eandem, eadem remanente mole ac materia, inexſiſtente natura eiecta, ſeſe indere, unde corruptio ſequuta fuit, adſerimus.

1442 Hanc eandem naturam, quae accedit, recedítq., incorpoream eſſe tenemus.

1443 Naturam autem, quae remanet, vnam omnino eſſe, atque eandem, tenemus.

1444 Quae itidem nullam agentem auerſetur, neque odio habeat, ſed aequè omnibus communis, propriáq., & quae illis omnibus aequè libens coëat congruátq.

1445 Ex hac itaque una eadémq. in omnibus exſiſtente, tam longè diuerſiſſima conſtituuntur entia?

1446 Quinimmo ni ita eſſet, non quodlibet conſtitueretur ex quouis ente.

1447 Háncq. eandem nulla agendi, aut operandi ui praeditam eſſe tenemus, ſed penitus inertem, deſidémq. ac ueluti demortuam.

1448 Quo fit, vt nulla actio, neque ulla operatio, quae ab ente vllo edi videtur, huius ſit, ſed illius omnis, quae accedit, recedítq. naturae.

1449 Molem tantùm praeſtabit haec, ac corpus, & ueluti domicilium agentibus naturis, cui haereant, & in quo ſeruentur. Qua in re nobiſcum etiam conuenit cum Ocello Lucano, ceteroqui in aliis aduerſae tabellae.

1450 Naturas agentes perpetuò inter ſe decertare tenemus, nec id temere, ac nulla occaſione.

1451 Quibus omnibus tametſi aequè communem, propriámq. fecimus alteram praeexſiſtentem, tamen non quouis diſpoſitam pacto, quibuslibet conuenire naturis, ſed propria ſit, aptáq. oportet.

1452 Quod autem id totum agat, nihil aliud eſt, niſi natura accedens, materiam ſcilicet diſponens.

Quae

1453 Quae ſe ipſam producens, proprio ingenio propriaćq. aptum facit ſubiectum operationi.
1454 Quae cùm ſola potita fuerit, depelletur omnino altera, atque interimetur, impatiens ſocietatis.
1455 Contrariae porro cùm inter ſe exſiſtant formae, mutuóq. in ſe ipſas agant, & mutuò a ſe ipſis patiātur, intendantur opor tet, remittantúrq.
1456 Magis itaque, & minus ſuſcipient? Quid ni!
1457 At neque uerè exſiſtentes, & materiae immerſas formas ſub ſenſum cadere, & ſenſu percipi, uel Peripatcticis negare licet.
1458 Calorem itaque, & frigus non modò in ſeſe mutuò agere, & mutuò ſeſe deturbare, atque interimere, & alterum alterius ſedem occupare adſerimus, ſed & ab ipſis quaepiam fieri experimur.
1459 Tenuitatem itaque manifeſtè a calore fieri, & calorem inſequi, & caloris propriam eſſe, uidere quiuis poterit.
1460 Quinimmo craſſiſſima quaeuis, duriſſimáq. lapides, ferrum, & etiam Terra a calore ſummo in aquas, uaporéſq. agi ui deri a quouis poteſt.
1461 Vnde quaecumque occupat frigus, (uel tenuiſsimi uapores) craſſeſcere, gelari compingíq. duriora omnino fieri craſſioráve omnino uidentur.
1462 Craſsitiem itaque ponimus frigoris opus, ut caloris propriam tenuitatem.
1463 Sed quid! nónne a calore itidem dureſcere quaedam, & craſſeſcere uidentur multa? Videntur.
1464 Non itaque propria frigoris craſſities? Nego.
1465 Lucem itidem caloris propriam, & manifeſtè calorem inſequi, & a calore fieri tenemus.
1466 At non a quouis ſummam ipſam, & vigentem, purámue, ſed a ſummo tantùm, & in tenui exſiſtente re.
1467 Lucis itaque naturae penitus repugnans frigus aduerſum penitúſq. contrarium eſſe, ſenſus ipſe declarat.

Equi-

1468 E quibus & albedo a calore conſtitui, uideri debet.

1469 Tum tenuitatis ſummè propriam, & perpetuò tenuitatem inſequi, & ueluti a tenuitate emanare albedinem, confirmamus.

1470 Motum poſtremò & ipſum caloris ſummè proprium, & caloris opus, adſerimus.

1471 Immobilitatem uerò contrà, frigoris propriam eſſe, & frigoris omnino opus, mobilia quae ſunt, & quae immobilia, declarant omnia.

1472 Soli itaque calori, & frigori ſoli, agendi operandíq. uis tribuenda omnis uidetur.

1473 Cum uerò motus a re, cuius eſt, & a qua fit, diuerſus manifeſtè appareat, cogitetúrq., quod non ita de calore fatendum eſt, ueluti caloris operatio quaedam erit, & ſequela.

1474 Quare calorem motum natura, & dignitate praecedere, confitemur.

1475 Quid ſi etiam tempore eidem praeire confirmemus!

1476 Ob id itaque motum, caloris propriam eſſe operationem, dicemus; ſi quidem calorem perpetuò ſectari, & ibi eſſe tantùm, ubi & calor, & a calore omnino, & ſolo eo edi uidetur.

1477 Propterea igitur calor adtenuare uidetur, quòd motu gaudens ipſe ſubiectum ſibi, quod ſubleuare, atque euehere poſſit, concinnat, tenue nimirum, leuéq.

1478 Quem eundem a materiae copia opprimi, moueríq. prohiberi, fatemur.

1479 Frigus contrà, craſſa, quae occupat, facit; quòd immobilitate gaudens ſubiectum ſibi quàm poteſt, ad motum ineptiſſimum conſtituit.

1480 Quare tenuitatem, ut propriam perfecti caloris ſedis diſpoſitionem, lucem uerò ut propriam perfecti caloris ſpeciē, ac motum, ut caloris operationem, tuemur.

1481 Eodémq. pacto his oppoſita frigoris omnia.

1482 Ad uerſo porro calore, & ab eodem etiam, & non ſemper agente, ſed agere interdum ceſſante, uel e materia eadem, & e diuer-

diuerſa materia, uel difformi, a calore eodem, & eodē uſquequaque agente modo diuerſa conſtitui entia, tenemus.

1483 Quibus itaque diuerſus ineſt calor, diuerſa ſunt entia? Diuerſa: immo quibus idem quidem, eiuſdémq. ordinis, & uel copioſior, uel magis exiguus ipſe inexſiſtit.

1484 Igitur quae modica exſiſtens materia, quantumuis adtenuetur, amplificetúrq. & maiorem omnino occupet locum, naturam tamen agentem copioſiorem minimè ſuſcipit, quàm ipſamet ſummè in anguſtam acta, & in minimam redacta molem.

1485 Multum itaque, in ſe ipſum nimirum collectum, calorem a ſe ipſo exiguo, nihil fortè differre minùs, tenemus, quàm ab integro, robuſtóq. imminutum, languidúmq.

1486 Neque enim eum, qui ſibi ipſi colligitur, calorem magis agere tenemus, quòd maiores, atque alias adſumat uires, ſed eaſdem omnino.

1487 Diuerſa etiam ipſa natura agente inexſiſtente, uel eadem ſpecie conſpecta, diuerſa & contraria inde entia eſſe neceſſe, ponimus.

1488 Eò itaque ampliùs entia, & ſpecie, & diſpoſitione diuerſa, a diuerſa natura agente donata.

1489 Illud magis miraberis, eandem rem, & a calore inſuper eodem, & non uſquequaque agente, ſed agere interdum ceſſante, in alia atque alia agi.

1490 Si igitur qui agere coepit calor, agere interdum ceſſet, minimè, ubi iterum agere incipit, quam fecerat, nactus diſpoſitionem, ſed uel ab alio calore, uel etiam frigore longè ab ea factam diuerſam, non idem ampliùs ſubit, nec eodē ampliùs adtenuat modo, neque idem conſtituit ens, ſed longè ab incepto diuerſum.

1491 Quaedam itaque uidere quiuis poteſt, quae ueluti ab utraque contraria natura per uices agente, conſtituta uideri poſſint.

Vtraſ-

1492 Vtraſque ergo naturas in ente quopiam erit uidere? Minimè gentium.

1493 Non itaque quòd utriuſque ſimile ingenium,& utriuſque uis,& natura omninò utraque ente in ullo,ſimilare quod ſit, & uerè unum,ſpectetur,aut ineſſe omnino poſſit.

1494 Si tamen in multis,utriuſque, ſpectari actionem, dixerimus,pugnantia non loquemur.

1495 Neque negamus, frigus a calore,& calorem a frigore,nullo temporis momento,deturbari, & quod exſuperat, deiecti interemptiq. locum ſubire,occuparéq.

1496 Negamus uerò,calorem,craſſum quod eſt, tenue facere; uel conſtringere frigus,& craſſum, quod eſt tenue facere ilico;ſed & calor,& frigus diu agant oportet.

1497 Qui porro calor,quantúſue; quod nimirum caloris robur,& quae eius copia; quam Terram,& quae entia in qualia inuertat,minimè inquirendum uideri.

1498 Quo fit ut caloris uires,ſeu calorem ipſum ueluti in gradus partiri,neminem diſtinctè poſſe exiſtimemus.

1499 At qui,quantúsq. calor,quae entia, qua donet diſpoſitione,intueri licebit.

1500 Et quod de ſingulis caloris differentiis, roboris, atque copiae dicimus,idem de materiae conſpiſſationis diuerſitate dicendum erit.

1501 Itaque craſſitiei,tenuitatíſq. diſcrimina omnia innoteſcere non poſſe,tenemus.

1502 Vtriuſque tamen propriam eſſe latitudinem, qua ueluti terminis quibuſdam diuidatur,non negamus.

1503 Quoniam materia ipſa per ſe non alio a ſe ipſa differre poteſt,quàm quòd ſibi ipſi uel magis unita exſiſtit, magíſue in ſe ipſam conſpiſſata,& in anguſtum acta,uel minùs; craſſitiẽ tenuitatémq. molis materiáue, & materiae omnino diſpoſitionem eſſe,tenemus.

1504 Et craſſitiem quidem,ſummam materiae conſpiſſationem

exſiſtere,tenemus.

1505 Tenuitatem uerò contrà, ſummam materiae explicationẽ extenſionémq. atq u e amplificationem.

1506 Materia ergo tunc uerè craſſa facta eſſe uidetur,cùm adeò in ſe ipſam conſpiſſata eſt,atque in anguſtum acta, ut ampliùs conſpiſſari,ínq. anguſtius agi minimè poſsit.

1507 Et quae item nihil contingenti, prementíq. locum praebeat,& nihil umquam omnino cedat.

1508 Quae itidem ſi ſuperpoſitae opprimentíſq. molis pondus ſuſtinere, aut impulſum ferientis reiicere non poſsit, diſrumpitur.

1509 Haec eadem ne luci quidem aditum praebet.

1510 Tenuis uerò contrà, moles uidetur, ueluti in corporea facta, nihil contingenti reniti, & ne percepta quidem illi cedere.

1511 Haec eadem luci, quantacumque illa ſit,tranſitum praebet; nihil eàm uel retardans, uel robur imminuens,aut colorem foedans.

1512 Quare quod in ſeipſum quid cogi poſſe uidetur, magíſq. conſpiſſari, id craſſum in tenue agi,& tenuitatis omnino adſumere ingenium,tenemus.

1513 Vnde quod flectitur,non omnino craſſum eſſe tenemus.

1514 Neque itidem quod extenditur,dilatatúrq.

1515 Neque propterea ullam craſsitiem nobis facere licet.

1516 At quaeque in anguſtius a nobis tamen agi uidentur; inexſiſtentis tenuitatis expreſsione,uel alia cauſſa.

1517 Frigus enimuero ſolum craſsitiem moliri poteſt.

1518 Neque igitur tenuitas ulla in craſsitiem agi uideri debet.

1519 Quid! nónne aqua, quae tenuis, cùm gelatur, craſſa fit? Minús.

1520 Limites itaque ac termini,quibus craſsities ad tenuitatem proficiſcatur,philoſopho ſunt noſcendi: & is primus uideri poteſt,quo lentor,flexibilitáſq. contineri uidetur.

1521 At gradus, quibus a craſsitie ad tenuitatem itur,innumeros

ros,& longè illos minutiſsimos intueri,explicaríue impotentibus, lentor omnis, omníſq. flexibilitas, uel ualde a ſe ipſa differens,una poni poteſt.

1522 Flexibilia uerò,lentáq. omnia ſint,quae aegrè quidem,at flecti tamen,& in ſe ipſa cogi,& comprimenti cedere apparēt.

1523 Secundo uerò ſpatio, a lentore diuerſa,mollities omnino ponenda uideri poteſt.

1524 In tertio uiſcoſitas atque γλισχρότης.

2525 Viſcoſitati fluor ſuccedit;& multò quàm uiſcoſitas,promptiùs contingenti cedens,& luci peruius tranſſpicuúſq.

1526 Quinctum uerò, atque extremum ſpatium,tenuitatem occupare tenemus.

1527 At uerò ſi quid naturae agentes commune habent, in eo entia itidem ab illis conſtituta, conuenire inter ſe congruéq. oportet.

1528 Ceterùm ſi ſeruandae ſint naturae,non ſummum modò illis conſeruationis appetitum,ſummúmq. propriae deſtructionis odium indi oportuit,ſed cognata inſuper ſimiliáq., & contraria diſsimiliáq. dignoſcendi uim.

1529 Calori igitur, & frigori, propriae conſeruationis, & propriae deſtructionis ſenſum traditum eſſe tenemus.

1530 Eo etiam omnia entia donata eſſe meritò, tuemur.

1531 Quod inde facilè intelligere licet,quòd propriae interdū naturae uim inferre entia uideamus ; mouentur nimirum, quae immobilia ſunt, & mobilia ; ſi quidem naturali, inſueto certè motu.

1532 Agentia rerum principia contraria oportere eſſe, neceſſariò ipſi itidem Ariſtoteli uiſa eſſe tenemus.

1533 Quin & ipſi itidem,oppoſitio unica ſatis eſſe uiſa eſt,neque alia addenda eſſe.

1534 Non enim aliorum entium,uel ſi nobiliora ea ſint,amplioráq., ſed eorum omnino principia, quorum conſtitutionē, & conſtituentes omnino naturas quaerimus,afferenda ſunt.

1535 Rerum itaque naturā cōſtantium,hoc eſt,ſenſibiliū agētia

principia inquirentibus, ſi quidem plura ea uiſa ſint, & quarũ alia aliis ampliora ſint, & contineant; anguſtiora uerò alia, & quae contineantur prima omnino, & quae magis continẽt, principia ponere debemus, ut Ariſtoteles.

1536 At ſenſibilia omnino, agentiáq. afferenda ſunt; a quibus nimirum, res, quarum principia inquirimus, cõſtituentur; qualia non poſuit Ariſtoteles.

1537 Nec uerò uerendum eſt quidquam, ne, iis poſitis, ullum nos excipiat incommodum, uel ne omnium, quae eis eueniunt, cauſſas pulcherrimè reddere liceat.

1538 Vniuerſaliſſima igitur arbitratus Ariſtoteles oportere eſſe contraria, quae principia ponuntur, & a nullis contenta, at ipſa cetera continentia, formam ipſe attulit, & priuationem, quae contraria omnia continere Ariſtoteli uidentur, nobiliora illa quidem, praeſtantioráq., ignobiliora haec, & deteriora.

1539 Nequaquam igitur ut non ens poſita Ariſtoteli priuatio uidetur, ſed ut natura quaedam, & ipſa deteriora contraria cõtinens, & omnino ut deterius contrarium.

1540 Quod etiam antè Aphrodiſienſis animaduertiſſe uidetur.

1541 Nec uerò illud obſtet quidquam quòd paullò pòſt priuatione, vt non ente, ad rerum generationem uti uidetur Ariſtoteles.

1542 At ut horum etiam quid reiiciant, illud certè nemo non admittat, probétq., & Ariſtoteli placitum non fateatur, a duobus ſcilicet primis contrariis ſubſtantiam, in qua generationes, & corruptiones fiunt, detineri.

1543 Id porro uel Ocelli, uel Hippocratis, uel Ariſtotelis, uel cuiusuis teſtimonio non aliud eſse poteſt, niſi ſummum propriae naturae robur, puritáſq., quibus perpetuò, qualia ſunt ipſa, ſeruẽtur, nihil ab aliis ullis paſsa umquam, aut immutata quid, niſi a ſe ipſis mutuò, & ibi id modò, ubi eorum alterum mole exſuperet, quantitatéve alterum.

Eorum

1544 Eorum nullum omnino ab alio conſtituatur, at ſingula ſe ipſa conſtituant,generéntq., alia omnia ab ipſis patiantur,im mutentúrq., & corrumpantur, ínq. alia agantur.

1545 Nec quòd Hippocrates ratiocinatus eſt, ſi unum exſiſtat
„ homo, dicens,nullo umquam tempore dolere poſſet, nobis
„ obeſſe uideri poteſt.

1546 Ens enim quoduis uel ſummè unum,ſumméq. ſimilare, uel a natura eadem, a qua conſtitutum eſt, innumeris paene modis pati poteſt,immutaríq.

1547 Nec negamus quin dolor a propria natura ſit receſſus, uel eius potiùs ſenſus.

1548 Quid! nónne quattuor humores inſunt noſtris corporibus? Minimè,ſed innumeri paene.

1549 Plures ergo biles, plures & pituitae,& ſpecie, naturáq. inter ſe differentes.

1550 Quinimmo nec eorum ullus, dictorum corporum ulli, ſi talia ſint, qualia Hippocrati ponuntur, ſimilis uideri poteſt.

1551 Atra ſiquidem bilis, uno colore excepto, ſummè in reliquis a Terra diſſidet,calida omnino,fluidáq.

1552 Et pituita item, quae praeſertim corpori commoda eſt, ſummè aquae diſſimilis Hippocrati uideri debet; niſi aqua frigida iis non ſit.

1553 At neque uel igni flaua bilis,uel aëri ſanguis ſimilis uideri poteſt.

1554 Quinimmo proprias poſitiones intuenti Ariſtotelis, duo tantùm prima corpora uideri debuiſſe, nemo infitiari poterit.

1555 Quo pacto? Hoc quidem.

1556 Nónne prima contraria,in natura quauis, quàm longiſſimè a ſeipſis poſita eſſe affirmat, in medio eadem quidem,at imminuta,& ſibi ipſis commiſta? Ita ſané.

1557 Ceterùm tenuitatem ui agendi ulla praeditam eſſe, minùs admittemus.

Qui-

1558 Quinimmo nihil in ſeſe agere tenuitas, craſſitiésq. contraria uiſa, nec ſe ipſas conſtituere uideri debent.

1559 Nec, ſi tenuitatem albedo in ſequi uidetur, illius haec, ſed eius omnino, cuius & tenuitas, opus uideri debet.

1560 Nec, ſi quae ſummè ſunt tenuia, prompta illa ad motum uidentur, motum a tenuitate manare confitebimur.

1561 Quinimmo eius naturae opus tenuitas eſſe uideri debet, cuius proprius exſiſtit motus.

1562 At lux ſaltem in tenebras atque obſcuritatem agere uidetur; aërem nimirum per ſe inuiſibilem, obſcurúmq., uiſibilem facere, atque illuſtrare.

1563 Nos uerò lucem id agere negamus.

1564 Et quoniam nil aliud lux eſſe uidetur, niſi uiua, & uigens, & per ſe uiſilis albedo.

1565 Sic albedinem, per ſe non uiſilem, imminutam, & languentem lucem eſſe affirmamus.

1566 Albedo itaque non agit in nigredinē? Immo nigris quantumuis appoſita alba, nihil in illa agere, immutaréq.

1567 Idem motum in immobilitatem ullo pacto agere, uel contrà, omnino negamus.

1568 Humiditas item certè nulla, quantumuis infuſa, & immorata quantumuis, rem nullam in uapores, aut in aquā, tenuius quid, humidiúsq., inuertet umquam.

1569 Nulla igitur humiditas humiditatem generabit ſummā, quouis agens modo, at ſolus illam facit calor.

1570 Manifeſtè enim quaecumque exſuperat calor, tenuia facit omnia, & in uapores, fumúmq. inuertit.

1571 Liquefacit ſaltē, emollítq. quae non penitus ſuperat, quae humoris propria eſſe omnia, ipſi in primis Ariſtoteli uidetur.

1572 Vbique igitur humiditatem, tenuitatémq. facere uidetur calor, & craſſitiem auerſari.

1573 Frigus cōtrà, craſſitiē, ſiccitatémq. inferre ubique, & tenuitatem, humiditatémq. undique deturbare.

1574 Et hoc nō a ſēſu magis, quàm ab ipſo habemus Ariſtotele,

dum

dum alienorum diſgregatiuum, ſimilium congregatiuum calorem adſerit, frigus contrà, omnium congregatiuum.

1575 Neque tamen omnia a calore ſecernuntur; non ſi quidem pix a cera, ſed illi immiſcetur magis.

1576 Nuſquam tamen, ubi calor non adeſt, eſſe poſſe humiditas Ariſt. uidetur, & ibi nulla eſſe penitus, ubi nullus adeſt calor.

IGNIS, CAELVM, SOL, STELLAE, LVX: TERRA.

1577 Entia omnia, ſi eorũ conſtitutionem animaduertere uelimus, a ſole ipſo, atque e Terra conſtitui omnia, ſentimus.

1578 Summũ Soli calorẽ, ſummámq. albedinem, & lucem, & sũmam ſeſe mouendi ineſſe uim, uidemus.

1579 Terrae contrà, ſummum frigus, ſummámq. obſcuritatem, & ſummam ſeſe mouendi impotentiam adeſſe, animaduertere debemus.

1580 Vnde fit, ut entibus reliquis nõ alia res ulla, ſed calor omnibus, uel frigus, & lux, aut obſcuritas, & ſeſe mouendi uel facultas inſit, uel impotentia.

1581 Quibus omnibus, Solis inquam, Terraéq. naturas, ſpecies, & facultates, non & ipſas ſummas, integráſq. ineſſe pronũciamus, ſed remiſſas omnes, imminutáſq.

1582 Nullum itaque aequè Soli calidum erit, nec lucidum, nec mobile? Nullum.

1583 Nullum itidem aequè Terrae frigidũ, nec obſcurum, nec immobile affirmare audebis? Nullum.

1584 Quid, ſi corpus ſummè lucidũ, ſummè calidum, at mobile tibi praebeam? Modò unum excipito, nullum inuenies.

1585 Vt quod dictũ eſt, Caelũ, & Terrã ipsã ceteras anteire dignitate, eaſdem ueluti tempore omnibus praecellere, dicere non uereamur, qua quidèm in re ſacrae noſtrae, & diuinae litterae nobis fauere uidentur.

1586 Caelum, & ipſum praeſertim robuſtiſsimum ſolem, Terram ipſam immutare aſſiduè cùm uideamus, in res longè minùs quàm ipſa eſt, inuertit.

Hoc

1587 Hoc eſt minùs frigidas,minúsq.craſſas,minùs nigràs,obſcurásq.atque minùs immobiles.
1588 Itidem & in ualde etiam ſimiles cognatásq.Caelum inuertit eandem;in tenuisſimos nimirum,albisſimósq.,& bene calidos,& bene mobiles uapores.
1589 Quid! & in ipſum quandoque etiam ignem.
1590 Terra contrà,tametſi, ob generationem, minor facta, & minoribus donata ſit uiribus, tametſi non in Caelum ipſum omnino, in Caeli tamē opera omnia,uel quae ſummè Caelo, Solíq.ſimilia effecta ſunt proximáq., deperditas ómnino ſui partes,& in Caeli naturam agi coeptas, recuperat asſiduè,ſibíq.ipſi reſtituit uniuerſas.
1591 Caelum itaque,& Terra in ſeſe mutuò agendi ui praeditū uideri debet.
1592 Caelum itaque nō eſt ſimplex,neque minùs Terra? Quin immo nec ipſe ſol, aut ens aliud omnino ullum,uel ſummè ſimilare,ſumméq.ſimplex;atque unum conſpectum,uerè ſimplex,ueréq.unum eſſe tenemus.
1593 Palàm itaque eſſe tenemus,ſolem ipſum, & Terram agere,& non mole,& corpore,ſed illis naturis,quae generari, ac corrumpi uidentur.
1594 Caelo uerò,Solíq.tenuitatem,albedinem,lucem, mobilitatémq.ineſſe,nemo ſit qui dubitet.
1595 Quae itidem,& in entibus,quae generantur,corrumpuntúrq., generari,corrumpíq. apparent.
1596 Nihil igitur uel ſummè mobile Caelum,& perpetuo, perenníq.circa Terram circumuolutum motu,eandem mobilem facit umquam?Nihil,nec ipſa aërem immobilem.
1597 Non itaque agit Terra? Immo quàm maximé. Rides!
1598 Cùm nihil penitus Caelo ineſſe, nec agere aut operari Caelum uidetur,niſi quae caloris propria ſunt, & nihil Terra habere, neque agere aut operari, niſi quae frigoris propria ſunt, & quae agit operatúrq. frigus;a calore Caelum, & Ter-

Terra a frigore conſtituta uideri debent.

1599 Itidem nullam aliam nec Terrae, nec Caelo ineſſe agētē, aut operantem naturam, tenemus.

1600 Caelum itaque non loco magis, quàm ſpecie, agendíq., & operandi ui, a Terra diſſidere tenemus.

1601 Quinimmo ſummè omnino terrae contrarium, oppoſitúmq., a contraria omnino Terrae natura conſtitutum uideri debet.

1602 Reliqua uerò entia nihil omnino habere, quod eorum alteri non inſit, quod eorum alterius non ſit; ſed uel Caelo omnia, uel Terrae ſimilia, uel talia omnino, quae utriuſque media, & ab eorum omnino altero, at non penitus exſuperante, neque integro, ſed ab altero imminuto, paſsóq. effecta uideri poſſint.

1603 Vnde fit, ut neque ente in ullo natura alia agens agere, aut ineſſe omnino uideri poſſit, niſi ea modò, a qua effectum id eſt, conſtitutúmq.

1604 Item nec ab alia ea pati uidetur, niſi uel a contraria, uel a ſimili.

1605 Natura itaque agens quaeuis, quae agere numquam ceſſat, ſimiles, cognatáſq. oppugnat, deturbátq. ? Modò nūquam proprii ingenii obliuiſcatur.

1606 Cum ergo Caelum in Terram agat, in propriam illam inuertat naturam, longè interea plurima, longéq. diuerſiſsima conſtitui entia, tenemus.

1607 Caeli itaque, ac Terrae naturae nequaquam indiuiſibilibus praeditae ſunt uiribus.

1608 Nec caloris, nec frigoris ſummi, integríq. uires ſtatim uel integras conſtitui, uel penitus perire, ſed paullatim generari, & paullatim imminui tenemus.

1609 Quo fit, ut uerè dictum ſit illud, naturae cuiuſque agentis progreſſus, non ſaltus, ſed quaſi fluxus quidam exſiſtat.

1610 Priùs itaque quàm in Caeli, Soliſq. ſpeciem Terra aga-

T tur,

tur, multas interea ſpecies, naturáſq. adſumat multas, & in entia inuertatur longè plurima neceſſe eſt.

1611 Quoniam ſol Terram paullatim a propria dimouet ſubſtantia, cámq. paullatim ſuiipſius natura, ac diſpoſitione, ſpeciéue donat; quae ab illa minùs diſtant, priùs ex illa conſtitui, & haec poſtea in ea agi, quae Soli, Caelóq. proximiora, ac ſimilia magis ſunt, tenemus.

1612 Malè itaque antiquiores, in ipſos primùm uapores eam inuerti aeſtimauerunt, e quibus qui egreſſum nacti ſunt, ſublunarem conſtituerent aërem, reliqui uerò in Terrae concauis retenti, & a Terrae frigore gelati, in lapides concreſcerent.

1613 Paullatim, itaque meliùs eſt ut dicatur, propriis Terra ſpoliata diſpoſitionibus, & iis uiribus, iíſq. donata ſpeciebus, quae inter Terrae, Caelíq. naturam, ſpeciémq. mediae ſunt, multa omnino alia interea facta in ipſum poſtremò agi aërem.

1614 Nec uapores in metalla cogi priùs oportere, non in medias priùs res actos, non conſpiſſatos ipſos, in fluores nimirum.

1615 Neque e uaporibus, & non omnibus; ut Ariſtoteli placuit; ſed ex iis modò, qui ex aquis Terrae incluſis educuntur, aquas generari, uerum eſt.

1616 Porro diuerſa, & longè plurima generata a ſole entia, in Terram agente, non ſolùm quòd a ſole longiſſimè dimota, longéq. diſſidente ſit ingenio; ſed ampliùs fortè, quia nō ueluti ordine quodam, & quadam ſerie, in tenuiora aſſiduè, ſed ueluti retro agi quaedam, & craſſiora, uel etiam frigidiora fieri uidentur.

1617 Inde etiam fit, ut haec ita fieri exiſtimemus, quòd ſummè uario, ſumméq. difformi calore agat ſol in Terram, uariè ab ipſo iam paſſam, uariéq. immutatam.

1618 Quapropter ex Solis actione Terram non ſummè modò ſibi ipſi diſſimilem factam tenemus, ſed bene etiam difformem.

Sol

1619 Sol itaque non in eandem aſſiduè agit, ſed agere interdum ceſſat.

1620 Cedit igitur locum Terrae ſol ? Cedunt ſibi inuicem. Rides!

1621 Ob ídq. ſi eius opera non deſtruat, corrumpátq., at retardet, atque impediat, & ueluti retro, aut in diuerſa agat.

1622 Sol igitur huc, atque illuc actus, & pro directo obliquus factus, uiribus agit longè diuerſiſſimis.

1623 Solem itidem non tantùm proprio, atque ex ipſo emanante calore, ſed eo etiam, & nihil fortè minùs, quem terris indies indit, & iamdiu indidit, agere tenemus.

1624 Quem quoque, non ſolùm in Terrae partes profundiores, & quae a ſupremis occultantur, non iiſdem uiribus agere, ſed neque in eius ſuperficiem omnem, aut in proximiores etiam, & contiguas eius partes uniformiter agere cenſendum.

1625 Sanè nobis, uel ipſa(ni fallor)luce clariùs, quae fiunt, a ſimili fieri intueri licet; & uel ex iis, quae dicta ſunt, ſatis reor conſpectum id eſſe.

1626 Quo fit ut omnia a ſimili fieri, rectiùs nobis, quàm antiquioribus uiſum ſit, uideri poſſit.

1627 Quinimmo non ea tantùm a ſimili conſtituta uideri debent, quae eandem conſtituentibus, externam ſpeciem nacta ſunt, ſed ea itidem, quae ſpecie quidem diuerſa, diſſimilíq.

1628 Summè itaque calidus ſol, at in frigidiſſimam, craſſiſſimámq. agens Terram, & nequaquam, quas inuertit Terrae partes, in ſolem inuertit omnes, at omnes a Terra dimouet; calore uidelicet quodam omnes, & quadam donat tenuitate; propriae nimirum ſubſtantiae, & propriae ſpeciei participes facit.

1629 Quid! eſt & quas bene etiam calidas, & bene tenues facit; ut quas uel in calidiſſimos, tenuiſſimósq. agit uapores.

eſt & cùm uel in ipſas animalium animas.

1630 Primorum porro corporum alterum in altero contineri non ab re oportuit.

1631 Sphaericum itaque Mundum fieri uniuerſum, non in longum extendi, directúmq., at in altera ipſius parte Caelum locari, Terram in altera: Quod noua ratione factum eſſe explicabimus.

1632 Itidem non ab re Caelum ipſum non iiſdem uniuerſum, nec magnis donatum uiribus, ponimus.

1633 Ob id ſtellis reliquis, & ipſo longè maximo, longéq. lucidiſſimo, atque unico diſtinguendum fuit ſole, a quo illuſtrentur omnia, & omnia etiam uiuificentur.

1634 Quibus omnibus, & Soli ante omnes, duplex adſignatus eſſe motus non incongruè uideri poteſt, licèt ſenſu nó probetur; cùm Aſtrologis tamen aliàs ſpeculabimur.

1635 Qua ratione factum eſt, ut neque ſibi ipſi copulatum, unitúmq., & unum omnino eſſe oportuerit Caelum, ſed ueluti in plures diuiſum diſtinctúmq. orbes.

1636 AEternum uerò utrumque agens principium, atque utrũque primum corpus eſſe, iam facilè apparere poterit, ſi alterũ ab altero, ſummè etiam contrario, oppoſitóq., corrumpi non uideamus.

1637 At uerò quae propriè generant, non extrahunt de potentia in actum inexſiſtentes formas in materia priùs; ſed uerè illas generant, praeexſiſtentes nihil, ac ſe ipſas amplificãt, multiplicántq., & proxima propria afficiunt natura.

1638 Rectè quidem Ariſtoteles ignotam Caeli ſubſtantiam ab operatione uenatur, & Caeli ad ſublunaria differentiam, ab horum ad illius operationem, diſcrimine. unius ſiquidem ſubſtantiae, ut eidem uidetur, unica eſt operatio, & ſubſtãtia quaelibet ſuam propriam habet.

1639 Rectè itidem & illud; factus, inquit, ignis ſtatim mouetur; propriam nimirum operatur operationem, & dum exſiſtit ignis, moueri numquam ceſſat, & moueri prohibitus;

pro-

propria uidelicet prohibitus operatione;nihil extinguitur ſegniùs,quàm ſi propria priuetur natura.

1640 Propriam uerò operationem eam uideri debere, quam entium uniuerſitates in proprio loco, propriáq. exſiſtentes natura,& quam perpetuò,atque inceſſanter operantur, & qua oblectantur,ſeruantúrq.

1641 Non omnino propria,quam uel entium partes a propria abſtractae uniuerſitate,uel uniuerſitates etiam ipſae, at a proprio loco,propriáq. operentur dimota natura.

1642 Aliena omnino ſit, contrariáq., qua corrumpi uidentur entia.

1643 Ceterùm rectè diuerſa a ſublunarium Caeli ſubſtantia Ariſtoteli poſita ſit,ſi Caeli motus; Caeli nimirum operatio a ſublunarium operatione diuerſa appareat.

1644 Quid ſi in iiſdem itidem uniuerſis,nihilq.paſſis,ut in Caelo factum eſt,non in partibus a propria uniuerſitate abſtractis,conſpecta uiſa ſit!

1645 At ſublunarium Terra immobilis,atque immota ſemper, & ſeruari immobilitate,corrumpiq.a motu apparet.

1646 Terra igitur penitus Caelo contraria,ipſi in primis Ariſtoteli uideri debet.

1647 Eidem uerò quàm ſimillimus ſublunaris aër, Terrae contiguus haud penitus diſſimilis.

1648 Nec uerò is tantùm,ut Ariſtoteli placuit, proprius ignis uideatur motus,quo rectâ ad proprium locum, & ad propriâ fertur uniuerſitatem,& non circularis itidem.

1649 Subſtantiae itaque uni, & corpori uni nequaquam unus modò dandus eſt motus,ſed eius,quod mobile eſt,aequè proprii ſunt omnes.quòd uel animalium ſpiritus corpori incluſus,motus omnis auctor exſiſtens,nobis oſtendit.

1650 Quid! ignis non aequè omnibus ſeruari,& uiuificari, accendiq.uidetur omnibus!

1651 At rectus tantùm,& ad ſuperna proprius eſt, naturaliſq.; reliqui ergo alieni,contrariiq.,aut diuerſi.

Qui-

1652 Quinimmo non ſcilicet motui ulli ullus uel contrarius eſt,uel diuerſus motus.

1653 Quid igitur contrariũ motui? Immobilitas, immotióq. ſi dicere liceat,uel Ariſtoteli ipſi.

1654 Non ergo proprium eſſe ignis motum, quo momentaneo minima, & uix ſenſibilis ipſius particula, alieno genita in loco,ad proprium locum, & ad propriam fertur uniuerſitatem, & non illum,quo perpetuo perenníq.uniuerſus ipſe in ſe ipſo, & in proprio circumuoluitur loco.

1655 Qua in re Pletho nobiſcum facit.

1656 Nec uerò uerendum eſt quidquam,ne tanta mole exſuperans calor, frigus e materia omni deturbet, & eam ipſe occupet omnem.

1657 Ignis uerò ipſe humidus rectè cuilibet uideri debet; & non ſolùm humidus, ſed aëris etiam ipſius, & rei cuiuſque humidiſſimus.Rideat Peripateticus;at non irrideat, quia ita Ariſtoteli uideatur etiam,eſt neceſſe.

1658 Licèt non quidem humiditatis, ſiccitatíſq. rationem exponenti Ariſtoteli, quae illis eueniunt, & quae illae pati aptae ſunt, afferenda erant, ſed quid ipſae omnino ſunt, carúmq. ſubſtantia; a qua & conſtituuntur, & ut quae pati uidentur,pati poſſunt,& ab iis,quae pati non poſſunt,immunes ſint;ponenda.

1659 Tamen ſi paullò attentiùs intuitus illas foret, dubio procul, quae nobis uidentur, Ariſtoteli itidem conſpectae forent.

1660 Nec enim alia ratione a ſe ipſa diuersè materia diſponi poteſt, niſi quòd uel ſummè in ſe ipſam conſpiſſatur, uel ſummè expanditur,extenuatúrq., uel medio quodammodo afficitur, unde mollities,uiſcoſitáſq.

1661 Quòd ſi magis illas aperire, placitum foret, poterat utique humiditatis loco tenuitatem ponere, & pro ſiccitate craſſitiem.

At

1662 At eſto; dentur haec Ariſtoteli; ſi iuxta ea, quae humido attribuit, ſiccóq., conſideret quis, humidum ignē pronũ ciet, neceſſe eſt.

1663 Ariſtoteli in primis ſublunarium omnium ignis, purus praeſertim ille, ſyncerúsq., qui Caelo ſubiacet, ſublunarium omnium molliſſimus, maximéq. cedens, hum idiſſimus uideri debet, non aliis modò omnibus, ſed aëre etiam ipſo tenuior ipſi uiſus, eáq. ratione aërem tenuitate excedere, qua aër aquam, & aqua Terram.

1664 Nec, ſi propria certè figura igni danda eſt, Pyramidalis ea ſit, ſed ſphaerica omnino.

1665 Terrae porro ſummè oppoſitum, ſumméq. contrarium eſſe ignem, quae utrique inſunt omnia, & ipſa. in primis utriuſque manifeſtat operatio, quibus omnibus ſummè a Terra disſidere uidetur ignis, & nihilo paene quàm Caelum minùs, Caelo ſimilis, cognatúsq.

1666 Itaque ut ſummè craſſà exſiſtit Terra, ſummè opaca, ſummè nigra, obſcuráq., & ſummè denique immobilis ſit oportet.

1667 Ignis contrà, ſummè ſit tenuis, tranſſpicuus; nihil itaque caeleſtium adſpectum adimat, uel immutet omnino, ſummè albus purus ipſe, nulliq. commiſtus fumo, ſummè lucidus, in ſe ipſum conſpiſſatus collectúsq., & ſummè denique mobilis.

1668 Iis porro, quae dicta ſunt, Terrae ignem opponi, ipſe manifeſtat ſenſus.

1669 At neque ipſi in reliquis fortè; ſed in eo tantùm Peripatetici diſſentiant, quòd & Terrae interdũ albedinē tribuũt. quid ſi quandoque nigredinem!

1670 Quinimmo non iuxta leuitatem, & grauitatem, & iuxta contrarios tantùm motus, Terra igni opponi, Ariſtoteli uidetur, at iuxta motum itidem, quo perenni gaudere uidetur ignis, atque immobilitatem, in qua perpetuò quieſcit Terra; quae maior oppoſitio uidetur.

Quo-

1671 Quoniam igitur id omnino a primis corporibus ſecunda differunt, quòd haec non ab integris, puriſq., ut illa, conſtituta naturis; ſed imminutis, languentibúſq. uiribus praedita ſunt; quid illorum ſingula in reliqua agerent, & quid a reliquis paterentur, uidendum Ariſtoteli erat.

1672 Ignis uerò, & Terrae non actio tantùm, ſummas eis ineſſe uires, ſed paſſio itidem, ſeu potiùs ad patiendum ineptia manifeſtat.

1673 Quoniam igitur alia inuertunt omnia, ab aliis ipſa nullis inuertuntur, rectè proxima corpora Ariſtoteli poſita uideri poſſunt.

1674 Idq. tantùm in iis Homini peccatum, quòd aquam nullo negotio, Terram uerò longè aegerrimè ab igne inuerti intuitus; hanc ab altero igni communi principio, illam ab utroque oppoſito conſtitui, ſtatuerit. quod etiam Galenum in errorem deduxit.

1675 Quod item ex igne, & aqua Ariſtoteli Terra, ac ex aëre, & Terra ignis fiat, neque Ariſtoteles, reor, nec ſuorum ullus, eorum alterum factum conſpexit umquam.

1676 Et ſi (quod rerum naturam inquirentibus faciendum omnino eſt) proprias poſitiones tantiſper miſſas faciant, & res ipſas, earúmq. naturas, & actiones, paſſionéſq. inſpiciant, fieri omnino non poſſe, manifeſtum & ipſis fiet.

1677 Quoniam non aliud omnino uideri ignis poteſt, niſi tenuitas ſummo calore praedita; Terra item & ipſa non aliud, niſi craſſities uideri poteſt, cui ſummum ineſt frigus.

1678 Vnde ſi quid agere ignis, & non calore, & ſi quae, non frigore, Terra Peripateticis uidetur; ille tenuitate id agere, haec autem craſſitie, uideatur neceſſe eſt, & uidetur omnino.

1697 At uerò, ut ex igne & aqua Terra, atque ex aëre & Terra ignis fiat, numquam reor Peripateticorum ulli uideri poterit.

1680 Corpora igitur quaedam prima eſſe, & ex iis reliqua omnia fieri, rectè antiquioribus omnibus, & ipſi itidem Ariſtoteli poſitum uidetur.

1682 At

1681 At illud uidendum, num quomodo nobis poſitum eſt, rectiùs, an ut antiquioribus uiſum eſt.

1682 Nobis enim a primorum altero exſuperante, ſecunda conſtituuntur.

1683 Quae igitur ſingula natura unica, ueluti & prima, conſtituta ſint, idq. a primis differant tantùm, quòd non integra, uigentéq. natura, ſed imminuta, remmiſsáq. ſunt.

1684 Primorum igitur corporum formis, & conſtituentibus etiam naturis ab Ariſt. inuentis, & illorum, & rerum omnium, efficientia itidem principia inuenta eſſe uideri debuerunt.

1685 Eſto; & ſi ita uis, proprium aëris calorem perficiat Caeli motus; ut Peripateticis placet; & prima corpora omnia; calor certè in aëre factus, motum modò a Caelo ſuſcipiente aliud nihil, aëris proprius, non ab eo diuerſus, nec eo erit praeſtantior.

1686 Rectè quidem Ariſtoteli, quae ratione in agendo nulla, nulláq. arte uti, & quae pati & ipſa poteſt, ea uerè efficiens rerum cauſſa eſſe poſſe uiſa non eſſet.

1687 At contrà, quaecumque conſtituta ſunt, corrumpi uiſa, in teriréq., pati ipſum manifeſtant.

1688 Non itaque ex ſe ipſo ratione uti, menſuráq. uideri debet.

1689 Ecquid enim agentis ſubſtantiae ingenio conueniat minùs, quàm agendi uim, propriam ſcilicet naturam reprimere, cohiberéue, & ſe ipſam amplificandi ſtudium deponere, atque appetitum!

1690 Quod igitur ſi aeternum apparet, nihil paſſum umquam, uel Mundi conſtructione immutata quidquam, uel rerum qua rumuis generatione, conſtitutionéq. nil obſtet.

1691 Et ſi menſura, & ratione agere uidetur, ſumma omnibus ratione affectis, menſuráq., non ab ipſis fit contrariis agentibus principiis.

1692 A quo igitur? Ab illorum moderatore, & uerè omnium principio, nequaquam tamen illorum immutante naturam, &

uices reprimente, cohibentéq. umquam, ſed alia longè diuiniore ratione,& modo.

1693 Vt licèt effuſis uiribus, & quantum poſſunt agant, ſeſe tamen cohibere & ueluti menſura uti uideantur.

1694 Neque igitur ſeſe mutuò perdant, aut imminuāt omnino quid; at longè plurima conſtituant, longéq. pulcherrima, & eadem ſemper ratione omnia.

1695 Huiuſmodi, DEVS ipſe optimus maximus, non obliqua Solis latio, uideatur.

1696 Illa igitur delatus ſol, terras illuſtrat, fouétq. omnes, & omnes animantibus omnibus, & humano etiam generi commodas praebet ſedes.

1697 At neque utrumque agens principium obliquae lationi attribui poteſt.

1998 Quae igitur, quoniam interire, corrumpíq. uidentur omnia, Soli oppoſitum inueniendum erat Ariſtoteli, cõtrariúmq. ens, quod a contrario conſtitutum principio, & contraria praeditum natura, contrariis omnino agens uiribus, quae a ſole cõſtituta ſunt genitáq., perdat, corrumpátq.

1699 Illud item, in quod agens, conſtituat illa ſol.

1700 Ridiculum igitur, accedenti, directóq., ſolem recedentē, obliquúmq. facere contrarium.

1701 Falſum eſt itaque, ſolem accedentem, generationis; recedentem uerò, corruptionis cauſſam, dicere.

1702 Quid, ſi quò magis recedit ſol, eò etiam generare magis teneamus!

1703 Vbi itaque diu directus imminet ſol, nullus ibi, aut perrarus emanat fons, planta nulla exoritur, quae paſſim in temperatis fiunt regionibus, & in humidioribus ampliùs, mollioribúſq.

1704 Nec uerò huiuſmodi aequinoctialis appareat regio, ut ſcilicet torreat ſole directo, quinimmo tēperata, & beata aequinoctialis plaga.

1705 Rectè quidem Ariſtoteles eorum, quae apud nos fiunt, ſimilitudi-

militudine ſumpta, quomodo aër a ſole incaleſcat, inquirit.
1706 At non quidem huiuſmodi aër, nec eo a ſole pati modo, qualia quae conteruntur, ac quo pati a cõterente illa uiſa ſint.
1707 Nullo igitur pacto calorem aëri indere uideri poteſt ſol, quòd illum conterat, diuerberétq.
1708 Nec minùs ignis partes detrudat, nec minùs ad nos uſque illas deiaculetur, & hòc pacto aërem accendat.
1709 Solis itidem color, uel Ariſtoteli ipſi, igneum illum declarare potuit.
1710 Caelum itaque igneum eſſe, non ſolùm ſenſu, ſed etiam ratione probari, nobis palàm eſt.
1711 Caelum enim, uel Ariſtotelis teſtimonio, longè uelociſſimo, & numquam ceſſante motu circumagi, ideo calidum eidem uideri debuiſſe.
1712 Corpori itidem nobiliſſimo cùm nobiliſſima qualitas debeatur, fit, ut Caelum, calidum exiſtimemus, & eò etiam magis, quòd non qualitates modò, ſed illae Caelo ineſſe uidentur, quae caloris maximè propriae ſunt, & quae a calore conſtituuntur.
1713 Nec Peripateticorum rationes, quibus calorem, & frigus ſubſtantias non eſſe putant, quemquam mouere debent.
1714 Et quae igitur in Mundo uniuerſo ſummè a ſe ipſis diſtant, ea tantùm a contrariis primis, ſummíſq., & puris detineri, & prima omnino eſſe, ſimpliciáq.
1715 Quae uerò in horum medio ſpectätur, ſecunda omnia, miſtáq., ab iiſdem quidem contrariis, & ſibi ipſis commiſtis, & mutuò a ſe ipſis paſſis, effecta uideri debuere. Itaque uiſam Ariſtoteli? Quid tum!
1716 Nil aliud, niſi in Caelo, & Terra ſola ſummas, & ſummè inter ſe contrarias ineſſe uires, eaſdem, at languentes, debiléſq. iis omnibus, quae in eorum ſunt medio, proptereáq. haec duo eſſe principia, uel ipſi Ariſtoteli ſua agnoſcenti, uideri debuiſſe.

1717 Quoniam itaque modus reperiri nullus poteſt,quo aërem conterat ſol,nihil ampliùs declarandum uideri poteſt, ſolem non propterea calorem facere,quòd aërem cõterat; ſed quod uerè calidus ipſe,atque igneus ſit.

1718 At ſi magis etiam id manifeſtandum uidetur, ex iis, quae calori eueniunt, e caloris nimirum diuerſitate, quae quidem ſumma eſt;manifeſtari optimè poteſt.

1719 Cuius quidem diſcriminum omnium cauſſa manifeſta eſt,ſi luce agat ſol, quorum nullius nulla reddi poteſt, ſi calor eius motui,aëriſq. adſignetur contritioni.

1720 Calor enim in meridionalibus terris longè, quàm in borealibus, & per aeſtatem, quàm per hiemem, & ſole medium Caelum tenente,quàm uel exoriente, uel occidente.

1721 Et in aëre itidem craſſiore,quàm in tenuiore.

1722 Et in planis, atque humilibus terris quàm in adcliuibus, editiſq.

1723 Et in concauis,quàm in planis.

1724 Et in ſolidis,denſiſq., quàm in apertis,laxiſq.

1725 Et in aequabili, tranquillóq. mari magis,quàm in fluctuãte eo agitatóq.

1726 Magnus itidem in lacubus,ſtagniſq.

1727 Et ſummus, ubi denſum quid,& quod lux permeare minimè poſſit, luci opponitur; eóq. ampliùs ſi id leue ſit, terſúmq., & concauum.

1728 Et nihilo fortè minùs,ubi ſolida quaedam, rotundáq. per tranſit.

1729 Diſcriminum horum omnium,& aliorum mille cauſſa omnibus philoſophis reddẽda omnino iuxta proprias poſitiones.

1730 Peripateticis quidem, quoniam calor a ſole aërem conterente fieri uidetur, ibi magis aër conteri, ubi maior fit calor.

1731 Nobis uerò,quibus lux illum facere uidetur,ibi robuſtior illa eſſe,uel copioſior.

1732 Solis, atque ignis;rerum uidelicet, quibus & ſummus, & per-

perfectus ineſt calor; propria lux. Quae calida, uel ab illis ſeparata, percipitur, non modò caloris ſummi, perfectiq. ſpecies, ſed calor ipſe, ea uideri poteſt.

1733 At ut ſpecies modò exſiſtat, ubi multa in unum ipſa colligitur, calor itidem; cuius ſpecies ipſa eſt, & quo calefacit; multus & ipſe fiat neceſſe eſt.

1734 Copioſior porro ibi fit lux, ueluti & calor, ubi tenuitati in ditur uel craſſiuſculae, uel in ſe ipſam conglobatae.

1735 Seſe enim generandi, multiplicandiq. facultate, praedita lux, ueluti & calor, tanta & ipſa in materia quauis fit, quantam ea illam capit. Et manifeſtè, quò in craſſiore, accenſa eſt re, eò & calidior, & ſplendidior fieri uidetur. Nec in infinitum id tamen, ſed dum craſſitiem, cui inditur, ſuſtinet, exſuperátq.

1736 Et quae ualde tenui rei inditur, ea nec calefacere, nec ui ſummouere uidetur. At ſumma in tenuitate, plurima colligi poteſt lux.

1737 Nec tamen, agentium more naturarum, quamuis rem ſubit, ei ut propriae materiae haerere, tantáq. in ea fieri, quantam capere ea poteſt, uidetur lux.

1338 Nuſquam igitur, uera quae exſiſtit lux, ſummáq. niſi in ſolo conſpecta igne. Itaque ſi Solis propria uiſa ſit, liquidò calidum ipſum, atque igneum manifeſtet.

1739 Motum manifeſtè non caloris partem ullam; ſed eius operationem eſſe, ſummè illam quidem caloris propriam, & a caloris omnino ſubſtantia, ingenióq. fluentem, & ſine qua ſeruari nequeat calor.

1740 Sed aliam omnino a caloris ſubſtantia, & a calore ipſo, & quam a calore, ſeiunctam, ſeparatámq. intueri, & frigidis etiã indere liceat rebus.

1741 Nulla porro ignis, aut caloris ullius exſiſtens pars motus, nec etiam illi inhaerens, minimè illum perficere uideri poteſt.

At

1742 At quibus motus datur, caloris itidem iis; a quo ſolo prouenit, motus; ſubſtantia, ingeniúmq. indatur neceſſe ſit. Ergo imaginari liceat, calorem a non calido motu fieri poſſe.

1743 Lux contrà, igni, perfecto nimirum calori, penitus inhaeret, penitúsq. infixa eſt, & ab eo ſeparari, uel alia in re fieri modo nullo poteſt.

1744 Quin & ipſa perpetuò caloris conſequitur caſum, cum eo ſcilicet exoritur, uigétq., & languet cum eo, & cum eo etiam interit.

1745 Itaque ſi non calor ipſe, eius certè; ut dictũ eſt; ſpecies, & uelut adſpectus uideri poſſit.

1746 Et eius itaque perfectio eſſe, nõ quòd ab ipſa, ueluti a motu, à calore diſtincta, bonum quidpiam ei eueniat; ſed quòd ibi tantùm colori accedit, ubi perfectus is ſit.

1747 Tamen non lucido modò corpori, caloríq. inhaerens, ſed quàm longiſſimè ab eo profuſa, calida ſentitur tamen. Non itáque pacto ullo imaginari liceat, non calidam ipſam eſſe.

1748 Auerroës itaque falsò talem quandoque putauit. At ſi idẽ calidam enunciauit, inuitus quidem, & a re coactus tandem, & ab ipſa admonitus ueritate.

1749 Neque enim natura agens ulla, materiae diſpoſitionem & ſequitur; ibi nimirum ſit, ubi eius ingenio concinna illa facta eſt, propriáq., ſed ipſa agens natura ſe ipſam materiae, tum eo diſpoſitionem etiam, qua gaudet, indit.

1750 Vt ſi calor a luce, & tenuitas indi uidetur, calor omnino illi ineſſe, & ſummus is uideri debeat; cuius ſcilicet propriũ ſubiectum tenuitas eſt.

1751 Quoniam itaque lux non, quocumque modo reflectatur, aequè calefacit, ſed eò aſſiduè magis, quò magis in ſeipſam reflectitur; ſibi ipſi nimirum unitur magis, & ignis ibi inſtar exurere, ubi directa in ſe ipſam reſilit.

A pro-

1752 A propria ergo omnino ſubſtantia,& propriis uiribus, nō a reflexione adſumptis, calefacere uidetur.

1753 Neque enim aliud magis a reflexione recta, quàm ab obliqua luci aduenire uideri poteſt;niſi quòd in illa, ueluti duplex facta,propriis itidem uiribus duplicatis donata eſt; ſecus omnino,ubi ſummè obliqua reflexio fit.

1754 Quoniam igitur nō motu,ſed luce calefacere uidetur ſol, & lux calida uiſa eſt,& Solis propria, ab ipsóq.emanare ſole; neceſſariò & ſol ipſe calidus uideri debet. Stellae itidem reliquae, orbésq. uniuerſi.

1755 Si quidē & ſol ipſe, & ſtellae omnes orbibus,in quibus continentur, & quibus cum circumuoluuntur, eiuſdem omnino naturae, ſubſtantiaéq. uideri debent.

1756 Stellas in corpore illas,& nequaquam a propria ſubſtantia diſſimilis contineri.

1757 Item & quod Caelo ſubeſt ſpatium, corpore itidē repletū eſſe Caelo ſimili,cognatóq., ratiocinari licet.

1758 Caelum itaque ipſum eiuſdem illis eſſe ſubſtantiae,ſtatuēdum eſſe cenſemus. Nec,ut illas,calefacere, nec lucere, nec uiſile omnino eſſe,ratione tuebimur noua.Quod & ipſum ſumma donatum eſſe tenuitate, ratiocinabimur.

1759 Caelum itaque iiſdē omnino uiribus,eadémq.ſtellis ſpecie donatum eſſe uideri poteſt.

1760 Nec propterea uel Stellae reliquae, uel ſol ipſe uel uerè ſolidus, renitênsq., uel in craſſitiem omnino ullam actus uideri poteſt; quam ſcilicet ſummè auerſatur calor, & quae uel perexigua lucem foedat, & pro alba puniceam facit, flauámq.

1761 Candidus itaque conſpectus ſol, e tenuitate omnino cōſtitutus uideri debet,at ita in ſeipſam conſpiſſata conglobatáq., ut ſummus in eo calor,puriſſimáq.uigeat lux,qua & illuſtret, & uiuificet omnia. Neque eſt cur ſummus eius calor explicare illam uelit.

Non

1762 Non itaque alia ſubiecti diſpoſitione aequè gaudere uideri poteſt calor, quàm quae Soli tributa eſt; pura nimirum, ſynceráq. tenuitate, at in ſe ipſam eò uſque conglobata, dum nihil calorem ſuffocet, uel lucem etiam foedet.

1763 Ergo ſi parum quid magis conſpiſſetur, ſi calor non ſuffocetur, lux certè obſcuretur quid. Si magis explicetur, & calor langueat, & lux.

1764 At licèt denſus appareat ſol, non tamen non ex ſolo componi uideri debet igne, ſed e Terra etiam, a qua ſoliditatem habeat, ut Timaeo, philoſophi eminentiſſimi Teleſii conterraneo, Platoníq. placet.

1765 At ut ſolem & calidum omnino ipſum, atque igneum ſtatuamus, non ſenſus modò, & humana ratio omnis manifeſtat, ſed ſacrae etiam diuinae litterae teſtantur.

1766 Nónne Dei optimi maximi miniſtros, igneos appellant! Quin quod ſupremum eſt Caelum, empyriũ uocant. & Deus ipſe, ex ignea columna Moyſem allocutus.

1767 Propterea igitur mouetur Caelum, quòd calidum igneúmq. eſt. Circulari porro mouetur motu, non tantùm quia hic motus aliis perfectior, ſed alia non uulgari ratione.

1768 Minimè tamen, ſciatis, illud umquam profiteamur, caeleſtia uidelicet omnia, aut pleraque, aut multa eſſe nobis nota, diuinâ conſtituta ſapientia, longiſſiméq. a ſenſu remota: Caeli nos naturam, ſubſtantiámq. in ſole inſpexiſſe contenti; quae ſeſe ipſa nobis manifeſtauit, ſentiendámq. praebuit apertiſſimè; & ipſam operationem, & ipſam ſenſu perceptam, & propriae conformem naturae, & pauca quaedam talia.

1769 Cetera, quae longè ſuperſunt plurima, & longè ſcitu digniſſima, ne inquirenda quidem uideri debent, ut quae homini innoteſcere nullo queant pacto.

1770 Nec ob id eorum, quae diximus, rationem reddi non poſſe negamus.

1771 Quod cùm ita ſit, ſciſcitor, ſi propterea mouetur Caelum, quòd calidum eſt, & motus propria eſt caloris operatio, quae

cali-

calidiora ſunt,nónne ueIociore ea motu opus habent? Rationi ſanè congruum.

1772 Calidiſſimis itaque orbium partibus celerrimum cōueni re motum;Soli nimirum,ſtellíſq.

1773 At uel longè fortè orbibus calidior uiſus ſol, non fortè ue lociùs moueri opus habet.

1774 Quid ſi idem omnino Solis, qui orbium, fortè eſt calor!

1775 At ſi copioſior in ſole factus, robuſtior etiam factus eſt calor,ueIociore igitur indigebit motu.Eſto;& iam multò quàm orbis uelociùs moueri uidetur ſol.

1776 Nō itaque ab illo ſol modò circūducitur,ſed ipſe per ſe, & longè quidem rapidiſſimo circumuoluitur motu.

1777 At non circumuoluitur luna. Ita uerum eſſe non diffitemur.

1778 Stellae reliquae,ſi non & ipſae Solis lucent luce, & propriis orbibus calidiores,uelociùs moueri appetunt. Circumuoluuntur igitur & ipſae, ueluti ſol.

1779 Polis proximae partes non uſquequaque immobiles, non proprio tantùm,ſed a primo etiam delatae, circūactaéq. omnes.

1780 Quin non reliquae modò orbiū partes moueri uideātur, ſed ipſi etiam reliquorum orbium poli.

1781 At neque primi fortè immobiles & etiam ipſi huc illuc aguntur.

1782 Quid enim non & primo is etiā,uel ei ſimilis cōueniat motus,qui nuper in ſtellato deprehēſus eſt Caelo, trepidationis, ab eius inuentoribus dictus!

1783 Sphaerico certè exſiſtēte Caelo,& circulari circumuoluto motu,quale eſse,& quo moueri oportuit pacto,nec aequè omnes ipſius moueri queāt partes,nec fortè neceſse ſit; quae ſcilicet a proximarum partiūm motu, ac calore ſeruari, fouerīq. poſſunt;omnibus certè illum,quo opus habent,tributum eſse dubitare minimè licet.

X Quo-

1784 Quoniam igitur propria natura mobile uidetur Caelũ, & a propria moueri ſubſtantia;nequaquam abſtracti, ſeparatiq., atque immoti motores indagandi ſunt. Quos intelligens, appeténsq., & quibus ſimile fieri ſtudens Caelum, motu circum uoluatur aeterno.

1785 Quod autem dubitatum eſt ab aliis, a quonam moueantur quae natura mouentur, non animata corpora: &, neque, a ſeipſis, decretum eſt, quia uitale, & animatorum proprium, ridiculum apparet.

1786 Quin horum, ignis uidelicet, & multò etiam quàm animalium, magis proprius uideri debet.

1787 Omnibus enim moueri apta, mobilia entia, eo ſolo aſſiduè mouentur, quo moueri opus habent, & quo optimè moueri, maximéq. oblectari poſſunt.

1788 Illud etenim quàm longiſſimè abeſſe uideri debet; motus ſcilicet ut paſſio uideri poſſit, proprius qui exſiſtit, naturalíſq.

1789 At ſi motum quandam paſſionem, teneamus, pugnantia non loquemur. At neque in aliud actio uideri poteſt motus.

1790 Verùm motus ipſe operatio eſt; & ſola fortè nobiliſſima certè, maximéq. ſuprema, & rectè ab Ariſtotele ipſi aſſignata Caelo.

1791 Et quando nec Ariſtoteli quidẽ, quae mouentur natura, uerè ab alio moueri uidentur, ſed fieri modò, aut ab impedimento liberari; quae natura mouentur, omnia a ſeipſis moueri ponamus.

1792 Et multò Caelum ampliùs, quòd neque ab alio Ariſtoteli generatur, & cuius motus a nullo retardari, aut impediri poteſt.

1793 Neque enim quae natura, & a ſeipſis mouentur, quae num tota a ſeipſis moueantur, inquiritur, & cuiuſmodi ignis quiuis ſublunaris praeſertim, & Caelum ipſum apparet, ab alio ullo deferri, ſed moueri, & uerè, dicitur idipſum.

Non

1794 Non amplius itaque,& quae ex ſeipſis,& natura mouētur, & quae itidem natura ipſa immobilia ab aliena agitantur ui, moueri utraque eodem dicantur pacto.

1795 Quid nónne idem ſecundum idem impelli, & impellere, penitus uideatur impoſſibile! Neque enim quae in proprio loco, & in ſe ipſis circumuoluuntur, ea locum mutare uideri poſſunt.

1796 Non ſolae ſcilicet uoces; ſi rerum naturam inſpicere propoſitum eſt; audiendae ſunt; quae temere interdum poſitae, uel perperam perceptae, in multos nos iniiciunt errores; neque certè ſolae ipſae aperire illam ſatis poſſunt; ſed multò priùs, multóq. ampliùs res ipſae, earúmq. operationes, facultatésq. inſpiciendae,& tales utraeque ponēdae, quales eſſe uiſae ſint.

1797 Rerum itaque aliae mobiles, ſui natura, aliae uerò immobiles; & has ab illis geſtari interdum, impelliúe, illarum contrà, motum cohiberi ab his interdum, retineriúe ſtatuendum.

1798 Immotum uerò quod eſt, alia impellere, aut ſeſe mouendi facultatem aliis praebere, efficiens omnino motus cauſa eſſe, quae ab Ariſtotele inquirebatur, minimè umquam, ut quod minimè umquam uiſum eſt, nec fieri poſſe, imaginari licet.

1799 Mouens igitur non ſui deſiderio, aut odio mouens, quale hic, non inquiritur,& quod immobile eſſe, animatúmq. nihil prohibet; ſed quòd efficiens ſit motus, immotum nullum. Quae uerò a ſeipſis mouentur tota, a ſe ipſis totis mouētur.

1800 Nec uerò corporeū, finitúmq. Caelū, quò sēper moueatur, incorporeo opus babet, immotóq. motore, a quo longè robuſtiſſimo, penitúsq. immutabili ſeneſcens, aut ueluti dehiſcēs reſarciatur. aut ab aſſiduo motu debilitato robur ſubminiſtretur, aut dirigatur motus.

1801 Nam ipſi in primis Ariſtoteli numquā aegrotare, ſeneſcere numquam uidetur Caelum.

1802 Non igitur ut aeterno, atque infinito tempore aliquid ſit, & tempore ut infinito iuxta propriam operetur naturam, humana quidem ratione incorporeum id, uel infinitum eſſe oportet, uel alio huiuſmodi opus habere.

1803 Sed quantulumcumque exſiſtat, a contrario modò nihil patiatur, immutetur nihil, per ſe aeternum ſit illud, & numquam a propria ceſſet operatione;nullius ad eam edendã opera indigens aut ope.

1804 Quoniam igitur numquam a motu ceſsare, uel defatigari uidetur Caelum, non e duplici & ipſum ſubſtantia, & ex immobili altera,ueluti animalia,compoſitum uideri debet.

1805 Vniuerſum itaque ipſum mobile, & ſpiritus ſubſtantiae quàm ſimillimum.

1806 Sed quid ſi motus etiam ipſi Ariſtoteli,Caeli eſt opus, & propter motum inſuper ſit Caelum!

1807 Neque igitur perperam Auerroës, caeleſtes orbes a motoribus moueri adſerit,& ſui ipſorum gratia,& formarum inſupermaterialium.

1808 Terrae uerò partes nequaquam ſponte ſua,proprióq. deorſum moueri ingenio,ſed decidere magis,& pati quodãmodo, ſuſtinere ſeſe impotentes.

1809 Quódq. non a frigore fortè magis,quàm a craſſitie; a materiae nimirum copia,habere uideantur.

1810 Ergo terrae partium deſcenſus, non motus, atque operatio? Quid ni! Potiùs caſus delapsúsue, & paſſio quaedam uideri debet.

1811 Quod uel ab igne ipſo,& ab ipſis etiam flammis in craſſiuſculis accenſis rebus,deorſum delabentibus, nobis palàm fieri poteſt.

1812 At Terra nónne in ſublimi ſuſtineri uidetur? Ita. Mouetur itaque?Non ſequitur:ad contrarium ne declinabit!

1813 At neque qui motus aſſiduè magis cõcitatur, naturalis is,

pro-

propriúſq., ſed praeter naturam omnino uideri debet.

1814 Nec ſi quidem in eo a naturali uiolentius differet, quòd hic aſsiduè magis langueſcat, ille uerò aſsiduè ueluti robur ſumat, & magis concitetur.

1815 Sed quòd perpetuò idem eſt, nihilq. uel remittitur, uel concitatur umquam.

1816 Cauſſam uerò cur grauium delapſus non uniformis ſit, ſed magis aſsiduè concitetur, ſummè illam anxiè inquirentes Peripatetici omnes, nullam, ut uidetur, hucuſque reddere potuerunt. At uerò illa eadem iuxta ea, quae a nobis expoſita ſunt, maniſeſtiſsima eſſe uidetur.

1817 Quoniam uerò neque quod inalteratur, immutatúrq., ab immutante quid recipiat, agentéq., quòd eius proprium non ſit, nobilius praeſertim, praeſtantiúſq.; quae prima habent corpora, & ex ipſis conſtituta, compoſitáq., quouis conſtituantur modo, uel caloris uideri debent, uel frigoris propria.

FLVORES, ENTIA.

1818 Tametſi tot gradus ex craſsitie ad tenuitatem eſſe ſignificauimus, Lentorem tamen, & mollitiem, uiſcoſitatémq. uel puras, ſynceráſq. eſſe, uel craſsitiei, fluoríſq. commiſtione factas.

1819 Ergo craſsities, tenuitáſq. coire iungíq., & ſimul eſſe poterunt? Quid ni? Et tamen calor, & frigus numquam ſimul? Numquam.

1820 Et puras quidem, ſynceráſq. a calore quouis, uel ſummis praedito uiribus, fieri poſſe tenemus. At bene uniformis ſit calor oportet.

1821 At a calore quouis fieri cùm poſsint, commodiùs a languidiore fieri uidentur.

1822 Et puro omnino lentore donata quae ſunt, & mollitie, uiſcoſitatéq., cuiuſmodi aurum uidetur, a calore huiuſmodi, languen-

languente nimirum, lentóq., & bene uniformi, facta uidentur.

1823 Vnde aurum ab igne liquefactum, nihil, aut inſenſile quid imminui uidetur.

1824 Haec tamen pura fieri a calore quouis, at commodiùs a languidiore, dum e bene ſimilari re fieri dignoſcas.

1825 At impurae quae ſunt, craſſitiei, fluoríſq. commiſtione factae, e re omnino diſſimilari, & a calore quocumque etiam.

1826 Ceterùm contrario ordine fieri uideri debent, ut languidior lentorem primùm, ſi copioſior tenuiórq., mollitiem poſtremò, & uiſcoſitatem faciat.

1827 Vehemens contrà, fluorem in uiſcoſitatem, & uiſcoſitatē in mollitiem, & mollitiem in lentorem, & lentorem in craſſitiem agit calor.

1828 Huiuſmodi porro & debilioris, & robuſtioris caloris indiſsimilaria actiones, & tales dictas eſſe diſpoſitiones, uel oua, quae elixantur, uel quae aſſantur carnes declarant.

1829 Porro ſi in tenuitatem craſsities agatur, in medias diſpoſitiones agenda eſt omnes.

1830 Attamen non omnia, quae e craſsis tenuia fiunt, in medias diſpoſitiones agi uidentur.

1831 Viſcoſitas etiam, quae praeſertim e diſsimilari fit re, languentis, magis quàm uehementis caloris opus uideri debet.

1832 Quinimmo & quae a uehementi fieri uidetur, a languente omnino fieri tenemus.

1833 Languentem itidem calorem ad craſsitiem, uel ſummam, in fluores inuertendam ſatis eſſe, ipſi ſatis declarant fluores in profundioribus Terrae partibus enaſcentes, & metalla paullò minùs.

1834 At bene diuturnus ſit calor oportet, & qui non diu modò, ſed aſsiduè agat, & multùm ſe omnino rebus, in quas agit, indat, hoc eſt ſui copia exſuperet.

Et ſi

1835 Et ſi (ut dictum eſt) caloris cuiuſuis opus fluor, & a uehementiore promptiùs faciliúſq. fiat; at non a ſummo tamen fieri affirmamus.

1836 Quod de fluore diximus, ĩdem de tenuitate dicendum eſſe tenemus.

1837 Vt tenuitas poſtremò, quae uera, & ſumma uideri poteſt; quae ſcilicet non cedit modò, ſed latet etiam tactum, & non in ſe ipſam conſpiſſata, uiſum fugit, uel a languente etiam calore effici poſſe uidetur.

1838 At uel ſummus, integérq., & penitus craſsitiem exſuperans, ubi in diſsimilare agit ens, non puram illam facere; ſed minutiſſimis quidem rebus, & longè illis craſsiſsimis commiſtam, quae fuligines dicuntur, uidetur. & eò etiam plures, quò uehementior ſit calor, ingenerari uidemus.

1839 At contrà, ubi non tantis uiribus agit calor, & ubi inſuper non diu agit, cineres etiam facit, minutos quidem & ipſos, at bene craſſos.

1840 Cinis itaque craſsities eſt, quae ab igne inalterari quidẽ, at non inuerti potuerit.

1841 Calor igitur unius opifex tenuitatis, craſsitiei itidem opifex uideri poteſt.

1842 Quoniam de uniuerſo calore, ac materia diximus, illud tamen ſciri uolumus, quòd nec materiae, rerúmq. ſimilitudo, nec caloris aequabilitas uera, exquiſitáue ente in ullo, aut ulla in entis cuiuſuis conſtitutione haberi poteſt.

1843 Sol igitur non erit idem? Immo nullo temporis momento idem permanet.

1844 Nulla itaque ſimilaris exſiſtit uerè res, & calor nullus uerè uniformis!

1845 Quae igitur erit ſimilaris res? Ea profectò, íſq. uniformis calor uideri poteſt, quae diſſimilaris, & qui difformis non apparet.

1846 Quae ergo ab hoc ſolo, atque uniformi calore, & e ſimilari in-

ri inſuper materia conſtituta uideri poſſunt? Quae & ſibi ip-
ſis ſimilia uidentur uniuerſa, & quae diſpoſitionem nacta
ſunt, caloris actioni propriam.

1847 Quae haec ſint, clariùs explica. Quae tenuia ſunt, uel flui
da, uel lenta, uel alba, tenuitatis omnino, & eorum, quae tenui
tatis propria ſunt, participia.

1848 A quae itaque tantùm erunt hae?

1849 A quae nimirum omnes, & omnes omnino fluores, & quae
e fluoribus, a calore diutiùs agente cōſpiſſatis, compacta ſunt,
ſi non a uerè uniformi calore, at ab eo omnino, qui parum ab
uniformi differat; & ſi non e uerè ſimilari re, at quae ad ſimila
rem proximè accedat.

1850 Qui uerò fluores calore, tenuitatéq., & iis omnibus, quae
tenuitatis ſunt, exſuperant, ii & a robuſtiore calore, & e Ter-
ra magis inuerti ſe ſinente, effecti ſint oportet.

1851 Craſſiores uerò contrà, frigidioréſq. a calore debiliore,
& e magis repugnante Terra effecti uideri debent.

1852 Quid! nón ne dari poſſunt, qui calore quidem exſuperēt,
tenuitate uerò exſuperentur? Poſſunt.

1853 Et id quidem, quod marinis ad fontanas aquas euenire ap
paret.

1854 Craſſiores itaque multò, multò etiā calidiores aquae ma-
rinae, fontanae contrá.

2855 Eorum uerò, quae e fluoribus efficiuntur, multò alia tenu
iora, at non alba tamen, ut gemmae multae, quae tranſſpicuae
quidem, puniceae, uiridéſq. ſunt. Alia uerò econtrà, alba qui
dem, at non perſpicua, cuiuſmodi lapides multi.

1856 At uerò e fluoribus a calore conſpiſſatis ea omnia compa
cta uideri debent, quibus ea inſunt, quae maioris tenuitatis
propria ſunt, quàm qua praedita ſunt ipſa.

1857 Oſſa igitur animalium hoc pacto effecta uideri debent, &
ea omnia, quibus ſolidis ineſſe apparet albedo; e tenuitate, in
quam, in ſe ipſam conſpiſſata compacta ſunt.

1858 E ſemine enim, dubio procul, oſſa cōſtituta eſſe tenemus,
& non

& non ex eo a frigore gelato.

1859 Sal itaque(& quae ſali ſimilia ſunt)eodem pacto concretũ uideri debet.

1860 Argentum uerò cùm non modò album,ſed candidum, nitidúmq. ſit? E fluore.

1861 Neque candor,nitórq., qui argento ineſſe apparet, craſſiori,quàm fluor eſt,rei indi poſſe uidetur.

1862 Et metalla igitur,nec ea tantùm,quae argenti ſimilia sũt, ſed reliqua etiam omnia,non ſi quidem alio,quàm quo argentum fit,fieri reliqua,exiſtimare licet.

1863 Quae uerò bene quidem calida,ac minimè alba,miniméq. tranſſpicuitatis,ac ne lentoris quidem participia apparent, a robuſto quidem calore,& e fluoribus facta uideri debẽt ſummè diſſimilaribus.

1864 Sunt uerò & quae calida quidem,& dura, denſáq., & nequaquam tenuitatis defectu,ſed eius ueluti nodo,cuiuſmódi quae a frigore gelantur, talia a calore quidem conſtituta uideri debent.

1865 A calore,inquam,ſi quidem calida,at non ſolo, ſed a frigore etiam uel ueluti per uices agente, uel caloris actionem excipiente,& fluorem a calore factum ueluti ligante,compingentéq.; inexſiſtente calore,minimè inde eiecto, & nihil omnino uel modicum quid paſſo.

1866 Talia porro uideri poſſunt &quae bene aequabilia,& bene leuia apparent: nam quae a calore duritiem adſumunt, inaequabilia,durioráq. fieri uidentur.

1867 Quae uerò tranſſpicua ſunt,denſáq., & frigida;cuiuſmodi & gemmae, & lapides etiam nonnulli; caloris quidẽ actione tenuia primùm,fluidáq., mox, calore extincto, a frigore gelata,occupatáq. uideri debent.

1868 Et talia,quae ſunt,dicto modo conſtitui, glacies declarat, cryſtallúmq., quod e glacie confectum uideri poteſt.

AQVA.

1869 Aquas porro nullas a frigore conſtitutas eſſe, & nullas omnino eſſe frigidas, aquarum omnium generatio, conſtitutióq., & earum actio, paſſióq., & ipſa ampliùs manifeſtare poterit operatio.

1870 Quae ſiquidem e nubibus fiunt e uaporibus, e calida omnino re omnes Ariſtoteli etiam fiunt, in ſe ipſam coacta, ſpiſſatáq., aliud paſſa nihil.

1871 Nullae itaque pluuiae, dum non in unum coëunt uapores; at ibi ſemper, ubi in ſe ipſas coactae ſunt nubes, & in ſe ipſos ſpiſſati uapores; ſeu id, loci anguſtia, ſeu uentorum ui, quacumque demum fiat occaſione, uel in ſummè etiam calido ambiente.

1872 Nec certè ſi ad aquarum generationem conſpiſſatio ſola ſatis non ſit, & frigore etiam opus ſit.

1873 Tum ad uapores, in aquas cogendos, conſpiſſationem ſatis eſſe, nullius ope indigentem frigoris, uel ipſis intueri licet oculis.

1874 Vbicũque uidelicet quacumque occaſione in ſe ipſos ſpiſſantur, in ualde etiã calidis rebus, nec uapores modò reliqui, ſed fumus etiam ipſe in aquas craſſeſcit.

1875 Neque enim aliud uideri aqua poteſt, niſi uapor in ſe ipſum conſpiſſatus. Veluti neque uapor aliud, niſi adtenuata aqua.

1876 Aquarũ item conſtitutio omnis, minimè frigidas aquas declarat: nam ſi Terram ipſam, ut nobis placet, in aquam inuertit ſol, nulli dubitandum ſit quidquam, nec ſummè frigidam, nec frigidam omnino eſſe aquam.

1877 Non itaque frigus in his ſit ſummum, quale aquas Ariſtoteli conſtituit.

1878 *Aquam omnino, calidam, ponimus; eáq. frigidiorem eſſe Terram, pro certo habemus:* Id quod annis ſuperioribus tutatiſumus. Quod quoniam nouum, uelutíq. a me ortum uidebatur, mirum, quos cachinnos excitarimus cuidam aſino non ſolùm ad noſtram hanc, uerùm etiam ad Ariſtotelis Peripateticam

cam lyram. qui cùm eorum uerborum ſenſum percipere non poſſet; at ſe tenere probè, opinaretur; me, omnino calidam aquam pronunciantem, calidiſſimam, hariolatus eſt, eam declarauiſſe. Quaeſo, iterum in litterarii ludi puluere ſe exerceat.

1879 At neque actio ulla, quae nimirum, uel liberaliſſimè epota, nullum animalibus malum infert.

1880 Nec uerò linguam conſtringit quidquam. Nam Galeno; & rectè; ſapor, ſi quid aliud, rei cuiuſuis naturam manifeſtare uidetur.

1881 Nec ſolùm nulla aquae actio magnum ei ineſſe frigus, declarat, at neque paſsio ulla; quae nimirum feruens facta, & magno donata calore, tantum abeſt, vt corrumpatur, uel aqua ceſſet, ut magis aqua fiat.

1882 Propria itidem operatio, non modò non frigidam declarat aquam, ſed calidam omnino; quae cùm motu ſeruari uiſa, calida omnino uideri debet.

1883 Aqua deinde ignem quidem, licèt extinguere uideatur copioſa in eum iniecta, at in aquam agere; frigus uidelicet illi indere, & craſsiuſculum facere, uiſa certè eſt numquam.

1884 At oportebat paſsim ubi mole exſuperat, uel nihil illi cõmiſta, nihílq. illum contingens, nihilóq. ſegniùs, quàm ab igne ipſa, nihil ab eo contacta, uel in igni proximam rem, uel in ignem omnino, diuturniorem eius morata actionem, agi uidetur.

1885 Minùs etiam terram aqua inuertit: at ab igne tamen in aquam terra inuerti apparet.

1886 Non igitur e lignis modò accenſis, ſed e ſaxis effluere illa paſsim uidetur: ut dubitare nihil liceat, Terrae, atque ignis mediam eſſe aquam, & ſecundum omnino corpus.

1887 Quinimmo neque aërem inuertendi potens aqua uideri poteſt.

1888 Solus itaque Ignis, & Terra ſola, prima corpora.

AER.

1889 At non & aëri itidem, atque aquae commune poſſumus

praebere principium, ut Ariſtoteles; ſi quidẽ ignis nullus ab aëre inuerti uiſus eſt umquam.

1890 Terra itidem nihil omnino ab aëre pati uidetur, ſed quan tulauis eius glaeba in aëre quantouis perpetuò ſeruari.

1891 At neque aquam, uel ſuccum omnino ullum in propriam agere naturam uidetur aër, niſi uel a ſole, uel a Terra, cõtrario ſit affectus modo.

ANIMALIA.

1892 Ergo quae e diuerſis partibus manifeſtè compoſita ſunt; cuiuſmodi & animalia, & plantae uidentur; e materia omnino ualde diſſimilari confecta eſſe uideri debent.

1893 Quo uerò a calore? Ab uniformi, & perblando.

1894 Quam enim tenuitatem calor ipſe, & quem ingenerat ſpiritum, uel e non dura re minimè illum educit.

1895 Non igitur mirandum, quod diximus, ſolem ipſum ſũmè calidum, in frigidiſſimam agentem Terram, Terrae partes inuertere, & calore quodam omnes, & quadam donare tenuitate. quin & quas etiam benè calidas, & benè tenues facit, in calidiſſimos, tenuisſimóſq. agit uapores, & in ipſas animalium animas.

1896 Nec uerò de humana etiam anima id dictum exiſtimet quis, quam a Deo ipſo in ſingula hominum corpora infuſam eſſe, non ſacrae tantùm diuinae litterae; ſed; ut aliàs, Deo ipſo fauente, diſputabitur; humana etiam ratio nos docet: at de ea modò, quae e ſemine educitur, & quae agentis naturae opus uideri poteſt.

1897 Ecquid enim aliud ſunt animalia (ut aliàs latiùs, Deo duce, diſputabitur) quàm ſpiritus proprio integumento, proprióq. incluſus organo!

1898 Quae itidem a ſemine fiunt, uel non e ſingulis corporis partibus eo proueniente, & nequaquam iis praedito partibus,

buſ, quibus quae ex eo conſtituuntur, animalia donata uidentur; a ſimili tamen fieri, manifeſtè nobis uidentur.

1899 Vteri ergo calor; qui (ut aliàs dicemus) praecipuè in animalium conſtitutione, opificis uicem ſubire uidetur; & ſemen ipſum, & femineum ſanguinem, & ſpiritum in ſemine confecto attractum bene, utrumque uarium, uariè immutat, uarias utrique ſubſtantias, & uarias ſpecies, variáſq. indit diſpoſitiones.

1900 Quin & ignis; qui motu, & duorum corporum adtritu fit; & ipſe a ſimili fieri uidetur.

1901 Quem eundem a motu factum, a propria caloris factum operatione, ac ſubſtantia, exiſtimamus.

1902 Tametſi propriae conſeruationis, & proprii boni ſenſum naturis agentibus datum confitemur, at non eundem tamen utriſque, ſed longè calori exquiſitiorem, ut ſpiritus, animalium corpori incluſus declarat.

1903 Quò igitur quis calidior, eò uſque, ſenſu praeditus exquiſitiore, eóq. ſtupidior, quò frigidiori, ſeu natura tales ſint, ſiue etiam morbo, aut occaſione alia quauis.

1904 Rectè ergo Galenus, furentes, & iracundos, caloris abun-
„ dantia; graues, & pigros, temperaturae frigiditate fieri.

1905 Nil itaque ſenſus aliud, quàm propriae paſſionis perceptio, uideri poteſt.

1906 Nec uerò quòd organa, quibus ſentire animalia uidentur, reliquorum nulli data ſunt, ſola propterea animalia ſentiendi facultate praedita uideantur; entia uerò reliqua eius ex pertia eſſe omnino.

1907 Non igitur quod organorum eſt munus, operandi, ſentiendíq. facultatem, aut etiam facilitatem, ſentienti animae ſenſoria praebere uidentur.

1908 Praeſtant tamen illud, vt ſcilicet ſenſilium actiones admittant, uel non ualenter repellant.

1909 Non itaque organa eſſe, ſine quibus aut nihil omnino, aut aegriùs ſentiat quid?

Sunt

1910 Sunt tamen uiae omnino, atque aditus, quibus externarum rerum actio, & res ipſae ad inexſiſtentem, & uerè ſentientem deferantur ſpiritum.

1911 Vt enim ſenſus animali fiat, ad ſpiritum ipſum ſenſilis actio perueniat, & in ipſum agat ſpiritum neceſſe eſt.

1912 Quo fit ut ibi omnino ſentire animal uideatur, ubi ipſe patitur ſpiritus, alibi nuſquam.

1913 Quare qui in animali fit ſenſus, non uniuerſi eſt corporis, ſed neruoſi modò generis; quin neque huius omnis, ſed ſpiritus, qui illi inexſiſtit.

1914 Ceterùm ualidas, & uigentes caloris, frigoríſq. uires quauis corporis parte animal percipere tenemus, atque ibi exquiſitiùs, ubi copioſior adeſt, & minùs obtegitur ſpiritus.

1915 Languentes uerò eaſdem, & ueluti ſtertentes, demortuáſq., quales quae cibis in exſiſtunt, apparent, uix in una.

1916 In ſpiritum, modò molliſſima contectus ſit re, uel languidiſſimae illae agere uideri debent.

1917 Neque igitur in ſpiritum odores, aëris nimirum affectiones, uel lux agere poterunt? Nimirum.

1918 Ad ipſum itaque oportet ferantur ſpiritum, nullis contectum neruis, cute nulla, & ipſi omnino immiſceantur ſpiritui.

1919 Quàre non aliud uel narium meatus, uel ſummè tranſſpicuae oculorum tunicae praeſtare uidentur, quàm ſubeunti modò aëri patentes illi, & luci hae peruiae, ingredientibus ipſis praebere iter.

1920 At neque aures aliud quidquam, ſed aërem modò ad ipſas delatum excipere, & ſeruare unitum, diffundi diſſiparíq. illum, & qui in illo factus eſt, motum prohibentes, qui, ſpiritui communicatus, ſonus apparet.

1921 Entia uerò reliqua nullo donata tegumento, ſed quod uidentur, exſiſtentia, proprias vt percipiant paſſiones, nullis habent opus tegumenti foraminibus.

DEVS OPTIMVS MAXIMVS.

I

DEVM porro eſſe, & rerum omnium conditorem, non Caeli motus, appetitúſq., ſed is eius motus, eáq. eiuſdem a Terra, manifeſtet, diſtantia; quibus prouiſum uidetur, vt longè etiā exſuperans Terram ſol, nullam tamen eius partem exurat, & nullam non illuſtret, viuificétq., nulli demum ſua non largiatur bona: & admirabilis Caeli ipſius conſtructio; tum reliquorum entium, animalium praeſertim paullò minús.

II

Hanc certè conſtructionem intuitus qui fuerit, quantumuis ferus, impius, caudex, ſtipes, plumbeus, ac ſtupidus etiam fuerit, nequaquam fortuitò, aut caſu factam eſſe, ſuſpicari aut queat, aut uelit; ſed verè DEI ipſius conſilio.

III

Eius ſubſtantiam, aut alias inquirere operationes, non arrogans magis, quàm ſtultum uideri poteſt; ut quae homini innoteſcere nullo modo poſſint. Quae de ſe ſciri uoluit, ea nobis ipſe manifeſtauit DEVS. Iis contenti, nequaquam noſtris alia uiribus, aut humanis inquirere audeamus rationibus: quae ſcilicet longè animi noſtri aciem exſuperent, longéq. ſint lucidiora, quàm quae humanus intueri queat oculus. Ibi ſpero inſpicienda omnia, ubi corpore exſolutus animus, ad ipſum, unde profectus eſt, euolarit DEVM: Cui ſempiterna laus, & gloria a nobis debetur in ſecula ſeculorum.

ANTO-

ANTONII PERSII POSITIONES PRO ARISTOTELE.

1922 Enerationem omnẽ a ſimili eſſe, quique ſapientes; quia omnia quaecumque fieri uidentur, a ſimili facta dignorunt; protulerunt.

1923 Naturas uerò, a quibus talia cõſtitui, antiquioribus uiſa ſunt, minùs declaratas eſſe comperiemus.

1924 Et Plato quidem; nihil hic intuitus, cui plantarum, animaliúmq. ſponte ſua enaſcentium conſtitutionem adſignare poſſet; rerum omnium ideas, ſimilitudines nimirum, & agentes eas conſtituentésq. eſſe opinatus, e quibus ſingulis ſingula conſtituentur entia.

1925 Remotiſſimam attamen, obſcurisſimámq. rem, & fortè minimè Naturali afferendam; cuius cognitio omnis a ſenſu pendet. Iure igitur pasſim ab Ariſtotele reiectam exploſámq.

1926 Longè itaque ipſe proximiùs, apertiúsq., & quod ipſis paene intueri licet oculis, a ſole nimirum generari omnia; tametſi ranae ad ſolem ſimilitudinem declarare minùs posſit, cùm ſol Ariſtoteli, caloris expers ſit, ac ueluti conterens aërem, calorẽ tantùm generet.

1927 Rectè Ariſtoteli uiſum, Terram immobilem eſſe.

1928 Itidem frigori, a quo in primis conſtitui uidetur Terra, immobilitas tributa eſt.

1929 Rectè, ſummè mobile uiſum Ariſt. Caelum.

1930 Rectè itidem motum, leuitatémq. calori tribuit.

1931 Rectè principium primúmq. materia eſt, inſeparabilis
„ quidem, ſed contrariis ſubiecta. nec enim calor frigori, nec
„ illi hoc; ſed quod utrique ſubiicitur, materia eſt. quare primò,

„ mò, quòd potentiâ ſenſibile corpus principium eſt, tum con-
„ trarietates ipſae, ceu calor, & frigus, &c. uidelicet ex Ocello
Lucano omnia. ſimplicium tamen ſubſtantia, calor eſt Ariſtoteli.

1932 Rectè calidum, & frigidum, & humidum, & ſiccum princi
„ pia apparent; quae nimirum & agere uidentur, & pati, & pri-
„ ma eſſe, qualia primorum corporum; & quae in ſeſe mutuò
„ tranſmutantur, principia eſſe oportet.

1933 Rectè, ſola materia, & prima contrarietas ad primorū cor
„ porum conſtitutionem, ſatis eſſe, Ariſt. uiſa eſt.

1934 Rectè, tangibiles oportere eſſe tangibilium corporum ſpe
„ cificas differentias: corporis enim ſenſibilis, hoc eſt tāgibilis,
„ principia quaerimus.

1935 Similares partes ex elementis conſtituuntur, ſeu ueriùs ex
„ uiribus elementorum; non tamen omnibus, ſed ex calido, fri-
„ gido, humido, ſicco.

1936 Rectè itidem & Peripateticorum optimi dixere, calorem
ſubſtantiam eſſe, quoniam ignis forma.

1937 Elementa omnia contrarietatem habent, quoniam ipſorū
„ differentiae contrariae ſunt; differentiis porro, a quibus con-
„ ſtituuntur, immutatis, & ipſa itidem immutantur: frigore igi
„ tur in calorem immutato, aqua in aërem tranſit, & aër fit: at ſi
„ neutra differentia, neutram uicerit, mutuò autem in ſei-
„ pſas agentes, & mutuò a ſeipſis patiētes, ſeſe mutuò imminue
„ rint debilitauerintq., ut utriuſque uis retuſa appareat, ac re-
„ fracta, utrumque immutatur; ac nec aqua ampliùs remanet,
„ nec aër, neque aër conſtituitur, nec aqua; ſed tertium quoddā
„ ueluti ex utroque compoſitum. Miſtorum ergo ſubſtantia Ariſtoteli nulla eſt, praeter calorem, & frigus. quod cùm ita ſit, rectè ſenſit.

1938 Simplex, & naturalis generatio, tranſmutatio eſt, facta ab
actiuis qualitatibus, a calore uidelicet, & frigore, e ſubiecta
materia: rectè.

Z Gene-

1939 Generãtur in Terra,humorẻq. animalia,quoniam humor
,, in Terra,ſpiritus in humore,calor animalis in uniuerſo eſt; ita
,, ut quodammodo omnia animae plena ſint: quamobrem conſi
,, ſtunt celeriter,cùm calor ille comprehenſus,ſiue exceptus eſt.
,, comprehenditur autem, & humoribus incaleſcentibus effici-
,, tur,ueluti bulla ſpumoſa. Animalium itaque animae, ubi eo-
rum generationem proximiùs intuitus eſt,a calore conſtitui,
Ariſt. ſunt uiſae.

1940 Ineſt in omniũ ſemine,quod calor uocatur;id autẽ nõ ignis
,, nõ talis aliqua facultas,ſed ſpiritus, qui in ſemine,ſpumoſóq.
,, corpore continetur, & natura,quae in eo eſt ſpiritu,proportio
,, ne reſpondens elemento ſtellarum. Quamobrẽ ignis nullum
,, animal generat,at Solis,& animalium generatiuus calor : ne-
,, que is modò,qui ſemine continetur,uerùm etiam ſi quid ex-
,, crementi ſit,quamuis a natura diuerſum.

1941 Quoniã igitur non quodlibet agit in quodlibet,nec quod
,, libet a quolibet patitur; ſed contrarium modò in contrarium
,, agit, & contrarium a contrario patitur; quae agunt princi-
,, pia, formae nimirum , ſubſtantiaéq., contraria eſſe opor-
,, tet.

1942 Tum praeterea,quoniam nec ab alio oriri oportet princi-
,, pia,nec a ſeipſis mutuò,& ab ipſis conſtitui omnia; propterea
,, contraria illa eſſe oportet. Et prima inſuper contraria,integra
,, nimirum,nihílq. imminuta.

1943 Adeò manifeſtum eſt,agentia, formaliáq. principia con-
,, traria oportere poni, ut antiquiores ueluti ab ipſa coacti ue
,, ritate,in hoc conuenerint ad unum omnes: omnes enim cõtra
,, ria poſuere.

1944 Rectè itidem & illud,quoniam contrarius eſt generatio-
,, ni interitus;contrariorum autem contrarias eſſe oportet cauſ
,, ſas agentes ; quae agunt, efficiúntq., contraria ſint,neceſ-
,, ſe eſt.

1945 Nos autem ſenſibilium corporum materiam quandam eſ
ſe

„ ſe dicimus;eam autem ſeparari non poſſe,ſed ſemper cum con
„ trarietate eſſe:numquam ſcilicet ab altero contrario ſeiunctã,
„ ſed ab altero perpetuò detentam.
1946 Materiam ponimus inſeparabilem quidem, ſed cõtrariis
„ ſubiectam,formis nimirum,ſubſtantiíſq.
1947 Rectè itaque defendi poſſe remur,ſubſtantiam aliquã ſub ſtantiae non eſſe contrariam.
1948 Nequaquam miſtio fit,ubi eorum, quae miſcentur, perit
„ alterum;ſed in id,quod exſuperat,acceſſio : ueluti ſi gutta ui-
„ ni decies millenis aquae menſuris infundatur, non miſce-
„ tur.
1949 Vbi verò aequis quodammodo uiribus praeditae ſunt,ibi
„ utrumque e ſua natura in id quidẽ, quod uincit, immutatur:
„ at non tamen alterum fit,ſed ueluti inter utrumque mediũ,ac
„ commune:rectè.
1950 Modica igitur aqua plurimo uino infuſa, vinum fit; quia
„ perit aqua, uini formâ nihil, aut inſenſile quid immutatâ.
„ quòd ſi aqua copioſior aſſiduè infundatur,magis aſſiduè patia
„ tur,debilitetúrq.,ac remittatur, & aqua etiam tandem fiat,
„ uel aquae ſimilis res,poſtremò aqua omnino:rectè.
1951 Tangibili differentia tangibilia corpora,inter ſe differre
„ oportet.
1952 At neque principia ex ſe ipſis mutuò fiunt: nam contraria
„ ſunt: ex iis autem omnia; iis enim materiae accedentibus,en-
„ tia conſtituuntur omnia.
1953 Generatio praeterea omnis iuxta mutationem fit, muta-
„ tio uerò in contraria omnis.
1954 Neque enim uel quodlibet agat in quodlibet, uel a quoli
„ bet patiatur quodlibet;non ſcilicet album e muſico,per ſe fiat;
„ ſed e nigro omnino,aut purpureo,aut medio alio colore: Ne-
„ que in quodlibet corrumpitur quid, ſed in contrarium modò;
„ non ſcilicet in muſicum,album per ſe,ſed in nigrum modó.
1955 Quodcumque igitur fit, & quodcumque corrumpitur, e

contrariis fit, & in contraria corrumpitur, uel in media: quae & ipſa a contrariis primis generantur.

1956 Omnino itaque enunciare licet, omnia natura conſtituta „ uel contraria eſſe, uel e contrariis: contraria quidem, extrema, „ e contrariis autem media.

1957 Simul fieri nequit, ut primae contrarietates ſint plures: ſi- „ quidem in natura una, & uno in genere, cuiuſmodi ſubſtantia „ exſiſtit, unica tantùm prima eſt oppoſitio.

1958 Cuius differentiae, hoc aliquid; habitum uidelicet, for- „ mámq.; ſignificant, id magis ſubſtantia eſt; cuius contrà, dif- „ ferentiae, priuationem magis, id magis non ens eſt. his autem „ differentiis, ignis, & Terra differunt. Contrarium itaque alte rum praeſtantius nobi liúſq., forma, atque habitus Ariſtot. ui detur; priuatio alterum, deterius ſcilicet, & ignobilius.

1959 Prima itaque contrarietas, habitus eſt, & priuatio.

1960 Si generationes ex contrariis in natura fiunt; e forma au- „ tem, & formae habitu, aut ex aliqua formae priuatione fiunt; „ patet omnem quidem contrarietatem, priuationem quandam „ eſſe: priuationem autem non omnem fortaſſe; contrarietatem „ eſſe. patet etiam per inductionem: omnis enim contrarietas, „ contrariorum priuationem habet.

1961 Quare per priuationem ſemper contrarium alterum dici „ patet.

1962 Sed num eadem ſint omnium principia? Sunt fortè, & non „ ſunt, ueluti corporum forſan ſenſibilium, calidum quidem eſt, „ ut forma, frigidum verò alio modo priuatio eſt; & materies, id „ quod haec eſt, potentia primùm perſe.

1963 Similitudine itaque rationis, omnium principia eadem di „ cere poſſumus, perinde atquè ſi quiſpiam dixerit, tria eſſe prin „ cipia, formam, priuationem, atque materiam.

1964 Ceterùm unumquodque iſtorum circa unumquodque ge „ nus, diuerſum eſt: ut in colore album, nigrum, ſuperficies; lu- „ men, tenebrae, aër: ex his autem dies emergit, & nox.

1965 Qui itaque haec conſiderant, tria eſſe elementa conſidera

re,

„ re,cum ratione coniunctum,ut dictum eſt, uidetur.

1966 Quin nec plures contrarietates primae eſſe poſſunt: quan
„ doquidem ſubſtantia unum quoddam genus eſt eius, quod
„ eſt.principia igitur eò ſolùm, quòd prius eſt, & poſterius,non
„ genere inter ſe differrent: etenim uno in genere una ſemper
„ eſt contrarietas,& contrarietates omnes in unam ſemper redu
„ ci uidentur.

1967 Subſtantia,in qua generationes fiunt,& corruptiones,ue-
„ luti natura quaeuis alia, & aliud genus quoduis,a duobus tan
„ tùm detineri poteſt primis contrariis: reliqua,quae ineſſe ui-
„ dentur,prima non ſunt, neque alterius omnino generis, ſed a
„ primis illis manant, & ſub prima illa,reducenda omnino ſunt;
„ illa eadem uidelicet,at non integra puráue, ſed imminuta, &
„ ſibi ipſis commiſta.

1968 Prima item contraria in natura quauis, quàm longiſſimè
„ a ſeipſis poſita ſunt; in medio eadem quidem, at imminuta,&
„ & ſibi ipſis commiſta.

1969 Calor,& frigus,efficiendi uim habent; ſiccitas uerò, & hu-
„ mor,patiendi; id quod inductione probatur. calor enim, & fri
„ gus cùm ea,quae eiuſdem, tum quae diuerſi generis ſunt, de-
„ terminare,coniungere,immutare,humectare, exſiccare, dura
„ re,emollire,in omnibus uidentur: rectè. redde Ocello quadru
„ plum,triſur.

1970 Humida uerò,& ſicca tum etiam per ſe, tum quae commu
„ niter ex utriſque concreta ſunt, corpora terminari, & aliis,
„ quae dictae ſunt,qualitatibus affici.

1971 Tenuitas, mollitiéſq., & uiſcoſitas principia non ſunt:
„ nam ſub humiditatem reducuntur, & humiditatis propriae
„ ſunt; humiditas nimirum illarum quaelibet, at non pura ſin-
„ ceráq.

1972 Durum eſt, quod concretum, gelatúmq. eſt: quod autem
„ concretum eſt,ſiccum eſt.

1973 Alienorum diſgregatiuus eſt calor, ſimilium congrega-
„ tiuus.

Frigus

1974 Frigus contrà,omnium congregatiuus.

4 Met. 1975 Quaecumque exſiccantur, uel calefacta exſiccantur, uel „ frigefacta:at ſiue hoc, ſiue illo fiat modo, a calore exſiccantur „ omnia, uel externo, humiditatem eliciente, uel ab interno a „ frigore eiecto,extrusóq. humiditatem ſecum educente.

1976 Quae aquea ſunt,unius caloris exitu concreſcunt: ſoluun „ tur itaque, unius caloris ingreſſu; & non aquea tantùm, ſed „ quae ex aqua itidem ſunt,& Terra.

1977 Quae ad Terrã,& ad aquam,ſed plus ad Terram adtinẽt, „ ſi ex eo,quòd calor exierit,concreta ſunt,calore,ubi rurſus ad „ uenerit,liquantur;ueluti lutum,cùm gelu adſtrictum eſt.

1978 Quae refrigeratione, & caloris uniuerſi exſpiratione con „ creuere, ea non ſoluuntur, niſi caloris exſuperantia, ſed mol- „ liuntur;ut ferrum,& cornu.

1979 Eo locari entia oportet modo, ut contenta continentibus „ ſimilia ſint cognatáq.

1980 Humidum id eſt, quod proprio termino indeterminabile „ eſt: alieno uerò bene determinabile: quod ſcilicet ſeſe conti- „ nere, & in propriis terminis, propriáq. figura ſeruare minimè „ poteſt; & quod alienos terminos, alienámq. figuram prom- „ ptè ſuſcipit.

1981 Tenuitas,mollitiéſq. humiditatis ſunt, & illarum utraque „ humiditas quid paſſa;craſſities cõtrà,& durities, ſiccitatis pro „ priae,& utraque ſiccitas quid paſſa:ſi quidem illarũ utraque, „ quae humiditatis;hae contrà,quae ſiccitatis ſunt,habere,& fa „ cere uidentur.

1982 Siccũ contrà,quod proprio quidem termino bene determi „ nabile eſt:alieno uerò bene indeterminabile: quod ſcilicet ſe „ ſe cõtinet,& in propriis terminis,propriáq.ſeruat figura; & a- „ lienos terminos,alienámq.figuram non ſuſcipit.

1983 Humidum enim,quoniam proprio termino non contine- „ tur,& alienum facilè ſuſcipit,& facilè ſe impelli ſinit, reple- „ tiuum uidetur: id uerò,quod tenue eſt,praeſtat.

1984 Si quidem e partibus exiguis conſtat; tale autem quod eſt,

„ eſt,quia totum ipſum,quibus apponitur,contingit tota; reple
„ tiuum omnino exſiſtit.

1985 Mollities uerò in ſeſe refugit,cedítq., id quod humidi om
„ nino eſt,& humidum facere ſolet.

1986 Ad proprium locum ferri unumquodque, ad ſuũ ſimile,
„ & ſuam ſpeciem eſt ferri;&ſic utique quis exiſtimabit id,quod
„ antiqui dicebant,ſimile ad ſimile ferri.

1987 Quoniam id,quod omnibus ſubſtat,fertur ad mediũ,neceſ
„ ſe eſt,quod omnibus ſupereminet,ferri ad extremũ regionis,
„ in qua faciunt motum: extremo enim medium contrarium eſt;
„ quod autem ſubſtat,ei,quod ſupereminet.quapropter &ratio
„ nabiliter graue,& leue duo ſunt: etenim loca duo,medium,&
„ extremum.

1988 Eſt igitur & inter haec medium,quod ad utrumque ipſorũ
„ dicitur alterum: quod enim intermedium eſt, ut extremum,&
„ medium amborũ eſt;ob hoc eſt etiam aliud graue, & leue, ut
„ aqua,& aër: nihil enim prohibet ut inter contraria ſit unum,
„ & plura,quemadmodum & in colorib. ſummè igitur contra
„ ria igni Terra, Ariſtoteli.

1989 Oportet ut firmum quid ſtabiléq. habeat Caelum, circa
„ quod moueri queat;Terram eſſe immobilem,& in medio poſi
„ tam.quod enim circulo mouetur,neceſſariò circa medium ſta
„ bile mouetur.

1990 Terra autem exſiſtente, & ignem exſiſtere neceſſe eſt: ſi
„ enim alterum contrariorum naturâ,naturâ & alterũ: ſiquidẽ
„ eadem contrariorum materia,& prior eſt affirmatio negatio-
„ ne,ueluti calidum frigido.

1991 Quies autem,& graue dicuntur iuxta leuitatis, & motus
„ priuationem.

1992 Vbi extrema quaedam,prima praeſertim quae ſunt, in ſe
„ ſe mutuò agunt, ſi neutrum exſuperat, alterúmq. in propriã
„ agit ſubſtantiam id tertium cõſtitui uidetur, quod utriuſque
„ medium uideri poſſit.

A ca-

1993 A calore,& frigore res omnes effici,corrumpíq. rectè Ariſtoteles.

1994 Caelum circulari mouetur motu. Eſt enim ipſi bonum mo „ ueri,quàm manere,magis;quoniam operari magis,quàm non „ operari.

1995 Aeterno autem corpori conuenientiſſimus circularis motus,qui neque principium habet,neque finem: rectè.

1996 Moueri igitur Caelum, quoniam proprium eſt ipſius, „ opus.

1997 Neque hoc tantùm,ſed eſſe etiam propter motum.

1998 Singula,quorum opus eſt,eſſe operis gratia: Dei autem „ actio immortalitas;quia neceſſe eſt,diuino uitam exſiſtere ſē„ piternam.

1999 Quoniam autem Caelum tale(diuinum enim corpus) pro „ pterea habet circulare corpus,quòd naturâ circulo moueatur „ ſemper.

2000 Moueri Caelũ;ait;quoniam bonum appetit; id autẽ motu „ conſequi,& propterea diuerſos orbes,diuerſis moueri moti„ bus:non enim eiſdem omnes bonum conſequi poſſe. Qui locus ut Ariſtoteli uerè uiſus eſt eſſe Deorum ſedes, atque immortalium;ſic nobis rectiùs,ueriúsq., unius & trini DEI,cum beata uirgine MARIA, ſanctiſq. omnibus immortale, ſempiternúmq.domicilium eſse,creditum,exploratúmq.factũ eſt. quem ad locum coetúmq.eorum,qui ſanctè uixerunt,& corpore laxati,eum incolunt, nobis quoque eandem, eadem uita, uiam inſiſtentibus,aditus pateſiat.

ANTO-

ANTONII PERSII

PROBLEMATA, CCCLXXII.

QVORVM QVAESTIONES SOLVET, ET AD INTERROGATA RESPONDEBIT LIBRO QVI PROPEDIEM EDETVR.

IVXTA SVAE PHILOSOPHIAE DOGMATA.

1 CVR vacuum, atque inane, ſummè auerſari, & pati omnino non poſſe natura uidetur.

2 Cur Caelum eiuſdem ſubſtantiae cum ſtellis, eſt ponendum.

3 Cur Caelum non, vt ſtellae, calefacit.

4 Cur nec lucet.

5 Cur nec omnino uiſile eſſe uidetur.

6 Cur Caelum iiſdem omnino uiribus, eadémq. ſtellis ſpecie donatum eſſe uidetur.

7 Cur nec aër, nec mare magnae mundi partes uideri poſſunt.

8 Cur ſolum Caelum, & Terra ſola, Mundi magnae partes.

9 Cur qui ſupra montium uertices continetur, aër, Caelo apponendus eſt.

10 Cur nõ ſolùm magnae Caelum, & Terra, Mundi partes, ſed etiam primae, principéſq., hoc eſt, robore etiam uiribúſq.

11 Cur aſſiduè in aquas, grandinéſq., & niues craſſeſcit aër.

12 Cur non ſolùm Caelum, & Terra, uirium robore reliquis, ſed dignitate, & tempore praecedunt.

13 Cur Caelum, & Terra in ſeſe mutuò agendi; vtrumque uidelicet, alterum in propriam ſubſtantiam inuertendi; ui praeditum uideri debet.

14 Cur nihil uerè ſimplex, ueréq. unum eſſe uideri debet.

15 Cur e duplici natura compoſita omnia.

16 Cur non detur uera entis totius generatio, uel corruptio.

17 Cur ea natura, quae accedit, recedítq., nõ una, ſed multiplex.
18 Cur natura, quae accedit, recedítq. agendi ui; alias ſcilicet e propriis ſedibus eiiciendi, & ſeſe in illis generandi, conſtituendiue entia; ui praedita uideri debet.
19 Cur incorporea ſit.
20 Cur per ſe, nullíq. haerens corpori, ſubſiſtere, & eſſe omnino non poteſt.
21 Cur quae remanet natura, una eſſe omnino, atque eadem ui detur omnis.
22 Cur agentem nullam auerſata, neque exoſa.
23 Cur omnem ſuſcipiat, ſeruétq.
24 Cur nulla agendi, aut operandi ui ſuſcipiens natura, praedita apparet.
25 Cur perpetuò inter ſe decertant naturae agentes.
26 Cur non quaeuis ſedes cuiuis conueniat naturae agenti.
27 Cur plures eidem ineſſe ſimul minimè poſſunt.
28 Cur tenuitas non agere uidetur.
29 Cur neque craſſities.
30 Cur, ſi tenuitatem albedo inſequi uidetur, tenuitatis opus albedo non eſt.
31 Cur, ſi quae ſummè ſunt tenuia, prompta illa ad motum uidentur; motus tamen a tenuitate non emanat.
32 Cur lux non agit in tenebras, nec ex aduerſo.
33 Cur nec motus agere uidetur, nec contrà, immobilitas.
34 Cur tenuitas a calore fieri, & calorem inſequi, & caloris propria eſſe uideri debet.
35 Cur contrà, craſſities a frigore ipſo.
36 Cur, cùm a calore itidem dureſcere quaedam, & craſſeſcere uidentur, non utriuſque opus craſſities uideri debet.
37 Cur lux caloris propria, & ipſum ea inſequi, & a calore fieri uidetur.
38 Cur non a quouis calore ſumma ipſa, & uigens puráue; ſed a ſummo tantùm, & in tenui exſiſtente re.
39 Cur lucis naturae aduerſum, contrariúmq. frigus.
40 Cur caloris opus albedo item, & tenuitas.

Cur

41 Cur motus & ipſe caloris ſummè proprius.
42 Cur immobilitas contrà, frigoris.
43 Cur motus a calore omnino,& ſolo eo,edi exiſtimatur.
44 Cur calor motum natura,& dignitate praecedit.
45 Cur item & tempore calor motum praeire uideri poſſit.
46 Cur motus calorem facit.
47 Cur commotus ignis agitatúſq.accendi,uiuificaríq.,motu verò prohibitus extingui,corrumpíq.apparet.
48 Cur calor adtenuare,& frigus contrà,gelare,compingeréue, & denſare uidetur.
49 Cur calor,& frigus ſeſe adeò exhorrent,auerſantúrq.,& ſeſe mutuò oppugnare,atque interimere uidentur.
50 Cur a calore Caelũ, a frigore Terra cõſtituta uideri poſſunt.
51 Cur nulla alia natura agens Terrae,niſi frigus,nec Caelo,niſi calor ineſſe uidetur.
52 Vtrum tale ens apud nos fieri poſſe uidetur, quale Caelũ exſiſtit,in ſeipſum conglobatum,conſpiſſatúmq.
53 Cur natura quaeuis agens numquam agere ceſſat, ſed uel ſimiles,cognatáſq.oppugnat, deturbátq.
54 Cur ab uno Caelo,& ab una Terra,tot tantáq. diuerſisſima, & plurima generari poſſunt entia.
55 Cur ſol agens in Terram,in media priùs entia,poſtremò uerò in aërem ipſum eam inuertat.
56 Cur in maximis ſqualoribus, fontes copioſiores facti interdum uiſi ſunt.
57 Cur recedente ſole,penitus deficere uiſae ſint aquae,nec a ſolutis niuibus,neque a pluuiis auctae ullis,incrementum capere uiſae.
58 Cur ſol nec perpetuò,nec iiſdem aequè agit uiribus,cùm aequè a Terra diſtat.
59 Cur etiã tuberculi,& inaequalitas paene inſenſibilis Terrae, nedum montes, poſſunt Solis lucem, atque actionem impedire,quò minùs aequè iis agat uiribus in eam.
60 Cur diuerſa poſſunt conſtitui entia ab eodem calore, &

quibus idem robore ineſt calor.

61 Cur in accedente, rectáq. Solis luce adeò languet calor, ut uix calidam ſentias, quae in ſe ipſam collecta, uel igne ipſo, exurit robuſtiús.

62 Cur eádem res, a calore eodem in alia, atque alia agatur.

63 Cur quaedam entia eſt uidere, quae ueluti ab utraque per ui ces agente natura, conſtituta uideri poſſint.

64 Cur deinde non utriuſque ſimul ingenium, & utriuſque uis, & natura omnino utraque ente in ullo, ſimilare quod ſit, & uerè unum, ſpectetur, aut ineſſe omnino poſſit.

65 Cur qui calor, quantúsue, quod nimirum caloris robur, & quae eius copia, & quae entia, in qualia inuertat, minimè inquirendum.

66 Cur tenuitatis, craſſitieíq. diſcrimina omnia innoteſcere non poſſunt.

67 Cur craſſities, tenuitáſq., molis eſt materiaéue, & materiae omnino diſpoſitio.

68 Cur & quae materia uerè craſſa, craſſa dici poteſt.

69 Cur tenuitas colorem non foedat.

70 Cur quod flectitur, omnino craſſum non eſt.

71 Cur item quod extenditur, dilatatúrue.

72 Cur, & unde extenſio fiat, dilatatióq.

73 Cur craſſities nulla, noſtra ui fieri poteſt.

74 Cur aqua gelata, craſſa facta uideri non debet.

75 Cur craſſities, tenuitáſq. optimè ſibi ipſis coire poſſunt.

76 Cur, ſi lentor, mollities, uiſcoſitáſq. purae agendae ſint, a calore quouis, uniformis ſit calor oportet.

77 Cur hae commodiùs a languidiore fieri uideri debent.

78 Cur aurum ab igne liquefactum, nihil, aut in ſenſile quid im minui uidetur.

79 Cur languidior, & uehemens calor e re omnino diſſimilari, contrario ordine lentorem, mollitiem, uiſcoſitatémq. faciāt.

80 Cur non omnia, quae e craſſis tenuia fiunt, in medias priùs di ſpoſitiones agi non uidentur.

Cur

81 Cur uiſcoſitas, quae praeſertim e diſſimilari re fit, languentis magis,quàm uehementis caloris opus uideri debet.

82 Cur,cùm cuiuſque caloris fluor ſit oportet,& a uehementiore promptiùs fieri uideatur, a ſummo tamen fieri denegatur.

83 Cur aër, qui aſſiduè e terris educitur, eò is eſt tenuior, quò e magis frigidis,magíſq. obſtrictis, gelatíſq.

84 Cur quae a calore conſtituta ſunt, corrumpuntur tandem omnia.

85 Cur e mollibus, paluſtribúſq. terris craſſior perpetuò educi aër uidetur.

86 Cur ſal ex mari.

87 Cur fuligines ingenerentur.

88 Cur,ubi non tantis uiribus agit calor,nullae, aut multò pauciores fuligines fiunt.

89 Cur cineres fiant.

90 Cur nec materiae, rerúmq. ſimilitudo,nec caloris aequabilitas uera,ente in ullo concedi,haberíue poteſt.

91 Cur marina aqua,ſi craſſior fontanâ,calidior tamen apparet.

92 Cur, ſi omnes gemmae e fluoribus fiunt, tenuiores multò ſunt aliae, & perſpicuae,at non albae tamen: contrà,alia alba, & non perſpicua.

93 Cur uuarum ſucci nihil ampliùs concocti,albi futuri; diutiùs uerò cum propriis corticibus concocti, punicei fiunt.

94 Cur plantarum germina enaſcentia alba omnia, uiridia poſtea fiant.

95 Cur radices eorum perpetuò albae remanent.

96 Cur,cùm a ſemine conſtituta oſſa teneas,non gelato eo,a frigore dura apparent.

97 Cur fluores, e quibus metalla fiunt, nequaquam a frigore, ſed a calore omnino concreuiſſe uideri debent.

98 Cur metalla,quantumuis ſoluta,per ſe rurſus concreſcunt.

99 Cur aqua gelata,a calore ſoluta,per ſe minimè concreſcit.

100 Cur,quae a calore duritiem adſumunt,inaequabilia,durioráq. fieri uidentur.

Cur

101 Cur animalia,& plantae ab uniformi, & perblando calore, e materia ualde diſſimilari,compoſita uideri debent.

102 Cur quaecumque generantur,a ſimili generari,ratio ab Ariſtotele numquam adſignari poſſe uidetur.

103 Cur neque ſatis eorum, quae e ſemine conſtituuntur, ratio ab ullo antiquorum,praeſertim Ariſtotele eſt explicata.

104 Cur non ea tantùm a ſimili conſtituta uideri debent, quae eandem conſtituentibus externam ſpeciem nacta ſunt; ſed ea itidem,quae ſpecie quidem diuerſa, diſſimiliq.

105 Cur quae a ſole conſtituta ſunt,a ſimili facta uideri debent, & tamen penitus Soli ſimilia,cognatáq. non ſunt.

106 Cur quae e ſemine fiunt,cùm non e ſingulis corporis partibus id proueniat,& nequaquam iis praeditus ſit partibus,quibus, quae ex eo conſtituuntur animalia, donata uidentur;a ſimili tamen facta,manifeſtè uideri poſſunt.

107 Cur ignis,qui motu,& durorum corporum adtritu fit,a ſimili fieri uideri debet.

108 Cur quod a propria cuiuſuis factum eſt operatione, ab eiuſdem ſubſtantia factum uideri debet.

109 Cur primorum corporum alterum in altero contineri oportuit, & ſphaericū Mundum factum,non in longum extendi,di rectúmq., & in altera ipſius parte Caelum locari, Terram in altera.

110 Cur Caelum non iiſdem uniuerſum, nec magnis donari uiribus oportuit.

111 Cur Caelum certis tantùm collectum, & robuſtiùs factum in locis.

112 Cur unico diſtinguendum fuit ſole,& ſtellis reliquis.

113 Cur ab Aſtrologis duplex omnibus, & Soli ante omnes dandus fuit motus,uelociſſimus alter, tardior pigriórq. alter.

114 Cur Caelum ſibi ipſi copulatum, unitúmq. & unum omnino eſſe non oportuit.

115 Cur naturae agentes proprii boni, & propriae conſeruationis;& proprii mali propriaéq. deſtructionis ſenſum, & faculta

tem

tem inſuper,ſtudiúmq.,quo auerſari hoc,ſectari illud queant; habere uideri debent.

116 Cur & ipſe per ſe calor,& frigus ipſum per ſe, ubi robuſtiùs aduenit alterum, ſeſe intro recipere,& colligere, & uires propterea ſumere.

117 Cur ſenſu donata ſint entia oportet omnia.

118 Cur plurima quaedam aufugere,& deferri ad quaedam, & recedentia inſuper ſectari uideas.

119 Cur propriae interdum naturae quaedam entia uim inferant oportet.

120 Cur calori exquiſitior ſenſus,quàm frigori.

121 Cur furentes,& iracundi calidiores,graues uerò,& pigri cõtrà, frigidiores.

122 Cur ſenilis ſpiritus,quae odoratu percipit, multò exquiſitiùs ſentit.

123 Cur ualidas,& uigentes caloris,frigoríſq.uires animal percipere in quauis corporis parte, languentes uerò eaſdem, & ueluti ſtertentes demortuáſq. uix in una.

124 Cur odores,& lux in ſpiritum agere non poſſunt, ſed ad ipſum ferantur oportet.

125 Cur entia reliqua proprias ut percipiant paſſiones,foramina eis non ſunt tegumenti conceſſa.

126 Cur aeternum utrumque agens principium uideri poteſt.

127 Cur uniuerſae materiae, & cuilibet eius portioni formas omnes,qualitatéſq. ineſſe potentia,actu tamen ſemper unã. ridiculum eſt, & rem dicere, quam nulla concipere queas imaginatione.

128 Cur non omnino propria operatio entium cenſenda eſt, quam uel entium partes a propria abſtractae uniuerſitate, uel uniuerſitates etiam ipſae,at a proprio loco,propriáq. operentur dimota natura.

129 Cur ignis aequè omnibus ſeruari,& uiuificari,accendíq.uidetur omnibus motibus.

130 Cur non,ſi rectus modò,& ad ſuperna proprius ſit, natura-

líſq.

líſq., reliquí uerò alieni,contrariiq.aut diuerſi.

131 Cur omnibus,quod circumfertur corpus, motibus moueri aptum,ſolo circulari mouetur, & circulari ſolo moueri gaudet.

132 Cur,ſi ignis immobilitate,in proprio gauderet loco, minimè tanto ordine, tantáq. a Caelo uolueretur uelocitate.

133 Cur Terra immobilis uideri debet.

134 Cur quod Terrae partes ui moueri uidentur, nec Terra ipſa, nec ipſae etiam partes natura moueri uideri debent.

135 Cur quae in proprio loco natura quieſcere, & immobilia eſſe uidentur,ſponte etiam ſua ad illum deferri ui ſa, non proprio,& naturali motu deferri uideri debent.

136 Cur Terrae partes a proprio loco, & a propria abſtractae uniuerſitate, ſponte delabuntur ſua.

137 Cur eò uelociùs,quò maiores,& quò proprio loco propinquiores factae.

138 Cur uel propria immobile natura ferrum,uel motu ad medium gaudens,nihilo quàm Terra,minùs,ad ſuperpoſitum magnetem, ſponte ſua aſcendit.

139 Cur aqua,& terreſtria quaeuis ferè & ipſa abſtractũ, aſcendentẽmq. ſectantur aërem.

140 Cur in ſublimi manſio, & ſuſtentatio quaedam motum omnem praecedere uidetur, at contrà, ſeſe ſuſtinendi impotentia, immobilitatem ſubſequi.

141 Cur ignis ipſe,& ipſae etiam flammae in craſſiuſculis accenſae rebus,deorſum delabuntur omnes.

142 Cur,cùm Terra ueluti in ſublimi ſuſtineatur,moueri poſſe non dicitur.

143 Cur naturalis ille exiſtimandus tantùm motus,propriúsq., qui perpetuò idem, nihílq. uel remittitur, uel concitatur umquam.

144 Cur quae aſſiduè illum motum concitant, non natura moueri uideri debent.

145 Cur quod quidam aiunt,grauium ad inferna motum, ideo aſſi-

aſſiduè magis concitari,quòd ſimili,cognataéq. Terrae proximior factus lapis,propriae naturae,& propriae etiam grauitati,quibus ab alieno loco ueluti exutus fuerat,reſtituitur; abſurdum eſſe putandum.

146 Cur quod alii dicunt;quòd ſcilicet minor ſubſit aër, & qui ita que findi posſit;falſum itidem.

147 Cur abſurda itidem,& uana omnino eorum ratio eſt,qui lapidis delapſum asſiduè magis concitari ponunt, quòd asſiduè a maiori aëris copia propellatur,deiiciatúrq.

148 Cur non propterea orbes,ſtellásq. igneas ponendas non eſſe,quòd,ſi tanta mole exſuperet ignis,reliqua omnia corrumpat,occupétq.

149 Cur ſtellarum,quae currere uidentur,uelocitas, & Solis albedo,non igneum Ariſtoteli Caelum oſtendentia, potiùs igneum oſtendant.

150 Cur ſtellae,quae currere uidentur,nec perpetuò, nec ſemper luceant.

151 Cur ſtellae ipſae ſemper luceant,& perpetuó.

152 Cur igneum eſſe Caelum, ſenſus manifeſtat.

153 Cur Caelum natura calidum.

154 Cur nulla alia a calore, uel frigore ſubſtantia entibus indenda.

155 Cur non ob id calorem ſubſtantiam non eſſe, quòd, accidentium more, nonnullis accedit, & ab iis recedit nihil immutatis.

156 Cur calorem,& frigus non propterea ſubſtantias non eſſe, quòd mutuò ſibi ipſis opponantur.

157 Cur formae intendantur oportet, ac remittantur uel Ariſtoteli.

158 Cur eaedem magis,& minus recipiant.

159 Cur eiuſdem ſpeciei animalia,ſuae formae intenſionem,remisſionémq.accipere fatendum.

160 Cur organi ineptiam Peripatetici cauſſari in hac re non poſſunt.

161 Cur iidem, nec materiae ſeorſum incuſare poſſunt maligni tatem.

162 Cur uerè exſiſtentes, & materiae immerſas formas ſub ſenſum cadere, & ſenſu percipi, Peripateticis negare non licet, non ſolùm omnibus.

163 Cur unica ſatis uiſa oppoſitio eſt, ad rerũ generationem, ne que alia addenda eſſe.

164 Cur nobilioris contrarii loco forma Ariſtoteli poſita, ignobilioris priuatio.

165 Cur fieri non poteſt, ut uel rerum diuerſitatis mutuaéue omnium in omnia inuerſionis, uel generationis omnino, atque interitus cauſſam afferre poſſit, qui duplex non afferat contrarium, & ens utrumque.

166 Cur ſi, quattuor poſitis, duae erant contrarietates, utriuſque ſeparatim contrarietates naturam quandam mediam eſſe oportebit, ſuperuacanea altera contrarietas erit.

167 Cur altera agentium oppoſitio, ad primorum corporum cõſtitutionem Ariſtoteli allata eſt.

168 Cur cùm ſol plantas quaſdam, & quaedam etiam animalia, non, niſi e Terra aquis madefacta educat, & animalia ut ſeruentur, & aquis, quas hauriant, & aëre quem inſpirent, opus habeant, non propterea prima ea corpora ponenda ſint.

169 Cur nec ſi ſiccis interdum humida apponens, affingénsq., humidiora illa facit, propterea uel humiditas agere, uel ſiccitas, uideri debuit Hippocrati.

170 Cur nec calor, nec frigus propterea imminui uideri poteſt, quòd alteri alterum commiſceatur.

171 Cur neque & humiditas, & ſiccitas & caloris, & frigoris, utraque utriuſque materia uideri Ariſtoteli potuit.

172 Cur cùm Terra quid exhauriendo, inbibendóq. exſiccat, & aqua quid ſubeundo, cuíue ſe indendo, humefacit; nec hoc tamen humefacere eſt, nec exſiccare illud.

173 Cur lõgè humidiſſimus aër Ariſtoteli nihil a ſole calefactus,

uel

uel glaciem non liquefacit,uel ipſam etiam niuem.

174 Cur aqua modò eáq.infuſa,immiſtáq., nitrum uidelicet, & ſal, & ſi quae talia exſiſtunt,liquefacit.

175 Cur mel in frigidam coniectum, & concretum,ſpiſſatúmq. ab illa uidetur.

176 Cur lateres fornacibus ſuperpoſitos ſoluit tandem ualens, & diuturnus calor,& cineres itidem,lapidésq.liquefacit,& in uapores etiam adtenuat.

177 Cur alienorum diſgregatiuus eſt calor,ſimilium uerò congregatiuus.

178 Cur non omnia a calore ſecernuntur;non ſi quidē pix a cera,ſed illi immiſcetur magis.

179 Cur quibus humiditas multa,calor ineſt exiguus;cuiuſmodi aqua eſt,& quae aquea ſunt,non penitus Ariſtoteli exſiccā tur,ſed concreſcunt tantúm.

180 Cur nullo pacto prima corpora ſibi ipſis contigua poni poſſunt.

181 Cur mare,aquae uniuerſitas,& elementum Ariſtoteli uidetur,& uideri omnino debet.

182 Cur mare non propterea craſſum,ſalsúmq.quòd tenuioribus,dulcioribúsq.ſui partibus a ſole ſpoliatum ſit, & calida, ſiccáq.exhalatione commiſtum.

183 Cur non,ſi ad aquarum generationem conſpiſſatio ſola ſatis non ſit,frigore etiam opus ſit.

184 Cur e floribus,herbíſq.odoratae eliciuntur aquae.

185 Cur balneorum laquearia aqua madere uideantur.

186 Cur uaſa quaecumque,fumum emittentibus ſuperpoſita rebus,madere aqua uideas.

187 Cur,& e quibus,e naribus diffluens, humor componi uidetur.

188 Cur ubi montes oppoſiti,pluuius ibi aër, caliginosúsq., & ſub quo madefias ſemper.

189 Cur ad Arabiae mōtes,ſub ardētiſſimo etiā,maximéq. ſere no Caelo,repentinae,longéq.craſſiſſimae fiant pluuiae.

190 Cur non ros modò nequaquam in ualde ſublimi fit loco; ſed pluuiae multae, aeſtiuae praeſertim, & quae craſſiores uidentur Ariſtoteli, & repentinae etiam, ac impetuoſae.

191 Cur, ſi e Terra, frigida quidem ipſa, aquarum conſtitutio eſt, non dubitandum ne ſummè frigidae, nec frigidae omnino ſint ipſae.

192 Cur aqua linguam non conſtringit quidquam; ſed uel dilatat, uel nihil immutat omnino.

193 Cur frigida non uideatur aqua, quòd contacta plerumque talis ſentitur.

194 Cur nec itidem, cùm epota, immoderatum interdum in animalium corporibus calorem reprimat, retundátq., & proprium etiam imminuat.

195 Cur copioſa in ignem iniecta, ipſum ſuffocat.

196 Cur in bitumine accenſae flammae, nequaquam ab infuſa aqua opprimi, ſed nutriri potiùs uidentur.

197 Cur incendia ſumma nec ab infuſis aquis ullis, ſed a ſuppoſita ſola extinguuntur Terra.

198 Cur aquam frigus in glaciem inuertit, cryſtallúmq.

199 Cur aqua motu ſeruari uidetur, & corrumpi ab immobilitate.

200 Cur aqua, ignis pabulum, Peripateticis dicitur.

201 Cur a calore ſummo, & ab eodem omnino, a quo ignis, aërem Ariſtoteli conſtitui uideri debet.

202 Cur humiditatis loco magis appoſitè tenuitas, & pro ſiccitate craſſities ponenda.

203 Cur non ſolùm nobis; ſed etiam Ariſtoteli ipſi, ignis omnium humidiſſimus uideri debet.

204 Cur aër aqua humidior Ariſtoteli etiam uidetur.

205 Cur cedere quaedam, & mollia eſſe, obniti alia, & dura uideantur, & qua cauſſa.

206 Cur ſi quid humidum ſit, quid ſiccum, tactu dignoſcendum.

207 Cur aſcendens noſter ignis diffundi non uidetur.

208 Cur ueluti in Pyramidem coire.

Cur

209 Cur ſiccus ignis neutiquam uideri debet.
210 Cur humida magis fortè, quàm ſicca ſibi ipſis coëunt, & a ſe ipſis ſegregari exhorrent, auerſantúrq.
211 Cur igni figura Pyramidalis minimè ſit danda; ſed potiùs ſphaerica.
212 Cur Terrae partibus magis Ariſtoteli proprius Terrae locus uidetur, quàm Terrae uniuerſitas.
213 Cur falsò Terrae, atque igni commune praebens Ariſtoteles principium, rectè tamen utrique principatum tribuit.
214 Cur ignis nullus ab aëre inuerti uideri poteſt.
215 Cur Terra itidem nihil omnino ab aëre pati uidetur.
216 Cur neque aquam, uel ſuccum omnino ullum in propriam agere naturam uidetur aër.
217 Cur ignem aqua in aquam agere, frigus nimirum illi indere, & craſſiuſculum facere uiſa eſt numquam.
218 Cur minùs etiam Terram aqua inuertit.
219 Cur neque aërem inuertendi potens aqua uideri poteſt.
220 Cur nuſquam ex igne, & aqua Terram uideas conſtitui, neque ex aëre, Terráq. ignem.
221 Cur ex igne, & aqua aër, & ex aëre, & Terra aqua potiús.
222 Cur ſingulis aliis corporibus, primorum corporum omniū naturas omnes ſimul indere, falſum.
223 Cur non, quòd ſecundorum corporum partes ſingulae in ſingula prima corpora inuerti poſſunt; propterea haec illis ineſſe declaratum Ariſtoteli uideri poteſt.
224 Cur, ſi ex unica re conſtituta entia, & non e primis omnibus corporibus; in res tamen corrumpi poſſunt, quae illis ſingulis ſimiles uideri queant.
225 Cur quaedam humore effluente diſrumpi uidentur.
226 Cur eadem non a calore quouis concidunt, dilabuntúrq. ſed a robuſto tantùm, uehementérq. agente.
227 Cur eadem a moderato, & a magno etiam, at languidè primò agente, uel omni ſpoliata humiditate, nihil diſſolui uidentur;

tur;

tur;ſed longè duriora.

228 Cur quibuſdam admiſta, admiſcetur, coítq. aqua illis, & unum illis facta, ueluti uiſcus, & gluten quoddam ſit.

229 Cur, & ſi aliquas ignis partes a Caeli motu commotas, deuolui, & deiici, detur Ariſtoteli; non tamen ut ad Terram delabantur, dari poteſt.

230 Cur nec a Caeli motu ad maris fundum, uel profundiores Terrae partes deiici ignis uideri debet.

231 Cur nec ſtellarum ui, ac uirtute.

232 Cur nec illarum uoluntate.

233 Cur ſiccitatem non frigoris modò, ſed caloris itidem eſſe limam, falſum.

234 Cur efficientes cauſſae iis, quae formae, & iis itidem, quae finis ſunt, eaedem in naturalibus uideri debent.

235 Cur, cùm quaecumque conſtituta ſunt, corrumpi, interiréq. uideantur, pati ipſum principium agens, manifeſtant.

236 Cur utrumque principium agens obliquae lationi attribui non poteſt, ut Ariſtoteles.

237 Cur falſum, ſolem accedentem, generationis; recedentem uerò corruptionis cauſſam, dicere.

238 Cur quò magis ſol recedit, eò etiam generare magis uideri debet.

239 Cur ubi diu directus imminet ſol, nullus ibi, aut perrarus emanat fons.

240 Cur item planta nulla exoritur, quae paſſim in temperatis fit regionibus.

241 Cur ſole directo non areat aequinoctialis regio; quin temperata, & beata appareat plaga.

242 Cur alia plaga, quae non longe ab illa abeſt, & quae quaſi media eſt, temperata.

243 Cur areant omnia, ſqualeántq. ultra tropicum.

244 Cur quae apud nos contrita incaleſcunt, ſolida ſint o-

Cur

portet.

245 Cur ſublunaris aër a ſole incaleſcere uideri non debet, quòd ab eo conteratur.

246 Cur aër, uel anguſta incluſus in re, & quantumuis contuſa ea, conuerberatáq.; calorem tamen adſumere nullum uidetur.

247 Cur ut ſol, ignis partes detrudat, & ad nos uſque deiaculetur, & hoc pacto aërem accendat, falſum uideri debet.

248 Cur ſagittae per aërem delatae, ab ipſo priùs calefacto incendi, liquaríue non uideri debent.

249 Cur, & ſi calefieri queat a caeleſtium latione contritus aër, a luna calefiat tamen magis, quàm a ſole.

250 Cur, ea ratione ſublunarem aërem nil cum contingens ſol conterat, qua Torpedo in retibus deprehenſa, piſcatorum manibus torporem infert, falſum uideri debet.

251 Cur, ſi nihil retia torpere uideantur, nil dubitandum, quin Torpedinis actio, qua piſcatorum manus torpent, retibus priùs communicata ſit, atque infixa.

252 Cur ſi ſol aërem minimè conterat; at uires tamen, & quaſi robur ſuppoſitae orbium parti ſubminiſtret, & ueluti denſitatem communicet, figmentum uideri debet.

253 Cur calor in meridionalibus terris longè, quàm in borealibus, & per aeſtatem, quàm per hiemem, & ſole medium Caelum tenente, quàm uel exoriente, uel occidente.

254 Cur itidem in aëre craſsiore, quàm in tenuiore.

255 Cur in planis, atque humilioribus terris magis, quàm in adcliuibus, editísq.

256 Cur & in concauis, quàm in planis.

257 Cur & in ſolidis, denſísq., quam in apertis, laxísq.

Cur

258 Cur & in aequabili, tranquillóq. mari magis quàm in fluctuante eo agitatóq.

259 Cur magnus itidem in lacubus, ſtagníſq.

260 Cur ſummus ubi denſum quid, & quod lux permeare minimè poſsit, luci opponitur.

261 Cur & eò amplius, ſi id leue ſit, terſúmq., & concauum.

262 Cur & nihilo fortè minùs, ubi ſolida quaedam, rotundáq. pertranſit lux.

263 Cur non propterea obliquus, directúſq. dicitur, aut uideri poteſt ſol, quòd alia e parte, rectà agat, non rectà ex alia.

264 Cur lux, quamuis rem ſubiens, non ei ut propriae haerere uideri debet.

265 Cur quae e ſpeculis concauis reſilit lux, adeò fit robuſta.

266 Cur uitrum, & aquam permeans lux, illa quidem debiliter calefaciat, at ualentiſsimè quae adtingit, elapſa ex illis.

267 Cur non aeque calefiant, quae ſol non colluſtrat, àc quae colluſtrat.

268 Cur ſi motus proprius caloris, & ſummè ignem oblectat, ſeruátq. ei nec inhaerens, nec illum perficere uideri poteſt.

269 Cur ſi calor a non calido motu fieri poteſt, eius exemplo a non calida luce calorem fieri poſſe, non ſit uerum.

270 Cur qui irritari a reflexione lucem, & irritatam, calefacien di uires adſumere adſerunt, falſum.

271 Cur aërem calore a luce donari, quòd tenuitate, proprio caloris ſubiecto, donetur, adſerere, falſum.

272 Cur lucem Solis propriam eſſe, ueluti & ignis.

273 Cur, ſi ſummus in ſole calor uiget, lucem non explicet omnem.

274 Cur, ſi denſus appareat ſol, non ex ſolo componatur igne; ſed e Terra etiam, a qua ſoliditatem habeat, ut Timaeo,

maeo Platoniq. placuit, falſum eſt adſerere.
275 Cur Caelum mouetur.
276 Cur idem circulari moueatur motu.
277 Cur longè fortè orbibus calidior uiſus ſol, minùs fortè uelociùs moueri opus habet.
278 Cur idem Solis, qui orbium eſt, calor omnino uideri debet.
279 Cur & ubi ſol ipſe per ſe, & longè quidem rapidiſſimo circumuolui uidetur motu.
280 Cur luna non circumuoluitur.
281 Cur, animalium totorum motus exemplo, ſimplicia, ac ſimilaria quae ſunt, ab alio ab ipſis diſtincto ſeparatóq. moueri, declarare non licet.
282 Cur ignis, & multò etiam quàm animalium magis, propriùs motus uideri debet.
283 Cur abſurdiſſima, & peruerſa inſuper Ariſtotelis ratio, qua proptérea ignem a ſe ipſo moueri abnegat, quòd motum, ſubſiſtendi facultate praeditus non eſt.
284 Cur quaedam motum ſiſtere uidentur, quaedam numquam.
285 Cur falſus Ariſtoteles, qui uni & mouendi, & a motu ceſſandi principium indat.
286 Cur ignis hic recto ſolo moueri uidetur.
287 Cur & omnibus ipſe moueri poſſe, & omnibus gaudere, & ad cognata delatus, non recto ampliùs, ſed circulari moueri uideri debet.
288 Cur animalium ſpiritus multis mouetur, uariiſq. motibus.
289 Cur quàm longiſſimè abeſt, motus ut paſſio uideri poſſit. pro priùs qui exſiſtit, naturaliſq.
290 Cur, & quis motus, paſſio ut ſit, nihil uetat.
291 Cur & locus quae continet ſeruare uidetur.
292 Cur quodlibet, proprium locum appetere, ad eúmq. promptè ferri uidetur.

293 Cur non in aliud actio uideri poteſt motus.

294 Cur mobilia quae ſunt entia, nequaquam efficiens motus ſui, nec faciendi omnino in ſe ipſis principium habere, ſed patiendi tantùm, falſum.

295 Cur ratio alterationis, immutationiſq. propria, minimè motui conuenire poteſt.

296 Cur, & in quibus mouere, & moueri idem; deferri uerò, & deferre non item.

297 Cur locus ad entium ſubſtantiam, perfectionémq. nequidquam conferre uideri debet, nec per ſe ab entibus expeti.

298 Cur non, ſi animal ab anima, & corpore, ut e forma, & materia compoſitum ſit, non totum ipſum moueri; ſed eius partes ab una quapiam, & immota ea, declarare umquam poſſit Ariſtoteles.

299 Cur, nec, ſi anima corpori inſit ut nauta naui, illud idem declarare umquam ualebit.

300 Cur, ſi finitum cùm ſit Caelum, infinito ſit tempore, & a motu ceſſet numquam.

301 Cur falsò Ariſtoteli, ſuiſq. animatum uiſum eſt Caelum.

302 Cur non e duplici ſubſtantia Caelum, & ex immobili altera, ueluti animalia, compoſitum uideri debet.

303 Cur Caelum ſpiritus ſubſtantiae quàm ſimillimum.

304 Cur eo moueri Caelum, quo animalium corpora mouentur a ſeparata, immotáq. ſubſtantia, ne ipſi itidem Ariſtoteli placere poteſt.

305 Cur qualecumque exſiſtat Caelum, minimè tamen, animae ritu, ob ullius uel appetitum, uel odium moueri uideri poteſt.

306 Cur falsò Caeli motus cauſſam efficientem, & finalem inquiſierunt Peripatetici.

307 Cur non moueri Terram, quòd bonum conſequi non poſſit, abſurdum.

PRO-

PROBLEMATA

DE SOMNO.

308 CVR homo, dum ſomno detinetur, ueluti demortuus apparet, ſenſu omni, omníq. externo deſtitutus motu.

309 Cur uel dum dormit, a paullò uehementiori contactu, ſonóq., & paucis omnino dormiens horis, per ſe expergeſit, & ueluti reuiuiſcit, ſenſu reſtitutus, motúq.

310 Cur & qui dormientibus, internis in partibus fiunt motus; pulſus nimirum; in ſomni quidem initio (ſi Galeno credimus) minores fiunt, lánguidioresq. tum etiam & tardiores, rarioréſq.; poſtea uerò tarditatem pedetentim augent, & raritaté.

311 Cur praeſertim a cibo, ac maiores fiunt, uehementioréſq.

312 Cur deinde ſi diuturnior fiat ſomnus, ad remiſſionem, & paruitatem redeunt, tarditatem, & raritatem retinent.

313 Cur ubi ſomnus ceſſat, eueſtigio magni, uehementes, celeres, crebríq. fiunt, & cum quadam etiam uibratione.

314 Cur mox mediocritatem adſequuntur.

315 Cur ſomni itidem initio externae corporis partes frigent omnes.

316 Cur facies liuidiores, decoloréſq., & pallidiores fiunt.

317 Cur deinde ſomno progrediente & partes incaleſcunt, & facies propriam ſpeciem recipiunt.

318 Cur concoctiones omnes, digeſtionéſq. praeſtantiùs in ſomno, quàm in uigilia fiunt.

319 Cur & profundis quidem in ſomnis, inſomnia aut non fiunt omnino, aut ualde confuſa, interruptáq. fiunt.

320 Cur in fine ſomni multa, benéq. diſtincta.

321 Cur ſint qui, dum dormiunt, loquantur quidem, moueantúrq., & nullam dictorum, factorúmq. memoriam retineant.

322 Cur labores uehementes, diuturniq. motus ſomnum facere uidentur.

323 Cur & ira.
324 Cur laetitia.
325 Cur ſpes.
326 Cur uenus.
327 Cur & inedia, uigiliáq.
328 Cur & nimii, uel uaporoſi flatus, lentíq. cibi.
329 Cur potiones nimiae, uel exiguae, at flatulentae.
330 Cur febrium acceſſiones.
331 Cur cogitatio.
332 Cur item lectio.
333 Cur triſtitia, & timor.
334 Cur quilibet lenis, iucundúsq. ſonus.
335 Cur & lenes titillationes, contrectationes, frictiones, leuísq. agitatio, & motus denique lenis, blandúsq. omnis, & circularis itidem.
336 Cur tenebrae.
337 Cur ſilentium.
338 Cur denique & ipſa etiam uoluntas.
339 Cur cerebrum praeterea uel confuſum, uel tumefactum, uel craſſis, frigidísq. oppletum uaporibus, & magis etiam humoribus.
340 Cur pluuiae, atque hiems.
341 Cur ſomniculoſi, qui frigidis laborant morbis, capitis praeſertim, cerebríq.
342 Cur & iidem, qui paluſtria incolant loca.
343 Cur pueri.
344 Cur feminae diu ſomno detinentur.
345 Cur contrà, inſomnes calido homines corpore.
346 Cur qui calidis laborant morbis.
347 Cur & qui calidas, ſiccásq. incolunt terras.
348 Cur & ſenes.
349 Cur animalium ſpiritus ſummè ſentiens, ſummèq. mobilis, & ſummè motu oblectari uidetur.
350 Cur animalis ſpiritus a ſonis mirifica afficitur uoluptate.

351 Cur qui, ſpiritus portioni ubiuis exſiſtenti datur motus, ad uniuerſum is ſpiritum, quacumque in parte exſiſtentem, deferri uideri debet.

352 Cur aëri per nares ad cerebri uentriculos patens facta eſt uia.

353 Cur itidem & uaporibus per oeſophagum.

354 Cur animi deliquia fiant.

355 Cur externae corporis partes calét in laetitia, rubéntq. oēs.

356 Cur & non oculi in laetitia modò grādiores, multóq. etiam ſplēdidiores, & magis uiui apparēt, ſed os etiā ipsū uniuerſum.

357 Cur in triſtitia contrà, timoréq. frigent, albéntq. externae partes, & oculi minimi, atque obſcuri, languidíq., & os itidem imminutum apparet, & ueluti demortuum.

358 Cur ſomnus animalibus tributus; & quare Ariſt. & Galeni ſententia reprobata.

359 Cur ſi ſpiritus ſui natura mobilis, & a motu robur ſumere uideri debet, motu ipſo defatigetur imminuatúrq.

360 Cur pulſatio, ac reſpiratio animalibus tributa eſt; falſa tum Ariſtot. tū Galeni de pulſus, & reſpirationis uſu uiſa ſentētia.

361 Cur imperfectéq., prauéq. ſomni cauſſas explicatas fuiſſe ab Ariſtotele uideri debet.

362 Cur ſomnū facultatis a cerebro emanātis, & caloris influētis abſceſſu fieri, ut Galeno, aliiſq. placuit, falſum uideri debet.

HEBDOMAS.

363 Cur Ariſtoteles, ſi in numeris nihil eſt momenti, partus ſeptimo, ac nono menſe uiuunt, octauo numquam.

364 Cur ſeptem planetae, nouem orbes.

365 Cur illiorum ad hominis longitudinem ratio ſeptuplex.

356 Cur dies ſeptimus inediā necat.

367 Cur lunae mirabiles cōuerſiones ſeptenariis omnino cōſtāt.

368 Cur ſeptem neruorum paria.

369 Cur Philomela ſeptē dies, totidémq. noctes aſſiduè nouem diſcrimina uocum ingeminat.

370 Cur ſapiētiſſimus Moyſes, & prophetae omnia paene oracu

la

la ſeptenariis concluſerunt. Celebritates ſeptimo die, ſeptima hebdomada, ſeptimo menſe indictae: ſeptimo anno agrorum quies, ac ſeruorum manumiſſio.

371 Cur poſt annum ſepties ſeptimum a Deo optimo max. Patribus indictus eſt magnus Iubileus.[a] qui in hoc anno celebratur, ſedente pontifice maximo, beatiſſimóq. Gregorio XIII.

a Leu.25.

372 Cur denique ſeptenarius euripi fluxus, ac refluxus, ARISTOTELEM ad furorem, uel, ut alii, ad praecipitium adegit?

Quia non ceperat ARISTOTELES euripum
Euripus ARISTOTELEM dicitur cepiſſe.

ORATIONES TRES,

TRIBVS ILLIS DIEBVS HABITAE A GASPARE ZENVCHINO,

CVM HAS ANTONII PERSII POSITIONES TVTARETVR.

ORATIO PRIMA.

MAGNI intereſſe, ſemper exiſtimaui (Auditores praeſtantiſſimi) illum, qui ſuum animum ad aliquod ſtudiũ adiunxit, ut ad quem ſibi ſtatuit, ſapientiae gradũ perueniret, quo ingenio, quáue mente id faceret, omnium optimè, primúmq. cognoſcere & contemplari. quod cùm is facere neglexerit, quid in vita laudabile ſit, quid item opus facto uideri poſſit, ignorare ſe fateatur neceſſe erit. Sicuti enim permultos excellentes ingenio, ac doctrina viros, litterarum ſtudia exercuiſſe, litterae, quas uel ipſi, uel de ipſis alii, poſteritatis memoriae conſignarunt, abunde declarant: ſic quoque illos partim ex uitae ſuae curſu, partim autem ex ore, uel ſcriptis etiam ſuis, non unam eandémue ob cauſſam ad humanarum, diuinarúmq. rerum cognitionem ſe contuliſſe, intelligimus. quoſdam enim litteras coluiſſe accepimus, propter actionum, quae ſine his frigent, paenéq. exanimes degunt, operaepretium quoddam; eoſdémq. ſi, omiſſis iis, opibus, amicis, honoribus, imperiiſq. florere ſe poſſe nouiſſent, ne ſummis quidem eas digitis contacturos fuiſſe: Alios item cum muſis verſatos, ne amuſi haberentur; auctorum peruoluiſſe ſcripta, libros contriuiſſe, dicta illorum, memoriae mãdauiſſe, quò, dum uiuerẽt, haud inferiores aliis doctrina, dum ad exitum declinarent, uoti ſui compotes deceſſuri ſibi uiderentur; omnia ſe conſecutos exiſtimãtes, quae quidem in homine bona dici poſſunt, cùm aliorum ſcripta quid ſibi uellent, intellexerunt, uerâne, an falſa eſſent, nihil alio qui curaturi: Fuiſſe item alios, quorum ad virtutem excolendam

non praemiis incenſa cupiditas; ad cognitionem ſcientiarum con ſequendam, non admirationi ceteris exſiſtendi ſpe, uel inferiores aequalibus viuendi, inuidia perculſus animus fuit; verùm quia ſeſe homines eſſe cognorunt, hoc eſt, animal illud ſpectabile, cui cum Deo, rationis eſt ſocietas; quíq. cùm ad hunc Mundum contemplā dum orti ſint (vt inquit Cicero) ſemper in promptu habere debeāt, quātùm natura hominis pecudibus, reliquiſq. beſtiis antecellat (Il lae enim nihil ſentiunt, niſi uoluptatem, ad eámq. ferūtur toto impetu: hominis autem mens diſcendo alitur, & cogitando ſemper aliquid aut inquirit, aut agit, videndíq. aut audiendi delectatione ducitur) debere ſe diſpicere animaduerterūt, & ſentire quid ſimus, & quid ab animalibus ceteris differamus, eáq. tum inſequi incipere, ad quae nati ſumus. Cū enim ab illis, hoc uno, plurimùm diſcre pemus, quòd rationem habeamus a natura menti datam, mētémq. & acrem, & vigentem, celerriméq. multa ſimul agitantem, & (ut itá dicam) ſagacem, & quae cauſſas rerum, & conſecutiones uideat, & ſimilitudines transferat, & diſiuncta coniungat, & cum praeſentibus futura copulet, omnémq. complectatur uitae conſequentis ſtatum: Cúmq. eadem natura cupiditatem ingenuerit, ueri inueniendi (eſt enim naturā ſic generata uis hominis, ut ad omnē veritatem percipiendam facta uideatur) his initiis ducti, omnia uera diligere, ideſt, fidelia, ſimplicia, conſtantia; tum uana, falſa, fallentia odiſſe debemus. Tales igitur in eam curam, & cogitationem omni diligē tia, & ſtudio incubuerunt, ut quàm multa diſcerent, & fideliter, & verè cognoſcerent: & non tam aliorum induſtriā in ſcribendis reb. admirarentur, quàm illarū ueritatem amplecterentur: in quo laus omnis, a nobis exactae uitae conſiſteret, cuiúſq. maior cumulus fie ri nuſquam poſſet ab hominibus. Quarum cogitationum (cùm eſſe ſolam aliquam atque unicam neceſſe ſit, quae excellat, & quae aliis dominetur) quae praeclarior atque praeſtantior, hoc eſt, quae dignior homine uideatur, ſi me roget aliquis; illam certè, reſponde bo, quam ſequor; quae cuncta mea cōſilia moderatur, actionúmq. mearum unica dux eſt, & gubernatrix: in cuius manu denique tota conſiſtit ratio meae, ac moderatio uitae: illam, inquam, mihi uideri inter omnes alias familiam ducere; méq. ita exiſtimare, praeter

ceteras

ceteras mirificis laudibus eſſe ferendam: probent modò alii, amplectantur,foueant quidquid animo ſuo collibitũ fuerit. me quae diu habuit uolũtas,& mens erga ſtudia litterarum,eadem nunc habet,habebítq. quoad uiuam,dum non aliam hac laudabiliorem inueniri compercro,ut ad illam rurſum,iſtac relicta;meo functus officio;conuertam animum,ad quam omnium laudabiliſſima ratio me traduxit. Quae ſit autem,& qualis iſta cogitatio,quae mihi complacita eſt,de tribus illis,quas antè propoſui, nunc dabo paucis. Primùm autem quaeram a uobis,an cuiquam ueſtrum eſt dubium, ſupremae gloriae fructum homines apud omnes aetates, nationéſq. retuliſſe, cùm hi ſuum munus lautè, ac ſapienter adminiſtrarunt? Mihi quidem ſic eſt ſententia, cùm quiſque id,quod ſui eſt officii, ſtrenuè exſequitur, omne tulit punctum: operámq. ſuam cum maiori fruge collocare nec debuit, nec uerò umquam potuit: Noſtris autem in animis a natura ipſa quaedam inſita fuiſſe cupiditatis ſciẽdi,ſemina,eáq. igniculis fota quibuſdam,& aculeis armata, ac circumſepta undique; quò animum noſtrum perpetuo ſtimulo ſollicitum redderẽt,ad eorum,qui praeſtanti doctrina ſibi nomẽ immortale pepererunt,aemulandam diligentiam,laboréſq. ſubeundos in exquirendis,ac perueſtigandis his,quae poſita ſunt in induſtria, in geniiq. ope,corporíſq. vigiliis comparantur;quot quot ipſa, cuius adipiſci cognitionem auemus,rerum faciens obtulerit; nec uiri ſapientiſſimi dubitarunt,& res ipſa, diéſq., qua rerum humanarum conſilia,actiones,operationes, & illarum exitus ex occulto in apertum producuntur,atque produntur,optimè declarant. Quòd ſi aliquis ita ſe comparet,ut ea,quae maximi homines in uſum poſteritatis explicarũt,attentè perdiſcat,memoriaéq. ſedulò, diligẽtérq. committat,ſimul uſque eò cogitatione,ingenióq. procedat,ut explicando multa,quae latent abſtruſa, atque abdita in immenſitate naturae,quaéq. ueteres ipſi non uiderunt, perſpiciat, obſeruet,atque,olim a natura, hominum cognitioni denegata, ab illorum oculis remota,noſtris, uel nepotum noſtrorum temporibus peruulgata, ipſa non inuita referet natura;cuius dono conſecutus ſit, ut ſua longè ueterum ſollertiae induſtria antecellat, & innumera, quae peccauere illi, ſic eſſe animaduertat, & quae ipſe ingenuè ſentiat,

ueluti meliora, cum aliis communicet; nónne Spartam hunc ſuam humanam, pulcre, & cumulatè ornaſſe, atque etiam exornaſſe confitebimur! Similem ego uiam inſiſtere coepi, de qua ne ueſtigium quidem ſum diſceſſurus, hoc auctore Antonio Perſio, quem imitari, quantum in me eſt, conor noctésq. & dies, an adſequi umquam poſſim, neſcio; uoluntas certè deerit numquam. Quod cùm facio, meum officium facio, ſi conari pergo illa, quae me ratio docuit; ad quae natura impulit, uerae, & immortalis gloriae fructus pellexit, uirésq. ſuas bona, quae mihi fortuna elargita eſt, abunde, diis gratia, ſubminiſtrant. Interim autem uenit in mentem mihi illorum ſtultitiae, qui ſic exiſtimant, atque obſtinatè pronunciant, nullas res ab antiquis ignoratas, nullas item noſtra memoria inuentas, ac perpolitas fuiſſe: immo id genus hominum eſt, qui, pecudum more, ea tantùm, quae pedibus teruntur, quaéq. praeſentia ſunt, intuentur; nihil altum ſuſpiciunt, nihil, niſi quod laudari ſentiunt, laudant; nihil, niſi quod repudiari uident, exagitant; noua nec afferri, nec inuentis addi aliquid, uolunt; alitérq. quàm de magiſtris ſuis acceperunt, pronunciare, religionis iis eſt: de quibus uerè illud dicatur, Ait, aio, negat quis, nego. Ii cùm incidunt in eiuſmodi ingenia hominum, quae largitate, ac benignitate naturae nihil non adſequi, in nullóq. non promouere ualent, quocumque ſe applicent, quaéq. elegantiùs aliquantò, quàm ceteri uulgò ſoleant, de ſcriptis ueterum ſententiam ferre conſueuerũt, heu quàm ringi, atque animo incitari ſolent! quae probra, quae maledicta coniiciunt in id genus, quotidie obſtrepentes, Ne quid nimis: nimiùm enim ſapis, qui doctiſſimum quemque in ius uocare non uereris: Odioſe ceſſa: Víſne tu homuncio philoſophorum ſectas conturbare! Inanem hercle certè operam ſumis: Tua ſine dubio iocularis haec audacia in neruum erũpet denique; & ſexcenta huiuſmodi, quae ſine uehementi dolore nequeo recenſere, in eum uidens locum res atque rationes noſtras rediiſſe, ut addicti placitis, & aliorum dogmatis, intollerabile ſeruitutis iugũ noſtris ceruicib. ſuſtineamus. Verúmne ergo erit, praeclara ingenia, quae, noua excogitando, uel errata aliorum animaduertendo, ſpecioſiſſimos doctrinae fructus produxerunt, ſummae laudis, & gloriae lo

co,haberi ludibrio quorundam factis,ac aliquot,immo plerorum que maleuolentiſſimis obtrectationibus in dubium uenire, ne de uetere ſua,praeclaráq.ſententia depellantur! Nam quae haec eſt inſcitia,cuncta referre ad antiquos homines,noſtris omnia detrahere! quaſi uerò naturam habeamus iratam, noſtráq. condicio ſit longè ueterum condicione deterior. At ego ſic animam induco meum, naturam ſicuti nullum tempus fieri paſſa eſt, in quo omnia omnibus eſſent aperta, atque in illuſtri quodam loco ſita, uerùm indies unicuique aetati ueluti eximium quoddam beneficium dare,quo reliqua tempora caruere, alteri item detrahere quod in aliis aetatibus praecipuum fuit,atque in honore uiguit; Ita quoque nullum tempus uacuum eſſe ſiuiſſe inſigni quodam honore, ac laude praeter cetera.Quod ſi uerum eſt,quid reſtat,niſi porro ut inanes,ac leues,& in ſummo ſint mendacio, qui monſtri ſimile eſſe putant,inueniri aliquem aetate hac noſtra, qui ingenio polleat, & priorum philoſophorum academias,noua gymnaſia erigendo,aequet ſolo,uerioráq.comportando,ſcripta illorum euaneſcere,auctoritatémq.ad paucos recidere, ſit in cauſſa, quò ſolertiam antiquorum, & ſapientiam philoſophorum ſequi noſtram non paſſib. aequis;ut ſic dixerim;ſentiamus, nedum temporibus illis ſuos Platones, & ſuos Ariſtoteles, ſuóſq. Xenocrates inuideamus; naturámq.nobis id gratiae libenter dediſſe credamus, ut in nonnullis ueritatis ſemitā reperiremus, a qua longè antiqui illi delirauiſsēt. Quamquam ſatis uerborum fuiſſe puto de re huiuſmodi illis, qui rectum ſenſum in remp.litterariam numquam depoſuerunt: iis autem,qui uel interruptum, aut aliquorum oppreſſum atque afflictū iniuria habent,paucis aliis,quae dixi,concludam. Conſtare igitur puto uobis uniuerſis(Auditores praeſtantiſſimi)ualde ineptam uideri mihi rationem illorum,atque abſurdam, qui ſic addici in ſeruitutem Ariſtotelis (lubet enim hunc mihi in exemplum aduocare:cuius diſcipulos, Peripateticos appellatos, qui norit, aliorum Praeceptorum in aliis facultatibus aſſeclas optimè norit; cùm in eodem ludo probè inſtructam ad ſeruiendum maximam illorum partem uideā, qui in ceteris diſciplinis operā ſuā conſumpſerunt) ſic mācipio,& uſu fieri Ariſtotelis uelint,ut in unius hominis uolūtate,

tate,ac uerbis tota philoſophia collocata ſit, atque ex unius uiri fortuna cunctae uniuerſorum ordinum, & condicionum fortunae pendeant: quaéq. ſi eueniat ut naufragium faciat, uel extinguatur denique (cur enim id non demus, aliqua temporum iniuria, ut lubrica ſunt humana, ipſius monumentis, quod aliis euénit, cadere poſſe!) de fortunis noſtris iam actum, & conclamatum erit. Eia igitur proferre iam liceat philoſophiae pomerium, ne tam exiguo Ariſtotelicae ſectae ambitu concludamur, aut ulla temporis circũſcriptione placita noſtra terminentur. De me hoc habeo dicere, meam rationem ita ferre, vt nemini addictus ſim: omniúmq. ſententias, auctoritates, & uerba, ſtatim atquè contra rationem parata ſentiam, ex animo (vt Lucretius ait) exputurus. Quòd ſi nimiùm audax uobis fortè uiſus ero, quid mea id! eſto. Mihi certè adhuc ſtat ſententia, dum ad inueniendam, & peruestigandam ueritatem animatus ſum, ſi poterit fieri, ut credant omnes, alias res non agere me, quàm id, quod ab initio ſum profeſſus, illis immortalem hercle gratiam habebo, ac mecum ipſe magnopere laetabor: Sed ſi id; ut eſt hominum quorundam obſtinatus animus ad credendum, non quirit fieri, & ſi dolore afficiar, atque hoc permoleſtè feram, ſino tandem ut me clamitent ſycophantam, omnéſq. inimicos eos habere ſtudentem, qui modò apud ceteros quantiuis pretii ſint, uel fuerint; qui tamen (grauiori enim uerbo uti neceſſe eſt) longè priores partes habent, quàm ipſa ueritas; cuius tenẽdae gratia, ad quos temere nunc habemus, nullum ſanè reſpectum habere deberemus. Illius itaque reuerentia commotus, atque auctoritate fretus, has propoſitiones, quae, Perſii collectae induſtria, lucubrationibúſq., ad diſputandum a me proponuntur, in publico omnium conſpectu exhibui diſcutiendas, perpendendas, examénq. tot clariſſimorum, elegantiſſimorúmq. ingeniorum ſubituras. Cùm autem ego ſola ratione fultus, atque armatus in medium proceſſerim, ſed ea ratione, quae de, ſenſu perceptis rebus proficiſcatur, uos orare uelim, vt eadẽ ratione armati, ſi placet, accedatis; nũquam enim futurum eſt, ut aufugiã dũ uita aderit. Quòd ſi quis alicuius magni uiri ſentẽtiam, in rem ſuam ſibi aduocarit, hanc, in noſtra uoluntate, accipiamus, néene, ſitum erit: alioquin is, quicumque eſt, valeat quàm

poteſt

poteſt,nobiſcum certè non pugnabit. Video me ſuſcepiſſe magnũ fortaſſe onus,& mihi periculoſum; in quo omnes neruos aetatis,induſtriaéq.meae contendere debeam. Fateor. Tantò igitur mihi eritis clementiores,ſi ego illi,quam de me uobis excitarim, opinioni impar ero. Agite ergo praeclara ingenia,quaecũque hic adeſtis, meae,ueſtraéq.periculum factura uirtutis,ad arma cõclamatũ eſt. Veniendum ad manus. Iam-dudum in dubiam ſeruitii,imperiíq. aleam tot & tantorum uirorum itur, praecipuè uerò praeſtãti, ac ſingulari doctrina,tot iam voluentibus annis, clari illuſtriſſimíq. Ariſtotelis: de quo nunc certè uidebimus,an ſedulò dici poſſit id, quod de maximo imperatorum eſt celebratum

Imperium Oceano,famam qui terminet aſtris

Atque hîc finem dicendi facio,ne longa oratione pluſquam ſatis eſt,diem conſumamus. D I. X I.

ORATIO SECVNDA.

HEſterno die(Auditores praeſtantiſſimi)longiori oratione, conſilium noſtrum quod eſſet in ratione diſcendi, ẽnarrandíq.auctores diſciplinarum, non tam leuiter memorauiſſe me,credo,ut illud non tenẽre ſatis probè ualuiſſet is,qui ad ea, quae dixi, animũ adieciſſet ſuũ; qui non adieciſſet,non me leuiter id,uerùm ne dixiſſe quidem, neque uerbum feciſſe ullum,putem. Si cui parum igitur attẽtè in aures acceſſerunt,duobus uerbis concludam nunc, ut quid uoluerim ſciat. Me,ſcilicet,libertatem ingenii requirere in hauriendis atque imbibendis doctrinarum fontibus: omnéſq.ſenſus in conſilium adhibendos,ut id,quod tabella plurium approbarit, ratum & firmũ habeatur;nulla uis,nullus metus noſtris fucum faciat ſenſibus, vt aliter quàm uiderint,iudicent,ſecus quàm iudicauerint, loquantur. Hanc me habere opinionem,eámq.nõ minuiſſe me,neque minuturum umquam,& tum dixi,& redîci nunc uolo. Reſtat ut, cùm de Ariſtotele primùm verba fecerim,de ceteris nunc a me nonnullis habeatur ſermo,de quibus in his diſputationibus quoque mentio facta eſt. Ego cum animò meo ſic reputaui, rationémq. ſubduxi,ſi

xi,ſi meam cauſſam heri comprobauiſſetis, longè minori cum diffi cultate me hodiernam cauſſam obtéturum. nam qui antea pro deo habitus, humani a ſe nihil alienum expertus fuiſſe, eſt declaratus, is, credo, ſatis eſſe potuerit nobis documento, ceteros, qui cum hominibus uixerunt, & uitam ſuam cum morte commutarunt, homines fuiſſe, atque ideo humanae condicioni obnoxios, errare potuiſſe. Cùm autem ea philoſophia, quae de moribus eſt, tractationẽ habeat duplicem, unam de ratione uitae priuatae, quotidianaéq., alteram de illa uita, quae cum aliis uiuitur, quaéq. mutua officia in hominibus contemplatur, eáq. rurſus partes habeat duas, alteram, amicorum communionem, alteram, populorum iure ſociatorum publicam coniunctionem, & legibus, imperiiſq. firmatam, con ſtabilitámq.; illam, quae ad ſingulos, & ad familiaritate, ſeu genere proximos inter ſe, homines adtinet, copioſiſſimè, &; ut vulgus hominum exiſtimat; ueriſſimè in litteras miſit Ariſtoteles: de altera, quae legibus, & iuriſdictione conſtat, & ſi multa; non omnia tamẽ, uerum praecipua quaedam nobis idem artifex impertiuit. Eius autem vultus, facies, corpus, tota denique forma diligentiſsimè ab antiquis Romanis I. Conſultis delineata fuit; ita, ut ſi quae mutila mã cáq. ſub eorum nomine circumferuntur, a nobis integra haberentur, uel nihil, uel certè parum in eo negotio deſiderari poſſet. Romana enim reſp. ſicuti belli gloria cunctas reſpublicas, & imperia regum, populorúmq. longè poſt ſe reliquit, ita, Iuris ciuilis cognitione, ac celebritate, non Athenas ſolùm; quibus iſtius prudentiae debet incunabula; uerùm omnes alias orbis regiones, urbes, prouincias anteceſſit. Nõ mirũ igitur facio, ſi Romanã iuriſprudentiã, vt abſolutiorẽ, & illuſtriorẽ, in ordinẽ adſcitã propoſitionũ, quae moralis philoſophiae dicũtur, ad diſputandũ producere uolui. In hac autẽ, multa ſicuti rerũ natura fert, multi ex I. C. ipſis, quia non omnes omnia, quae requirũtur ad perfectũ iuriſconſultum, in ſe habebant, peccauerunt: aliis enim defuit cognitio uerae illius, & inaffectatae philoſophiae, aliis non exactè comparata; multis obſtitit animi procliuitas ad inclinandum in eam partem, quae magis amica iniqui, quàm aequi ipſiſmet uidebatur. Quid factum poſtea? ut non omnes uerè, & ſyncerè ius ſuum tractarint; ideóq. in multis de

diſſe

diſſe locum reprehenſioni,& correctioni reſponſorū,quae ipſi red-debant,uideantur;poſito,quòd illorum monumenta non lacera,diſtracta,mutila,vt nunc ſunt,verùm apud nos abſoluta,fideliáq. circumferrētur. Iuriſconſultos ſecuti ſunt imperatores. partim enim illorum cum imperatoribus uixerunt,magnóq. apud illos in honore habiti ſunt,partim etiam,imperatorum aetatem praeceſſerunt. In impp. reſcriptis quidquid boni eſt;habetur uel de ipſorum I.C. marte,quibus ad maximas res utebantur, qui haberent ſalem;ídq. plerumque omnia;uel,quod exiguum eſt, de nonnullorum imperatorum ingenio,qui in litteris promouerunt. In his conſtitutionibus non multa reperiuntur, quae ſpongiae ȧdmouenda forent,ſed reperiuntur tamen nonnulla: plurima dicere nolim, quia non adſentior iis, qui reſcriptorum contrarietatem errori cauſſam praebere iudicant. Quid! ſi aduerſae inter ſe erunt leges illae, (dicet aliquis) nónne iuſtitiae uis in alterutra illarum parte retinebitur? nam in utraque ſanctè, piéq. coli iuſtitiam, quis ſanus praedicet! Ego poſſe, contrà, exiſtimo: quia cùm ius naturale in animo ſemper habuiſſe illos,credibile eſſe poſſit,quod adſequi pro uiribus ſtuderent, eandem in iure dicundo rationem ideo non ſunt ſecuti, quia non eiuſdem hominibus ingenii, temporis,uitae, morum,leges tulerūt. Sed ad inferiora tēpora deſcendere,eſt animus;nónne

—parentis crediderim ſui
Fregiſſe ceruicem,& penetralia
Sparſiſſe nocturno cruore
Hoſpitis! — & *venena Colchica*,
Et quidquid vſquam concipitur nefas

tractauiſſe Iuſtinianum imperatorem! qui cùm iniſſet conſilium, Ius ciuile Romanorū,cōmentariis, reſponsíſq. abunde refertū tot elegantiſsimorū,& ſapientiſsimorū uirorū, in artem redigere, ita cupiditate gloriae ſuum animum occupari eſt paſſus, ut quae a ſe prouidenda erant, ratione non prouiderit, homines,nimirum,qui in poſterum erant futuri,non deſerturos humanum ingenium;dum ea,quae litteris complexa ſunt, indies clariora efficere contendūt ídq. commentariorū ope,ſicuti in XII tabularum aliíſq.compluri

bus legibus I. C. ſuperiores fecerant; ſed longo ab illis diſcrimine collocandos, cùm illi reip. ſuae mores, & progreſſus probè callerét, iſti nihil minùs; illi téporibus, per quae florentiſsimũ ſtatũ ſortita eſt reſp. proximi fuerint, hi longè ab illis remotiſsimi inuenirétur. Hoc eſt primum peccatum Iuſtiniani: ſequitur alterum longè turpius, & maiore dignius cruciatu: Nõ ſat habuit, quod ante omnia repudiare, & ex animò ſuo delere conſilium debuerat, arctè continuiſſe, uerùm illius procurationem ineptiſſimis hominibus relegauiſse. Id, quod praeſtantia capita Romanorum facere uix auſa fuerunt; & ſi facere inceperunt, in medio curſu, deſperatis rebus, reſtiterunt, iſte, perfici poſse a neſcio quibus terrae filiis, animum induxerat; *ſacratiſsimas conſtitutiones*, ut ipſius uerbis utar, *antea cõfuſas in luculentã* erigere *conſonantiam; curámq.* ſuam extendere *ad immenſa ueteris prudentiae uolumina, & opus deſperatum, quaſi per medium profundum* iens, *caeleſti fauore* adimplere: & hoc ſuum facinus inſuper lata lege munire, & confirmare; qua cauit, ne quis *in poſterum* auderet *commentarium operi* ſuo *applicare, & uerboſitate ſua compendium* huiuſmodi *confundere*. Ridiculé. Semper tua regna permanſura erant, qui praeclaro illi edicto fore audientes homines, opinabare! Non te ſtultitiae tuae domeſticũ exemplum admonere ſatis potuit, urbem Romam, Mundi olim dominam, nunc uerò, cùm imperii ſumma penes te eſset, e finib. Italiae relegatam, atque de medio Latii, in ultimas terras Europae translatam; Imperiiq. nomen ſolum in Vrbe continuiſse ſeſe, cetera imperii iura ad alias gentes commigrauiſse! Incertam eſse cõdicionem humanarum rerum; modò huc, modò illuc, quocumque libido fortunae feratur, euehi, trahíq. dominia rerum. Nimis uellé, ut nunc ſortem imperii tui commutatam intuerere, quàm te facti paeniteret, ut frontem percuteres! primùm quia pro puris illis doctrinae fontibus conturbatiſſimos aquarum riuulos nobis obieceris; pro Latina, Romanáq. Barbaram iuriſprudẽtiam induxeris; Deinde quia leges tuas ridiculo minoribus fuiſse cognoſceres. Nam per Deum immortalem quo nomine factũ tuum purgares! Vos appello, Iuriſconſultorum manes; quorum induſtriã, quantũ

decus

decus,noménq.geſſerit urbs Roma, ferme-moriēs illius imperiū ſatis docere nos poteſt: bellicam enim uirtutem non minimum in crementum,nec uulgare fuiſse gloriae illius,non negauerim; ſed ea potentia,quam ſibi parauit armis,auxit,& retinuit legib.,quan ta nunc eſt! Legum autem ſcientia,& incomparabilis illarum pru dentia ſi per Iuſtinianum percuſsa non fuiſset,qui tot labores ex-cellentium Romani caeli ingeniorum igni deuoueri imperauit, quam latè ſuas uires extenderet, cùm, eo, quo nunc reperitur, ſta tu corporis,lacera,& detruncata, ſola efficit,ut amplitudinem, & fulgorem antiquorum Romanorum admiremur,& ſempiternis e-tiam laudibus euehamus! Vos,inquam,appello,manes Iuriſcōſul-torum;quis,& quantus ueſter eſset dolor,ſi fetus ueſtros immatu-ra,atque inhoneſta morte,de medio ſublatos,intelligeretis,& il-lorum partem,amputatis mēbris, niſi ueſtrum nomen inſcriptum ferrent(inſtar hermathenarum quarundam,quae niſi clarorum a-liquot uirorum nomen inſculptum haberent,uix a nobis dignoſci poſſent,tam exeſae,ſitúq.uetuſtatis confectae ſunt)uix certè agno ſceretis!qua uerò inuidia,quo ſtomacho multorum commēta, ne commētarios dicam,legeretis;eorum dico, qui, pſittacorū more, cùm tot logis omnes paginas referſerint,ubi tamen opus eſt,infan tiſſimi cōuincūtur eſse. Nam quid aliud exſpectandum ab eo gene re hominū, qui nec Grāmaticen,nec Rhetoricen,nec Dialecticē, poſtremò nec praecepta morum tenuerunt, uel de facie nouerūt, antè quàm ſe ad Ius ciuile conferrent,niſi quādam inſulsā,& odio ſam cōgeriem uerborum, in exponēdis plerumque minutiis,quas grammatici uno uerbo tradunt! Vt de gerundiis longos facere cō mentarios,fuerint qui non erubuerint, & tamen ſe Ius ciuile tū in terpretari,animum inducerent;itémq.ſophiſmatum, & elenchōrū indigniſſimam iuriſconſulto,ſi ullo umquam alio,coaceruationē, connexionémq.! niſi myriades facti ſpecierum, quos, Caſus, uo-cant,quae noua reſponſa quotidie pariunt, regularúmq.& illarū exceptionum infinitam ſeriem! Sed

De illis *iam finem faciam dicundi mihi,*
Peccandi cùm ipſi *de ſe finem non* faciunt

Vt cum Poëta loquar.Et cùm ego me totum dem in eam partem,

ut ingenuè in litteris uiuam, & de ipſis a uero animi mei ſenſu iudicem, ſimul habeam rationem certam, atque ordinatam, non confuſam uel praepoſteram in addiſcendo, uelim admonitos eos, qui in Iure ciuili nonnullam operam nanciſci decreuerunt, hoc meum inſtitutum diligenter ſecum examinent: & ſi laudabile ſibi uideatur, amplectantur, in eóq. magiſtros ad imitandum, ſibi proponant eos, qui tum in Italia, quorum numerus aliquis eſt, tum uerò in Gallia, & in Germania, atque adeò circùm ea loca; uel nunc uiuunt, uel memoria patrum noſtrorum uixerunt, ut illorum ſatis monumenta declarãt; quae ſi cum delectu in manibus tenere ſciemus, mirificae ſcientiae, atque uirtutis, quam nobis ex illis comparauerimus, clarior ſignificatio propediem eluceſcet. D I X I.

ORATIO TERTIA.

HIC dies (vt uidetis) actum habet ueluti tertiũ, cúmq. nouiſsimum laboris mei: & haec oratio, quam habere coepi coram uobis de ſuperiore loco (Auditores praeſtantiſsimi) poſtrema denique eſt futura. Quod tempus idoneum eſſe mihi uiſum eſt, immo uerò neceſſarium, in quo quae per me reſtant agenda, prouidendáq., ſic per me agantur, & prouideantur, ut nonnullam de ſuſcepta prouincia laudem reportem: proximè uerò ſi id impetrare non potero cum bona ueſtra gratia, uel quòd idem, hoc mihi tribuere, uideatur, atquè uictos a me uos eſſe, cõfiteri; quod ego numquam ſperare auſus ſum, neque uerò praeſtitiſſe nunc me, ſenſi; uel quòd in ea gerenda (quod magis credam) negligenter ſim uerſatus, imperitiámq. potiùs meam detegerim, quàm uoluntatem declarauerim, ita ut optabam; ſi quidem aliquid, uel meliùs, innumera me fugerint; id ſaltem exorem a uobis, quod meae commodum famae arbitror, neque dignitati ueſtrae incommodum euenturum, ut omnia, quae feci, ſedulò me, atque ex uera uita feciſſe, fidem habeatis. In ſumma, talem opinionẽ a me ueſtram, ſi quae eſt, amotam uelim, ſic me de commodis meis cogitauiſſe, ut vtilitatis, & dignitatis aliorum rationem nullã habuerim: quinimmo uelim ita uos exiſtimare, illum putauiſſe maxi-

mum

mum mihi quaeſtum, ſi quàm maximè commodis, atque utilitati ueſtrae ſeruirem, dum hanc ſuſciperem, atque ingrederer ſtudiorũ rationem meorum in iis artibus, quarum principia, progreſſus, & modos comparandarum, in medio exponere quoad licuit, & efficere ſitum fuit in nobis, non refugi. Nam qui me inductum, atque impulſum amore quodam putarit, & cupiditate gloriae ad defendenda eiuſmodi placita, ferè omnia extra vulgarem opinionem collocata, is in eo non fruſtrabitur ſeſe, neque illi ſuccenſeám: ut etiam ainem, ab hominibus haberi, & dici φιλόδοξος, dum ſciam, perfectos homines, & excellẽtibus praeditos ingeniis, quorum ſimilis eſſe laboro, excitari ſpe gloriae. Sed ſi is tam iniquus eſſe perrexerit in me iudex, ut addere etiam non ſit ueriturus, delectari me magis rumore quodam populari, quòd ad ea cum ingenio, atque induſtria perduci, velim ab aliis intelligi, ad quae non ſine rubore nimiae audaciae ſapientes uiri, atque ex doctrina clari penetrauerũt: cúmq. hoc ab initio nihil mihi longiùs fuiſſet, quis exitus rerum eſſet futurus meme nullatenus prouidiſſe; erit certè, cur inclemẽter huic reſponſum uelim, uel quia noſtram laudem inuidia proſequitur, uel; ſi nulla noſtra laus erit; quòd aegritudine animi impediatur, quò minùs adſequi poſſe me credat illa, quae ceteris hominibus patuerunt, ideóq. meam induſtriam nullum fructum fuiſſe mortalibus parituram. Enimuero quando ego conſcius ſum mihi, mentem a me huiuſmodi procul abeſſe, iſtum animum, qui nunc in me eſt, retinebo: ſimul aperiendo, atque altiùs repetendo conſilium meũ, facilè me uobis probaturum, ſperare audebo. Ego a principio cùm ad litterarũ ſtudia mentem appuli, nõ tam libenter, vt nunc ſoleo, neque tam libere in litteris uerſabar; primùm quia noſter animus, a labore ad uoluptatẽ paullo momento minimóq. negotio delabi ſolet; idq. ſi in vlla aetate, in ea certè, cui ob teneritatem annorũ, atque infirmitatem ingenii, ferme omnia, quae ferri non ſolent in aliis prouectioris aetatis, facillimè indulgentur: Deinde, quia magni referre putamus, cuiuſmodi tibi magiſter oblatus ſit, vt in via praeluceat, donec acceſſerit habitus quidam uſu comparatus, & in propriam naturã conuerſus, vt ab ea deduci poſtea ſinere te, atque in aliam abduci, pro eo tibi uideatur, quaſi cùm priſtinam tuã for-

mam

mam depoſueris,& in aliam tranſmigraris. Factum eſt autem, vt in teruallo temporum, quid a uera uia, falſa differret, a me licuerit co gnoſci: nec anni facultatem eripuerint mihi, quin ab antiqua ratio ne recederem, nouam ſubirem, lautioribus longè condicionibus, expetendam. In quo cùm ualde mihi ipſi gratulor, tum uerò maximam capio laetitiam ſi, dum illa, quae didicerim, breuiter uobis commemoraro, comiter ac benignè, quae ueſtra humanitas eſt (Au ditores praeſt.) operam ueſtrā polliceamini. Ego praeceptorū plenus iſtorum; dum agere mihi datur in hoc tam exiguo uitae curricu lo, numquàm deſinere debeam, libris legendis, uel praeterita, mē te recolere, uel praeſentia in animo agitare, uel futura, diſcendo, perſpicere, nullúmq. mihi uacuū tempus a litteris dare. quod ſi dē aliquando, id totum ad communem utilitatē conferre, ne mihi ſoli uixiſse, dum uixi, credar: &, ut, ingenii princeps, ac doctrinae, Plato iubebat, profectus mei partem parentibus, affinibus, amicis, par tem patriae, ceteríſq. per gradus hominibus, qui ſunt, quíq. futuri erunt, elargiri uelim. Quòd ſi longè diuturniorem (non dicā ſempiternam) certiorémq. uitam, adde & opibus firmam, pacatā, tranquillam & quietā, obtineremus, poſsē inducere animum, pleraque uelle cognoſcere, quae intra humanum captum concluduntur, ſed cùm eius loco paruā, exiguam, incertam, infirmis opibus, plenam ſollicitudinum, & periculorū quotidie experiamur; id ſperare, ne dicā adgredi, ſtultū uideretur: at illa in addiſcendo, prima ducere, quae magis neceſſaria ſunt, & quae efficere, & cōſequi poſſumus, nō quae uolumus, id uerò tam honeſtū dictu, quàm factu non difficillimum apparet eſse. Conſtitui autem, logicis artibus, quas didi ci, tamquam humanae uitae potiores, & magis fructuoſas, adiunge re philoſophiam illam primùm, quae uerè dicitur a Cicerone dux uitae, indagatrix uirtutis, expultrix uitiorum, inuentrix legum, ma giſtra morum, & diſciplinae: alteram deinde, quae naturae uniuer ſae multiplicis, atque obſcurae ſecreta perſcrutatur. Harum artiū glutino quodam, & communione facta, reliquarum artium, & ſciē tiarum; ſi lōgior uita obtingeret; mihi ratio facilior adipiſcēdi red deretur. Habent enim omnes diſciplinae commune quoddam uin culum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. Haec eſt mihi certa adhuc, & ſtabilis ſententia. quae cùm mihi & ſaluberri

ma omnium,& digna ſapiente uideatur,habere debet,ut dixi, comitem illam atque praeclarã ducem,libertatem ingenii; alioquin infirma atque eneruata primùm, deinde uaga fiet & errans, & ſine duce remanebit. Cùm enim nihil tã propriũ ferè ſit homini, quàm libertas oris,& mentis,cùm id,quod hominũ eſt,amiſerimus,quid reliquum nobis ſit,niſi id,quod cum brutis animalibus natura commune eſſe uoluit! Nolimus quaeſo committere,ut exuti libertate, uelut in ſeruitutem nexi,noſtra uoluntate aliis addicamur. Cuiuſmodi mentem non noſtram,neque nouam illam quidem,ſed hominibus litteratiſſimis antiquiſſimã, & in hac noſtra aetate paucis, & ante Alexandri illius Aphrodiſienſis aetatem(qui primus Ariſtoteli tantum detulit,ut ei ſe totum dederit) innumeris planè doctis uiris acceptam, & illorum ſcriptis illuſtratam, & cuſtoditam fuiſſe, ſcitote. Quorum nomina;nimirum antiquorum;ut animum quorũdam explerem,qui difficiliores ad credendum ſunt;magna ex parte recenſebo.hi ſunt,Hermias Eunuchus,Hipparchus, Strato Lampſacenus,Demetrius Phalereus, Lyco, Ariſto, Hieronymus Rhodius,Critolaus,Andronicus Rhodius, Boëthus Sydonius, Ariſto alter,Eudorus,Athenodorus, Xenarchus, Nicolaus Damaſcenus, Aſinius Pollio,Cornutus,Lucius,Nicoſtratus,Atticus, Herminus, Achaicus,Apollonius,Galenus, Porphyrius, Iamblicus, Magnus Syrianus,Olympiodorus,Proclus,Hermias alter, Damaſcius, Philoponus,Euſtathius, Plotinus,Sextus Iuſtinus martyr, Epicurus, Varro,Plutarchus,Lactantius;uel,ut alii, Lutatius; Georgius Gemiſtus.hi miſtim Graeci,& Latini.ex Arabis,Auicenna, Algazel, Auempates. Atque hi omnes contra ſolum Ariſtotelem: quid de ceteris iudicandum ſit,ueſtrum erit uidere:meúmq.,ne lõgior ſim aequo,modum ſtatuere orationi meae. Quid igitur ſentirem tam in logicis artibus,quàm in utraque philoſophia,quibus nunc operam do;quid quoque in aliis diſciplinis,quibus eſſet a me inſudandum,ſentire deberem,breuiter cognouiſtis,& dum ego verba facerem,operam ueſtram(Auditores praeſtantiſſimi) benignè praebuiſtis. Sed non tam difficile eſt diuinare,quid cauſſae fuerit,cur mihi ſilentium,ſine ulla turba,ſine ſtrepitu,nimis magno cum otio dederitis: huic aetati,credo,dandam ueniam putaſtis,quae nondum decimum

cimum quartum annum egreſſa eſt: an quia de me tantam ſpē conflauiſtis, ut me dignum, in quem uniuerſorum oculi cōiecti eſſent, olim praeſtaturus eſſem? Cuius quidem inſignis, ac ſingularis beneficii uobis, nobiliſſimorum, & eruditiſſimorum uirorum honorificētiſſime, ac celeberrime conſeſſus, túq. honeſtiſſimorum hominum concurſus, memoriam uoluntas erga uos mea, numquam aboleri ſinet, ſcriptis etiam, ſi facultas aderit, teſtatam relinquet; gratias autem numquam tam mirificas, numquam tam ſingulares agi a me, conabitur, quin lōgè plures meritos uos fuiſſe, magnitudo ipſa rei ſit apertè conuictura. DIXI

FINIS

VENETIIS,

TYPIS IACOBI SYMBAENI, ∞ D LXXV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE